KD00-SS.01MD05

01

YGS TARİH

İçindekiler

Tarih Bilimi 2

Uygarlığın Doğuşu ve İlk Uygarlıklar 12

İlk Türk Devletleri 32

İslam Tarihi ve Uygarlığı 48

Türk - İslam Devletleri 66

Türkiye Tarihi 82

MODÜLER ÜNİVERSİTE HAZIRLIK DERGİLERİ (GRUPLARA GÖRE DAĞILIM)

Sıra No	Dergi Adı	MF	TM	TS	MLMF	MLTD
01	YGS Türkçe 01	+	+	+	+	+
02	YGS Türkçe 02	+	+	+	+	+
03	YGS Türkçe 03	+	+	+	+	+
04	YGS Türkçe 04	+	+	+	+	+
05	YGS Tarih 01	-	+	+	-	+
06	YGS Tarih 02	-	+	+	-	+
07	YGS Tarih 03	-	+	+	-	+
08	YGS Coğrafya 01	-	+	+	-	+
09	YGS Coğrafya 02	-	+	+	-	+
10	YGS Coğrafya 03	-	+	+	-	+
11	YGS Coğrafya 04	-	+	+	-	+
12	YGS Felsefe 01	-	+	+	-	+
13	YGS Temel Matematik 01	+	+	+	+	+
14	YGS Temel Matematik 02	+	+	+	+	+
15	YGS Temel Matematik 03	+	+	+	+	+
16	YGS Temel Matematik 04	+	+	+	+	+
17	YGS Temel Matematik 05	+	+	+	+	+
18	YGS Kolay Geometri 01	-	-	+	+	+
19	YGS Kolay Geometri 02	-	-	+	+	+
20	YGS Kolay Geometri 03	-	-	+	+	+
21	YGS Fizik 01	+	-	-	+	-
22	YGS Fizik 02	+	-	-	+	-
23	YGS Fizik 03	+	-	-	+	-
24	YGS Fizik 04	+	-	-	+	-
25	YGS Fizik 05	+	-	-	+	-
26	YGS Kimya 01	+	-	-	+	-
27	YGS Kimya 02	+	-	-	+	-
28	YGS Meslek Biyoloji 01	-	-	-	+	-
29	YGS Meslek Biyoloji 02	-	-	-	+	-
30	YGS Meslek Biyoloji 03	-	-	-	+	-
31	LYS Dil ve Anlatım 01	-	+	+	-	-
32	LYS Dil ve Anlatım 02	-	+	+	-	-
33	LYS Edebiyat 01	-	+	+	-	-
34	LYS Edebiyat 02	-	+	+	-	-
35	LYS Edebiyat 03	-	+	+	-	-
36	LYS Tarih 01	-	-	+	-	-
37	LYS Tarih 02	-	-	+	-	-
38	LYS Tarih 03	-	-	+	-	-
39	LYS Çağdaş T. ve D. Trh. 01	-	-	+	-	-
40	LYS Çağdaş T. ve D. Trh. 02	-	-	+	-	-
41	LYS Coğrafya 1-2 01	-	+	+	-	-
42	LYS Coğrafya 1-2 02	-	+	+	-	-
43	LYS Psikoloji	-	-	+	-	-
44	LYS Sosyoloji	-	-	+	-	-
45	LYS Mantık	-	-	+	-	-
46	LYS Matematik 01	+	+	-	-	-
47	LYS Matematik 02	+	+	-	-	-
48	LYS Matematik 03	+	+	-	-	-
49	LYS Matematik 04	+	+	-	-	-
50	LYS Fizik 01	+	-	-	-	-
51	LYS Fizik 02	+	-	-	-	-
52	LYS Fizik 03	+	-	-	-	-
53	LYS Fizik 04	+	-	-	-	-
54	LYS Fizik 05	+	-	-	-	-
55	LYS Kimya 01	+	-	-	-	-
56	LYS Kimya 02	+	-	-	-	-
57	LYS Kimya 03	+	-	-	-	-
58	LYS Kimya 04	+	-	-	-	-
59	LYS Kimya 05	+	-	-	-	-
60	YGS-LYS Geometri 01	+	+	-	-	-
61	YGS-LYS Geometri 02	+	+	-	-	-
62	YGS-LYS Geometri 03	+	+	-	-	-
63	YGS-LYS Geometri 04	+	+	-	-	-
64	YGS-LYS Geometri 05	+	+	-	-	-
65	YGS-LYS Biyoloji 01	+	-	-	-	-
66	YGS-LYS Biyoloji 02	+	-	-	-	-
67	YGS-LYS Biyoloji 03	+	-	-	-	-
68	YGS-LYS Biyoloji 04	+	-	-	-	-
69	YGS-LYS Biyoloji 05	+	-	-	-	-
70	YGS-LYS Biyoloji 06	+	-	-	-	-

01 TARİH BİLİMİ

- Başlangıç için iyi bir soru: Tarih nedir?
- Tarihte sebep - sonuç ve yer - zaman ilişkisi önemli
- Tarih biliminin yöntemi biraz farklıdır...
- Tarihin sınıflandırılması nasıl oluyor?
- Bugün ayın kaçı ya da hangi yıldayız; takvim şart...
- Tarih yazıcılığı hangi aşamalardan geçti?
- Tarih bilimi yalnız çalışmayı sevmez...

TARİH BİLİMİNE GİRİŞ

1.1 Başlangıç için iyi bir soru: Tarih nedir?

Geçmiş dönemlerde yaşamış insan topluluklarının yaşam şekillerini, oluşturdukları kültür ve uygarlıkları, toplumların birbirleri ile olan siyasi, ekonomik, askeri, kültürel ilişkilerini,

- neden - sonuç ilişkisi içinde,
- yer ve zaman bildirerek,
- belgelere dayalı olarak,
- objektif şekilde

inceleyen sosyal bilim dalına "Tarih" diyoruz.

Tarih araştırmaları sonucunda ulaşılan bilgi "Tarih bilgisi" olarak adlandırılır.

Tarihi Olay: Tarihi süreçte meydana gelen ve ortaya çıkışından bir süre sonra tamamlanan gelişmelerdir.

Tarihi Olgu: Tarihi olayların sonucu olarak ortaya çıkan, etkileri uzun bir süreçte beliren toplumsal gelişmelerdir.

Şu halde; Anadolu'nun Türkler tarafından siyasi hakimiyet altına alınması tarihi olay, Anadolu'da Türk kültürünün yerleşip kökleşmesi ise tarihi olgu olmaktadır.

Tarihi olay veya olguların araştırmalar sonucunda aydınlatılması için harcanan çabalar, insanlığın tarih boyunca yaşadığı tecrübeleri ve ortaya koyduğu birikimi anlayabilme amacı ile yakından ilgilidir.

Tarih çalışmaları ve bu çalışmalar sonucunda elde edilen bilgiler, toplumların geleceklerinin oluşturulması ve insanlığın daha iyi bir yaşam düzeyine ulaşabilmesi açısından son derece önemli veriler sunar.

örnek soru

Tanım: Tarih, insan topluluklarının geçmişteki yaşayışlarını, uğraşılarını, birbiriyle olan ilişkilerini, yer ve zaman göstererek, neden - sonuç ilişkileri içerisinde inceleyen bir bilimdir.

Durum: İslamiyet'in hızlı yayılmasında diğer din ve inançlara karşı gösterilen hoşgörünün payı büyüktür. Avrupa'da ve Asya'da ezilmiş ve horlanmış insanlar Müslümanları kurtarıcı olarak karşıladılar.

Yukarıda verilen durumda tarihin tanımında yer alan öğelerden hangisine değinilmemiştir?

A) İnsan ilişkileri
B) Yer
C) Neden - sonuç ilişkileri
D) Zaman
E) İnsan topluluklarının yaşayışları

(ÖSS 1996)

çözüm

Sorunun durum bölümünde bahsedilen gelişmede tarihin tanımında yer alan öğelerden zaman unsuruna değinilmemiştir.

Cevap D

Eski paralar

1.2 Tarihte sebep - sonuç ve yer - zaman ilişkisi önemli mi?

Geçmişin incelenmesinden dolayı tarih araştırmalarında deney ve gözlem yapılamaz. Bu durum "tarihi olaylar tekrarlanamaz." ilkesinin bir sonucudur.

Tarihi olaylar maddi ve manevi birtakım sebeplere bağlı olarak meydana gelir ve bazı sonuçlara yol açar. Tarihi süreç kesintisiz olduğu için, tarihi olaylar önce ve sonra gerçekleşen olaylardan bağımsız değildir.

Tarihi olaylar meydana geldikleri dönemin değer yargıları hakkında bilgi edinilmesini sağlar ve o dönemin kültürel yapısını yansıtır.

Tarihi olaylar, yaşandıkları dönemin şartları içinde değerlendirilmeli ve yorumlanmalıdır.

örnek soru

Bir tarihi olayda rolü olanların katkılarının doğru olarak değerlendirilebilmesi için aşağıdakilerden hangisinin göz önünde tutulması gerekir?

A) Olayın geçtiği zamandaki koşulların

B) Başka olaylarla benzerliklerin

C) Olayla ilgili değişik yorumların

D) Olaydan sonra kaç yıl geçmiş olduğunun

E) Eleştirinin yapıldığı günün koşullarının

(ÖSS 1986)

çözüm

Geçmişte yaşanmış tarihi gelişmeleri analiz etmek için öncelikle tarihi olayın yaşandığı dönemin koşulları göz önünde bulundurulmalıdır.

Cevap A

Doğa olaylarının nedenleri tarih biliminin ilgi alanı içinde değildir. Fakat doğa olaylarının toplumsal etkileri tarihin konu edindiği gelişmelerdir.

Tarih araştırmalarında,

- Ulaşılabilen bütün kaynak ya da belgeler kullanılmalıdır. Objektif bir yaklaşım tarzı izlenerek nesnel ve doğru sonuçlara ulaşılmaya çalışılmalıdır.
- Tarihi olayların meydana geldiği zamanın koşulları mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.
- Tarihi olayın yaşandığı bölgede araştırma imkanı aranmalıdır.
- Olayın etki ve sonuçlarının tam olarak belirginleşmesi için belirli bir süre beklenmelidir.

Tarih araştırmalarında mutlak doğrulara ulaşıldığını iddia etmek doğru değildir. Zira zaman içinde ulaşılabilecek yeni belgelerle kesin doğrular tamamen ya da kısmen değişebilir.

Kil tablet

1.3 Tarih biliminin yöntemi biraz farklıdır...

Sosyal bir bilim olan tarih; fizik, kimya gibi pozitif bilimlerden farklı bazı çalışma yöntemlerine sahiptir. Çok sayıda insanın rol aldığı bir askeri mücadelenin ya da yüz binlerce kişiyi etki altında bırakan bir sosyal gelişmenin laboratuar koşulları altında incelenmesi mümkün değildir.

İlk planda yazılı ya da yazısız bütün kaynaklar elde edilerek kaynak taraması gerçekleştirilir.

Elde edilen bilgi kaynakları, konu içerik ve kullanım öncelikleri dikkate alınarak sınıflandırmaya tabi tutulur. Bu işlem tasnif olarak adlandırılır.

Tahlil aşamasında bugün kullanılmayan alfabelerle ya da yazı sistemleri ile yazılmış belgeler varsa bunlar çözümlenmeye ve analiz edilmeye çalışılır.

Belgeler içerdikleri bilgilerin doğruluğu açısından eleştirel biçimde gözden geçirilir. Tenkit olarak adlandırılan bu aşama, araştırmalarda yanılgılara düşülmemesi adına önemlidir.

Son aşamada üzerinde çalışılan bilgi kaynaklarının ışığında nesnel bir sonuca varılır. Bu son aşama terkip aşaması olarak adlandırılır.

örnek soru

Aşağıdakilerden hangisi tarihi olayların araştırılmasında başvurulan yollardan biri olamaz?

A) Kronoloji ve coğrafyadan yararlanma

B) Kaynak taraması yapma

C) Buluntuları inceleme

D) Deney yapma

E) Olaylar arasında ilişki kurma

(ÖSS 1988)

çözüm

Tarihi olayların incelenmesi sırasında yapılamayacak tek bir şey vardır: Deney yapmak. Tarihi olayların tekrarlanması mümkün olmadığından deney yapılamaz.

Cevap D

Tarihin Kaynakları Nelerdir?

Tarih araştırmalarında bilgi sağlayan, tarihi olay

ve olguların aydınlatılması için araştırmacıya tanıklık eden her türlü malzeme "kaynak" olarak adlandırılır.

Kaynaklar oluştuğu döneme ve tarihçinin kullanım önceliğine göre iki gruba ayrılır.

1. Birinci Elden Kaynak: Tarihi olayın meydana geldiği döneme ait kaynaklardır.

2. İkinci Elden Kaynak: Tarihi olayın gerçekleştiği döneme yakın ya da birinci elden kaynaklardan faydalanılarak yazılmış eserlerdir.

Tarihi kaynaklar bilgi veren kaynağın ve malzemenin türüne göre temelde yazılı ve yazısız kaynaklar olarak sınıflandırılır:

TARİH KAYNAKLARI

Yazılı Belgeler	Yazısız Belgeler
• Fermanlar	• Lahitler
• Kitabeler	• Heykeller
• Kitaplar	• Hikayeler
• Tabletler	• Madalyalar
• Arşiv belgeleri	• Mezarlar
• Resim ve fotoğraflar	• Mağara resimleri
• Yıllıklar, haritalar	• Kabartmalar
• Takvimler	• Taş ve madeni eşyalar
• Paralar	• Destanlar
• Mühürler	

1.4 Tarihin sınıflandırılması nasıl oluyor?

Geniş bir süreci kapsayan tarih, yapılacak olan araştırmalarda kolaylık sağlanabilmesi adına, zaman, konu ve mekana göre sınıflandırılmıştır.

Zamana Göre Sınıflandırma: Tarihi sürecin yüzyıl, çağ gibi zaman dilimlerine bölünerek sınıflandırılmasıdır.

XIII. Yüzyıl Tarihi, Yıldırım Bayezid Dönemi, İlkçağ Tarihi gibi isimlendirmeler zamana göre sınıflandırmaya birer örnek olarak verilebilir.

Şu gerçek gözden kaçırılmamalıdır ki, tarih kesintisiz bir süreçtir ve tarihi olaylar arasında neden sonuç bağlantısı vardır. Bu nedenle belirli bir zaman dilimi, diğer dönemlerden tamamen bağımsız şekilde incelenemez.

Konuya Göre Sınıflandırma: Tarihin belirli faaliyet alanlarına göre siyasi, ekonomik, dini ve sosyal açılardan sınıflandırılmasıdır. Sanat Tarihi, Dinler Tarihi gibi isimlendirmeler buna örnek olarak verilebilir.

Mekana Göre Sınıflandırma: Coğrafi bölge dikkate alınarak yapılan sınıflandırmadır.

Belirli bir bölgenin tarihi üzerinde çalışma yapılırken herhangi bir ülkenin tarihinin, çevresindeki ülkelerin ya da bölgelerin tarihinden tamamen bağımsız olamayacağı unutulmamalıdır.

Tarihin sınıflandırılmasına bir örnek

1.5 Bugün ayın kaçı ya da hangi yıldayız; takvim şart...

Toplumlar çok eski dönemlerden başlayarak gökyüzündeki gelişmeleri izlemişlerdir. Ay ve güneş gibi gök cisimlerinin hareketlerini temel alarak zamanı gün, ay, yıl gibi zaman dilimlerine bölmüşlerdir.

Tarihi süreçte hazırlanan takvimler 365 gün 6 saatlik güneş yılı veya 354 günlük ay yılı esas alınarak hazırlanmıştır.

Takvim kullanımının öncülerinden Mısırlılar, M.Ö 4000 yıllarında güneş yılı esaslı ilk takvimi hazırlamışlardır.

Mısırlıların takvim hazırlamalarında, Nil nehrinin yılın belli dönemlerinde tarım alanlarına verdiği zararları azaltabilme düşüncesi etkili olmuştur. Bu durum, ekonomik etkenlerin ve toplumsal ihtiyaçların bilimsel gelişmelere yol açtığının açık bir işaretidir.

Takvim konusunda öncü diğer bir topluluk Sümerlerdir. Sümerler, günümüzden binlerce yıl önce, bir ayı 30 gün olarak hesaplamıştır.

Takvimler gök cisimlerinin hareketleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Türklerin Kullandıkları Takvimler

On İki Hayvanlı Takvim: İslam öncesi dönemde Orta Asya'da yaşayan Türk topluluklarınca hazırlanmış ve kullanılmıştır.

Güneş yılı esasına göre düzenlenmiştir. Her on iki yılda devredecek şekilde hazırlanan bu takvimde her yıla bir hayvan adı verilmiştir.

Hicri Takvim: Müslüman Araplar tarafından Hz. Ömer Dönemi'nde hazırlanarak kullanılmaya başlanmıştır.

Hicri takvimde, Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicreti başlangıç tarihi olarak benimsenmiştir.

Ay yılı esasına dayalı olarak hazırlanan Hicri takvim Türkler tarafından İslamiyet'in kabulünü izleyen dönemde yaygın şekilde kullanılmaya başlanmıştır.

Bu takvimde aylar mevsimlerin durumuna göre sabit olamadığından, mali konularda bazı problemlerle karşılaşılmıştır.

Osmanlılar tarafından da kullanılan bu takvim 1926 yılında kullanımdan kaldırılmıştır. Günümüzde dini alanda belirli günlerin ve ayların tespitinde kullanılmaktadır.

Celali Takvim: Selçuklu Sultanı Melikşah döneminde hazırlanan ve kullanılmaya başlanan bu takvim, devletin vergi toplama dönemlerini belirlemek amacıyla düzenlenmiştir.

Güneş yılı esasına göre düzenlenen bu takvim Türk toplulukları arasında geniş bir kullanım alanı bulamamıştır.

Rumi Takvim: Güneş yılı esasına göre hazırlanmıştır. 1839'dan itibaren Osmanlı Devleti'nin mali ve resmi işlemlerinde kullanılmaya başlanmıştır. Başlangıç tarihi Hicret'tir.

1926 yılında Miladi takvimin kabulü ile birlikte kullanımdan kaldırılmıştır.

On İki Hayvanlı Türk takvimi

Miladi Takvim: Miladi Takvim, İlk Çağ'da Mısırlılar tarafından hazırlanan güneş yılı esaslı takvime dayanır. Hz. İsa'nın doğumu başlangıç (milat) olarak benimsenmiştir.

Yunanlılar ve Romalılar tarafından kullanılan bu takvim zamanla değişikliklere uğratılmıştır. Romalılar tarafından Jülyen Takvimi ismiyle kullanılmıştır. Papa XIII. Gregor yaptığı bazı hesaplama değişiklikleriyle bu takvime son halini vermiştir.

Pek çok devlet tarafından kullanılan Miladi Takvim, 1 Ocak 1926'dan itibaren Türkiye'de de kullanılmaya başlanmıştır.

M.Ö tarihler Milattan geriye doğru gittikçe, M.S. tarihler ise Milattan günümüze doğru geldikçe sayısal değer olarak artar.

M.Ö. bir tarihten sayısal değeri büyük olan küçük olandan daha eski bir tarihi gösterir. Örneğin, M.Ö. 3450 yılı, M.Ö. 3440 yılından daha eski bir tarihi gösterir.

Milattan sonraki dönemler için durum farklıdır. Yani 1070 yılı, 1071 yılından daha eski bir tarihi gösterir.

1.6 Tarih yazıcılığı hangi aşamalardan geçti?

İnsanlar zamanla edindikleri tecrübeleri sonraki nesillere aktarma ihtiyacı duymuştur. Bu durum tarih yazıcılığının ilk örneklerinin ortaya koyulmasına yol açmıştır.

Hitit yıllıkları, Kök Türk kitabeleri, Rusların kronik tarihleri ve Osmanlı vekayinameleri tarih yazıcılığının örnekleridir.

Geçmişten Günümüze Tarih Yazıcılığı

Hikayeci Tarihçilik: Geçmişte yaşanmış olayların bir hikaye tarzında ve insanüstü unsurlarla iç içe olarak aktarıldığı tarih yazımıdır.

Hikayeci tarihçilikte yer ve zaman unsuruna yer verilirken, neden-sonuç ilişkileri yeterince vurgulanmamıştır.

M.Ö. V yüzyıldan itibaren ilk örnekleri verilmeye başlanmıştır. Eserlerini daha fazla araştırarak ve nesnel olarak kaleme alan Herodotos, bu tarz tarih yazımının önemli temsilcilerindendir.

Öğretici Tarihçilik: Toplumların milli kimliğini güçlendirmek ve onları ahlaki açıdan yüceltmek amacıyla başarıları, zaferleri ve önemli kişilikleri öne çıkaran tarih yazımıdır.

Tanınmış tarihçimiz Halil İnalcık

Başarıların duygusal yönü vurgulanır. Öğretici bir tarih yazımını benimseyen tarihçiler genellikle başarısızlıkları ve yenilgileri konu edinmezler.

Sosyal Tarihçilik: Devletler arası askeri ve siyasi mücadelelerden daha çok toplumların yaşam biçimlerini ve farklı alanlardaki faaliyetlerini konu edinen tarih yazımıdır.

İlk örnekleri XIX. yüzyılda Fransa'da verilen bu yazım tarzının bugün geniş bir araştırıcı ve okuyucu kitlesi vardır.

Araştırıcı Tarihçilik: Günümüzde yaygın olarak kullanılan tarih yazım tarzıdır. Bu anlayışa göre, tarih çalışmalarında yer-zaman, neden-sonuç gibi unsurlar kesinlikle göz ardı edilmemelidir. Bilimsel yöntemler kullanılarak nesnel sonuçlara ulaşılmasını öngörür.

Bir başka tarihçimiz İlber Ortaylı

örnek soru

Herodotos'tan önce tarihi olayların oluşuna ilişkin bir takım listeler, kronoloji cetvelleri ve yıllıklar düzenlenmiş olduğu halde, tarih biliminin öncüsü olarak Herodotos gösterilmektedir.

Herodotos'un tarih biliminin öncüsü olarak kabul edilmesinde aşağıdakilerden hangisinin etkili olduğu savunulabilir?

A) Araştırarak ve yansız olmaya çalışarak yazması

B) Pek çok tarihi olayı bizzat yaşamış olması

C) Tarihi olayların kimler arasında ve ne zaman olduğunu belirtmesi

D) Tarihi olayları kronolojik sıraya göre vermesi

E) Olayların geçtiği yerleri gezip görmesi

(ÖSS 2000)

çözüm

Modern tarih biliminin öncüsü olarak kabul edilen Herodotos, bu özelliği araştırarak ve yansız olmaya özen göstererek yazmaya çalışması sayesinde elde etmiştir.

Cevap A

1.7 Tarih bilimi yalnız çalışmayı sevmez...

İnsan tek başına oldukça karmaşık bir varlıktır. Yalnızca bu bilgi dikkate alındığında dahi, insanı konu edinen bilim dallarının neden bu kadar çok sayıda olduğu daha iyi anlaşılır.

Buna karşılık, bazen binlerce insanın katılımı ve pek çok farklı unsurun etkisiyle şekillenen bir tarihi olayı aydınlatmanın ne denli zor olduğu açıktır.

Bu durum, sağlıklı sonuçlara ulaşılabilmesi için tarih biliminin pek çok farklı bilim dalı ile işbirliği yapmasını zorunlu kılmaktadır.

Coğrafya: Yeryüzü şekillerini ve iklim koşullarını inceleyen bu bilim dalı, bahsedilen bu unsurların insan topluluklarının yaşam biçimleri ve faaliyetleri üzerindeki etkileriyle ilgili olarak önemli bilgiler sağlar.

Arkeoloji: Geçen zaman içinde farklı nedenlere bağlı olarak toprak ve su altında kalmış tarihi malzemelerin ve kalıntıların, kazı çalışmalarıyla ortaya çıkarılmasını sağlar.

Arkeolojik çalışmalar sonucunda elde edilen buluntular sayesinde özellikle tarih öncesi döneme ait incelemeler yapılabilmekte ve sağlıklı bilgilere ulaşılabilmektedir.

Bir arkeolojik kazı alanı

Nümizmatik: Paraları inceleyen bilim dalıdır. Özellikle eski devirlere ve uygarlıklara ait paraların incelenmesi yoluyla tarih bilimine veri sağlar.

Metal olan bu eski dönem paraları sayesinde, paranın sahibi olan devletlerin ekonomik durumları, bağımsızlıkları hakkında bilgi edinilebilir.

Bu arada kim tarafından ve ne zaman bastırıldığı bilgisine de bu paraların incelenmesi sırasında ulaşılabilir.

Metal paraların üzerinde yer alan süslemeler de paranın sahibi olan toplumun kültürel yapısı ile ilgili olarak ipuçları sağlar.

Paleografya: Yazı ve alfabeleri inceleyen bilim dalıdır. Özellikle eski uygarlıklara ait yazı ve alfabeleri inceleyerek eski metinlerin çözümlenmesinde ve içerdikleri bilgilerin aydınlatılmasında rol alır.

Mısır hiyeroglif yazısı

Epigrafya: Yazıtları ve kitabeleri inceleyen bilim dalıdır. Geçmiş dönemlere ait yazıtların özelliklerinin ve ait oldukları zamanın belirlenmesi konusunda tarih bilimine bilgi sağlar.

Filoloji: Toplumlar tarafından kullanılan dilleri, farklı yönleri ve özellikleri açısından konu edinen bilim dalıdır.

Bugün herhangi bir toplum tarafından kullanılmayan dillerin incelenmesi ve bu dillerle yazılmış eski metinlerin çözümlenmesinde önemli bir rol üstlenir.

Antropoloji: Kafatası ve iskelet yapıları üzerinde çalışan ve bu şekilde ırkları ve toplumları sınıflandırmaya çalışan bilim dalıdır.

Farklı ırklara mensup toplumların hangi bölgelerde yoğunlaştıkları ve hangi göç yollarını kullandıklarını belirlemeye çalışır.

Ayrıca geçmişte yaşamış toplumların sosyal ve kültürel yapılarının aydınlatılmasında tarihe veri sağlar.

Kronoloji: Takvim bilimidir. Tarihi gelişmeleri oluş zamanlarını dikkate alarak sıralar.

Diplomatik: Devletler arası siyasi yazışmaları ve belgeleri inceler. Bu anlamda geçmişte var olan devletler arasında yapılan antlaşmalar ve yazışmaları inceleyerek toplumlar arası ilişkilerin ve etkileşimin aydınlatılmasına yardımcı olur.

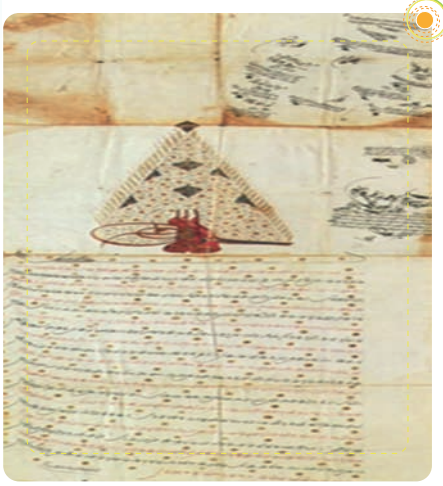

Bir Osmanlı fermanı

Etnografya: İnsan topluluklarının gelenek ve göreneklerini inceleyen bilim dalıdır. Toplumların sosyal ve kültürel yapılarının araştırılmasında rol oynar.

Sosyoloji: İnsan topluluklarının tarihi süreç içinde yaşadıkları sosyal ve kültürel değişimleri inceleyerek tarih bilimine önemli bilgiler sağlar.

Felsefe: Felsefe, kavramları ve doğru düşünmeyi öğretir. Dünya görüşlerinin ve olayların kavranmasına olanak sağlar.

Tarihi gelişmeleri konu edinen bölümüne Tarih Felsefesi adı verilir. Tarihi gelişmelerin doğru olarak ortaya konabilmesinde felsefi yaklaşımın önemli bir katkısı vardır.

Sigilografya: Geçmişte yaşamış toplumlarca kullanılan mühürleri inceleyen bilim dalıdır.

Toponimi: Geçmişte kurulan yerleşim merkezlerinin adlarını inceleyen bilim dalıdır.

Antroponimi: Geçmişte kullanılan insan adlarını inceleyen bilim dalıdır.

Heraldik: Geçmiş dönemlerde kullanılan armaları inceleyen bilim dalıdır.

Bir arma örneği

örnek soru

Kayseri yakınlarındaki Kültepe'de yapılan kazılarda, Asurlu tüccarlara ait karum adı verilen bir pazar yeri ve çivi yazısıyla yazılmış ticari ve hukuki içerikli kil tabletler bulunmuştur.

Tarih biliminde bu bilgilere,

I. paleografi,
II. arkeoloji,
III. antropoloji

bilimlerinin hangilerinden yararlanılarak ulaşıldığı savunulabilir?

A) Yalnız III B) Yalnız I C) I, II ve III
D) I ve II E) Yalnız II

(YGS 2011)

çözüm

Kil tabletlere ve içeriklerine yazıları inceleyen paleografya ve kazı bilimi olarak nitelendirilen arkeoloji bilimlerinden yararlanılarak ulaşılabilir.

Cevap D

KAVRAMA TESTİ

(1.1 - 1.7)

1. Tarih bilimi, insan topluluklarının birbiriyle olan ilişkilerini yer ve zaman göstererek, neden - sonuç ilişkisi içerisinde, belgelere dayanarak, objektif bir şekilde inceleyen bilimdir.

Bu bilgi dikkate alındığında, aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Savaş, ticaret, göç, istila hareketlerinin tarihin konusu kapsamına girdiği

B) Bir olayın sonucunun kendinden sonraki başka bir olayın nedenini oluşturabileceği

C) Geçmiş dönemleri incelemenin kaynaklara olan ihtiyacı zorunlu hale getirdiği

D) Olayların tarafsız bir şekilde incelenmesi gerektiği

E) Olayları günümüzün değer yargılarıyla incelemenin ve değerlendirmenin gerekliği

2. **Aşağıdakilerden hangisi tarih araştırmaları sırasında dikkate alınması gereken unsurlar arasında yer almaz?**

A) Birden fazla sayıda kaynağa başvurularak çalışılması

B) Olayın geçtiği yerde araştırma yapma imkanının aranması

C) Olayın, yaşandığı dönemin değer yargıları dikkate alınarak incelenmesi

D) Olayın üzerinden belli bir süre geçmesinin beklenmesi

E) Olayın temelde tek bir nedene dayalı olarak incelenmesi

3. **Tarih öncesi döneme ait bilgilerimizin daha yüzeysel ve yanlışlanabilir bilgiler olmasında,**

I. tarih öncesinde yazılı belgelerin bulunmaması,

II. arkeolojik buluntuların yorumlanmasına dayanması,

III. zaman içerisinde yeni yazılı belgelere ulaşılması

durumlarından hangilerinin etkili olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

4. I. Olayın gerçekleştiği yer ve zamana ait olma,

II. Olayın gerçekleşmesine tanıklık etme,

III. Birden fazla sayıda örneği bulunma

Yukarıdakilerden hangileri birinci elden kaynağın sahip olması gereken özellikler arasında yer almaktadır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

5. **Tarihin sınıflara ayrılarak incelenmesinde aşağıdakilerden hangisi etkili olmuştur?**

A) Tarihçilerin kişisel tercihi

B) Diğer bilimlerin yöntemlerinin örnek alınması

C) Araştırmaların kolaylaştırılmak istenmesi

D) Araştırılması gereken konuların belirlenmesi

E) Tarihin belgelere dayalı bir bilim olması

6. Selçukluların hazırladığı Celâli takvim vergi toplama dönemlerini belirlemek amacıyla kullanılmıştır.

Buna göre,

I. kültürel yapı,

II. siyasi ilişki,

III. ekonomik ihtiyaç

unsurlarından hangilerinin bu takvim hazırlanırken dikkate alındığı vurgulanmıştır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

7. I. Macellan ve Del Kano'nun Dünya'nın çevresini dolaşması,

II. skolastik düşüncenin yerini özgür düşüncenin alması,

III. burjuva sınıfının Avrupa'da siyasi ve ekonomik alanlarda etkin hale gelmesi

gelişmelerinden hangileri tarihi olaya örnek olarak gösterilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

8. Öğretici tarih anlayışında hep zaferler ve parlak olayların işlenmesine özen gösterilmiş, başarısızlıklar ve hayal kırıklıkları karşısında sessizlik tercih edilmiştir. Bu da öğretici tarzın en büyük zaafını teşkil etmiştir.

Öğretici tarihçiliğin bu anlayışının aşağıdakilerden hangisine engel olduğu söylenebilir?

A) Olayların kronolojik sırasının belirlenmesine
B) Yazılı belgelerin değerlendirilmesine
C) Deney ve gözlem yapılabilmesine
D) Başarısızlıklardan ders alınabilmesine
E) Olayların tanıklarının öneminin azalmasına

9. **Bir belgenin güvenilirliğinin ve gerçekliğinin ortaya koyulmasında,**

I. belgenin ait olduğu dönem,
II. kullanılan yazı türü,
III. imza ve mühür

unsurlarından hangilerinin dikkate alınması gereklidir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

10. **Aşağıdakilerden hangisinin arkeoloji biliminin tarih bilimine sağladığı tarih öncesi dönem malzemeleri arasında olduğu söylenemez?**

A) Fosil B) Kil tablet C) Silah
D) Şehir kalıntısı E) Çömlek

11. Güneş yılına dayalı bir takvimdir. Mısırlılar tarafından icat edilmiştir. Bir yılın hesaplanmasındaki aksaklıkların düzeltilmesinde Roma İmparatoru Sezar ve Papa XIII. Gregor'un çabaları nedeniyle "Jülyen takvimi" ya da "Gregoryen takvimi" olarak da anılmıştır.

Yukarıda bazı özellikleri verilen takvim aşağıdakilerden hangisidir?

A) Hicri takvim B) Miladi takvim
C) Rumi takvim D) Celali takvim
E) 12 Hayvanlı takvim

12. **Bir olayın gerçekleştiği tarihin tam olarak belirlenmesinde karşılaşılan zorlukların sebepleri arasında aşağıdakilerden hangisinin bulunduğu söylenemez?**

A) Kaynaklarda farklı tarihlerin verilmiş olması
B) Farklı takvimlerin birbirine çevrilmesinde zorluklar yaşanması
C) Olayın gerçekleşmesinde farklı toplumların rol oynaması
D) Ana kaynakların zaman belirtmemesi
E) Olayın üzerinden uzun zaman geçmiş olması

13. Din olgusu; toplumsal, siyasi, askeri, kültürel ve hukuki alanlarda tarih boyunca belirleyici olmuştur.

Buna göre,

I. Hicret'in Müslümanlar tarafından takvim başlangıcı olarak benimsenmesi,
II. Papaların krallara tac giydirmesi,
III. yasaların dini kurallara dayandırılması

durumlarından hangileri din olgusunun toplumsal ve siyasi alanda etkili olduğunun kanıtıdır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) I, II ve III

14. Arkeolojik araştırmalar, Fransa, İtalya, Avusturya ve Rusya'da bulunan tarih öncesi döneme ait heykelciklerin birbirlerine oldukça benzediğini ortaya koymuştur.

Bu bilgiye dayanarak,

I. Toplumsal etkileşim yaşanmıştır.
II. Tarım üretimi başlamıştır.
III. Madenler işlenebilmiştir.

yargılarından hangilerine varılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

E - E - D / D - C - C - A / D - E - B - B / C - E - A

02 UYGARLIĞIN DOĞUŞU VE İLK UYGARLIKLAR

- İnsanlığın serüveni tarihi çağlar başlıyor...
- En eski ve uzun çağ, Taş Çağı
- Artık devir değişti: Maden Çağı başlıyor...
- Yazı bulundu, artık tarih çağlarındayız.
- Mezopotamya demek Sümer demektir.
- Mezopotamya'nın tüccar kavmi Asurlular
- Kral Hammurabi'nin devleti Babiller
- Firavunların ve piramitlerin ülkesi Mısır
- Sırada Doğu Akdeniz uygarlıkları var.
- Anadolu'da ilk çağ'da en güçlü kavim Hititler
- Tarım ve kanun, Frigler
- Anadolu'nun tüccarları Lidyalılar
- Deniz ticareti, bilim ve felsefe işte İyonlar
- Anadolu'nun madencileri Urartular
- Avrupa kültürünün temelleri atılıyor, Yunan Uygarlığı
- Genç bir kral, büyük bir devlet, İskender İmparatorluğu
- Her yol nereye çıkar? Roma Uygarlığı

2.1 İnsanlığın serüveni tarihi çağlar başlıyor...

Tarihi süreç, önemli bazı gelişmeler göz önüne alınarak başlangıç ve bitiş tarihleri belirlenerek zaman dilimlerine bölünmüştür.

Bu anlamda tarihi süreç, yazının kullanılmaya başlanması temel kabul edilerek tarih öncesi çağlar ve tarih çağları şeklinde ikiye ayrılır.

Tarihi sürecin yüzyıl ve çağ olarak bölümlenmesinin temel amacı, inceleme ve araştırmaların daha kolay hale getirilmek istenmesidir.

Paleolitik döneme ait bir mağara resmi

ÖNCELİKLE TARİH ÖNCESİ ÇAĞLAR

2.2 En eski ve uzun çağ, Taş Çağı (MÖ 600.000 - 5.500)

Eski Taş (Paleolitik) Çağı (MÖ 600.000-10.000): Bu dönem, insan topluluklarının en eski ve az bilinen dönemidir.

- Bu dönem boyunca dünya genelinde iklim koşullarının elverişsiz olduğu anlaşılmaktadır.
- Buzul çağı olarak da adlandırılan bu dönemde insanlar mağaralarda ve ağaç kovuklarında barınmışlardır.
- İnsan yerleşimine sahne olan bazı mağaraların duvarlarında bu dönem insanlarının yaşam şekilleri hakkında bilgiler veren resim ve figürlere rastlanmıştır.
- Eski Taş dönemi insanları yaşamlarını doğadan topladıkları meyveleri, bitki türlerini ve avladıkları hayvanları tüketerek sürdürmüşlerdir.
- Tüketici bir yaşam biçiminin sürdüğü bu dönemde taş ve kemikten oldukça basit araç gereçler yapılmış ve kullanılmıştır.

Orta Taş (Mezolitik) Çağı (MÖ 10.000-8.000): İklim koşullarının daha elverişli hale gelmeye başladığı bu dönem bir geçiş dönemi olma özelliğine sahiptir. Bu dönemin sonlarında insanlar ateşi kullanmaya başlamıştır.

Yeni Taş (Neolitik) Çağı (MÖ 8.000-5.500): İklim koşulları bu dönemde geçmişe göre daha elverişli hale gelmiştir.

- Akarsu kenarlarında ve sulamaya elverişli yerlerde tarım üretimi başlamıştır.
- Tarımsal faaliyetlerle birlikte üretici yaşam biçimi başlamıştır.
- Akarsu kenarlarına yerleşilmesiyle yerleşik yaşam biçimi başlamıştır.
- İhtiyaç fazlası tarım ürünlerinin takas yoluyla satılması ticari faaliyetlerin başlamasını sağlamıştır.
- Yerleşik ve üretici yaşam, köy kültürlerinin ilk örneklerinin oluşmasına ve iş bölümü kavramının yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır.
- Tarım üretiminde yararlanılmak üzere bazı hayvanlar evcilleştirilmeye başlanmış, bitki liflerinden elbiseler yapılmıştır.
- Yiyeceklerin korunup saklanabilmesi amacıyla

topraktan eşya yapımına başlanmış, seramik çanak ve çömlekler yapılmıştır.

İnsanların mal edinmesi, özel mülkiyet kavramını ortaya çıkarmış, toprağın bazı insanlar tarafından sahiplenilmesi ile birlikte toprağa ve zenginliğe dayalı sınıf farklılıkları oluşmuştur.

örnek soru

Aşağıdakilerden hangisinin Cilalı Taş Devrini Yontma Taş Devrinden ayıran özelliklerden biri olduğu savunulamaz?

A) Köylerin kurulması

B) Tarımla uğraşılması

C) Araç ve gereç yapılması

D) Dokumacılığın başlaması

E) Hayvanların evcilleştirilmesi

(YGS 2010)

çözüm

Her iki dönemde de insanlar tarafından araç gereçler yapılmıştır. Bu durum Cilalı Taş Devri için ayırt edici bir özellik değildir.

Cevap C

Paleolitik döneme ait buluntular

2.3 Artık devir değişti: Maden Çağı başlıyor...

Bakır Çağı (Kalkolitik): Araç gereç yapımında bakırın kullanılmaya başlandığı zaman dilimidir. Bakır, insanlar tarafından diğer metallere göre daha önce ve daha çok kullanılmıştır. Bunun temel nedeni bakırın diğer metallere göre daha kolaylıkla işlenmesi ve şekillendirilmesidir.

Tunç Çağı: Doğada saf halde bulunmayan tunç, bakır ve kalayın karışımı ile elde edilmiştir. Bakıra göre daha sert ve daha dayanıklıdır. Tunç Devri'nde, ilk şehir devletleri kurulmuş, İlk imparatorluk örnekleri ortaya koyulmaya başlanmıştır.

Madenden daha dayanıklı eşyalar yapılmıştır

Demir Çağı: Dayanıklı bir maden olan demirin araç gereç yapımında kullanılmaya başlandığı dönemdir. Bu dönem toplumları denizlerden ulaşım ve ticaret amaçlı olarak daha fazla yararlanmıştır. Ulaşım imkanlarının artması ticari faaliyetleri yoğunlaştırmış, tarım üretiminin artmasına yol açmıştır. Mezopotamya topluluklarından Sümerler, M.Ö 3500 yıllarında yazıyı kullanmaya başlamışlardır. Bu gelişme ile tarih öncesi çağlar sona ermiştir.

Tarih öncesi çağların belirlenmesinde ve isimlendirilmesinde, araç-gereç yapımında kullanılan maddeler göz önüne alınmıştır.
Tarih öncesi devirler her toplumda sırasıyla yaşanmayabilir. Bazı toplumlar göçler ve kültürel etkileşim nedeniyle birkaç çağı bir arada yaşayabilir.
Toplumlar, aynı dönemde farklı tarih öncesi devirleri yaşayabilirler. Tarih öncesi devirlerin başlangıç ve bitiş tarihleri de bölgelere göre farklılık gösterebilir.

örnek soru

Diyarbakır yakınlarında bulunan Çayönü yerleşim yerine ait aşağıdaki bilgilerden hangisinin, erken dönemlerde bile malzemelerin yer değiştirdiğine ve olası bir ticaretin varlığına kanıt olduğu savunulabilir?

A) Av etkinliklerinde evcilleştirilmiş köpeklerin kullanılması

B) Tarımsal etkinliklerde değirmen taşları ve orakların kullanılması

C) Kolye yapımında çeşitli renklerde taş boncuklarla deniz kabuklarının kullanılması

D) Girişleri çatıda olan tahıl ambarlarının bulunması

E) MÖ 7000 yılına tarihlenen en eski dokuma parçasının bulunması

(YGS 2012)

çözüm

Kolye yapımında çeşitli renklerde taş boncuklarla, deniz kabuklarının kullanılması, olası bir ticaretin varlığına kanıttır. Zirâ bölge denizlere uzak bir konumdadır.

Cevap C

2.4 Yazı bulundu, artık tarih çağlarındayız.

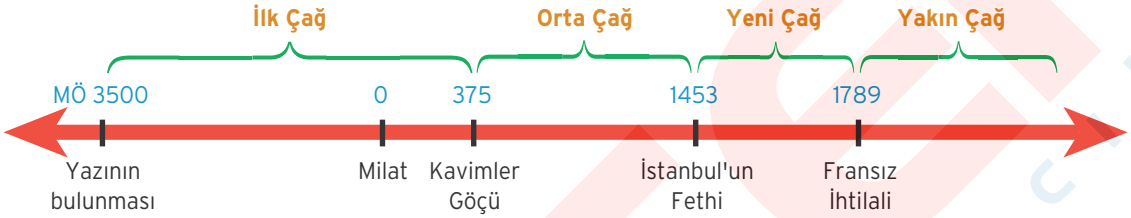

İlk Çağ (MÖ. 3500 – 375): İlk Çağ Sümerlerin yazıyı kullanmaları ile başlamıştır. Avrupa'da meydana gelen Kavimler Göçü ile bitirilir.

Orta Çağ (375 - 1453): Kavimler Göçü ile başlatılıp, İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethi ile bitirilen zaman dilimidir.

Yeni Çağ (1453 – 1789): Yeni Çağ, İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethedilmesi ile başlamıştır. Dünya genelinde etkiler doğuran Fransız İhtilali ile bitirilmiştir.

Yakın Çağ (1789 - .....): Yakın Çağ, Fransız İhtilali ile başlatılıp, halen sürdüğü ifade edilen bir zaman dilimidir.

Tarihi çağların başlangıç ve bitiş tarihleri, dünya genelinde etkiye sahip olmuş önemli sosyal olaylar göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Fakat bu olaylar toplumlarca farklı olarak algılanabildiği için tarihi çağların başlangıç ve bitiş tarihleri farklılık gösterebilmektedir.

örnek soru

Tarih öncesinde yaşayan insanlar eşya ve alet yapımında aşağıdaki maddelerin hangisinden sırayla yararlanmaya başlamışladır?

A) Toprak - Taş - Maden
B) Toprak - Maden - Taş
C) Taş - Maden - Toprak
D) Taş - Toprak - Maden
E) Maden - Taş – Toprak

(ÖYS 1992)

çözüm

Tarih öncesi dönemde yaşayan insanlar önce taşı, daha sonra toprağı daha sonra da madeni eşya yapımında kullanmışlardır.

Cevap D

İLK ÇAĞ UYGARLIKLARI

2.5 Medeniyetin beşiği Mezopotamya

Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan bölgeye İlk Çağ'da Mezopotamya adı verilmiştir.

Bölge topraklarının verimli, insan topluluklarının yaşamı için elverişli olması nedeniyle pek çok kavim tarihi süreçte Mezopotamya topraklarına gelerek yerleşmiştir.

Bölge pek çok uygarlığın eserlerine ev sahipliği yapmaktadır.

Bölgede dayanıklı yapı malzemesinin yeterince bulunmaması nedeniyle Mezopotamya'da İlk Çağ'da ortaya konulan mimari eserlerin çoğunluğu günümüze ulaşamamıştır.

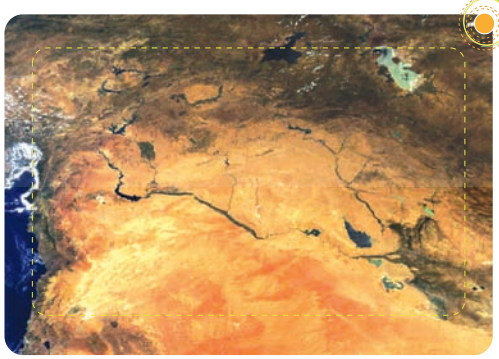

Mezopotamya (uydu görüntüsü)

örnek soru

İlk Çağ'da, Mezopotamya'nın kuzeyine Yukarı, güneyine Aşağı Mezopotamya dendiği halde, Mısır'ın kuzeyine Aşağı, güneyine Yukarı Mısır denmiştir.

Yukarı ve Aşağı şeklindeki bu belirlemeler neye dayanarak yapılmıştır?

A) Ekvatora olan uzaklığa

B) Ovaların konumuna

C) Yerleşim merkezlerinin dağılışına

D) Nehirlerin akış yönüne

E) Dağlık bölgelerin konumuna

(ÖSS 1983)

çözüm

Paragrafta verilen isimlendirmeler nehirlerin akış yönüne göre yapılmıştır. Nehirlerin başlangıç bölgeleri yukarı, denize yakın tarafları ise aşağı olarak isimlendirilmiştir.

Cevap D

Mezopotamya'da eski bir yerleşim yeri

2.6 Mezopotamya demek Sümer demektir. (MÖ 4000-MÖ 2350)

M.Ö. 4000 yıllarında göç ederek Aşağı Mezopotamya'ya yerleşmiş ve ilk şehir devletlerini kurmuşlardır.

Sümerlerde şehir devletlerinin başında, Patesi veya Ensi adı verilen rahip-krallar bulunurdu. Hükümdarlık babadan oğula geçerdi. Önemli şehir devletleri Ur, Uruk, Lagaş, Kiş idi.

Sümerler, rahiplerin kontrolündeki tapınaklara getirilen tarım ürünlerinin miktarlarının kaydedilmesi için değişik işaretler kullanmışlardır. Kil tabletler üzerine yazılan bu işaretler MÖ 3500 yıllarında kültür aktarımının en önemli vasıtalarından olan Çivi yazısını ortaya çıkarmıştır.

Sümer krallarından Urukagina tarafından hazırlanan kanunlar tarihte bilinen ilk yazılı kanunlardır. Sümer kanunları, diğer Mezopotamya toplumlarına örnek olmuş, çevre medeniyetleri etkilemiştir.

Sümerlerde toplum şu sınıflara ayrılmıştır: Soylular, rahipler, hürler, korunanlar, köleler.

Sümerler, astronomi ve matematik gibi bilim dallarına ilgi duymuş, güneş ve ay tutulmasını hesaplamış, ay yılı esaslı bir takvim hazırlamışlardır. Ayrıca Sümerler, daireyi 360 eşit parçaya bölebiliyor, yüzey ve hacim hesaplamaları yapabiliyorlardı.

Sümerlerin en önemli tanrıları gök tanrısı Anu, hava ve yeryüzü tanrısı Enlil ve okyanus tanrısı Enki idi. Her şehir devletinin farklı tanrıları vardı.

Çok tanrılı inanca sahip olan Sümerlerde, Ziggurat adı verilen tapınak ve gözlemevleri inşa edilmiştir. Gayet yüksek olarak inşa edilen bu yapılar aynı zamanda tahıl ambarı olarak da kullanılıyordu.

Ziggurat

2.7 Mezopotamya'nın tüccar kavmi Asurlular (MÖ 2000-MÖ 609)

Asurlar Sami topluluklarındandır. Mezopotamya'ya yerleşmiş ve Asur şehri merkez olarak, Mezopotamya'nın Anadolu'ya yakın olan kuzey bölümünde devlet kurmuşlardır.

Daha çok ticaretle uğraşan Asurlar, Anadolu ile Mezopotamya arasındaki ticareti geliştirmek amacıyla yapılan Kral Yolu'nun inşasında Lidyalılara yardım etmişlerdir.

Ticaret yapmak için Anadolu'nun içlerine kadar geldikleri, burada ticaret kolonileri ve Karum olarak bilinen ticaret merkezleri kurdukları görülür.

Kayseri yakınlarındaki Kültepe bölgesinde yapılan

arkeolojik kazılarda çok sayıda Asur tabletine rastlanmıştır.

Asurlular, ticari ilişkiler vasıtasıyla Anadolu'ya yazıyı getirmiş, bu şekilde Anadolu'da tarih öncesi devirlerin sona ermesine yol açmışlardır.

Ücretli askerlerden oluşan bir ordu oluşturarak atlı birlikler kuran Asur Devleti'ne, Medler ve Babiller son vermişlerdir.

Asurlar Dönemi'ne ait İştar Kapısı

2.8 İlk önemli imparatorluk Akadlar (MÖ 2350-MÖ 2100)

Mezopotamya'ya gelen Sami kavimlerindendir. Arabistan bölgesinden Mezopotamya'ya yerleşmişlerdir. Sahip oldukları güçlü ve düzenli orduları sayesinde geniş sınırlara ulaştılar. Akadlar, Mezopotamya'da İlk Çağ'ın önemli imparatorluklardan birini kurmuşlardır.

Akadlar, Sümer medeniyetinin taşıyıcılarından biridir. Ayrıca Akadca, İlk Çağ'da Ön Asya'da uluslararası diplomasi dili olarak kullanılmıştır. Akad İmparatorluğu, Gutiler tarafından yıkılmıştır.

Akadlara ait bir kil tablet

2.9 Kral Hammurabi'nin devleti Babiller (MÖ 2100-MÖ 539)

Arabistan'dan Mezopotamya'ya yerleşen Amurrular Babil Devleti'ni kurmuşlardır. Kral Hammurabi en tanınmış hükümdarlarıdır. Hazırlattığı kanunlar ile tanınan Hammurabi, devleti dinin etkisinden çıkararak ordunun etkisi altına soktu. Onun döneminde devlet mutlak bir krallık haline gelmiştir. Önemli ölçüde Sümer kanunlarından yararlanılarak hazırlanan Hammurabi Kanunları, temelde kısas esasına dayalıdır ve işlenen suçlara karşı ağır cezalar içerir. Bu kanunlarla, bireysel ve toplumsal hukuk kuralları birbirinden ayrılmıştır. Babillilerde çok tanrılı bir inanç vardı ve toplumsal sınıf farklılıkları belirgindi.

Babil'in Asma Bahçeleri'ni inşa eden Babil Devleti, Persler tarafından ortadan kaldırılmıştır.

2.10 Elamlar (MÖ 3000-MÖ 640)

Güneydoğu Mezopotamya'da yaşayan Elamlar ilk dönemlerde şehir devletleri halinde yaşadılar. M.Ö. 3 bin yılda merkezi bir krallık haline gelen devlet M.Ö. VII. yüzyılda yıkılmıştır.

Elamlar yoğun şekilde Sümer medeniyetinin etkisinde yaşamışlardır.

2.11 Orta Asya'da neler olup bitiyor?

Orta Asya'da kurulan kültür merkezlerinin tarihi MÖ 5500 yıllarına kadar uzanmaktadır. Anav, Karasuk, Tagar, Andronova kültürleri Türklere ait eski kültürlerdir.

İskitler (Sakalar): İskitler, Hazar Denizi'nin kuzeyinde yaşamış ve bu bölgede bir devlet kurmuşlardır. M.Ö. VII. yüzyıldan başlayarak batıya göç etmiş ve Balkanların kuzeyine kadar yayılmışlardır.

İskitler madenleri ustalıkla işlemiştir.

Arkeolojik çalışmalar İskit kültürü ile Orta Asya Türk kültürü arasında büyük bir yakınlık olduğunu göstermektedir.

İskit Devleti'nin kurucusu Alp Er Tunga'dır.

Atlı göçebe bir topluluk olan İskitler, zaman içinde farklı kavimleri idareleri altında bulundurdular.

2.12 Firavunların ve piramitlerin ülkesi Mısır

Afrika'nın kuzeydoğusunda, Nil nehri etrafında yerleşen Mısır toplumu, ilk dönemlerde şehir devletleri (Nom) halinde yaşamış, devlet zamanla merkezi bir krallık haline gelmiştir.

Mısır, Firavun olarak bilinen tanrı – kralların baskıcı ve mutlak otoritesi ile yönetilmiştir.

Mısır kralları tanrı - kral anlayışını kullanarak halk üzerindeki otoritelerini güçlendirmeye çalışmışlardır.

Mısır, etrafı çöllerle çevrili bir bölge olması nedeniyle istilalara uğramamıştır. Bu yüzdendir ki Mısır tarihi kesintilere uğramamış, belli bir bütünlük içinde yaşanmıştır.

Mısır medeniyeti kendine özgü bir medeniyet olarak şekillenmiştir.

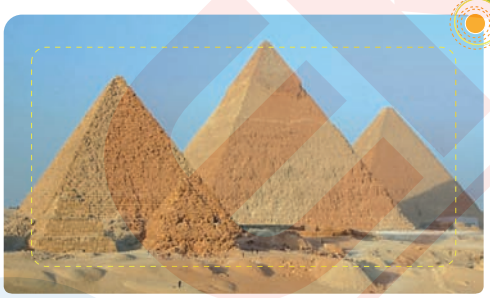

Piramitler

Mısırlılar, Hititlerle Suriye topraklarını egemenlik altına almak amacıyla savaşmış ve iki devlet arasında ilk yazılı antlaşma olarak bilinen Kadeş Antlaşması imzalanmıştır (M.Ö 1280).

Ölümden sonra hayatın sürdüğüne inanan Mısırlılar, ölülerini mumyalamış, bu şekilde bedenlerin çürümesini engellemeye çalışmışlardır.

Mısırlılar kralları için piramit şeklinde dev anıtmezarlar inşa etmiş ve ölen krallarını hazineleriyle beraber bu piramitlere koymuşlardır.

Mısırlılar anatomi, tıp, eczacılık, geometri ve mimari alanlarında oldukça ileri düzeyde idi.

Mısırlılar astronomi ile ilgilenmiş, Nil Nehri'nin taşma ve çekilme dönemlerini belirlemişlerdir.

Tarımı geliştirebilmek amacıyla yaptıkları bu çalışmalar sonucunda güneş yılı esaslı takvim hazırlamışlardır.

Mısır toplumu; soylular, memurlar, din adamları, askerler, şehirliler, köylüler ve köleler şeklinde sınıflara ayrılmıştı.

Mısır toplumunun temel ekonomik uğraş alanları tarım ve ticaretti.

Topraklar halk tarafından kral adına işlenirdi. Ülkede var olan zengin maden yatakları nedeniyle maden işlemeciliği de gelişmiştir.

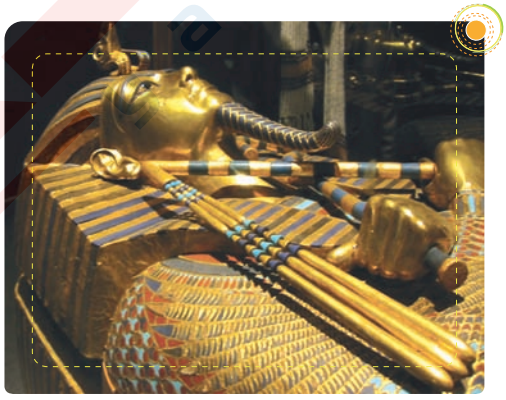

Mısır firavunlarından Tutankamon'un tabutu

Mısırlılar, Hiyeroglif adı verilen bir yazı çeşidini kullanmışlardır. Yazı malzemesi olarak da bitki liflerinden elde edilen ve Papirüs adı verilen kağıtlar üretmişlerdir.

Perslerin bölgeyi işgali sonucunda Mısır, bu devletin bir eyaleti durumuna gelmiştir.

Makedonya Kralı İskender tarafından düzenlenen Doğu Seferi, Mısır'ın İskender İmparatorluğu'nun siyasi egemenliği altına girmesine yol açmıştır.

Mısırlıların Nil'in taşkınları sonucunda bozulan tarla sınırlarının belirlenebilmesi için yaptıkları çizimler, geometri bilimi ile ilgili önemli gelişmelere yol açmıştır. Bu gelişme toplumsal ihtiyaçların yeni icat ve buluşları ortaya çıkardığının bir kanıtıdır.

örnek soru

Eski Mısır'da halk kendilerini tanrı - kral olarak kabul ettiren hükümdarlar tarafından baskıcı ve mutlak bir otorite altında yönetilmiştir.

Bu durumun,

I. hukuk anlayışının gelişiminin engellenmesi,
II. kültürel etkileşimin artması,
III. ekonomik durumun bozulması

gelişmelerinden hangilerine yol açtığı savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

çözüm

Eski Mısır'da hukuk kavramı, çevre uygarlıklarla karşılaştırıldığında fazla gelişememiştir. Bu durumda, kralların hem dini hem de siyasi açıdan geniş yetkilerle donatılmış olmaları temel etkendir.

Cevap A

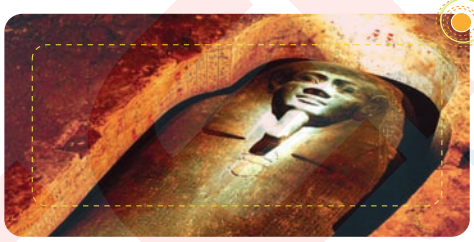

Bir Firavun mezarı

2.13 İşte birkaç köklü uygarlık daha...

İran Uygarlığı

Hazar'ın güneyinde şekillenen İran medeniyetinin oluşumunda, Med, Pers ve Sasani devletlerinin payı büyüktür. Merkezi imparatorluk şeklinde yapılanan bu devletler egemenlikleri altına aldıkları toprakları Satraplık adıyla bilinen eyaletlere bölmüştür.

Persler Anadolu'yu bir süre egemenlikleri altında bulundurmuş ancak Anadolu kültürü üzerinde kültürel bir etkinlik sağlayamamıştır. Tersine Perslerin Anadolu toplumlarından etkilendiği görülür.

Perslerin Anadolu toplumlarından etkilenmesi, Anadolu kültürünün İran (Pers) kültüründen daha ileri düzeyde olduğunun bir kanıtıdır.

İlk posta teşkilatını kuran İranlılar İlk Çağ'da Mecusilik ve Zerdüştlük gibi dinlere inanmıştır.

Hint Uygarlığı

Asya'nın güneyinde yağışlı iklime, Ganj ve İndus nehirlerine ev sahipliği yapan Hint Yarımadası'nda oluşmuştur. Bu verimli topraklar tarih boyunca çok sayıda istilaya uğramıştır.

Yaşanan istilalar bölgede birçok devletin kurulmasına ve farklı kültürlerin bir arada yaşamasına ortam hazırlamıştır. Bu nedenle Hindistan'da ortak bir kültür oluşamamıştır.

Hint toplumunun kaynaşamamasında "Kast" adı verilen sınıf anlayışının katkısı da büyüktür. Bölgeye göçle gelen Ari topluluklar yerli halkı köleleştirmiş, bunun sonucunda halk sınıflara bölünmüş ve sınıflar arası geçişe izin verilmemiştir.

Hindistan'da üretilen baharat, Baharat Yolu vasıtasıyla batıya aktarılmıştır. Hindistan'da Hinduizm, Brahmanizm, Budizm dinleri yaygındır.

Hint uygarlığına ait bir tapınak

Çin Uygarlığı

Asya'nın doğusunda kurulmuş olan Çin medeniyeti dünyanın eski ve önemli medeniyetlerinden birisidir.

Tarih boyunca Çin toprakları üzerinde kurulan krallıkların yönetiminde çok sayıda farklı sülale öne çıkmıştır. Çin toplumu soylular ve köylüler şeklinde iki sınıfa ayrılmıştır.

Çinliler;

- Yakın bölgelerde yaşadıkları Türk, Moğol ve Tibet topluluklarıyla ilişki içerisinde olmuş ve bu toplumların kültürlerinden etkilenmiştir.
- Avrupa ve Ön Asya ile olan ticari bağları sayesinde İpek Yolu'nun şekillenmesinde rol oynamış, bu yolu denetim altında tutabilmek için Türk topluluklarıyla mücadele etmiştir.
- Hun ve Moğol akınlarını durdurabilmek için Çin

Seddi'ni inşa etmiştir.

- Özellikle askeri alanda Türk toplumlarından etkilenmiş, Türk ordularını taklit ederek atlı birlikler kurmuştur.
- Barut, pusula, matbaa, kağıt ve mürekkebi icat etmiştir. Ayrıca, Çin toplumu İlk Çağ'da kendine özgü bir yazı kullanmaktaydı.
- Budizm, Konfiçyüsçülük ve Taoizm gibi inançlara yaygın şekilde inanmıştır.

Terra Cotta askerleri (Çin)

2.14 Sırada Doğu Akdeniz uygarlıkları var...

Fenikeliler

Doğu Akdeniz'de Lübnan ve Filistin bölgelerine yerleşen Sami asıllı Fenikeliler şehir devletleri kurmuş, siyasi birlikten yoksun olarak yaşamıştır.

Toprakları tarıma yeterince elverişli olmadığı için deniz ticareti yapan ve kolonicilikle uğraşan Fenikeliler Akdeniz ve Karadeniz'de koloniler kurmuşlardır.

Doğu kültürünün batıya aktarılmasında köprü rolü yüklenen Fenikeliler, denizlerde Yunanlılar ve İyonlar ile rekabet etmişlerdir.

Fenikeliler, Mısır'dan aldıkları yazıyı geliştirmiş ve 22 harften oluşan bir alfabe hazırlamışlardır.

Fenikelilerin alfabeyi hazırlamasında tüccarların birbirleriyle iletişim kurmasını kolaylaştırma düşüncesi belirleyici bir rol oynamıştır. Bu durum ekonomik faaliyetlerin kültürel gelişmeleri etkilediğini göstermektedir.

Fenike alfabesi İyon, Yunan, Roma toplumlarının katkıları ile değişikliklere uğratılmış ve sonuçta Latin alfabesi haline getirilmiştir.

Fenikelilerin dini inancının oluşmasında Sümer tanrılarının büyük rolü vardır.

Deniz ticareti dışında, cam ve fildişi işlemeciliği Fenike toplumunun diğer ekonomik uğraş alanlarıdır.

İbraniler

M.Ö II. Bin yılda Filistin bölgesine yerleşen İbraniler Sami asıllı bir kavimdir.

Bu topluluk tarafından kurulan İbrani Krallığı daha sonra Yahudi ve İsrail Devleti olarak ikiye ayrıldı.

Yahudi Devleti'ne Babiller, İsrail Devleti'ne ise Asurlular son vermiştir.

İbraniler İlk Çağ'da iki büyük sürgün yaşamışlardır. Bunlar Babil Devleti ve Roma İmparatorluğu'nun egemenlikleri döneminde gerçekleşmiştir.

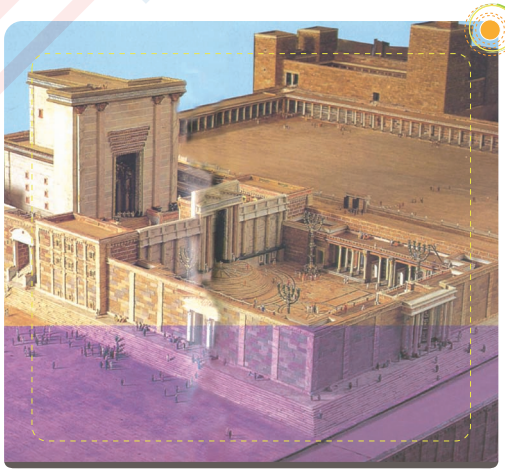

Süleyman Tapınağı

İbraniler, İlk Çağ'da tek tanrılı din olarak bilinen Musevilik dinini benimsemişlerdir. Ancak bu dinin Tanrı tarafından yalnızca kendilerine gönderildiğini ileri sürerek ulusal bir din şekline büründürmüşlerdir.

Musevilik bu nedenle geniş kitlelere yayılamamıştır.

BURASI ÖNEMLİ, ANADOLU UYGARLIKLARI

2.15 Tarih öncesi dönemde Anadolu ne alemde?

Anadolu, tarih öncesi çağlardan itibaren birçok kavmin yerleşimine sahne olmuştur. Ticaret ve göç yolları üzerinde bulunması, denizlerle çevrili olması da Anadolu'yu İlk Çağ toplumları için cazip bir yerleşim yeri haline getiren unsurlardandır.

Yazı, tarih öncesi dönemleri sona erdirmiştir.

Anadolu'da insan yerleşiminin tarihi Eski Taş Çağı'na kadar uzanmaktadır.

Orta Taş Çağı'nda Anadolu'da önemli yerleşim merkezleri kurulmuştur. Yeni Taş Çağı, tarım ile birlikte yerleşik hayatın başladığı, köylerin kurulduğu bir dönemdir. Bu dönem Anadolu'sunda kurulan yerleşim merkezleri, Çatalhöyük (Konya), Çayönü (Diyarbakır), Sakçagözü (Gaziantep)'dür.

Arkeolojik çalışmalar, dünyada ilk üretimin Çayönü'nde, ilk insan yerleşiminin ise Çatalhöyük'te başladığını ortaya koymaktadır.

Kalkolitik dönemde, Anadolu'da Truva (Çanakkale), Hacılar (Burdur), Çorum (Alacahöyük), Alişar (Yozgat), Tilkitepe (Van) gibi yerleşim merkezleri kurulmuştur.

örnek soru

Anadolu'da tarih dönemlerinin Mezopotamya ve Mısır'dan daha geç başlaması, Anadolu'nun aşağıdaki özelliklerinden hangisinin bir sonucudur?

A) Yazının kullanılmasına daha geç başlanılması

B) İstilaların daha çok olması

C) Siyasi birliğin daha geç kurulması

D) Önemli ticaret yolları üzerinde bulunması

E) Çeşitli inançlara sahip insanların bulunması

(ÖYS 1994)

çözüm

Tarih dönemleri yazı ile başlar. Anadolu'da yazı Mezopotamya ve Mısır'dan daha geç tarihlerde kullanılmaya başlanmıştır.

Cevap A

2.16 Anadolu'da ilk çağ'da en güçlü kavim Hititler (MÖ 1700-MÖ 700)

M.Ö. II. Bin yılda Kafkasya'dan Anadolu'ya girdikleri sanılmaktadır. Orta Anadolu'da Kızılırmak yakınlarına yerleşmiş, bu bölgenin yerlisi olan Hattilerle kaynaşmışlardır.

Hititlerin kurdukları devletin merkezi Hattuşaş'dır. Hititler ilk dönemlerde Babil Devleti'nin topraklarının büyük bölümünü ele geçirmiştir.

Bu dönemlerde Hitit eyaletleri prensler tarafından yönetilirken, ülke topraklarının genişlemesine bağlı olarak merkezden valiler atanması yoluna gidilmiştir.

Yönetim anlayışındaki bu değişiklik devletin merkezi otoritesini güçlendirme amacına yöneliktir.

Hitit Devleti, M.Ö. XIV. yüzyıl itibariyle merkezi imparatorluk haline gelmiştir.

Suriye toprakları için Mısırlılar ile savaşan Hititler bu mücadeleden bir sonuç alamamış, iki taraf arasında ilk yazılı antlaşma olan Kadeş Antlaşması imzalanmıştır (MÖ. 1280).

Kazılarda elde edilen tabletler Hititlerde özel mülkiyetin ve aile hukukuna dair düzenlemelerin varlığını ortaya koymuştur. Hitit kanunları fidye esasına dayalı idi.

Arslanlı Kapı (Hattuşaş)

Hitit toplumu, soylu, din adamı, hür, namra, köle

şeklinde sınıflara ayrılmıştı. Diğer bazı İlk Çağ toplumlarından farklı olarak kölelerin mülk edinme hakkı vardı. Bir köle bedel ödemek koşuluyla özgürlüğünü kazanabilirdi.

Hititlerde asillerden oluşan Pankuş meclisi danışman olarak görev yapmış ve kralın otoritesini sınırlamıştır.

Hitit kralı başrahip, başyargıç, başkomutan unvanlarını da taşımaktaydı.

Tavananna olarak bilinen kraliçe yönetimle ilgili bazı önemli yetkilere sahipti. Bazı antlaşmalarda Hitit kralının yanında kraliçenin de mührünün bulunduğu görülmektedir.

Kraliçe, kral seferde iken devletin yönetiminden sorumlu olur, dini törenlere de başkanlık ederdi. Hitit toplumunun dini inancı çok tanrılıdır.

Hitit tabletlerinde Anadolu'dan, "Bin Tanrı İli" olarak bahsedilmektedir. Hititler kendi tanrıları dışında bazı Anadolu ve Ön Asya tanrılarını da kutsal kabul etmişlerdir.

Hititler, tanrılarına hesap vermek düşüncesiyle yıllıklar (Anal) hazırlamışlardır.

Tarafsız tarih yazımının ilk örneklerinden sayılan anallarda, kralların zaferleri kadar yenilgilerini de yazdırdıkları görülür.

Hattuşaş kazı alanı

Hititler Mısırlılara ait hiyeroglif yazısının yanında Sümerlerin çivi yazısını da kullanmışlardır. Bu da her iki toplumla kültürel etkileşim içinde olduklarını göstermektedir.

Hitit ekonomisi temelde tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Buna karşılık ticaretle de uğraşılmıştır. Toprak krallara ait olup onların adına ekilirdi. Hitit kralları ticari faaliyetleri korumaya çalışmıştır.

Hitit ordusu piyadelerden ve atlı arabalardan oluşan bir yapıya sahipti. Hititler askeri etkinliklerini güçlü tutmaya özen göstermiş ve dönemlerine göre gelişmiş sayılabilecek silahlar kullanmıştır.

örnek soru

Hitit İmparatorluğu, Ege göçleri sonucunda (MÖ. 1200) yıkılmış, Hititler varlıklarını şehir devletleri halinde sürdürmüşlerdir. Bu şehir devletleri de Pers istilası ile ortadan kalkmışlardır.

Hititlerin ilk zamanlarında,

I. fethedilen toprakların yönetiminin prenslere verilmesi,

II. prenslerin kendilerine verilen topraklara karşılık, savaş sırasında kralın ordusuna katılacak asker ve araba temin etmesi,

III. ekonomilerinde hayvancılığın önemli bir yer tutması

durumlarından hangilerinin feodal tımar sisteminin uygulandığını gösterdiği savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) II ve III

(ÖSS 2009)

çözüm

Fethedilen toprakların yönetiminin prenslere verilmesi, prenslerin kendilerine verilen topraklara karşılık, savaş sırasında kralın ordusuna katılacak asker ve araba temin etmesi, feodal timar sisteminin uygulandığını gösterir.

Cevap D

2.17 Tarım ve kanun, Frigler (MÖ 800-MÖ 676)

Ege göçleriyle M.Ö. XII. yüzyılda Anadolu'ya gelen Frigler, M.Ö. VIII. yüzyılda Sakarya Nehri etrafında, Gordion şehri merkez olmak üzere bir devlet kurmuşlardır. Sakarya nehri boyunca güneye doğru uzanan bölgeye İlk Çağ'da Frigya adı verilirdi.

Frigler tarım ve hayvancılık yapmış, tarım üretimini korumaya yönelik ağır cezalar içeren kanunlar hazırlamışlardır.

Frigler, Anadolu'da İlk Çağ'da yaşayan diğer uygarlıklar gibi çok tanrılı inanca sahiptiler. Ana tan-

rıça olarak kabul edilen Kibele bereket ve toprak tanrıçasıdır.

Frigler, Fenike alfabesini kullanmış, hayvanların konuşturulduğu hikaye ve masal örnekleri vermişlerdir. İlk dönemlerde Yunan mimarisinin etkisinde kalan Frig mimarisi zamanla özgün bir yapıya bürünmüştür.

Frig Devleti, Karadeniz'in kuzeyinden gelen Kimmerler tarafından yıkılmıştır. Frig toplumu bu dönemde Lidyalıların egemenlikleri altında yaşamıştır.

2.18 Anadolu'nun tüccarları Lidyalılar (MÖ 687-MÖ 546)

Batı Anadolu'da Küçük Menderes, Gediz nehirleri arasında kalan bölgeye İlk Çağ'da Lidya adı verilmiştir. Lidyalılar Kral Giges döneminde Sardes şehri merkez olarak bağımsız bir devlet kurmuştur.

Lidyalılar yoğun biçimde ticari faaliyetlerle ilgilenmiş, Sardes'ten başlayıp Mezopotamya'ya kadar uzanan Kral Yolu'nu inşa etmiştir. Bu yol sayesinde Anadolu'nun Suriye ve Mezopotamya ile olan ticari bağı güçlenmiştir.

Lidyalılar, MÖ VIII. yüzyılda ilk defa parayı kullanmaya başlamışlardır. Bu gelişme ticari faaliyetlerin yoğunlaşmasını sağlamış, takas usulüne alternatif üretilmiştir.

Lidyalılar Dönemi'ne ait bir bina

Lidyalılar Yunan tanrılarına inanmış, Fenike alfabesini kullanmışlardır. Ticari faaliyetlere yönelik yoğun ilgileri, askeri yapıya önem vermelerini engellemiştir. Lidya ordusu ücretli askerlerden oluşan bir yapıya sahipti.

Lidya Devleti'ne Anadolu'ya egemen olmak isteyen Persler tarafından son verilmiştir.

Lidyalıların deniz ticareti yerine kara ticaretine önem vermelerinde, Fenikeli ve Yunanlı tüccarlarla denizlerde rekabet edememelerinin önemli bir rolü vardır.

örnek soru

Lidyalılar,

- İlk defa para kullanmışlardır.
- Batı Anadolu'dan Mezopotamya'ya uzanan Kral Yolu'nu yapmışlardır.

Bu bilgiler dikkate alındığında Lidyalıların daha çok hangi alanla ilgili çalışmalara önem verdikleri savunulabilir?

A) Hukuk B) Kültür C) Tarım üretimi D) Ticaret E) Bilim

çözüm

Lidyalılar, kara ticaretinde yoğunlaşmış bir topluluk olarak bilinir. Paranın kullanılarak takas usulüne alternatif üretilmesi ve Kral Yolu'nun yapılması, bu topluluğun ticari alanla ilgili çalışmalara önem verdiğinin kanıtıdır.

Cevap D

2.19 Deniz ticareti, bilim ve felsefe, işte İyonlar...

Batı Anadolu kıyılarına İlk Çağ'da İyonya adı verilmiştir. Anadolu'ya M.Ö. XV. yüzyılda göç eden Akalar, İzmir, Efes, Milet ve Foça'da şehir devletleri kurmuşlardır.

İyonlar deniz ticareti ile uğraşmış, Ege ve Karadeniz'de ticari deniz kolonilerine sahip olmuşlardır.

İyon toplumu mimari alanda ileri bir düzeye ulaşmıştır. İyon tarzı olarak bilinen mimari anlayışı ortaya koymuşlardır. Dünyanın yedi harikasından Artemis Tapınağı, İyonlar tarafından inşa edilmiştir.

MÖ VII. yüzyılda Lidya egemenliği altına giren İyonlar, daha sonra Perslerin yönetim altında kalmışlardır.

örnek soru

İlk Çağ'da İyonya'da,

- Tales ilk kez Güneş tutulmasını hesaplamış,
- Pisagor ilk kez Dünyanın yuvarlak olduğunu ileri sürmüştür.

İyonya'daki bu gelişmeler aşağıdakilerden hangisini gösterir?

A) Çeşitli etnik grupların bir arada yaşadığını

B) Bilimsel çalışmalar yapıldığını

C) Yöneticilerin çok sık değiştiğini

D) İlk yerleşim yerlerinin burada kurulduğunu

E) İnsanların gelir düzeyine göre sınıflara ayrıldığını

(ÖSS 1994)

çözüm

İyonya'da ilk kez Güneş tutulmasının hesaplanması ve Dünyanın yuvarlak olduğunun ileri sürülmesi, İyonların bilimsel alanda çalışmalar yaptıklarının kanıtıdır.

Cevap B

İyonya topraklarında özgür düşünce sayesinde bilimsel çalışmalar yapılmış ve farklı bilim dallarının gelişmesine ortam hazırlanmıştır.
Tales; matematik ve astronomi alanında önemli çalışmalar yapmış, güneş tutulmasını hesaplamıştır.
Pisagor ise astronomi, matematik ve felsefe ile uğraşmıştır.

2.20 Anadolu'nun madencileri Urartular (MÖ 900-MÖ 600)

Urartu Devleti, M.Ö. IX. yüzyılda Erzurum, Malatya, Musul ve Hazar Denizi arasında kalan bölgede, Tuşpa (Van) merkezli olarak Hurriler tarafından kurulmuştur.

Urartular, hayvancılık ve ticaret alanlarında faaliyet göstermiş, tarım üretimini artırmak ve şehirlerin su ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla su kanalları yapmışlardır.

Bölgenin maden açısından zengin olması Urartuları madenciliğe yönlendirmiştir.

Urartu halkı Mısırlılara ait hiyeroglif ve Sümerlere ait çivi yazısını birlikte kullanmışlardır.

Yaşamın ölümden sonra sürdüğüne dair inancın Urartular arasında yaygın olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmalar Urartuların, ölülerinin cesetlerini mumyaladıklarını ve mezarlarını oda şeklinde yaptıklarını ortaya koymuştur. Mezarlara ölü ile birlikte birtakım eşyalar da koyulmuştur.

Urartu Devleti, M.Ö VII. yüzyılda Medler tarafından ortadan kaldırılmıştır.

EGE UYGARLIKLARI

2.21 Girit ve Miken Uygarlıkları

Ege uygarlıkları arasında en eski olanıdır. Güçlü birer krallık kurmuşlardır.

Girit adasında oluşan ve çevresindeki önemli uygarlık havzalarından etkilenen bu uygarlık zamanla Yunan yarımadasını da etkilemiştir.

Gemicilik ve deniz ticareti ile uğraşmış, denizcilik alanında ilerlemişlerdir. Güçlü bir donanmaya sahip oldukları bilinmektedir.

Giritliler, Yunanistan, Suriye ve Mısır'la yoğun şekilde ticaret yapmışlardır. Knossos Sarayı Giritlilerin günümüze ulaşmış en önemli mimari eserleridir.

M.Ö. II. Bin yılda Mora Yarımadası'na gelen Akalar Miken şehrini kurdular. Homeros'un İlyada destanına da konu olan Truva Savaşı Mikenlerle Truvalılar arasında cereyan etmiştir. Dorlar tarafından ortadan kaldırılan bu medeniyetin en önemli mimari eserleri Miken şatosu ve kuyu mezarlarıdır.

Knossos Sarayı (Girit)

2.22 Avrupa kültürünün temelleri atılıyor, Yunan Uygarlığı

M.Ö. XII. yüzyılda Yunanistan'a yerleşen Dorlar Akaların topraklarını istila ederek şehir devletleri (Polis) kurmuşlardır.

Şehir devletleri Yunanistan'da bir siyasi birliğin kurulmasını engellemiştir.

İlk dönemlerde kralların idaresinde kalan şehir devletlerinde yönetim, ekonomik açıdan zenginliklerini artıran asiller tarafından ele geçirilmiştir.

Yunanlılar deniz ticaretine ve deniz koloniciliğine yönelmiştir. Bu kolonileri yurt olarak da gören Yunanlılar, buralarda kalıcı olmanın yollarını aramışlardır.

Koloniler sayesinde tarım ve ticareti geliştirme imkanı elde edilmiş, Yunan kültürünün yayılmasına ortam hazırlanmıştır.

Partenon Tapınağı (Atina)

Yunanlılarda halk; asiller, tüccarlar, köylüler ve köleler olarak sınıflara ayrılmıştı. Zaman içinde sınıf farklılıklarından ve yönetimde hak arayışından doğan sosyal çatışmalar yaşanmıştır.

Arhon olarak bilinen yöneticiler, toplumsal çatışmaların önüne geçmek amacıyla bazı yeni kanunlar hazırlamıştır.

Asiller tarafından yönetilen Yunan şehir devletleri, kölelerin ayaklanması olasılığına karşı düzenli ordular oluşturmuşlardır.

Çok tanrılı bir inanç sistemine sahip olan Yunanlılar ölümsüzlüğe inanıyor ve tanrılarını insan şeklinde tasvir ediyorlardı.

Yunanlılarda din, insan düşüncesini sınırlandırmayan, büyük yükümlülükler gerektirmeyen bir olgu idi.

Yunanlılarda din adamları, doğu dünyasındaki gibi olağanüstü bir dünyanın temsilcisi değil, dini hizmetleri ve törenleri yerine getirmekle görevli bir devlet memuru olarak kabul edilmişlerdir.

Yunan şehir devletleri, tanrılarını anmak amacıyla Olimpiyat şenlikleri düzenlemiş, bu olay Yunan şehir devletleri arasında kültür birliğinin sağlanmasına yardımcı olmuştur.

Yunanlılar Fenike alfabesi kullanmış, fakat bu alfabede bazı değişiklikler yapmışlardır.

Yunanlılar, matematik, astronomi, tıp, tarih, geometri gibi alanlarda önemli bilim adamları yetiştirmiş ve önemli çalışmalar yapmışlardır. Sokrat, Platon, Aristo tanınmış Yunan felsefecileridir.

2.23 Genç bir kral, büyük bir devlet, İskender İmparatorluğu (MÖ 359 - MÖ 232)

Makedonya kralı İskender M.Ö. IV. yüzyılda Yunan şehir devletlerini hakimiyeti altında bir araya getirmiş, Doğu Seferi'ne çıkarak Anadolu, Suriye, Irak, Mısır, İran topraklarını ele geçirmiştir.

M.Ö. 334'te başlayan bu hızlı siyasi yayılma sonucunda ortaya, doğu-batı kültürünün kaynaşmasıyla oluşan Hellenistik Kültür çıkmıştır. Bu kültürün etkin olduğu MÖ.330-30 yılları arasında kalan döneme Hellenistik Dönem adı verilir.

Doğu seferi ile ele geçirilen bölgelerde İskenderiye ve İskenderun gibi pek çok şehir kurulmuştur.

Bergama, Milet, Efes gibi şehirler, açılan büyük kütüphanelerle birer bilim merkezi haline getirilmişlerdir. Bu yönüyle Hellenistik Dönem, pek çok bilim dalında da gelişmelere yol açmıştır.

İskender Kudüs'te

İskender, Doğu Seferi dönüşünde M.Ö. 323'te ölmüş, bu gelişmeyi takip eden dönemde imparatorluğun bütünlüğü korunamadığından devlet üç krallığa bölünmüştür.

Bu dönemde bir krallık merkezi haline getirilen Bergama, inşa edilen Zeus Tapınağı, sağlık merkezi ve 200.000 ciltlik kütüphane ile bilim, kültür ve sanat açısından önemli bir merkez haline getirilmiştir.

Bergama'da üretilen Parşömen kağıdı sayesinde pek çok yazılı eserin günümüze ulaşması sağlanmıştır.

örnek soru

İskender Doğu Seferi'ne çıkarak kısa sürede Anadolu, Suriye, Mısır, İran bölgelerini ele geçirmiş ve geniş bir egemenlik alanı elde etmiştir. Oldukça geniş topraklar üzerinde siyasi egemenlik sağlanmasına rağmen İskender'in ölümünden kısa bir süre sonra bu büyük imparatorluk hızla parçalanmıştır.

Bu bilgiler dikkate alındığında,

I. askeri yapıya önem verilmesi,
II. Yunan şehir devletleri arasında siyasi birlik sağlanması,
III. merkezi otoritenin yeterince güçlendirilememesi

olgularından hangilerinin bu parçalanma üzerinde etkisinden bahsedilebilir?

A) Yalnız II B) Yalnız III C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

çözüm

İskender İmparatorluğu'nun kısa süre içinde krallıklara bölünmesi, devletin merkezi otoritesinin korunamamasının bir sonucudur.

Cevap B

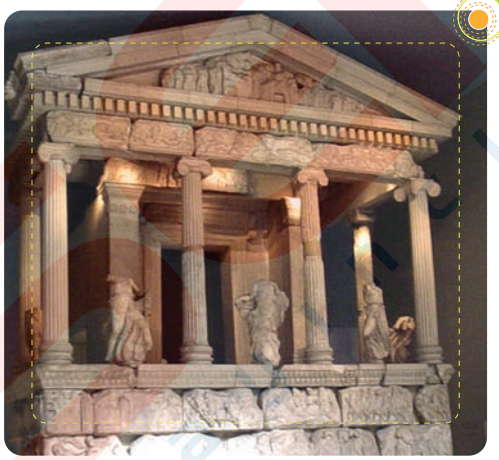

Bergama Zeus Sunağı

2.24 Her yol nereye çıkar? Roma Uygarlığı

Roma şehri M.Ö. 753 yılında kurulmuştur. Roma uygarlığının temelleri İtalik, Etrüsk ve Latin kavimleri tarafından oluşturulmuştur.

Romalılar, sahip oldukları düzenli ve güçlü orduları sayesinde Akdeniz havzasının tamamını (Avrupa'nın güneyi, Anadolu, Suriye, Mısır, Kuzey Afrika) ele geçirmişlerdir.

Romalılar inşa ettikleri geniş ve düzenli yolları askeri ve ticari amaçlı olarak kullanmıştır. Fakat ele geçirilen bu bölgeleri sadece merkezden atanan valilerle idare etme yoluna gitmişlerdir. Bu nedenle Roma topraklarında kültürel birlik sağlanamamıştır.

Patrici adı verilen yönetici sınıf ile Plep adı verilen halk arasında yönetim hakkı için çatışmalar yaşanmış, bu çatışmaları sona erdirebilmek amacıyla 12 Levha Kanunları hazırlanmıştır.

Romalılar tarafından hazırlanan bu kanunlar bugün çağdaş Avrupa hukukunun temelleri sayılır.

Romalılar tarafından kurulan devlet, krallık, cumhuriyet ve imparatorluk dönemlerini yaşamış, İlk Çağ'ın en büyük köleci devleti haline gelmiştir.

Capitol Binası (Roma)

Yönetim krallık döneminde kral ve senato mecli-

since üstlenilmiştir. MÖ 510 yılında cumhuriyet dönemi başlamış, ülke iki konsül tarafından yönetilmiştir. MÖ 27 yılında ise imparatorluk dönemi başlamıştır.

Yunanlıların kullandığı Fenike alfabesine son halini vererek Latin alfabesini şekillendirmiş, Mısırlıların güneş yılı esaslı takviminde bazı değişiklikler yapmışlardır.

Romalılar ilk dönemlerde Yunan inancına benzer çok tanrılı bir inanç sistemine sahip olmuş, Hıristiyanlık ile karşı karşıya kalmıştır. 313'te Milano Fermanı ile serbest kalan Hıristiyanlık, 381'de resmi din haline getirilmiştir.

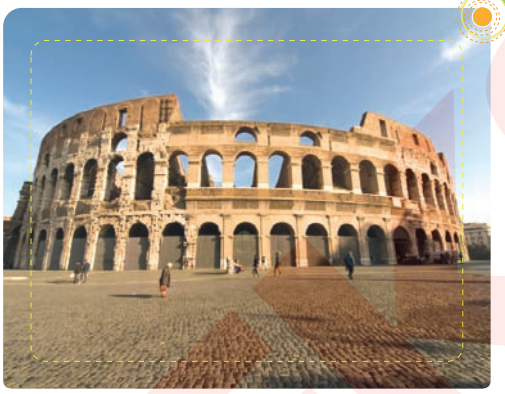

Colloseum (Roma)

Roma hakimiyeti altında kaldığı dönemde Anadolu, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan ilerlemeler ve gelişmeler yaşamış, Anadolu'da yapılan düzenli yollar sayesinde mekan birliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Roma İmparatorluğu III. yüzyılda siyasi yapıda ortaya çıkan aksaklıkların artmasına bağlı olarak, 395'te doğu ve batı olarak ikiye ayrılmış, 476'da Roma merkezli olarak yaşayan Batı Roma İmparatorluğu yıkılmıştır. Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu ise 1453'e kadar yaşamıştır.

Güneş yılı esaslı takvimi ilk olarak Mısırlılar hazırlamış, Roma imparatoru Sezar tarafından bazı değişikliklere uğratılmış, Papa XIII. Gregor tarafından bugün kullanılan Miladi Takvim haline getirilmiştir.

Alfabeyi ilk olarak Fenikeliler kullanmış, sonra Yunanlılar ve daha sonra da Romalılar bu alfabeyi geliştirerek bugün kullandığımız Latin alfabesini oluşturmuşlardır.

Bu iki durum, takvimin gelişiminde değişik kişi ve toplumların katkısının olduğu anlamına gelmektedir.

örnek soru

İlk Çağ'daki düşünce hayatı ile Doğu ve Batı kültürlerinin kaynaşmasında aşağıdakilerden hangisinin etkisi yoktur?

A) Paranın icat edilmesinin

B) Yazının bulunmasının

C) Uluslararası ticaretin

D) İskender'in Asya seferinin

E) Skolastik düşüncenin

(ÖYS 1994)

çözüm

İlk Çağ'daki düşünce hayatı ile doğu-batı kültürlerinin kaynaşmasında skolastik düşüncenin herhangi bir etkisi yoktur. Skolastik düşünce, Orta Çağ Avrupası'na ait baskıcı, Kilise eksenli ve dogmatik düşünce sistemidir.

Cevap E

KAVRAMA TESTİ 1

(2.1 - 2.12)

1. Yapılan araştırmalar tarih öncesi dönemde yaşayan insan topluluklarının, kürkleri için etobur hayvanlardan, dev fillerden korunmak için fildişinden, sanat nesnesi ve takı olarak da diğer hayvanların dişlerinden yararlandıklarını ortaya koymuştur.

Bu bilgilere bakılarak söz konusu dönem insanları ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

A) Hayvanlar evcilleştirilmiştir.

B) Yerleşim birimleri kurulmuştur.

C) Dere kenarlarına yerleşilmiştir.

D) Hayvanlar önemli bir gereksinim kaynağıdır.

E) Hayvanlar tarım üretiminde kullanılmıştır.

2. Tarih öncesi dönemler, farklı bölgelerde yaşayan toplumlarda aynı dönemde başlayıp, aynı dönemde sona ermemiştir.

Bu gelişmede,

I. dini inanç,

II. hukuk sistemi,

III. coğrafi koşullar

unsurlarından hangilerinin doğrudan belirleyici bir etkiye sahip olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

3. Anadolu'da tarih öncesi dönemde kurulmuş bir yerleşim merkezinde gerçekleştirilen araştırmalar sırasında saban parçaları ve sulama kanalları ortaya çıkarılmıştır.

Bu bilgiye dayanarak bu bölgede yaşamış toplulukla ilgili,

I. Yazılı kültür eserleri vermişlerdir.

II. Üretici bir yaşam biçimine sahip olmuşlardır.

III. Kültürel etkileşime kapalı bir özellik taşımışlardır.

yorumlarından hangileri yapılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

4. Cilalı Taş devrinde insanlar nehir kenarlarına yerleşmiş, tarımla uğraşmış ve yiyeceklerini saklamak için topraktan çanak çömlekler yapmışlardır.

Bu bilgiler dikkate alındığında, aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez</u>?

A) Sosyal sınıfların ortaya çıktığı

B) Yaşam biçiminin değişmeye başladığı

C) Üretim ekonomisine geçildiği

D) İlk köy yerleşimlerinin kurulduğu

E) Seramik yapımının başladığı

Yerleşik yaşama geçilmesi beraberinde neleri getirir, öncelikle buna dikkat etmelisin.

5. M.Ö 2000'li yıllarda batıdan gelen göçebe kavimler, Mezopotamya'daki Ur şehir devletini yok etmişlerdir.

Bu gelişmenin,

I. Sümer kültürünün zarar görmesi,

II. Mezopotamya'da siyasi dengelerin değişmesi,

III. Mezopotamya'da mutlak yönetim anlayışının sona ermesi

sonuçlarından hangilerine yol açması beklenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) I ve III E) II ve III

6. Sümer şehir devletlerinden biri olan Uruk'ta şehrin kralı, ayinlerde başrahip olarak görev yapıyordu.

Bu durum,

I. Kral aynı zamanda dini görevler üstlenmiştir.

II. Laik yönetim anlayışı gelişmemiştir.

III. Ekonomik ilişkiler devlet yönetimini etkilemiştir.

yargılarından hangilerini destekler niteliktedir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) I ve III E) I, II ve III

7. **Mezopotamya uygarlığında,**

– Sümer Kralı Urgakina'nın MÖ. 2375'de çıkardığı yasalarla baskıya son vermeye çalışması,

– III. Ur sülalesi krallarından Ur Namnu'nun hırsızlık, haksızlık, büyücülük ve askerden kaçmayı önlemeye yönelik yasalar çıkarması

gelişmeleri birlikte düşünüldüğünde aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Ekonomik yapının geliştirildiği

B) Toplumlar arası savaşların azaldığı

C) Sınıf farklılıklarının önlendiği

D) Kanun üstünlüğü anlayışının geliştiği

E) Özel mülkiyet anlayışının güçlendiği

8. Sümerler, Mezopotamya'da site devletleri şeklinde örgütlenmişti. Her site ayrı bir siyasal birimdi. Ur, Urug, Kiş, Lagaş Mezopotamya'nın önemli site devletleriydi. Daha sonra Lagaş kralı diğer tüm siteleri egemenlik altına almıştır.

Bu durum dikkate alındığında, Mezopotamya ile ilgili olarak,

I. Siyasal birlik sağlanmıştır.

II. Merkeziyetçi yönetim önem kazanmıştır.

III. Özgür düşünce ortamı gelişmiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) II ve III E) I, II ve III

9. **İlk Çağ'da Mısır'da tarım topraklarının halk tarafından kral adına ekilmesi aşağıdakilerden hangisinin kanıtıdır?**

A) Anadolu'da savaşların yoğunlaştığının

B) Özel mülkiyet anlayışının güçlü olmadığının

C) Ticaret yollarının canlılık kazandığının

D) Dinin ekonomik alandaki rolünün güçlendiğinin

E) Toplumsal sınıf farklılıklarının gerilediğinin

10. **İlk Çağ'da;**

I. Hititlerde kralın öldükten sonra tanrılaştığına inanılması,

II. Mısır'da kralların tanrı soyundan geldiğine inanılması

olguları birlikte düşünüldüğünde ulaşılabilecek en genel yargı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Hükümdarların yetkilerinin sınırlı olduğu

B) Egemenlik anlayışının hukuk düşüncesini oluşturduğu

C) Özgür düşünce ortamının geliştiği

D) Halkın yönetime katıldığı

E) Mutlak monarşi anlayışının güçlü olduğu

Yönetimin tek başına bir kişi tarafından üstlenildiği yönetim şeklinin ne olduğuna dikkat etmelisin.

11. Arkeolojik kazılar sonucunda ulaşılan Fenike yerleşim merkezlerinde düzenli kaldırımların ve kanalizasyonların var olduğu görülmüştür.

Buna göre, Fenikelilerle ilgili olarak,

I. İleri bir şehircilik anlayışına sahiptirler.

II. Ekonomik faaliyetlere önem vermişlerdir.

III. Anadolu'da göçebe yaşamı sona erdirmişlerdir.

yargılarından hangisine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II

D) I ve III E) II ve III

12. **İlk Çağ'da bazı toplumlarda yönetimi elinde bulunduran veya ekonomik açıdan zengin olan grupların yasa ve kuralları kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmeleri aşağıdakilerden hangisine yol açmıştır?**

A) Ekonomik faaliyetlerin gelişmesine

B) Devlet yönetiminin demokratikleşmesine

C) Toplumsal sınıf farklılıklarının oluşmasına

D) Kültürel etkileşimin artmasına

E) Güçlü ve gelişmiş orduların kurulmasına

D - C - B / A - C - C / D - C - B / E - A - C

KAVRAMA TESTİ 2

(2.13 - 2.24)

1. İlk Çağ'da Anadolu'da;

– Urartular yaşadıkları bölgelerin engebeli olması nedeniyle hayvancılıkla yoğun biçimde ilgilenmiştir.

– Fenikelilerin Lübnan dağlarının kıyı şeridinde yaşamaları, deniz ticaretine dayalı ekonominin önem kazanmasına neden olmuştur.

Bu gelişmeler birlikte düşünüldüğünde aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Anadolu'da ticari etkinliklerin geliştiği

B) Coğrafi şartların ekonomik etkinlikler üzerinde belirleyici olduğu

C) Anadolu'da tarımsal faaliyetlerin geliştiği

D) Akdeniz çevresinde kurulan uygarlıklarda koloniciliğin tek ekonomik faaliyet olduğu

E) Mezopotamya'da hayvancılığın yeterince gelişmediği

2. Hitit Devleti'nde M.Ö. 1400 – M.Ö 1200 yılları arasındaki devreye, "Yeni Devlet Dönemi" adı verilir. Devlet bu dönemde merkezi bir yapıya bürünmüştür.

Bu gelişme aşağıdakilerden hangisine kanıt olarak gösterilebilir?

A) Ekonomik faaliyetlerin desteklendiğine

B) Toplumsal baskıların zamanla arttığına

C) Toprak bütünlüğünün korunamadığına

D) Sınıf farklılıklarının sona erdirildiğine

E) Siyasi birliğin sağlandığına

3. Hitit kanunlarında bir kişiye ait ekilmiş bir tarlaya, bir başkasının sahip çıkması ve tohum atması, idam cezası verilecek kadar ağır bir suç olarak görülmüştür.

Bu durum ile ilgili olarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

A) İnanç sistemleri hukuk kurallarını etkilemiştir.

B) Hayvancılık temel geçim kaynakları arasındadır.

C) Özel mülkiyet anlayışı vardır.

D) Mutlak bir yönetim anlayışı görülür.

E) Çevre kültürlerden etkilenilmiştir.

4. Frigyalıların temel geçim kaynakları tarım idi. Krallar tarım ve ticaretin geliştirilmesi için çaba harcamış, özellikle tarımı korumak için ağır cezalar içeren kanunlar hazırlamışlardır.

Bu durum, aşağıdakilerden hangisinin göstergesidir?

A) Ekonomik uğraşların hukuk anlayışını şekillendirdiğinin

B) Ekonomik ilişkilerin askeri yapıyı güçlendirdiğinin

C) Anadolu'da siyasi rekabetin zamanla azaldığının

D) Deniz ticaretinin geliştirilmeye çalışıldığının

E) Din olgusunun ekonomik etkinliğinin arttığının

5. **İlk Çağ'da görülen,**

I. Kayseri Kültepe'de Asurlu tüccarlara ait kil tabletlere rastlanması,

II. Lidyalıların parayı icat etmesi,

III. Hititlerle Mısırlılar arasında Kadeş Antlaşması'nın imzalanması

gelişmelerinden hangileri, toplumlar arası etkileşime kanıt olarak gösterilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) I ve III E) I, II ve III

Toplumların birbirleriyle şu ya da bu anlamda ilişki kurmasını sağlayan vasıtalar burada dikkate alınmalı.

6. İlk Çağ'da İyon şehir devletleri önceleri krallar, sonradan oligarşik hükümetler, en son olarak da demokratik hükümetler tarafından idare edilmiştir.

Bu durum, öncelikle aşağıdakilerden hangisinin göstergesidir?

A) Ekonomik faaliyetlerin yönetim şeklinde belirleyici olduğunun

B) Hukuk anlayışının ileri bir düzeyde olduğunun

C) Çevre uygarlıklardan etkilenildiğinin

D) Bilimsel çalışmalara önem verildiğinin

E) Yönetim şeklinin zamanla değiştiğinin

7. Urartular, İlk Çağ Anadolusu'nda maden işlemeciliğinin üst düzey örneklerini ortaya koymuştur.

Urartularla ilgili bu özellikte,

I. Anadolu ile Mezopotamya arasında Kral Yolu'nun yapılması,

II. Urartuların çivi ve hiyeroglif yazılarını kullanması,

III. Doğu Anadolu topraklarının zengin yeraltı kaynaklarına sahip olması

durumlarından hangilerinin rolünden söz edilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

8. **İlk Çağ'da Yunanlılarda özgür düşünce anlayışının var olmasının, aşağıdakilerden öncelikle hangisini olumlu etkilediği söylenebilir?**

A) Deniz ticareti ve koloniciliğini
B) Çok tanrılı dinin yaygınlaşmasını
C) Bilimsel faaliyetlerin geliştirilmesi çabalarını
D) Toplumsal sınıf farklılıklarını
E) Siyasi birliğin kurulması arayışlarını

Bir toplumda insanların özgürce düşünmesini engelleyen olgular yoksa ya da az ise bu insanları araştırmaya yöneltmez mi?

9. İlk Çağ'da Yunanlıların temel geçim kaynağı deniz ticaretiydi.

Bu durumun temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Yaşadıkları bölgelerdeki toprakların tarıma elverişli olmaması
B) Sık sık askeri mücadeleler yaşamaları
C) Çok tanrılı bir inanç sistemine sahip olmaları
D) Yunan kültürünün ve dilinin zamanla yaygınlaşması
E) Dini inançlarının baskıcı olmaması

10. M.Ö IV. yüzyılda Doğu kültürü ile Batı kültürü arasında yaşanan etkileşim, Hellenistik kültür olarak bilinen yeni bir kültürel yapılanmanın ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Bu durum,

I. Toplumlar arası kültür aktarımı yaşanmıştır.

II. Doğu ve batı toplumları arasında askeri mücadeleler sona erdirilmiştir.

III. Kültürel alanda yaşanan gelişmeler ekonomik gelişmelere ortam hazırlamıştır.

yargılarından hangilerinin göstergesidir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) I, II ve III

11. İlk Çağ'da Roma İmparatorluğu'nda patrici denen grup yönetim ve askerlikle uğraşırdı. Plep adı verilen grup ise yönetimin uzağında tutulur, tarım ve ticaretle uğraşırdı.

Bu bilgiler dikkate alındığında Romalılarla ilgili,

I. Roma toplumunda toplumsal eşitlik için girişimler yaşanmıştır.

II. Toplumsal yapı eşitsizliğe dayalı olarak şekillenmiştir.

III. Halk bütünü yönetime katılma imkanı elde edememiştir.

yorumlarından hangileri yapılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

12. İlk Çağ'da Roma'da toplumsal sınıflar arasında yaşanan mücadelelerin sona erdirilmesi için 12 Levha Kanunları hazırlanmıştı.

Bu girişime bakılarak Romalıların aşağıdakilerden hangisini öne çıkardıkları savunulabilir?

A) Askeri etkinliğin artırılması
B) Toplumsal düzenin sağlanması
C) Halkın ülke yönetimine ortak edilmesi
D) Hukuk sisteminin çevre toplumlar üzerinde etkili hale getirilmesi
E) Ekonomik ilişkilerin canlı tutulması

B - E - C / A - D - E / C - C - A / A - E - B

03 İLK TÜRK DEVLETLERİ

- Türklerin ana yurdu neresidir?
- Türk toplulukları Orta Asya'dan göç etmeye başlıyor...
- İlk Türk devleti kuruluyor... Büyük (Asya) Hun Devleti
- Kavimler göçü, barbar kavimler yollara dökülüyor
- Orta Çağ Avrupası'nda siyasi yapı paramparça...
- Avrupa Hun Devleti, Hunlar artık Avrupa'da
- Türk adı taşıyan ilk devlet, Kök Türk Devleti
- Yeniden bağımsızlık, Kutluk (II. Kök Türk) Devleti
- Uygurlar, yeni bir din, yeni bir hayat
- Başka Türk devleti ya da topluluğu yok mudur?
- Türklerde devlet nasıl yönetilir?
- Türkler birçok farklı dine inanmıştır.
- Türklerin sosyal ve ekonomik yaşamları oldukça canlı idi.
- Türklerde ordu
- Türk dili ve Türk edebiyatı önemli bir konu

1. TÜRKLERİN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI

3.1 Türklerin ana yurdu neresidir?

Türklerin anayurdu Orta Asya'dır. Orta Asya, batıda Hazar Denizi, doğuda Kingan Dağları, kuzeyde Sibirya, güneyde Karanlık Dağlar ile çevrelenen bölgedir.

Geniş bir bölgede dağınık bir şekilde yaşadıkları için Türk topluluklarının tarih sahnesine çıktıkları yeri kesin olarak belirlemek zordur.

Türklerin nerede ortaya çıktığıyla ile ilgili çok sayıda farklı tez ortaya atılmıştır.

Orta Asya'da arkeolojik kazılar sürmektedir.

3.2 Türk toplulukları Orta Asya'dan göç etmeye başlıyor, ama neden?

Orta Asya'da dağınık şekilde ve göçebe olarak yaşam süren Türk toplulukları farklı nedenlerin etkisiyle Orta Asya'dan göç etmeye başlamışlardır.

Türklerin Orta Asya'dan göç ederek dünyanın değişik bölgelerine yerleşmelerinin temel nedenleri şunlardır:

- Çin baskılarının yoğunlaşması
- Boylar arası iç mücadelelerin artması
- İklim koşullarının sertleşmesi ile kuraklıkların başlaması,
- Nüfus artışının hızlanması,
- Yeni toprakların ele geçirilmek istenmesi

Türk göçleri MÖ 2000 yıllarından başlamış, yüzyıllarca sürmüş, daha çok kuzey, güney ve batı yönlerinde gerçekleşmiştir. Bu göçlerle Türk kültürü, dünyanın farklı coğrafyalarına taşınmıştır.

Türkler dünyanın farklı bölgelerine göç etmiştir.

Türkler, yerleştikleri bölgelerin halklarına atı evcilleştirmeyi ve madenleri işlemeyi öğretmişlerdir. Yaşanan bu etkileşim sonucunda Ön Asya ve Avrupa toplumları maden devirlerine girmişlerdir.

Türk topluluklarının birbirinden farklı bölgelerde dağınık bir şekilde yaşamış olmaları, Türk tarihinin belli bir zaman kesitinde ve bir bütün halinde incelenmesini zorlaştırmaktadır.

örnek soru

Türk toplulukları Orta Asya'dan M.Ö. 2000 yıllarında göç etmeye başlamışlardır. Bu göçlerin en önemli nedenlerinden biri, iklim şartlarında değişikliklerin meydana gelmesi ve ortaya çıkan kuraklıkla birlikte kullanılmakta olan geniş otlakların kurumasıdır.

Buna göre Türklerin bu dönemdeki yaşam tarzları ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

A) Çin ile mücadeleler yaşanmıştır.

B) İpek yoluna hakim olamamışlardır.

C) Temel geçim kaynakları hayvancılıktır.

D) Boylar arası anlaşmazlıklar sona ermiştir.

E) Kut anlayışı terk edilmiştir.

çözüm

Göçlerde iklim şartlarının değişmesi ve ortaya çıkan kuraklıkla birlikte kullanılmakta olan geniş otlakların kuruması rol oynamıştır. Buna göre Türklerin temel geçim kaynaklarının hayvancılık olduğu anlaşılmaktadır.

Cevap C

2. ORTA ASYA'DA KURULAN İLK TÜRK DEVLETLERİ

3.3 İlk Türk devleti kuruluyor... Büyük (Asya) Hun Devleti

Büyük Hun Devleti, Türkler tarafından kurulduğu bilinen ilk teşkilatlı devlettir. Orhun bölgesinde yaşayan Hunlar, Orta Asya'da Teoman önderliğinde bağımsız bir devlet kurmuşlardır (MÖ 220).

Büyük Hun Devleti ile ilgili olarak bugün elimizde bulunan en eski belge, Çin ile imzalamış oldukları MÖ 318 tarihli bir antlaşmadır.

Mete Dönemi'nde gerçekleştirilen girişimlerle devlet güçlenmiş ve Orta Asya'da yaşayan bütün Türk toplulukları egemenlik altına alınmıştır. Bu gelişme Türk siyasi birliğinin sağlanması demektir.

Tunguz ve Yüeçilerle mücadele edilmiş, Çin imparatoru vergiye bağlanmıştır. Bu dönemde Çin'e karşı galip gelinmesine karşın Çin topraklarına yerleşilmemiştir. Bu tercihte ulusal benliği yitirme endişesi rol oynamıştır.

Hunların Çinliler ile olan askeri mücadelelerinin temel nedeni, İpek yolu üzerinde denetim sağlayabilme arayışlarıdır. Türk akınları Çin imparatorlarını zor durumda bırakmış ve Hun akınlarına karşı Çin Seddi inşa edilmiştir.

Mete Han

Dağılış Süreci Başlıyor

Çin'e yönelik Hun akınları Ki-ok zamanında da sürmüştür. Büyük Hun Devleti Ki-ok sonrası dönemde yaşanan iç karışıklıklar ve Çin entrikaları sonucunda batı ve güney şeklinde ikiye ayrılmıştır (MÖ 58).

Batı kısmı Çin egemenliğine girerken, güney kısmı Kuzey ve Güney Hunları olarak tekrar ikiye parçalanmıştır (48). Bağımsızlığını koruyamayan Hunların bir bölümü kuzeye çekilirken, bir kısmı da Karadeniz'in kuzeyinden Avrupa'ya göç etmiştir.

3.4 Kavimler Göçü, barbar kavimler yollara dökülüyor (375)

Hunlar, Çinlilerin baskısı nedeniyle Aral'ın kuzeyinden Avrupa'ya doğru göçe başlamışlardır. Bu gelişme Avrupa'nın doğusunda yaşayan Vandallar, Franklar, Gotlar (Barbar kavimler) gibi toplulukların Avrupa içlerine yönelmesine yol açmıştır.

Avrupa'da yüzyıl kadar siyasi ve sosyal karışıklıklar yaşanmasına ortam hazırlayan bu gelişme Kavimler Göçü olarak adlandırılır.

Kavimler Göçü Nelere Yol Açtı?

- Avrupa'nın bugünkü kültürel ve siyasi yapısının temelleri atıldı.
- Roma İmparatorluğu'nu sarstı. Bu süreçte imparatorluk Doğu ve Batı Roma olarak ikiye ayrıldı. Roma merkezli olan Batı Roma 476 yılında yıkıldı.
- Hunlar, Macaristan bölgesine yerleşerek Avrupa Hun Devleti'ni kurdu.
- Hıristiyanlık Avrupa'da barbar kavimler arasında yayıldı.
- Barbar kavimlerin yol açtığı karışıklık Avrupa'da otorite boşluğu oluşturdu. Merkezi krallıkların zayıflamasına bağlı olarak feodalite (derebeylik) ortaya çıktı.

Kavimler Göçü, İlk Çağ'ın sonu, Orta Çağ'ın başlangıcı olarak kabul edilir.

3.5 Orta Çağ Avrupası'nda siyasi yapı paramparça...

Kavimler Göçü ve barbar saldırılarına bağlı olarak Batı Roma'nın yıkılması Avrupa'da siyasi otorite boşluğu doğurmuş, Avrupa halkları güvenliklerini koruyacak bir siyasi otorite arayışına girmiştir.

Toprak sahibi bazı soylular korumasız kalan halkın kendi topraklarında tarım yapmalarına izin vermiş, korumaları altına aldıkları bu insanlardan vergi almışlardır.

Papa Avrupa'da büyük bir etkiye sahip olmuştur.

Orta Çağ'da ortaya çıkan bu yönetim biçimi Feodalite (Derebeylik) olarak adlandırılır. Bu yapı içinde merkezi krallar da birer derebeyi gibi hareket etmiş ve diğer feodal beyler üzerinde yaptırım gücüne sahip olamamıştır.

Feodal rejimlerde,

- Derebeyleri halk üzerinde önemli yetkilere sahipti.
- Siyasi açıdan parçalanmışlık esastı.
- Ekonominin temeli toprağa ve tarıma dayalıydı.
- Derebeyleri birbirlerinin egemenlik alanına karışamazdı.
- Derebeyleri kendi silahlı güçlerine sahipti.

Derebeyler şatolarda yaşamıştır.

3.6 Orta Çağ Avrupası'nda sosyal yapı eşitsizlik üzerine kurulmuştur.

Orta Çağ'da Avrupa'da sosyal eşitsizliğe ve sınıflara dayalı toplum yapısı vardır. Bu dönemde Avrupa toplumları şu sınıflara ayrılmıştı:

Soylular: En fazla ayrıcalığa sahip olan sosyal sınıftı. Askerlik ve yönetim işleri ile uğraşan bu sınıf vergi vermezdi.

Din adamları: Soylularla birlikte önemli ayrıcalıklara sahip bir diğer sınıftır. Din adamları askerlik yapmaz, vergi vermez, kiliseye ait olan topraklarda yaşarlardı.

Burjuvalar: Şehirlerde yaşayan ve geçimlerini ticaret yaparak sağlayan sınıftır. Ticari faaliyetler ve özgürlükleri dışında herhangi bir hakları bulunmuyordu.

Köylüler: Bu sınıf özgür köylüler ve kölelerden oluşmaktaydı. Özgür köylü mülk edinebilir, istediği toprakta çalışabilirdi.

Köle ise herhangi bir hakka sahip değildi ve topraklarla birlikte alınıp satılabilmekteydi.

3.7 Avrupa Hun Devleti, Hunlar artık Avrupa'da (375 – 469)

Orta Asya'dan Avrupa'ya göç eden Kuzey Hunları, Macaristan bölgesine yerleşerek Balamir önderliğinde Avrupa Hun Devleti'ni kurdular.

Avrupa Hun Devleti'ni kuran Hunlar, Uldız döneminde Avrupa'nın önemli bir siyasi gücü haline geldi.

Batı Roma ile iyi ilişkiler kurulurken, Bizans baskı altına alındı.

Attila Avrupa'yı Sarsıyor...

Avrupa Hun Devleti en güçlü dönemini Attila zamanında (434-453) yaşamıştır. Bu dönemde ilk planda Bizans üzerine gidildi, bu devletin bazı toprakları ele geçirildi.

Hunlar Balkanlarda egemenlik kurmuştur.

Batı Roma ile yapılan mücadelelerden de başarı ile çıkılmıştır. Attila'nın bu iki devletten birine karşı

düzenlediği seferler sırasında diğeri ile ittifak kurma yoluna gittiği görülür.

Attila'nın ölümünün ardından Avrupa Hun Devleti siyasi ve askeri gücünü yitirmiş, Hun hükümdarları devletin merkezi otoritesini koruyamamışlardır. Avrupa Hun Devleti, Bizans saldırıları sonucu 469'da yıkılmıştır.

3.8 Türk adı taşıyan ilk devlet, Kök Türk Devleti (552 – 659)

Avar egemenliğinde yaşayan ve bir isyan nedeniyle yönetimle ters düşen Kök Türkler, Bumin Kağan liderliğinde Ötüken merkezli bağımsız bir devlet kurmuşlardır.

Kök Türkler, Türk kelimesini devlet adı olarak kullanan ilk Türk topluluğudur. Kök Türk Devleti, Orta Asya'da yaşayan Türk topluluklarını ikinci defa siyasi bir çatı altında toplamış ve bölgedeki en güçlü devlet haline gelmiştir.

Egemenlik altındaki topraklar Türk geleneklerine bağlı olarak doğu – batı yönünde ikiye ayrılmış, doğu bölümünü Bumin Kağan, batı bölümünü ise İstemi Yabgu yönetmiştir.

Kök Türklerin önemli hedeflerinden birisi İpek Yolu'nun denetimini ele geçirmek olmuştur.

Çinlilerle mücadele ettikleri gibi Akhunlar ve Sasanilerle de mücadele etmişlerdir. Akhunlara karşı üstünlük sağlamak amacıyla Sasanilerle ittifak yapmış, daha sonra da güçlenen Sasanilere karşı Bizanslılarla anlaşmışlardır.

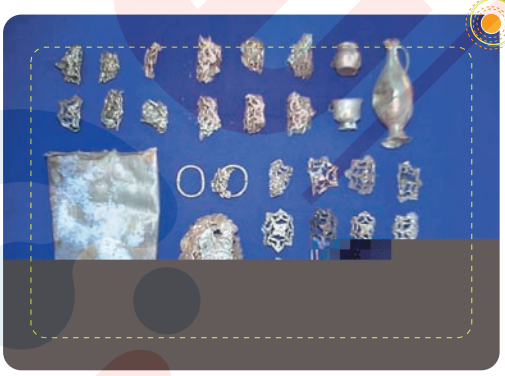

Bilge Kağan'a ait özel eşyalar

Çin baskılarının artması ve iç karışıklıkların yaşanmasına bağlı olarak Kök Türk Devleti'nin merkezi otoritesi sarsılmıştır.

Doğu Kök Türkler 630 yılında, Batı Kök Türkler ise 659 yılında Çin egemenliğine girmiştir.

örnek soru

Kök Türklerle ilgili bilgilerden bazıları şunlardır:

I. İlk kez Türk adını taşıyan kavim olarak ortaya çıkmışlardır.

II. Doğu batı olmak üzere iki koldan yönetilmişlerdir.

III. Kendilerine özgü yazıya geçmişlerdir.

IV. Orta Asya'da devlet kurmuşlardır.

V. Hükümdarları, komşu ülke hanedanlarıyla akrabalık kurmuştur.

Bu bilgilerden hangilerine dayanarak Kök Türklerde ulusçu bir devlet anlayışı olduğu söylenebilir?

A) I ve III B) II ve III C) II ve IV D) III ve IV E) IV ve V

(ÖSS 1998)

çözüm

Kök Türklerin, kuruluşları sırasında kendi kimliklerini vurgulayacak şekilde "Türk" ismini kullanmaları ve yine kendilerine özgü yazıya geçerek kültürel anlamda da özgün bir tavır takınmaları ulusçu olduklarını gösterir.

Cevap A

3.9 Yeniden bağımsızlık, Kutluk (II. Kök Türk) Devleti (681 - 745)

Kök Türk Devleti'nin yıkılması Türk topluluklarının yaklaşık olarak 50 yıl Çinlilerin egemenliği altında yaşamalarına yol açmıştır. Bu süre içinde bağımsızlıklarını kazanmak isteyen Türklerin Çin yönetimine karşı birçok defa isyan ettikleri görülür.

Kutluk Kağan önderliğinde Çin'e karşı girişilen bağımsızlık mücadelesi başarılı olmuştur.

Kutluk Kağan'ın ardından devletin yönetimi Kapgan Kağan tarafından üstlenilmiş, Çin'e yönelik akınlar başarıyla sürdürülmüştür.

örnek soru

Osmanlı Beyliği'nde Orhan Bey zamanında askeri alanda bazı yeni düzenlemeler yapılmış, "Yaya ve Müsellem" adı verilen bir askeri birlik oluşturulmuştur.

Bu bilgi dikkate alındığında,

I. Askeri yapının güçlendirilmesi hedeflenmiştir.
II. İdari alanda değişiklik yapılması kolaylaştırılmıştır.
III. Deniz gücünün oluşturulması sağlanmıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

çözüm

Orhan Bey Dönemi'nde kurulan Yaya ve Müsellem birlikleri, Osmanlı askeri teşkilatının güçlendirilmesi amacına yöneliktir.

Cevap A

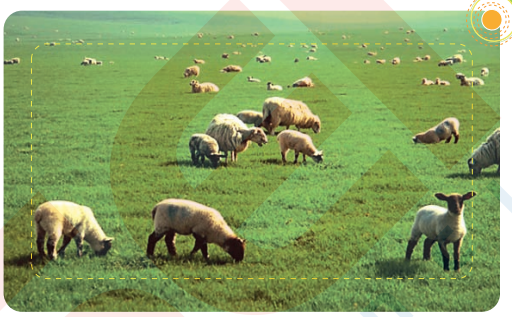

Osmanlı Devleti'nde hayvancılık önemli bir uğraş idi.

7.11 Osmanlılar güçlü bir mali sisteme ve ekonomiye sahip olmuşlardır.

Toprak

Osmanlı Devleti'nde topraklar üç gruba ayrılmıştı.

- **Mülk Topraklar**

Kişilere ait bu topraklar, sahipleri tarafından satılabilir ve miras bırakılabilirdi.

- **Vakıf Topraklar**

Gelirleri sosyal kurumlara bırakılan topraklardır. Bu topraklar devlet tarafından vergiden muaf tutulmuştur.

- **Miri Topraklar**

Mülkiyeti devlete ait olan topraklardır. Bu topraklar devlet tarafından farklı şekillerde kullanılırdı.

a. Dirlik: Devlet arazileri içinde önemli bir yeri olan toprakların vergi gelirleri, devlet memurlarına maaş karşılığı olarak tahsis edilirdi. Dirlik topraklar gelirlerine göre üçe ayrılmışlardır.

Has: 100.000 akçeden fazla yıllık geliri olan dirliklerdir. Bu topraklar padişaha, şehzadelere, sadrazamlara, beylerbeylerine tahsis edilirdi.

Zeamet: 20.000 – 100.000 akçe arasında yıllık geliri olan bu topraklar orta dereceli devlet memurlarına, kadılara tahsis edilirdi.

Tımar: 3000 – 20.000 akçe arasında yıllık geliri olan topraklardır.

Dirlik topraklarının vergi gelirini alan kişiler, gelirlerinin bir bölümünü kendilerine ayırır. Geri kalan bölümü ile belli sayıda asker beslerlerdi.

Dirlik sistemi ile,
- Tarım üretiminde süreklilik sağlanmıştır.
- Eyalet askerleri, Osmanlı ordusunun temelini oluşturmuş, askeri masrafların hazineye olan yükü azaltılmıştır.

Dirlik topraklarının mülkiyeti devlete, işleme hakkı köylüye, vergisi ise dirlik sahibine aitti.

b. Mukataa: Vergi gelirleri doğrudan hazineye aktarılan topraklardır.

c. Ocaklık: Kale muhafızlarına ve tersanelere ayrılan topraklardır.

d. Yurtluk: Sınır güvenliğini korumaya çalışan askerlere bırakılan topraklardır.

e. Paşmaklık: Saray kadınlarına tahsis edilirdi.

f. Malikane: Üstün hizmetleri karşılığında bazı devlet adamlarına verilirdi.

Tarım

Osmanlı Devleti'nde halkın temel uğraşısı tarım, hayvancılık ve ticaret idi.

Nüfusun önemli bir bölümünün köylerde yaşadığı dikkate alındığında, tarımın önemli olduğu anlaşılabilir. Devlete ait topraklar işlenmek üzere köylüye dağıtılmıştır. Tarım üretimini artırabilmek için,

- Köylünün toprağını mazeretsiz şekilde terk etmesine izin verilmemiştir.

- Toprağını üç yıl üst üste ekmeyen kişinin toprağı bir başkasına verilmiştir.

örnek soru

Osmanlılarda toprağı kullanma hakkı, devletin denetimi altında halka verilmişti. Devlet, toprağını iyi kullanmayan ve arka arkaya üç yıl boş bırakanların topraklarını ellerinden alıp başkalarına verirdi.

Böyle bir uygulamanın en önemli amacı ne olabilir?

A) Toprak sahiplerinden vergi almak

B) Devlet memurları ve askerlerin maaşlarını toprak gelirleriyle ödemek

C) Topraklar üzerindeki haklarını korumak

D) Üretimin sürekliliğini sağlamak

E) Üreticilere yardımcı olmak

(ÖSS 1984)

çözüm

Toprağını iyi kullanmayan ve arka arkaya üç yıl boş bırakanların topraklarının ellerinden alınması, üretimde sürekliliği sağlama amacına yöneliktir.

Cevap D

Hayvancılık

Tarımın yanı sıra ekonominin önemli sektörlerinden biri de hayvancılıktı. Hayvancılık özellikle konargöçerlerin en büyük geçim kaynağı idi. Ulaşım, taşımacılık ve tarımın bir bölümünde hayvan insanın en büyük yardımcısı idi. Ayrıca etleri, sütleri ile gıda kaynağı oldukları gibi kıl, yapağı ve derileri ile sanayinin hammaddesini oluşturuyorlardı. Bu sebeplerden dolayı hayvancılık Osmanlı ekonomisi içinde önemli bir yere sahipti.

Üretim yapanlar, kendi mesleklerine özgü bir esnaf teşkilatının üyesi idiler. Esnafın dayanışmasını esas alan, ekonomik, dini ve sosyal yönleri bulunan Loncalar, önemli örgütlerdi.

Loncalar esnaf arasındaki ilişkileri, üretim miktarını denetlemekle görevliydiler.

Ticaret

Osmanlı ülkesinde ticaret, üreticilerin mallarını dükkanlarında pazarlayanlar ya da satmak üzere bir bölgeden bir başka bölgeye mal götüren tüccarlar tarafından şekillendirilmişti.

Osmanlı Devleti'nin egemenlik altında bulundurduğu topraklar birçok önemli ticaret yoluna ev sahipliği yapıyordu. Bu yollar kara ve deniz yollarından oluşurdu.

Devlet ticaretin gelişmesi için söz konusu bu yollara büyük önem vermiştir. Yollar üzerinde belirli mesafelerle kervansaraylar oluşturulmuştur.

Dokumacılık ve dericilik gelişmiş sanayi dalları arasındaydı. Maden sanayisi ordunun ve tarımın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelikti. Devlet madencilikte işletmecilik yapmamakta, bunun yerine etkin bir denetim ile payına düşen gelirlerini toplamaktaydı.

Rüstempaşa Kervansarayı (Edirne)

Ülkenin birçok bölge ve şehri bazı ürün ve iş kollarında ün yapmıştı. Bursa'da ipekçilik, Tokat'ta bakırcılık, Ankara'da sofçuluk buna örnek olarak gösterilebilir.

örnek soru

Osmanlı Devleti topraklarından haslar hanedan mensuplarına ve vezirlere, zeametler kadılara, tımarlar da askerlere kiraya verilirdi.

Bu uygulamada, devlet topraklarının kiraya verileceği kişilerin idari mevkileri ile aşağıdakilerden hangisi arasında bir paralellik kurulmaya çalışılmıştır?

A) Toprakların gelirleri

B) Halkın yaşam biçimi ve düzeyi

C) Kişilerin yetişmiş olduğu yöreler

D) Toprakların yerleşim merkezlerine yakınlığı

E) Kişilerin ihtiyaçları

(ÖSS 1987)

çözüm

Osmanlılarda devlet topraklarının tahsis edileceği kişilerin idari mevkileri ile toprakların gelirleri arasında bir paralellik kurulmuştur.

Cevap A

KAVRAMA TESTİ 1

(7.1 - 7.7)

1. Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemlerinde Balkanlarda bulunan Bulgar ve Sırpların Ortodoks, Macar ve Hırvatların ise Katolik olduğu görülmektedir. Bu durum Balkan devletleri arasında birlik oluşmasını güçleştiriyordu.

Bu bilgiler,

I. Balkanlarda mezhep birliği söz konusu değildir.

II. Balkanlarda siyasi birlik sağlanamamıştır.

III. Balkanlarda ticari faaliyetler geliştirilememiştir.

yargılarından hangilerine kanıt olarak gösterilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) I ve III E) II ve III

2. Osmanlılar, Anadolu'ya ilk girdikleri dönemde Selçuklu Sultanı I. Alaaddin Keykubat tarafından Ankara'nın batısında yer alan Karacadağ civarlarına yerleştirildiler. 1230 yılında Yassıçemen Savaşı'nda Anadolu Selçuklularının yanında yer alarak savaşın kazanılmasında rol oynadılar.

Bu bilgi dikkate alındığında, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

A) Osmanlılar Selçukluların yıkılmasında etkili olmuşlardır.

B) Osmanlılar Selçuklu yönetimine bağlı olarak hareket etmişlerdir.

C) Anadolu'da siyasi istikrar bozulmuştur.

D) Diğer beyliklerle siyasi mücadelelere girişilmiştir.

E) Balkan topraklarına geçilmesi hedeflenmiştir.

3. Osmanlı Devleti yaklaşık 150 yıl süren Kuruluş Dönemi'nde oldukça geniş bir toprak parçası üzerinde egemenlik kurmuştur.

Bu durum dikkate alındığında aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

A) Ekonomik faaliyetlere ağırlık verilmiştir.

B) Hızlı bir siyasi yayılma gerçekleşmiştir.

C) Toplumsal bütünlüğün korunmasında zorlanılmıştır.

D) Türk yönetim geleneklerinin etkinliği sürmüştür.

E) Padişahın yetkileri sınırlanmıştır.

4. Osman Bey Dönemi'nde, merkezden bağımsız hareket etmeye başlayan Bizans tekfurlarının üzerine gidilmiştir. Belirli bir süreç içinde gerçekleştirilen bu çabalar, tekfurların yönetimindeki Bizans yerleşim birimlerinin fethini sağlamıştır.

Bu bilgilere bakılarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

A) Anadolu beylikleri ile birlikte hareket edilmiştir.

B) Rum nüfusun Anadolu'daki varlığı sona erdirilmiştir.

C) Bizans'a yönelik fetih girişimlerinde planlı hareket edilmiştir.

D) Bizans ile askeri mücadeleler sona ermiştir.

E) Anadolu'da siyasi birlik çabaları öne çıkarılmıştır.

5. Osman Gazi'nin başlattığı fetihçi siyaseti sürdüren sonraki sultanlar, hem Balkan devletleri ve Bizans'taki iç karışıklıklardan, hem de Anadolu'daki diğer Türk beylikleri arasındaki çekişmelerden yararlandılar.

İzlenen bu siyasetin,

I. sınırların genişletilmesinin kolaylaşması,

II. deniz fetihlerinin geri plana itilmesi,

III. taht kavgalarının sona erdirilmesi

gelişmelerinden hangilerine ortam hazırladığı savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

6. Osmanlı Beyliği kurulduğu dönemlerde Anadolu'da Karamanoğulları, Candaroğulları, Germiyanoğulları, Aydınoğulları ve Hamitoğulları gibi beylikler hüküm sürmekteydi.

Bu durum,

I. Anadolu'da siyasi yapı parçalanmış durumdadır.

II. Anadolu beylikleri Osmanlı Beyliği'ne karşı denge siyaseti izlemiştir.

III. Anadolu'da Türk kültürünün güçlendirilmesi çabaları başarılı olamamıştır.

yargılarından hangilerini destekler niteliktedir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) I ve III E) II ve III

7. Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'nde takip ettiği politikalardan biri de Anadolu'da siyasi etkinliği artırmanın yollarını aramak olmuştur.

Aşağıdakilerden hangisi, Osmanlıların Anadolu'ya verdikleri önemin göstergesidir?

A) Rumeli topraklarına geçilmesi

B) Balkanlarda iskan politikası izlenmesi

C) Sırp Prensliği ile mücadele edilmesi

D) Cihad anlayışının benimsenmesi

E) Karesioğullarının egemenlik altına alınması

Seçeneklerde sözü edilen gelişmelerin hangisinin soruda istenen ile örtüştüğüne dikkat etmek gerek.

8. Osmanlı Devleti, Rumeli ve Balkanlarda fethettiği topraklara Türkmenleri yerleştirirken dikkatli bir politika izlemiş,

- Yerleşimde konar-göçerler tercih edilmiştir.
- İskan bölgesine en yakın yerlerden Türkmenler getirilerek yerleştirilmiştir.
- Göçmenlerin ihtiyaç maddeleri temin edilip, onlardan bir süre vergi alınmamıştır.

Buna göre, Osmanlı Devleti'nin iskan politikası hakkında aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Yerleştirmede öncelikle göçebeler tercih edilmiştir.

B) Yerleşim özellikle Doğu Anadolu'dan Balkanlara yapılmıştır.

C) Türkmen unsurlar Balkanlarda iskan edilmiştir.

D) Türkmenlerin temel gereksinimleri karşılanmıştır.

E) Türkmenlerin yerleştirilmesinde bölgeye yakınlık gözetilmiştir.

9. 1395 yılında İstanbul'u kuşatan Osmanlılar, Boğazın Anadolu yakasına Anadolu Hisarı'nı inşa etmişlerdir.

Osmanlıların bu girişiminin,

I. Karadeniz'den gelebilecek askeri tehditleri kontrol altında tutma,

II. Bizans Devleti'nde iktidar mücadelelerine yol açma,

III. Anadolu Türk beyliklerini egemenlik altına alma

hedeflerinden hangilerine yönelik olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

10. I. Bayezid döneminde gerçekleştirilen İstanbul kuşatması, 1396 yılında Haçlı ordularının Osmanlılara ait Niğbolu Kalesi'ni kuşatması nedeniyle sona erdirilmiştir.

Bu gelişmeler dikkate alındığında Osmanlılar ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

A) Toplumsal anlaşmazlıklar yaşanmıştır.

B) İç sorunlar dış politikayı olumsuz etkilemiştir.

C) Dış tehditler fetih girişimlerini aksatmıştır.

D) Toprak kaybı yaşanmıştır.

E) Bizans üzerindeki etkinlik yitirilmiştir.

11. Çelebi Mehmet'e karşı taht için isyan eden Şehzade Mustafa, yenilince Bizans'a sığınmıştır. Şehzade Mustafa'yı elinde tutmasına karşılık Bizans'a yıllık 300.000 akçe ödenmiştir.

Çelebi Mehmet'in bu girişimi,

I. Siyasi istikrarın bozulması engellenmeye çalışılmıştır.

II. Bizans yönetimi, Osmanlı yönetimine karşı güç elde etmiştir.

III. Osmanlı Devleti, Bizans'ın üstünlüğünü kabul etmiştir.

yargılarından hangilerine dayanak oluşturmaktadır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

C - B - B / C - A - A / E - B / A - C - D

KAVRAMA TESTİ 2

(7.8 - 7.11)

1. Osmanlı Devleti'nde padişah devletin hakimidir. Devlet işlerinin her alanında son söz padişaha aittir. Dini kurallarla çelişmemek koşuluyla padişahlar yasama gücüne sahiptir.

Bu bilgi dikkate alındığında,

I. Padişahların yetkileri sınırlandırılmamıştır.

II. Merkeziyetçi ve monarşik yapı güçlüdür.

III. Teokratik devlet anlayışı benimsenmiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) II ve III E) I, II ve III

2. Osmanlı Devleti, önceki Türk devletlerinden daha merkeziyetçi bir yapıya sahip idi. Buna karşın taht kavgaları uzun süre engellenememiştir.

Bu gelişmede,

I. hangi şehzadenin padişah olacağının kesin kurallarla belirlenmemesi,

II. bazı devlet görevlilerinin devşirme kökenli olması,

III. fetih politikalarının kararlılıkla sürdürülmesi

durumlarından hangilerinin rolünden söz edilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

3. Divan-ı Hümayun, Osmanlı Devleti'nde önemli devlet meselelerinin görüşüldüğü bir organdı. Divan kararları padişahın onayı alındıktan sonra uygulanırdı.

Bu bilgiye bakılarak,

I. Divan'ın danışma nitelikli bir mekanizma olduğu,

II. mutlak bir yönetim anlayışının görüldüğü,

III. demokratik bir yönetim oluşturulduğu

yargılarından hangilerine ulaşılamaz?

A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve III

D) II ve III E) I, II ve III

4. **Divan-ı Hümayun'da,**

I. sadrazamların başkanlık etmesi,

II. kazaskerlerin sayısının artması,

III. bazı konularda Şeyhülislamın fetvasına gerek duyulması

gelişmelerinden hangilerinin sınırların genişlemesine bağlı olarak ortaya çıktığı söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

5. Osmanlı Devleti'nde I. Murat döneminde maliye teşkilatı kurulmuş ve ilk defterdar atanmıştır.

Bu düzenleme aşağıdakilerden hangisinin etkisiyle gerçekleştirilmiştir?

A) Askeri gücün artması

B) Merkezi otoritenin güçlenmesi

C) Lonca teşkilatlarının faaliyet göstermesi

D) Mutlak yönetim anlayışının sürdürülmesi

E) Devlet gelirlerinin artması

Muhasebesini tek başına tutan küçük bir işletme, on sene sonra kocaman bir muhasebe departmanına sahipse ve çok sayıda muhasebeci çalıştırır hale gelmişse bunun tek nedeni olabilir.

6. I. Murad Dönemi'nde yapılan düzenleme ile Yeniçeri Ocağı oluşturulmuştur.

Bu düzenlemenin,

I. sınırların korunması,

II. fetih politikalarının sürdürülmesi,

III. askeri harcamaların azaltılması

amaçlarından hangilerine dönük olduğu savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

7. **Osmanlı Devleti'nde gerçekleştirilen,**

I. Rumeli topraklarında devşirme sisteminin başlatılması,

II. tımar sisteminin uygulanmaya başlanması,

III. Yeniçeri Ocağı'nın kurulması

girişimlerinden hangilerinin ordunun güçlendirilmesini kolaylaştırdığı savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve III

D) II ve III E) I, II ve III

8. Osmanlı Devleti'nde kanunlara aykırı hareket eden yüksek memurlar görevlerinden alınırken servetlerine de devlet tarafından el konulurdu.

Bu uygulamanın temel amacının aşağıdakilerden hangisi olduğu savunulabilir?

A) Teokratik bir yönetim oluşturmak

B) Özel mülkiyet kavramını güçlendirmek

C) Memurların görevlerini kötüye kullanmalarına engel olmak

D) Ekonomik faaliyetlerin devlet denetimi altına alınmasını sağlamak

E) Bütçe açıklarını kapatmak

9. Osmanlı Devleti'nde Orhan Gazi tarafından İznik'te yaptırılan aşevinde fakir halka yemek dağıtılmıştır.

Bu uygulama aşağıdakilerden hangisinin göstergesi olarak kabul edilebilir?

A) Osmanlı Devleti'nde sosyal devlet anlayışının var olduğunun

B) Osmanlı Devleti'nde halkın ekonomik düzeyinin iyi durumda olmadığının

C) Ekonomik faaliyetlerin devlet tarafından denetlendiğinin

D) Bizans ile girişilen mücadelelerin başarısızlıkla sonuçlandığının

E) Halkın devlete bağlılığının güçlendirilemediğinin

10. Osmanlı Devleti'nde toprağını boş bırakan köylüden çift bozan vergisi ceza olarak alınırdı.

Bu uygulamanın,

I. toprakların boş kalmasının önlenmesi,

II. köylünün tarımsal üretime teşvik edilmesi,

III. kapıkulu askerlerinin sayısının artırılması

amaçlarından hangilerine yönelik olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II

D) II ve III E) I, II ve III

11. Osmanlı hükümdarları XIV. yüzyılda ülke genelinde medreselerin sayısını artırmak için büyük çaba harcamıştır.

Bu çabanın,

I. bilimsel çalışmaların devlet tarafından denetim altına alınması,

II. devletin yetişmiş insan ihtiyacının karşılanması,

III. ülkede eğitim düzeyinin yükseltilmesi

amaçlarından hangilerine yönelik olduğu savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

12. Osmanlı Devleti'nde dirlik uygulamasında toprakların,

– mülkiyet hakkı devlete,

– işleme hakkı köylüye,

– vergiyi toplama hakkı tımarlı sipahiye aitti.

Bu bilgiye göre,

I. Devletin vergi gelirleri zaman içinde azalmıştır.

II. Devlet özel mülkiyeti yaygınlaştırmaya çalışmıştır.

III. Toprak sisteminde yetki ve sorumluluklar özenle belirlenmiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) II ve III

D - A - B / B - E - D / E - C - A / C - E - C

08 DÜNYA GÜCÜ OSMANLI DEVLETİ (1453-1600)

- Fatih döneminde önemli askeri ve siyasi gelişmeler
- Osmanlılarda yönetim anlayışı nasıldı?
- Osmanlı eğitim sistemi bir inceleme konusu...
- Coğrafi Keşifler başlıyor...
- Coğrafi Keşifler nelere yol açtı?
- Avrupa'da skolastik düşünce yapısı sarsılıyor...
- Osmanlı-Safevi ve Memlüklü ilişkileri geriliyor...
- Ekonomik alanda neler oluyor?
- Osmanlılar Macaristan'a egemen oluyor...
- İran Osmanlılar için yeniden bir tehlike
- Osmanlıların sözü denizlerde de geçiyor...
- Osmanlılar Hint deniz seferleri düzenliyor...
- Fransa'ya kapitülasyonlar veriliyor...
- Hukuk alanındaki gelişmeler ne durumda?
- Osmanlı yönetimleri bilimsel çalışmalara destek
- Reform başlıyor, Katolik öğretileri sorgulanıyor...

1. İSTANBUL'UN FETHİ (1453)

8.1 İstanbul mutlaka fethedilecektir...

İstanbul tarih boyunca farklı milletler ve devletler tarafından defalarca kuşatılmıştır. Ancak bu kuşatmaların hiçbirisi başarılı olamamıştır. Bunda şehrin sağlam surlarla çevrili olmasının ve sahip olduğu korunaklı coğrafi konumunun rolü büyüktür.

Fethin Nedenleri

- Bizans'ın Osmanlılarda taht mücadeleleri çıkartmak için şehzadeleri kışkırtması,
- Bizans'ın Papa'dan yardım isteyerek Osmanlı Devleti üzerine Haçlı seferleri düzenlenmesine ortam hazırlaması
- Şehrin Osmanlı topraklarının ortasında yer almasından dolayı devletin toprak bütünlüğünü bozması,
- İstanbul'un Karadeniz ticaret yolu üzerinde bulunması,
- Hz. Muhammed'in, İstanbul'u fethedecek komutanı ve askerlerini öven sözlerinin bulunması

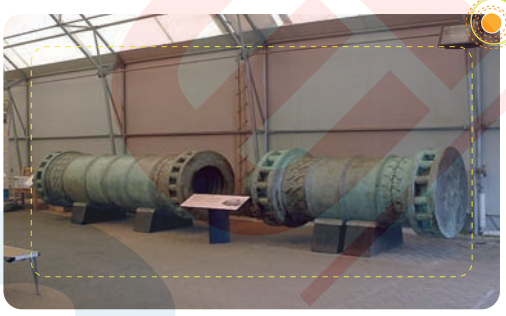

Şahi

Kuşatma için Yapılan Hazırlıklar

- Boğazı kontrol edebilmek için Rumeli Hisarı (Boğazkesen) yaptırılmıştır.
- Donanma güçlendirilmiştir.
- Şehri çevreleyen surları yıkabilmek amacıyla güçlü toplar yapılmıştır.
- Bizans'a Balkanlardan gelebilecek herhangi bir askeri yardımı önlemek için Balkanlara asker yerleştirilmiştir.

Bizans'ın Aldığı Önlemler

- Surlar güçlendirilmiştir.
- Haliç'e zincir çekilerek, Osmanlı donanmasının girişi engellenmek istenmiştir.
- Papa'dan ve Avrupalı devletlerden askeri yardım istenmiştir.
- Fatih'e elçiler gönderilerek kuşatma kaldırılmaya çalışılmıştır.

Bizans tarafından Haliç'in girişine gerilen zincir

Kuşatma 6 Nisan 1453'te başlamıştır. Diğer bölümlere göre daha zayıf olan Haliç surlarının zorlanması amacıyla Osmanlı gemileri Galata'dan Haliç'e indirilmiştir. Bu arada kara tarafından büyük toplar kullanılarak şehrin surları yıkılmaya çalışılmıştır. İstanbul, Osmanlı askerlerinin şehre girmesi sonucunda 29 Mayıs 1453'te fethedilmiştir.

8.2 İstanbul'un fethinin sonuçları önemlidir.

a. Fethin Türk Tarihi Açısından Sonuçları

- Osmanlı toprak bütünlüğü sağlanmış, devlet bir imparatorluk haline gelmiştir.
- İstanbul başkent yapılmıştır.
- Karadeniz ticaret yolunun önemli bir noktası ele geçirilmiştir.
- Osmanlıların İslam dünyasında sahip oldukları saygınlık artmıştır.

b. Fethin Dünya Tarihi Açısından Sonuçları

- Bizans İmparatorluğu (Doğu Roma) yıkılmıştır.
- Avrupa'ya kaçan Bizanslı bilginler ve sanatçılar, Rönesans'ın oluşumuna dolaylı katkılarda bulunmuşlardır.
- Osmanlıların siyasi etkinliği artmış, İstanbul'da yabancı elçilikler açılmıştır.
- Ortodoks dünyası Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girmiştir.
- Avrupa'da krallar tarafından derebeylerine karşı top kullanılmaya başlanmış, şatoların yıkılması ile Feodalite rejimi çökmeye başlamıştır.
- Orta Çağ sona ermiş, Yeni Çağ başlamıştır.

Fatih, Ortodoks Patrikhanesi'ni himayesi altına almıştır.

Fatih yayınladığı bir fermanla Ortodoks Patrikhanesi'nin İstanbul'da kalmasına izin vereceğini, hatta Ortodoksları himayesi altına aldığını açıklamıştır.

Fatih'in patrikhaneyi himaye etmesi, hoşgörülü bir yönetim anlayışına sahip olduğunun ve Ortodoksların Katolik Kilisesi'nin kontrolüne girmesinin engellenmeye çalışıldığının kanıtıdır. Bu şekilde, Avrupa'da oluşabilecek bir Katolik - Ortodoks birliği önlenmektedir.

örnek soru

Fatih Sultan Mehmet; Fener Ortodoks Kilisesinin varlığını sürdürmesine izin verirken, Yahudi ve Ermeni cemaatlerinin örgütlenmelerine olanak sağlamıştır. Bosna Fransisken Kilisesine verdiği 1463 tarihli fermanda da onlara kendi dillerinde ibadet ve eğitim özgürlüğü tanımıştır.

Bu durumun, aşağıdakilerden hangisinin bir göstergesi olduğu savunulabilir?

A) Müslüman olmayanların Müslümanlarla eşit haklara sahip olduğunun

B) Ticaretin, Müslüman olmayanların elinde olduğunun

C) Müslüman olmayanların devlet yönetimine katıldığının

D) Osmanlı veraset sisteminin değiştiğinin

E) Müslüman olmayanlara kendi benliklerini koruma olanağı sağlandığının

(YGS 2012)

çözüm

Fatih'in Bosnalı Hıristiyanlara verdiği ibadet ve eğitim özgürlüğü, Müslüman olmayanlara kendi benliklerini koruma olanağı sağlandığının göstergesidir.

Cevap E

8.3 *Fatih döneminde önemli askeri ve siyasi gelişmeler yaşanmıştır. (1454 - 1480)*

Fatih Dönemi'nde Anadolu'daki Osmanlı egemenliği artırılmaya ve Karadeniz'deki liman kentleri ele geçirilmeye çalışılmış,

- Amasra Cenevizlilerden (1459),
- Sinop, Candaroğulları Beyliği'nden (1460),
- Trabzon ve Giresun ise (1461) Trabzon Rum İmparatorluğu'ndan alınmıştır.

Fatih döneminin bu kazanımları İpek Yolu ve Karadeniz ticareti üzerindeki Osmanlı denetimini artırma amacına yöneliktir.

Bu arada İstanbul'un kuşatılması esnasında Venedik'le ittifak yolları arayan Karamanoğulları Beyliği'ne ait Konya ve Karaman (1466) ele geçirilmiştir. Anadolu'da yaşanan bu gelişmeler Osmanlıların, Akkoyunlular ve Memlükler ile olan ilişkilerinin bozulmasına ortam hazırlamıştır.

Otlukbeli Savaşı: Osmanlıların başarıları Doğu Anadolu, Irak ve Azerbaycan topraklarında egemenlik sahibi olan Akkoyunluları endişelendirmişti.

Avrupalı devletlerle ittifak yapmaya çalışan Akkoyunlular üzerine sefer düzenlenmiş, Otlukbeli Savaşı'nda Osmanlı ordusu galip gelmiştir (1473). Bu zaferle Osmanlıların Doğu Anadolu'daki siyasi egemenliği güç-

lenmiş, Akkoyunlu Devleti yıkılış sürecine girmiştir.

Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde,

- 1459 yılında Sırbistan,
- 1460 yılında Mora Despotlukları,
- 1462 yılında Eflak,
- 1465 yılında Bosna Hersek,
- 1476 yılında Boğdan,
- 1479 yılında Arnavutluk

Osmanlı topraklarına katılmıştır.

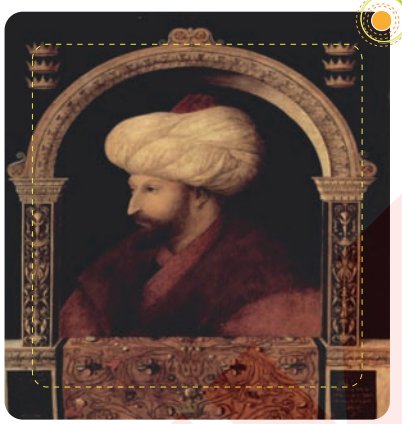

Fatih Portresi (Bellini).

örnek soru

Fatih Sultan Mehmet zamanında;

- Cenevizlilerden Amasra,
- İsfendiyaroğullarından Sinop,
- Karamanoğullarından Konya ve Karaman alınmıştır.

Fatih'in bu gelişmelerle ulaşmak istediği amaç aşağıdakilerden hangisidir?

A) Dış ülkelerle ilişkileri artırmak

B) Anadolu'da siyasi birlik sağlamak

C) Denizlerde üstünlük sağlamak

D) İslamiyet'i yaymak

E) Avrupa ülkelerinin doğu ile ticaretini engellemek

(ÖSS 1992)

çözüm

Fatih döneminde gerçekleştirilen söz konusu fetihlerin tümü Anadolu'da gerçekleşmiştir. Anadolu siyasi birliğini sağlama amacına yöneliktir.

Cevap B

8.4 Osmanlı-Venedik savaşları sonuçsuz kalıyor... (1453 - 1479)

Osmanlıların İstanbul'u fethetmeleri, Venediklilerin bölgedeki ticari ve siyasi çıkarlarının tehlikeye girmesine yol açmıştır.

Bu nedenle Osmanlı Devleti ile Venedik arasında 1463-1479 yılları boyunca askeri mücadeleler yaşanmış, sonuçsuz kalan bu mücadeleler iki taraf arasında imzalanan antlaşma ile sona erdirilmiştir. Bu antlaşma uyarınca;

- Taraflar işgal ettikleri toprakları karşılıklı olarak boşaltacaklardır.
- Venedik, Osmanlı Devleti'ne savaş tazminatı ve yıllık vergi ödeyecektir.
- Venedik İstanbul'da daimi elçilik açabilecektir. Balyos adı verilen elçiler Venedikliler arasındaki davalara bakacaklardır.

Bu maddeler Osmanlı yönetiminin Venedik'e ticari ayrıcalıklar verdiğinin kanıtıdır. Fatih, verdiği bu ayrıcalıklarla Osmanlı topraklarının ticari canlılığını artırmayı amaçlamıştır.

- Venedik bayrağı taşıyan gemiler, Osmanlı karasularında ve limanlarında serbestçe ticaret yapabileceklerdir.

Ege'de Güçlenme Süreci: Ege Denizi'nde yer alan Semadirek, Limni, Midilli, Eğriboz, İmroz, Taşoz adaları ele geçirilmiş ve bu şekilde bölgedeki Osmanlı egemenliği daha da güçlendirilmiştir.

Kırım'ın Himaye Altına alınması: Kırım, yer aldığı coğrafi konum nedeniyle ekonomik, askeri ve siyasi açıdan büyük öneme sahip bir bölge idi. Bu nedenle bölge üzerine donanma gönderilmiş ve Kırım Hanlığı 1475'te Osmanlı egemenliği altına alınmıştır.

Bu şekilde Karadeniz ticaret yolu tamamen Osmanlıların denetimi altına girmiş ve Karadeniz bir Türk gölü haline getirilmiştir.

İtalya Seferi: Ortodoksları kontrolü altına alan Fatih, aynı şeyi Katolikler için de tasarlıyordu. Bu tasarının ilk adımı olarak İtalya'ya donanma gönderilmiştir. Bölgeye gönderilen Osmanlı donanması Napoli Krallığı'na ait olan Otranto'yu fethetmiştir (1480).

Topkapı Sarayı minyatürü

Bu sefer sırasında ayrıca, Kefalonya, Ayamavra, Zenta adaları da ele geçirilmiştir.

Şehzade Cem İsyanı: Fatih'in 1481 yılında ölümünün ardından tahta geçen II. Bayezid, saltanatının ilk dönemlerinde kardeşi Şehzade Cem'in isyanıyla mücadele etmiştir. Şehzade Cem, II. Bayezid'in padişahlığını tanımayarak Bursa'yı işgal etmiş ve burada hükümdarlığını ilan etmiştir.

Giriştiği taht mücadelesini kaybederek Memlüklere sığınmış, sonra Rodos Şövalyeleri'nin eline geçmiş, onlar tarafından Fransa'ya ve Papalığa götürülmüştür.

Şehzade Cem İsyanı'nı iç sorun iken, bir Avrupa sorunu haline gelmiştir. Bu sorun Osmanlı Devleti'nin Batılı devletlere karşı daha pasif politikalar izlemesinde etkili olmuştur.

2. OSMANLILARDA YÖNETİM, ASKERİ TEŞKİLAT VE EĞİTİM

8.5 Osmanlılarda yönetim anlayışı nasıldı?

Merkezi Yönetim

Osmanlılarda padişah, devlet teşkilatlanmasının merkezinde yer alırdı. Padişahın yaşadığı ve devlet işlerini idare ettiği saray idari merkez durumundaydı. Divan toplantıları yüzyıllarca sarayda yapılmıştır.

Topkapı Sarayı, Birun, Enderun ve Harem bölümlerinden oluşmuştur. Enderun, devlet yönetiminde görev alacak memurları yetiştiren bir okul durumundaydı.

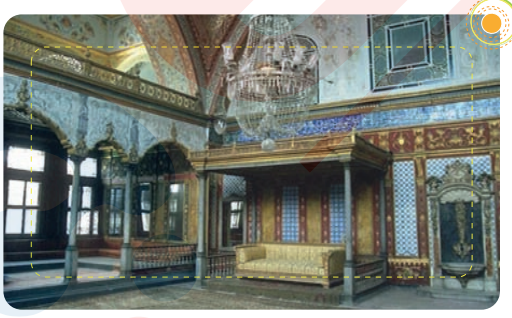

Topkapı Sarayı'ndan bir bölüm

İstanbul'un Yönetimi

İstanbul'un güvenlik ve düzeninden genel anlamda sadrazam sorumlu idi. Hukuk ve ceza işlerinde en üst görevli İstanbul Kadısı idi. Şehirde güvenliği Yeniçeri Ağası sağlardı.

Belediye hizmetleri Şehremini tarafından görülürdü. İstanbul'da bulunan bütün yöneticiler, bağlı oldukları sınıfın en üst derecesinde sayılırlardı.

Divan-ı Hümayun

Divan-ı Hümayun, devlet yönetimi ile ilgili konuların görüşüldüğü kurumdur. Devlet meseleleri burada tartışılarak karara bağlanırdı.

Orhan Bey Dönemi'nde oluşturulan Divan'a, Fatih Dönemi'ne kadar padişahlar, daha sonra da sadrazamlar başkanlık yapmıştır.

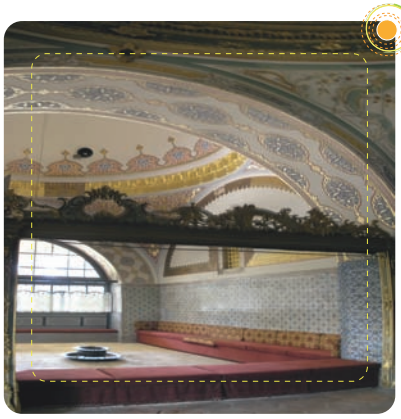

Divan toplantıları sarayın Kubbealtı denilen bölümünde yapılırdı.

Divan Üyeleri

Padişah: Yönetimi ile ilgili mutlak yetkilere sahipti.

Sadrazam: En yüksek rütbeli devlet memurudur. Padişahın vekili sıfatına sahiptir.

Vezirler: Askeri ve siyasi işlerde görevler üstlenen vezirlerin sayısı sınırların genişlemesi ile birlikte artmıştır.

Kazasker: Adalet ve eğitim işlerinden sorumludur. Kadı ve müderrisleri atamak, görevden almak, Divan toplantılarında davalara bakmakla sorumluydu.

Nişancı: Devletin yazışmalarını düzenlemek ve belgelere padişahın tuğrasını çekmekle görevlidir. Fethedilen toprakların kayıtlara geçirilmesinden sorumludur.

Defterdar: Maliyeden sorumludur. Sayıları zamanla artmıştır.

Reisülküttap: Nişancıya bağlı çalışan Reisülküttap, XVII. yüzyıldan itibaren öne çıkmış, dış işlerinden sorumlu hale gelmiştir.

Şeyhülislam: Alınan kararların dine uygunluğunu gözeten ve bu yönde fetvalar yayınlayan görevlidir. Gerekli durumlarda Divana çağrılmıştır.

Kaptan-ı Derya: Donanmadan sorumludur. Gerektiğinde Divana çağrılmış ve görüşüne başvurulmuştur.

8.6 Taşra ve eyalet yönetimi

Osmanlı Devleti'nde en büyük yönetim birimi eyalet idi. İdari yönetim sistemi, eyalet - sancak - kaza - köy şeklinde yapılandırılmıştı.

Merkeze Bağlı Eyaletler (Saliyanesiz): Tımar sisteminin uygulandığı bu eyaletlerin toprakları dirliklere ayrılır ve vergi gelirleri devlet memurlarına dağıtılırdı. Rumeli, Karaman, Sivas, Diyarbakır, Halep saliyanesiz (yıllıksız) eyaletlerdi.

Özel Yönetimli Eyaletler (Saliyaneli): Bu eyaletlerde elde edilen vergi gelirlerinin bir bölümü eyalet yöneticilerine, geri kalan bölümü ise devlet hazinesine bırakılırdı. İltizam usulünün geçerli olduğu Bağdat, Bosna, Trablusgarp, Cezayir, Yemen eyaletleri bu gruba dahildir.

Bağlı Hükümet ve Beylikler: Bu eyaletler dış işlerinde İstanbul'a bağlı, iç işlerinde bağımsız idi. Yöneticileri padişah onayı ile görev yaparlardı.

Beylerbeyi tarafından yönetilen eyaletlerin sayısı, XVI. yüzyılda sınırların genişlemesine bağlı olarak artmıştır.

Sancakların yönetimini ise sancakbeyi üstlenmişti. Rumeli Beylerbeyliği I. Murat, Anadolu Beylerbeyliği ise Yıldırım Bayezid Dönemi'nde kurulmuştu.

Adli ve idari teşkilat içinde görev alan kadılar, davalara bakmak, nikah kıymak, vakıflara onay vermek, şikayetleri İstanbul'a iletmek, kazaların yönetimini üstlenmek görevlerini üstlenirlerdi.

8.7 Osmanlılarda askeri teşkilat geliştiriliyor...

Osmanlılarda ordu, kara ve deniz kuvvetleri olmak üzere ikiye ayrılıyordu. Kara ordusu; Kapıkulu Askerleri, Eyalet Askerleri ve Yardımcı Birlikler olarak üçe ayrılmıştı.

Osmanlı donanmasına ait bir gemi

Kapıkulu askerleri arasında yer alan Humbaracılar barut yapımı ve bunun savaşta kullanımı ile görevli idi.

Lağımcılar kale kuşatmalarında tünel kazardı. Top Arabacıları Ocağı ise savaş toplarının nakli ile görevli idi.

Eyalet askerleri, masrafları dirlik sahipleri tarafından karşılanan askerlerdi. Osmanlı ordusunun temel gücü olmuştur.

Yardımcı birlikler ise gönüllülerden oluşan yardımcı birlikler, Akıncılar, Azaplar, Beşliler şeklinde gruplanırlardı.

Donanma

Fatih Dönemi'nde İstanbul ve Çanakkale boğazlarının tam olarak kontrol altına alınmasıyla Türk denizciliği gelişmeye başladı.

II. Bayezid Dönemi'nde Kemal ve Burak reislerin

Osmanlı hizmetine girmeleri ile donanma daha da güçlendi.

Kanuni Devri'nde Barbaros Hayrettin Paşa'nın çalışmalarıyla Osmanlı donanması önemli bir deniz gücü haline geldi. Donanmanın en önemli tersaneleri Gelibolu, Haliç, Süveyş ve Rusçuk'ta idi.

8.8 Osmanlı eğitim sistemi başlı başına bir inceleme konusu...

Osmanlılarda eğitim sistemi temelde bireylerin topluma yararlı hale getirilmesine dönüktü. Osmanlı Devleti'nde örgün eğitim kurumları sıbyan mektebi, medrese; askeri eğitim için Acemi Ocağı ve Enderun Mektebi idi. Cami, tekke, zaviye ve loncalar da yaygın eğitim kurumlarıdır.

Mesleki Eğitim: Mesleki eğitim esnafları bir çatı altında toplayan loncalar tarafından verilmiştir.

Dükkan açmak kurallara bağlanmış, usta olabilmek ve dükkan açabilmek için çıraklık ve kalfalık dönemlerinin yaşanması şartı getirilmiştir.

Saray Eğitimi: Devşirilen çocuklar Topkapı Sarayı'nda bulunan Enderun'daki eğitimleri sonrasında devlet kademelerinde görev almışlardır.

Bu arada sarayda haremde yaşayan cariye ve kalfaların da farklı alanlarda eğitim almaları sağlanırdı.

Askeri Eğitim: Kapıkulu ordusu içerisinde çok sayıda ocak bulunmaktaydı. Tophane, humbarahane gibi ocaklar farklı askeri alanlarda eğitim verirdi.

Medrese Eğitimi: Medrese eğitim sisteminin temel kurumu idi.

İlköğretim mahalle mektebi de denen ve camilerin yanında kurulan Sıbyan Mektebi'nde verilirdi.

Medreseler müderris, kadı ve bilim adamları yetiştirmiştir.

İlk medrese Orhan Bey tarafından İznik'te 1331'de açılmış, Fatih ve Kanuni dönemlerinde açılan medreselerle eğitimde altın bir dönem yaşanmıştır.

Medreselerde İslami ilimler ile pozitif bilimler birlikte okutulurdu.

Sıbyan Mektebi

3. AVRUPA'DAKİ GELİŞMELER

8.9 Avrupalılar yeni ticaret yolları arıyor, Coğrafi Keşifler başlıyor...

Barut Haçlı Seferleri ile XII. yüzyılda Avrupa'ya aktarılmıştır. Avrupa'da ilk olarak Yüzyıl Savaşları'nda İngiliz ordusunca kullanılan top, siyasi yapının değişmesinde rol oynamıştır.

Feodal beylerin şatoları yıkılmış, feodalite bitiş sürecine girmiştir. Merkezi krallıklar zamanla güçlerini artırmışlardır.

Matbaanın ve kağıdın kullanım alanının genişlemesi ile kitap sayısında artış yaşanmış, okuma - yazma oranı artmış, Avrupa genelinde düşünce hareketleri yoğunlaşmıştır.

Pusula daha kullanışlı hale getirilmiş, Portekizli ve İspanyol gemiciler denizcilik alanında pusuladan faydalanmışlardır.

XV. ve XVI. yüzyıllarda Avrupalılar tarafından yeni kıtalar ve adaların keşfedilmesi, yeni ticaret yollarının bulunmasıyla sonuçlanan gelişmelere Coğrafi Keşifler adı verilir.

Coğrafi Keşiflerin Nedenleri:

- Avrupalıların XV. yüzyıldan başlayarak doğu dünyasının zenginliklerine ulaşmak için Baharat Yolu dışında yeni yollar bulmaya çalışması.
- Gemicilik ve coğrafya bilgilerinde ilerlemeler yaşanması,
- Avrupalı soyluların maddi destek sağlamaları,
- Hıristiyanlığın yayılmaya çalışılması,
- Dayanıklı gemilerin üretilmesi

Keşifler Başlıyor...

Portekizli denizci Bartelmi Diaz 1487 yılında Afrika kıtasının güneyine doğru ilerleyerek kıtanın güneyindeki Ümit Burnu'na ulaşmıştır.

Batı yönünde ilerleyerek Hindistan'a ulaşmayı amaçlayan İspanyol denizci Kristof Kolomb, 1492'de Amerika kıyılarına kadar varmıştır.

Amerika'nın yeni bir kıta olarak keşfedilmesi 1507'de İtalyan bir denizci olan Ameriko Vespuçi tarafından gerçekleştirilmiştir.

1497'de Portekizli Vasco dö Gama Afrika'nın güneyini dolaşarak Hindistan'ın Kalküta şehrine varmıştır.

Portekizli Macellan, sürekli batıya giderek yeniden Portekiz'e ulaşmayı amaçlamış, bu amaçla çıktığı deniz yolculuğu ekibi tarafından tamamlanmıştır.

Coğrafi Keşifler'de öncülük yapan devletler İspanya ve Portekiz'dir. Bu iki devletin üstün bir deniz gücüne ve köklü bir denizcilik geleneğine sahip olmaları bu durumda etkilidir.

8.10 Coğrafi Keşifler nelere yol açtı?

- Yeni kıtalar, adalar keşfedilmiş, İspanya ve Portekiz sömürgeler elde etmişlerdir.
- Ticaret yolları okyanuslara kaymış, Baharat Yolu önemini kaybetmeye başlamıştır.
- Akdeniz limanları ticari canlılığını kaybetmiş, İslam ülkelerinin gelirleri azalmaya başlamıştır.
- Burjuva sınıfı zenginliğini artırmıştır.
- Keşfedilen topraklardan Avrupa'ya altın ve gümüş madenleri getirilmiştir.
- Toprak bir zenginlik kaynağı olmaktan çıkmış, altın ve gümüş öne çıkmıştır.
- Yeni ırklar, kültürler, hayvanlar ve bitkilerle karşılaşılmıştır.
- Sanat faaliyetlerini destekleyen zengin Mesen sınıfı ortaya çıkmıştır.
- Halkın din adamlarına güveni sarsılmış, dini dogmaların etkisi azalmaya başlamıştır.
- Hıristiyanlık keşfedilen yerlerde yayılmıştır.

Coğrafi Keşifler Osmanlı Devleti'ni olumsuz etkilemiştir. Osmanlı yönetimleri bu olumsuz etkileri ortadan kaldırılabilmek amacıyla askeri ve siyasi birtakım girişimlerde bulunmuştur.
Akdeniz ticaretine canlılık kazandırılması için bazı devletlere kapitülasyonlar verilmiş, Süveyş Kanalı'nın açılması planlanmıştır. Ayrıca Portekiz'in Hint sularındaki siyasi ve ekonomik etkinliğine son vermek amacıyla XVI. yüzyılda Hint Deniz Seferleri düzenlenmiştir.

8.11 Rönesans, Avrupa'da skolastik düşünce yapısı sarsılıyor...

Yeniden doğuş anlamına gelen Rönesans, XV. ve XVI. yüzyıllarda Avrupa'da edebiyat, güzel sanatlar alanlarında meydana gelen gelişmelerdir.

Avrupalı düşünürler XV. yüzyılda İlk Çağ Yunan uygarlığının klasik eserlerine yönelmiş, bireyin özgürlüğünü ön plana çıkaran düşünce sisteminin temellerini atmışlardır.

İnsanı ve pozitif düşünceyi merkez olarak alan Hümanizma akımı zamanla ön plana çıkmaya başlamıştır.

Rönesans İtalya'da başlamış, zamanla Avrupa'nın diğer ülkelerine yayılmıştır.

Rönesans'ın İtalya'da Başlamasının Nedenleri

- Coğrafi konumu nedeniyle kültürel etkileşimin yoğun yaşandığı bir bölge olması,
- İtalyan şehir devletlerinin ekonomik açıdan zengin olması,
- İtalyanların Roma İmparatorluğu'nun mirasçısı durumunda olması,
- İtalyan şehir devletlerinde merkezi bir baskının olmaması

Matbaa Avrupa'da önemli gelişmelere ortam hazırladı.

Rönesans XV. yüzyılda Hümanizm ile ortaya çıkmaya başladı. Rönesans edebiyat alanında gerçek-

leşmiş, resim ve heykel gibi güzel sanatları etkisi altına almıştır.

İtalya'ya gelen insanlar, burada gördükleri yeni sanat ve düşünce akımlarını Fransa, İngiltere, Almanya ve İspanya gibi diğer Avrupa ülkelerine taşımıştır.

Rönesans'ın Nedenleri

- Matbaa ve kağıdın yaygınlaşmasıyla yeni düşünce akımlarının daha hızlı yayılması,
- Ekonomik zenginliğe sahip mesen sınıfının sanatçılara destek olması,
- İstanbul'un Osmanlılarca fethinin ardından Avrupa'ya kaçan Bizanslı bilginlerin, Yunanca eserleri Avrupa dillerine tercüme etmeleri,
- İslam uygarlığından etkilenilmesi

Rönesans'ın gerçekleşmesinde İslam uygarlığının rolü vardır. Müslümanlar İlk Çağ Yunan filozofları ile ilgili önemli çalışmalar yapmış, Avrupalılar bu çalışmaları kendi dillerine tercüme ederek İlk Çağ kaynaklarından daha rahat yararlanma imkanı bulabilmişlerdir. Ayrıca, Endülüs medreselerinde özgür eğitim alan Avrupalı Hıristiyanlar kendi ülkelerinde skolastik düşüncenin sarsılmasında rol oynamışlardır.

Rönesans'ın Sonuçları

- Sanat ve edebiyat alanında yeni anlayışlar ortaya çıkmıştır.
- Skolastik düşüncenin etkinliği azalmıştır.
- Deney ve gözlemi öne çıkaran pozitif düşünce güçlenmiştir.
- Avrupa'da özgürlükçü düşünce akımları ortaya çıkmıştır.
- Halkın Katolik Kilisesi'ne duyduğu güven sarsılmıştır.
- Avrupalı toplumlar bilimsel anlamda İslam dünyasının önüne geçmeye başlamıştır.
- Reform hareketlerine ortam hazırlanmıştır.

örnek soru

Skolastik düşünceyi yıkarak yerine pozitif düşünceyi getiren Hümanizma hareketlerinin İtalya'da başlamasında, İtalya'nın aşağıdaki özelliklerinden hangisi en çok etkili olmuştur?

A) Farklı rejimlerdeki devletlere bölünmüş olması

B) Önemli bir ticaret merkezi olması

C) Roma ve Hellen kültürlerinin etkilerinin sürmekte olması

D) Hıristiyan aleminin dini merkezinin burada bulunması

E) Akdeniz'in ortasında bir yarımada olması

(ÖSS 1988)

çözüm

Hümanizma hareketlerinin İtalya'da başlamasında, bölgede Roma ve Hellen kültürlerinin etkilerinin sürmekte olması daha etkili bir nedendir.

Cevap C

4. I. SELİM (YAVUZ) DÖNEMİ

8.12 Osmanlı-Safevi ilişkileri geriliyor...

Safevi Devleti Osmanlı egemenliği altındaki Anadolu topraklarında bulunan Şii unsurları XVI. yüzyıl başlarında kışkırtarak Osmanlı yönetimini zor durumda bırakmak istemiştir.

Bu kışkırtmaların da etkisiyle Osmanlı topraklarında Antalya yöresinde 1511 yılında Şahkulu Ayaklanması çıkmıştır.

II. Bayezid Dönemi'nde Safevilerle askeri mücadeleye girişilmemiştir.

Yavuz Sultan Selim, Safevilerin Anadolu'ya yönelik politikalarına son vermek için İran Seferi'ne çıkmış, iki taraf arasındaki Çaldıran Savaşı'nı Osmanlı ordusu kazanmıştır (1514).

Bu savaşın kazanılmasıyla, Doğu Anadolu Osmanlı egemenliği altına alınmış, Safeviler bir süre için tehlike olmaktan çıkarılmıştır.

Osmanlı Devleti'ne destek vermeyi kabul etmeyen Dulkadiroğulları Beyliği, sefer dönüşünde Turnadağ Savaşı ile Osmanlı topraklarına katılmıştır (1515).

8.13 Osmanlı-Memlük gerginliği çatışmaya dönüşüyor...

Osmanlı-Memlük ilişkileri ilk olarak Yıldırım Bayezid Dönemi'nde bozulmuştur. Fatih Dönemi'nde Hicaz su yolları ve Dulkadir Beyliği nedeniyle iki taraf arasındaki ilişkiler gerginleşmiş, II. Bayezid Dönemi'nde çatışmalar yaşanmıştır.

Yavuz Dönemi'nde Memlük sorununu çözmek amacıyla Mısır Seferi'ne çıkılmıştır.

Mısır Seferi'nin gerçekleştirilmesinde Memlük Devleti'ne son vermek ve Baharat Yolu'na egemen olma amaçları rol oynamıştır.

Yavuz Sultan Selim

1516'da yapılan Mercidabık Savaşı'nı Osmanlı ordusu kazanmış, Suriye ve Filistin toprakları Osmanlı egemenliğine girmiştir.

Kahire'ye doğru harekete geçen Osmanlı ordusu Memlükleri Ridaniye Savaşı'nda bir kez daha bozguna uğratmıştır (1517).

Mısır Seferi Nelere Yol Açtı?

- Memlük Devleti yıkılmış, Mısır, Suriye ve Filistin toprakları Osmanlılara geçmiştir.
- Mekke, Medine şehirleri Osmanlı yönetimine geçmiştir.
- Baharat Yolu üzerinde denetim sağlanmıştır.
- Halifelik makamı Osmanlılara geçmiştir.
- Venedikliler Kıbrıs için Memlüklere ödediği vergiyi Osmanlılara vermeye başlamıştır.

Coğrafi Keşifler'le ticaret yollarının açık denizlere yönelmesi, Baharat Yolu'nun önemini kaybetmesine yol açmıştır. Bu nedenle Osmanlılar Baharat Yolu'ndan bekledikleri oranda kazanç elde edememişlerdir.

5. OSMANLI DEVLETİ'NDE EKONOMİK GELİŞMELER VE TOPLUM YAPISI

8.14 Ekonomik alanda neler oluyor?

Osmanlılarda XV. ve XVI. yüzyıllarda sınırların genişlemesine bağlı olarak tarım ve ticaretten elde edilen gelirler artmıştır. Bu dönemlerde İpek ve Baharat yolları üzerinde önemli oranda denetim sağlanmıştır.

Osmanlı yönetimleri ticareti korumak ve geliştirmek için bazı önlemler almış, taşımacılığın hızlı yapılması için menzil teşkilatı, geçitlerin denetimi ve güvenliği için derbent teşkilatı oluşturulmuştur.

Toplum Yapısı

Osmanlı toplumu askeri (yöneten) ve reaya (yönetilenler) şeklinde ikiye ayrılmıştı.

Yönetenler devlet idaresinde görev üstlenen kişilerdi. Bu grup vergi ödemezdi. Yönetenler şu gruplardan oluşmaktaydı.

a. Seyfiye: Kapıkulu ve tımar sistemi içinde yetişmiş ve yönetim görevini üstlenmiş gruptur. Beylerbeyi, vezirler, sancakbeyleri, kapıkulu askerleri, tımarlı sipahiler bu sınıfı oluşturan görevlilerdir.

b. Kalemiye: Devlet bürokrasisinde görev yapan memurların oluşturduğu sınıftır.

c. İlmiye: İlim, eğitim, adalet ve din işleriyle uğraşan gruptur. Kazaskerler, şeyhülislamlar, kadılar, müderrisler bu sınıfın mensuplarıdır.

Osmanlı toplumunun yerleşik unsurlarının şehirlerde yaşayan bölümü ticaret ve zanaatkarlıkla, köylerde yaşayan bölümü de çiftçilikle uğraşmaktadır.

Göçebeler ise hayvancılıkla uğraşan topluluklardır.

Osmanlı Devleti'nde Yaşayan Topluluklar

Yönetilenler ise çeşitli ırk ve dinlere mensup topluluklardan oluşmaktadır. Osmanlı Devleti'ndeki bu yapı Millet Sistemi olarak adlandırılmıştır.

Bu sistem içinde Rumların, Ermenilerin, Yahudilerin ve Süryanilerin özgürce yaşadığı, inanç ve ibadet serbestliğine sahip olduğu görülür.

Vakıf Sistemi

Osmanlı Devleti'nde padişahlar, hanedan üyeleri, üst düzey devlet adamları ve zengin kişiler tarafın-

dan sosyal amaçlarla çok sayıda vakıf kurulmuştur.

Bu vakıflar eğitim, sağlık, din, bayındırlık gibi alanlarda kamu hizmeti görmüştür.

Örneğin, vakıflar tarafından kurulan şifahanelerde ücretsiz olarak halka sağlık hizmeti verilmiş, ihtiyaç sahiplerine yardım edilmiş, imarethanelerde fakir halka ücretsiz olarak yemek dağıtımı yapılmıştır.

Osmanlı Ermeni Patriği

6. KANUNİ DÖNEMİ'NDEKİ SİYASİ OLAYLAR

8.15 Osmanlılar Macaristan'a egemen oluyor...

Belgrad'ın Fethi (1521): Macarların Osmanlılara ödemeleri gereken vergiyi ödememeleri iki taraf arasında siyasi gerginliğe yol açmış, 1521'de düzenlenen bir seferle Belgrat fethedilmiştir. Belgrat'ın alınması ile Orta Avrupa fetihleri için önemli bir merkez ele geçirilmiştir.

Mohaç Meydan Savaşı (1526): Roma - Germen İmparatorluğu karşısında zor durumda kalan Fransa'ya yardım etmek isteyen Osmanlı yönetimi, Avrupalıları kışkırtan Macar Krallığı üzerine sefere çıkmıştır.

Bu devlet ile yapılan Mohaç Meydan Savaşı Osmanlı ordusu tarafından kazanılmıştır.

Bu mücadelenin kazanılması ile Macar Krallığı Osmanlı egemenliği altına alınmış, Osmanlı Devleti, Avusturya ve Kutsal Roma Germen İmparatorluğu ile komşu hale gelmiştir.

8.16 Avusturya Osmanlı Devleti'ne meydan okuyor...

XVI. yüzyılda Kutsal Roma - Germen İmparatorluğu ve Avusturya Krallığı Avrupa'nın önemli devletleri durumunda idi. Roma Germen İmparatoru, Avrupa'da bir Hıristiyan birliği kurmayı hedeflemiştir.

Avusturya Seferi (I. Viyana Kuşatması): Avusturya, Osmanlı yönetimince atanan Macar Kralını tanımamış, Macaristan'a girerek kendi taraftarı olan birisini Macar Krallığı'nın başına getirmiştir.

Bu olay üzerine Osmanlılar Macaristan'a 1529'da yeniden sefer düzenlemişlerdir.

Budin'e giren Osmanlı ordusu eski kralı yeniden Macar tahtına geçirmiş, Avusturya ordusu Osmanlı ordusunun karşısına çıkmamıştır.

Avusturya'yı savaşa zorlamak isteyen Kanuni, Viyana'yı kuşatmış ancak kuşatma için hazırlıklı olunmaması ve kışın gelmesi üzerine sonuç alınamamıştır.

Alman Seferi: Avusturya'nın Budin'i yeniden işgal etmesi üzerine Almanya üzerine sefere çıkılmıştır. Avusturya Kralı ve Roma - Germen İmparatorluğu yine Osmanlı ordusunun karşısına çıkmamıştır.

Avusturya Kralı'nın isteği ile 1533 yılında İstanbul Antlaşması imzalanmıştır.

Bu antlaşmaya göre;

- Avusturya, Macaristan'ın içişlerine karışmayacaktı.
- Avusturya, Osmanlı Devleti'ne vergi ödeyecekti.
- Avusturya Kralı, Osmanlı sadrazamına denk olacaktı.

İstanbul Antlaşması, Avusturya'nın Osmanlı Devleti'nin üstünlüğünü kabul ettiğinin bir kanıtıdır.

Macar Kralı Jan Zapola'nın ölümü üzerine Avusturyalılar yeniden Macaristan'ı elde etmeye çalışmış, ancak başaramamışlardır. Sürüp giden bu anlaşmazlıklar yeni bir antlaşma ile çözümlenmeye çalışılmıştır.

İmzalanan bu yeni antlaşma ile Macaristan üç bölgeye ayrılmış, Güney Macaristan bölgesi Osmanlılara bırakılmış, burada Budin Beylerbeyliği kurulmuştur.

Erdel Beyliği kurularak Osmanlı himayesine bırakılmıştır. Kuzey Macaristan ise Avusturya'ya bırakılmıştır.

8.17 İran Osmanlılar için yeniden bir tehlike haline geliyor...

Safeviler ile Osmanlı Devleti arasındaki siyasi ilişkiler Kanuni Dönemi'nde yeniden gerginleşmiştir. İran'a düzenlenen dört seferle bu gerginlik ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

1555 yılında Amasya Antlaşması imzalanmış, Tebriz, Bağdat, Erivan Osmanlılar tarafından ele geçirilmiştir.

İran'la imzalanan ilk resmi antlaşma olan Amasya Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin sınırları Basra Körfezi'ne ulaşmış, Hint Okyanusu ile bağlantı kurulmuştur.

8.18 Osmanlıların sözü denizlerde de geçiyor...

Osmanlılar deniz gücünü artırmak için XV. yüzyılda girişimlerde bulunmuş, İspanya ve Venedik gibi denizci Akdeniz devletleriyle rekabet etmeye çalışmıştır.

II. Bayezid Dönemi'nde Mora halkını Osmanlı yönetimine karşı kışkırtan Venedik'le mücadele edilmiştir.

Arnavutluk ve Dalmaçya kıyıları, Modon, Koron kaleleri ile Navarin limanı 1499'da Osmanlılar tarafından ele geçirilmiştir.

Kili ve Akkerman kaleleri 1484'de alınarak Boğdan'ın fethi tamamlanmış, böylece Kırım ile kara bağlantısı kurulmuştur.

İspanya'da Hıristiyan baskısı ile karşılaşan Endülüs Müslümanları Osmanlılardan yardım istemiştir. Bunun üzerine gönderilen Osmanlı donanması tarafından taşınan bu insanlar Kuzey Afrika topraklarına yerleştirilmişlerdir.

Bu arada yardım talep eden İspanya Yahudileri de bölgeden alınarak İstanbul, İzmir ve Selanik gibi şehirlere yerleştirilmişlerdir.

İspanya'daki Hıristiyan baskısından bunalan Yahudilerin Osmanlı ülkesine sığınmaları, Osmanlıların hoşgörü ve adaletinin bir göstergesidir.

Osmanlılar Kanuni Dönemi'nde dünyanın en güçlü donanmalarından birine sahip olmuştur. Bu dönemde Hazar'la Karadeniz bir kanalla birbirine bağlanmaya çalışılmış, Rus saldırıları nedeniyle Don-Volga Kanal Projesi tamamlanamamıştır.

Akdeniz ile Kızıldeniz arasında Süveyş Kanalı açılarak Akdeniz ticaretinin yeniden canlandırılması ve Portekiz'in Hint sularındaki egemenliğinin sona erdirilmesi hedeflenmiş, ancak proje hayata geçirilememiştir. Bu arada Karadeniz-Marmara arasında bir kanalın açılması da planlanmıştır.

Rodos'un Fethi (1521): Anadolu'ya yakın stratejik bir konumda bulunan Rodos, St. Jean Şövalyelerinin elinden alınmıştır.

örnek soru

II. Bayezid döneminde İspanya'da Hıristiyan engizisyon mahkemelerinin işkencelerinden kaçan Yahudiler en güvenli yer olarak gördükleri Osmanlı ülkesine yerleşmişlerdir.

Yukarıda verilen bilgilere dayanarak aşağıdaki yargıların hangisine ulaşılamaz?

A) Müslüman olmayan yabancılar Osmanlı ülkesinde güvenlik içindedir.

B) O dönem Hıristiyan dünyası hoşgörülü değildir.

C) II. Bayezid döneminde Osmanlı ülkesinde yaşayan Yahudilerin nüfuzu artmıştır.

D) Müslümanlar arasında hoşgörü yoktur.

E) Engizisyon yalnız Hıristiyanları değil, diğer dinlerden olan kişileri de yargılamıştır.

(ÖSS 1995)

çözüm

İspanyol Yahudilerinin Osmanlı topraklarına yerleşmelerine izin verilmesi, Osmanlı Devleti'nde ve Müslüman ülkelerde var olan hoşgörünün kanıtıdır.

Bu nedenle, "Müslümanlar arasında hoşgörü yoktur." yargısına ulaşılamaz.

Cevap D

Bir Osmanlı kadırgası

Cezayir'in Osmanlı Himayesine Alınması: Barbaros Hayreddin (Hızır Reis) 1533'te Kaptan-ı Derya yapıldı. Barbaros'un Cezayir Beylerbeyi ilan edilmesiyle birlikte Cezayir, Osmanlı eyaleti haline getirildi.

Preveze Deniz Savaşı (1538): Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'de güçlenmesi Avrupalı devletlerin bir Haçlı donanması oluşturmalarına yol açmıştır.

Haçlı donanması ile Osmanlı donanması arasında 1538'de gerçekleşen Preveze Deniz Savaşı'nda Osmanlılar büyük bir başarı kazanmışlardır.

Preveze Deniz Savaşı ile Osmanlılar Akdeniz'de mutlak bir üstünlük sağlamış, Mora ve Dalmaçya'da bazı kaleler Osmanlı egemenliğine geçmiştir.

Trablusgarp'ın Alınması (1551): Trablusgarp ve Bingazi Osmanlı egemenliğine alınmış, Kuzey Afrika'da Osmanlı egemenliği genişletilmiştir.

Cerbe Deniz Savaşı (1560): Cerbe adası kuşatılmış ve egemenlik altına alınmıştır.

Malta Kuşatması (1565): Malta Adası kuşatılmış ancak alınamamıştır.

Sakız Adası'nın Fethi (1566): Sakız alınarak Batı Anadolu kıyıları ve Boğazların güvenliği artırılmıştır.

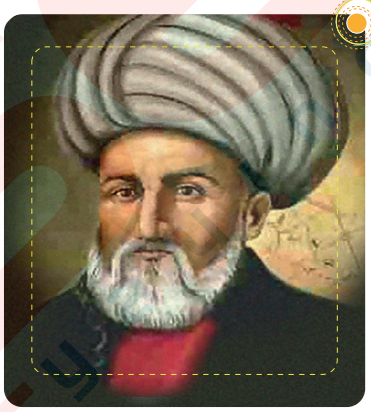

Hint Deniz Seferleri'ne Piri Reis de katılmıştır.

8.19 Osmanlılar Hint deniz seferleri düzenliyor...

Hint Deniz Seferleri'nin düzenlenmesinin nedenleri şunlardır:

- Portekizlilerin Hint sularındaki ticareti kontrol altına almaları,
- Bölgedeki Müslüman sultanlıkların Osmanlı Devleti'nden yardım istemesi,
- Portekizlilerin, Müslüman gemilerine zarar vermeleri

Basra ve Kızıldeniz'de inşa edilen donanmalar kullanılarak 1538, 1551, 1552 ve 1553 yıllarında dört kez Hint Okyanusu'na yönelik sefer düzenlenmiş, ancak bir sonuç alınamamıştır.

Hint Deniz Seferleri'nin Sonuçları

- Yemen, Eritre ve Sudan kıyıları Osmanlı egemenliğine girdi.
- Arap Yarımadası ve Kızıldeniz Osmanlıların denetimine girdi.
- Portekiz'in Hint sularındaki ticari egemenliği sona erdirilemedi.

Hint Deniz Seferleri Neden Başarısız Oldu?

- Osmanlı donanması okyanus koşullarına uygun değildi.
- Bölgedeki Müslüman sultanlıklar Osmanlı donanmasına yeterince yardım edemedi.
- Seferlere gereken önem verilemedi.
- Osmanlı denizcileri bölgeyi yeterince tanımıyordu.

8.20 Fransa'ya kapitülasyonlar veriliyor...

Roma Germen İmparatorluğu'nun baskısı altında kalan Fransızlar Kanuni'den yardım istemiştir.

- Roma - Germen İmparatorluğu'nun Fransa'ya egemen olmasının engellenmesi,
- Avrupa'da Hıristiyan birliğinin engellenmesi,
- Akdeniz ticaretinin yeniden canlandırılması

gibi amaçlarla 1535 yılında Fransa'ya bazı ekonomik ayrıcalıklar tanınmıştır.

Kapitülasyonların bazı önemli maddeleri şunlardır:

- Fransızlar Osmanlı limanlarından serbestçe yararlanabileceklerdir.
- Fransız tüccarlarından alınan gümrük vergisi azaltılacaktır.
- Fransızlarla Türkler arasındaki davalara Osmanlı mahkemeleri bakacak, mahkemede Fransız tercüman bulundurulacaktır.
- Osmanlı topraklarında yaşayan Fransız vatandaşları dini özgürlüklerine sahip olacaklardır.
- Aynı ayrıcalıklar Fransa'da faaliyette bulunan Osmanlı tüccarları için de geçerli olacaktır.
- Kapitülasyonlar her iki ülkenin hükümdarı hayatta olduğu sürece geçerli olacaktır.

7. OSMANLIDA HUKUK, BİLİM TEKNOLOJİ VE SANAT ALANINDAKİ GELİŞMELER

8.21 Hukuk alanındaki gelişmeler ne durumda?

Osmanlı hukuku iki kaynaktan beslenmiştir. Bunlar, şer'i ve örfi hukuk kurallarıdır. Örfi hukuk kuralları, İslam'a ters düşmemesi koşuluyla yürürlük imkanı bulmuştur.

Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayrimüslimler kendi aralarındaki anlaşmazlıkları kendi hukuk kuralları ile çözümlemişlerdir. Bu yapı hukuk birliğini engellemiştir.

Osmanlı yönetimi egemenlik altına alınan bölgelerin yerel hukuk kurallarını hemen kaldırmaz, Osmanlı kanunları ile uyumlu hale getirmeye çalışırdı.

Osmanlı Devleti'nde kanunların yazılı hale gelmesi Fatih Dönemi'nde gerçekleşmiştir. Kanuname-i Ali Osman ile önceki kanunlar bir araya getirilmiştir.

Kanuni Dönemi'nde birçok kanun hazırlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayrimüslim unsurlar şer'i kurallara uymak zorunda değildi. Ancak örfi kurallara uymaları kanundu.

Osmanlı Devleti'nde mahkeme başkanlığını kadılar üstlenmiştir. Kadılar kazaların belediye işleri, noterlik görevlerini de yerine getirirdi.

Kadı kararları siyasi yapının etki ve baskısından uzak tutulmuş, yargı bağımsızlığı sağlanmıştır.

Bir Kanunname örneği

8.22 Osmanlı yönetimleri bilimsel çalışmalara destek vermiştir.

Osmanlı padişahları bilimsel alandaki faaliyetleri ve bilim adamlarını desteklemişlerdir.

Özellikle Fatih Dönemi'nde bu alanda girişimlerde bulunulmuş, İstanbul'da Sahn-ı Seman Medresesi açılmıştır. Dünyaca ünlü matematikçi Ali Kuşçu bu medresede ders vermek üzere Orta Asya'dan İstanbul'a getirilmiştir.

Osmanlı medreselerinden bazıları tıp alanında eğitim vermiştir.

Coğrafya alanında Piri Reis, Seydi Ali Reis önemli çalışmalar yapmıştır.

Ali Kuşçu'nun mezarı

Ünlü matematikçi ve astronom Takiyüddin Mehmet 1578 yılında İstanbul'da bir rasathane kurmuş, Avrupa'daki meslektaşlarından daha doğru ve net gözlemler yapmıştır.

örnek soru

Fatih Sultan Mehmet'in yerli ve yabancı bilginlere çalışma ortamı sağlamakla ulaşmak istediği amaçlardan biri aşağıdakilerden hangisidir?

A) Devlet yönetiminde yabancılardan yararlanmak

B) İstanbul'un bir bilim ve kültür merkezi olarak saygınlığını artırmak

C) İmparatorluğun Avrupa'da sınırlarını genişletmek

D) İstanbul'da Batı'dakine benzer okullar açmak

E) Anadolu'da siyasi birliği sağlamak

(ÖSS 1994)

çözüm

Fatih bilginlere çalışma ortamı sağlayarak İstanbul'u bilim ve kültür merkezi haline getirmeyi amaçlamıştır.

Cevap B

Mimar Sinan eseri bir su kemeri

8.23 Osmanlılarda edebiyat, güzel sanatlar ve mimari

Osmanlılar divan, halk ve tasavvuf edebiyatına dair önemli edebiyatçılar yetiştirmiş ve eserler ortaya koymuştur.

İslam inancı, resim, heykel sanatlarına izin vermediğinden Osmanlı Devleti'nde ebru, çinicilik, minyatür, hat, oymacılık, ciltçilik, süslemecilik gibi sanatlar öne çıkmıştır.

Osmanlılar Türk-İslam mimarisinin eşsiz şaheserlerini ortaya koymuşlardır.

Bursa Ulucami, Süleymaniye, Sultanahmet ve Selimiye Camileri Osmanlı dini mimarisinin, Topkapı Sarayı sivil mimarinin, Anadoluhisarı ve Rumelihisarı ise askeri mimarinin en bilinen yapıtlarıdır.

8. REFORM HAREKETLERİ

8.24 Avrupa'da Reform süreci başlıyor, Katolik Kilisesi ve öğretileri sorgulanıyor...

Papalar Orta Çağ Avrupası'nda sahip oldukları yetkilerle halk üzerinde önemli bir baskı oluşturmuştu. Katolik Kilisesi sahip olduğu geniş topraklarla önemli bir ekonomik güç durumundaydı.

Papalar krallar üzerinde de önemli bir siyasi etkinliğe sahipti. Papanın elinden tac giymeyen bir kralın krallığı geçerli kabul edilmezdi.

Bu yapı yüzyıllar içinde Hıristiyanlar arasında tartışmalara yol açmış, XVI. yüzyılda Almanya'da bu tartışmalar artmıştır.

Bazı din adamları Katolik Kilisesi'nin Hıristiyanlığı bozduğunu, Hıristiyanlığın özüne döndürülmesi gerektiğini savunmuştur.

Tartışmalar dini alanda bazı yenilikleri de beraberinde getirmiştir. Avrupa'da meydana gelen dini alandaki bu yeniden yapılanma hareketlerine Reform adı verilir.

Reform'un Nedenleri

- Katolik Kilisesi'nin yozlaşması,
- Din adamlarının Avrupa toplumları üzerinde siyasi ve sosyal baskı kurması,
- Papa tarafından verilen Endüljans belgesinin zamanla alınıp satılmaya başlaması,
- Rönesans'la özgür düşüncenin ve pozitif bilim anlayışının güçlenmesi,
- Katolik Kilisesi'nin Avrupa'da ekonomik bir güç haline gelmesi,
- Alman Prenslerinin Papa'nın baskısından kurtulmak istemeleri

Luther Wittenberg Kilisesi'ne bildiri asıyor.

Reform hareketleri Almanya'da Katolik bir papaz olan Martin Luther tarafından başlatıldı. Katolik Kilisesi'ne ağır eleştiriler yönelten Luther, kısa sürede Alman Prensliklerinin ve halkın desteğini elde etmiştir.

Avrupa'da oluşan Katolik karşıtı bu yeni dini anlayış Protestanlık mezhebine dönüşmüştür.

Avrupa'da yaşanan gelişmeler, Katolikler ile Protestanlar arasında kanlı mezhep çatışmalarının yaşanmasına yol açmıştır.

Sürüp giden toplumsal çatışmalar 1555 yılında Augsburg Antlaşması'nın imzalanmasına neden olmuştur. Bu antlaşma ile Papa, Protestan mezhebini resmen kabul etmiştir.

örnek soru

Avrupa'da Reform hareketleri başladıktan sonra görülen bazı gelişmeler şunlardır :

I. Augsburg Antlaşması'yla halkın, bağlı bulunduğu hükümdar veya prensin kabul ettiği mezhebe girmeye zorlanması,

II. Avrupa'da yeni mezheplerin ortaya çıkması,

III. okulların Kilise'den alınması

Bu gelişmelerden hangileri, inanç özgürlüğü doğrultusundaki gelişmeleri kolaylaştırıcı bir ortam sağlandığını gösterir?

A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II
D) I ve III E) II ve III

(ÖSS 2000)

çözüm

Avrupa'da yeni mezheplerin ortaya çıkması ve okulların kiliseden alınması inanç özgürlüğü doğrultusundaki gelişmeleri kolaylaştırıcı bir ortam sağlamıştır.

Cevap E

8.25 Reform düşüncesi Avruya'ya yayılıyor...

Reform hareketleri Fransa'da Calven tarafından savunulmuştur. Nantes Fermanı ile Kalvenizm Fransa'da resmi mezhep olarak kabul edilmiştir.

Reform hareketlerinin İngiltere'deki savunucusu İngiltere Kralı VIII. Henri'dir. Kral, Reform'la ortaya çıkan yeni düşüncelerin halk arasında yayılmasını sağlamış, İngiliz kilisesini Papa'nın ve Katolik Kilisesi'nin egemenliğinden çıkartarak kendi kontrolü altına almıştır.

Norveç, İsveç ve Danimarka gibi İskandinav ülkeleri de Protestan mezhebinin kabul gördüğü diğer Avrupa ülkeleri arasındadır.

Reform Nelere Yol Açmıştır?

- Papa'nın Avrupa'daki etkinliği azalmıştır.
- Avrupa'da yeni bir mezhep ortaya çıkmıştır.
- Katolik Kilisesi gelişmeler karşısında kendini yenileme yoluna gitmiştir.
- Kilise'ye ait olan mallar ve topraklar soylular tarafından ele geçirilmeye başlanmıştır.
- Protestanlığın yaygın olduğu ülkelerde eğitim kurumları kiliselerin kontrolünden çıkarılmıştır.
- Avrupa'da mezhep anlaşmazlıklarından doğan savaşlar başlamıştır.
- Mezhep çatışmaları Osmanlı Devleti'nin Avrupa fetihlerini kolaylaştırmıştır.

Osmanlı Devleti Reform hareketlerini yakından izlemiş, Protestanlara maddi destek sağlamıştır. Osmanlıların bu politikasında Avrupa'da Hıristiyan birliğinin parçalanmak istenmesi rol oynamıştır.

Osmanlı topraklarında yaşayan Ortodoks Hıristiyanlar herhangi bir baskı altında kalmamıştır. Dolayısıyla Osmanlı topraklarında Reform'un belirgin bir etkisi olmamıştır.

KAVRAMA TESTİ 1

(8.1 - 8.11)

1. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u kuşatmadan önce Bizans imparatoruna elçiler göndererek savaşılmadan şehrin teslim edilmesini istemiş, ancak imparator bu teklifi kabul etmemiştir.

Fatih'in bu çabasının,

I. fethi siyasi yollarla gerçekleştirme,

II. Avrupa devletleri ile olan ilişkileri bozmama,

III. şehrin tahrip olmasını engelleme

amaçlarından hangilerine yönelik olduğu savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

2. İstanbul'un Osmanlılar tarafından ele geçirilmesinin ardından meydana gelen gelişmelerden bazıları şunlardır:

I. Bazı Bizanslı bilginler Avrupa'ya kaçmıştır.

II. Osmanlı toprak bütünlüğü sağlanmıştır.

III. Karadeniz ticaret yolunun denetimi kolaylaşmıştır.

Bu gelişmelerden hangileri Osmanlı Devleti'ni doğrudan siyasi alanda etkilemiştir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) I ve III E) II ve III

3. **Osmanlı Devleti'nde Yükselme Dönemi'nde görülen,**

I. Mısır'ın egemenlik altına alınması,

II. Kırım'ın himaye altına alınması,

III. Kıbrıs'ın egemenlik altına alınması

girişimlerinden hangilerinde İslam inancını yayma düşüncesinin herhangi bir etkisi yoktur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

4. Yeniçerilerin desteğiyle Osmanlı tahtına geçen II. Bayezid'e karşı isyan eden kardeşi Cem, Bursa'ya giderek şehri işgal etti. Kendi adına para bastırarak hutbe okuttu.

Şehzade Cem'in bu girişimlerinde,

I. padişahlığını ilan etme,

II. Osmanlı tahtını ele geçirme,

III. Avrupa'da Osmanlı karşıtı girişimleri engelleme

düşüncelerinden hangilerinin etkili olduğu söylenemez?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

5. **Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyılda yaşanan toprak kazanımlarının,**

I. eyalet sayısının artması,

II. vergi gelirlerinin artması,

III. asker sayısının artırılması

gelişmelerinden hangilerine yol açtığı savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) I ve III E) I, II ve III

6. **Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyılda hızlı bir fetih politikasının izlenmesi aşağıdakilerden hangisini bir zorunluluk haline getirmiştir?**

A) Dinin devlet yönetiminde etkin hale getirilmesini

B) Müslüman devletlerle mücadeleden kaçınılmasını

C) Sosyal yatırımların ikinci planda kalmasını

D) Mutlak yönetim anlayışının oluşturulmasını

E) Osmanlı hükümdarlarının askeri yapıya önem vermesini

7. XVI. yüzyılda Osmanlı ülkesini dolaşmış bir Fransız gezgin her köyde bir medreseye rastladığından söz etmektedir.

Fransız gezginin bu tespiti,

I. Eğitim çabaları büyük yerleşim birimleriyle sınırlı kalmamıştır.

II. Eğitim kurumları ülke genelinde yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır.

III. Eğitim kurumları din adamları tarafından yönlendirilmiştir.

yargılarından hangilerini destekler niteliktedir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I ve III

8. XVI. yüzyılın başlarına kadar Osmanlı medrese öğrencileri yüksek ihtisas için yoğun biçimde Mısır, Suriye, İran, Irak, Türkistan'a gidiyorlardı.

Bu durum aşağıdakilerden hangisinin göstergesidir?

A) Medreselerin eğitimi sürdürme konusunda başarısız olduğunun

B) Osmanlı ülkesinde yüksek eğitimin yeterince geliştirilemediğinin

C) Medreselerin kapatılması konusunun gündeme geldiğinin

D) Enderun mektebinin ülke genelinde yaygınlaştırıldığının

E) Devletin eğitim kurumları üzerindeki denetiminin arttığının

Günümüzde de ülkemizden ABD, İngiltere, Almanya gibi ülkelere eğitim amaçlı olarak gençlerimiz gitmektedir. Bu gençlerin yurt dışına gitmelerini sağlayan nedenle, soruda üzerinde durulan durum arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır.

9. XVI. yüzyılda Avrupa'dan Kuzey Amerika'ya gelenler sadece altın ve elmas bulmak için gelmemişlerdi ve tekrar Avrupa'ya dönmek istemiyorlardı. Bunlar Avrupa'da Kilise'nin baskısından uzaklaşmak, yeni iş ve çalışma alanları bularak fakirlikten kurtulmak ve daha özgürce yaşamak istiyorlardı.

Buna göre,

I. dini baskı,

II. ekonomik yetersizlik,

III. milliyetçilik

unsurlarından hangilerinin, Avrupa'dan Amerika'ya yönelik göçlerde etkili olduğu savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

10. Coğrafi Keşifler'den sonra Atlas Okyanusu kıyısındaki limanlar önem kazanmış ve Baharat Yolu'nun canlılığı azalmıştır.

Yukarıdaki gelişmenin Osmanlı Devleti'ne aşağıdaki alanlardan hangisinde daha çok zarar verdiği savunulabilir?

A) Bilimsel B) Askeri
C) Teknolojik D) Ekonomik
E) Dinsel

11. Coğrafi Keşifler ile birlikte ticaretle uğraşan burjuva sınıfı zenginleşmiş ve Avrupa'da ciddi miktarda bir sermaye birikimi gerçekleşmiştir. Böylece daha sonraki yıllarda gerçekleşecek olan Sanayi Devrimi'ne ortam hazırlanmıştır.

Bu bilgilere bakılarak,

I. Avrupa'da toplumsal dengeler değişmeye başlamıştır.

II. Avrupa'da ekonomik düzey yükselmiştir.

III. Avrupa'da ticari faaliyetler yoğunluk kazanmıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

E - B - D / C - E - E / D - B / D - D - E

KAVRAMA TESTİ 2

(8.12 - 8.25)

1. **Rönesans sonucunda Avrupa'da yaşanan;**

– pozitif düşünce anlayışının gelişmesi,

– Kilise'nin eleştirilmeye başlanması,

– İncil'in ulusal dillere tercüme edilmesi

gelişmeleri dikkate alındığında,

I. Kilise ve din adamlarının toplumsal alandaki etkinliği sarsılmıştır.

II. Bilim ve teknik alanındaki gelişmelerin önü Kilise tarafından açılmıştır.

III. Sınıf farklılıkları ortadan kalkmıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) II ve III E) I, II ve III

2. Avrupa'da XV. yüzyılda Rönesans hareketleri ile birlikte deney ve gözleme dayanan pozitif bir düşünce anlayışı ortaya çıktı.

Bu gelişme, aşağıdakilerden hangisinin etkinliğinin azaldığının göstergesidir?

A) Burjuva sınıfının

B) Skolastik düşüncenin

C) Ticari faaliyetlerin

D) Kültürel etkileşimin

E) Sanat anlayışının

3. **Yeni Çağ başlarında Avrupa'da matbaacılığın gelişmesi ve kâğıt kullanımının yaygınlaşması, aşağıdakilerden hangisine etki etmemiştir?**

A) Okuma ve yazma bilenlerin sayısının artmasına

B) Kitap basımının ve eğitim faaliyetlerinin kolaylaşmasına

C) Orta Çağ'ın skolastik fikirlerinin zayıflamasına

D) Derebeylik rejimlerinin giderek güçlenmesine

E) Rönesans ve Reform olaylarının başlamasına

4. **Halifelik makamının XVI. yüzyılda Osmanlı padişahları tarafından üstlenilmesi, Osmanlı Devleti'nde,**

I. hükümdar otoritesi,

II. bireyin özgürlüğü,

III. teokratik yönetim

olgularından hangilerini güçlendirmiştir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

Halifelik dini bir otoritedir. Siyasi otoriteyi elinde bulunduran padişah tarafından üstlenilmesi, yani dini ve siyasi otoritenin aynı kişinin elinde toplanması tabiki bazı sonuçlar doğuracaktır.

5. **II. Bayezid döneminde Osmanlı Devleti ile Memlükler arasındaki ilişkilerin bozulmasında aşağıdakilerden hangisinin rolü bulunmaktadır?**

A) Hicaz su yolları sorununun yaşanması

B) Osmanlıların Karadeniz'e egemen olmak istemeleri

C) Halifenin Memlüklerin himayesinde bulunması

D) Osmanlıların Balkan fetihlerine ağırlık vermesi

E) Anadolu'da Türk-İslam kültürünün kökleşmesi

6. XVI. yüzyılda İstanbul'da bulunan Avrupalı bir gezgin, gözlemlerini, "Sokakta silah taşımak yasaktır. Kavgaya pek rastlanmadığı gibi, anlaşmazlıklar da seyrektir." şeklinde kaydetmiştir.

Bu ifadeler Osmanlı Devleti'nde,

I. toplumsal düzen,

II. ekonomik gelişmişlik,

III. çok ulusluluk

olgularından hangilerine önem verildiğine kanıt olarak gösterilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

7. **Kanuni Sultan Süleyman döneminde gerçekleşen,**

I. Macaristan üzerine sefer düzenlenmesi,

II. Belgrad'ın egemenlik altına alınması,

III. Bağdat'ın egemenlik altına alınması

gelişmelerinden hangileri, Osmanlı sınırlarını batı yönünde genişletmek istediklerinin göstergesidir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

8. Osmanlı Devleti XVI. yüzyıl boyunca son derece güçlü bir donanmaya sahip olmuştur.

Bu durumun, aşağıdakilerden hangisini kolaylaştırdığı savunulabilir?

A) Askeri harcamaların azaltılmasını

B) Deniz aşırı seferlere çıkılmasını

C) Anadolu'da Türk birliğinin sağlanmasını

D) Asker sayısının artırılmasını

E) Boğazların öneminin artmasını

9. **Osmanlı Devleti'nde görülen,**

I. Hazar Denizi'ne donanma geçirilmesi,

II. Akdeniz - Kızıldeniz bağlantısının kolaylaşması,

III. Anadolu topraklarının olası deniz saldırılarına karşı daha korunaklı hale getirilmesi

hedeflerinden hangileri, Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla ulaşılmak istenen amaçlar arasında yer alır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

Osmanlı Devleti Süveyş Kanalı'nı açma projesi ile Baharat Yolu'nu yeniden canlandırmayı ve okyanuslara kayan ticaret yollarını etkisizleştirerek Portekiz'i geri plana itmeyi amaçlamıştır.

10. Fatih Sultan Mehmet, aldıkları medrese eğitimi sırasında edebiyat, mantık, geometri, astronomi okumayanların mahalle mekteplerinde ders vermelerinin yasaklanmasını istemiştir.

Fatih'in bu girişimi, aşağıdakilerden hangisine önem verildiğinin göstergesidir?

A) Vakıf teşkilatlarının yaygınlaştırılmasına

B) Avrupa tarzı eğitim anlayışından yararlanılmasına

C) Eğitim sisteminin denetim altında tutulmasına

D) Lonca teşkilatlarının desteklenmesine

E) Azınlıklardan eğitim alanında yararlanılmasına

11. Avrupa'da XV. yüzyıldan başlayarak matbaanın yaygınlaşması ile birlikte okuma - yazma bilenlerin artması üzerine Katolik mezhebinin ortaya koyduğu öğretilerin sorgulanmaya başladığı görülür.

Buna göre, Avrupa'daki gelişmelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisinin söylenmesi doğru olur?

A) Kültürel gelişmeler ekonomik ve siyasi alanda yaşamı etkilemiştir.

B) Kilise'nin taraftarları artmıştır.

C) Halkın soylulara olan bağlılığı sona ermiştir.

D) Sınıf farklılıkları daha da güçlenmiştir.

E) Halkın dini öğretilere yaklaşım tarzı değişmiştir.

12. Reform'la birlikte Alman prensleri istedikleri mezhebi seçme ve kendi topluluklarına kabul ettirme konusunda serbest oldular. Prensler, kendi ülkelerinde din işlerinin mutlak hakimi haline geldiler.

Bu gelişmelerin,

I. Alman prenslerinin dini alanda etkin hale gelmesi,

II. dinin Avrupa'da etkinliğinin sona ermesi,

III. dini gelişmelerin ekonomiyi olumlu etkilemesi

sonuçlarından hangilerine neden olduğu savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) I ve III E) II ve III

A - B - D / E - A - A / D - B - B / C - E - A

09 ARAYIŞ YILLARI (1600-1700)

- XVII. yüzyılda Asya, Avrupa ve Osmanlı Devleti
- XVII. yüzyılda Osmanlı-Avusturya ve İran ilişkileri
- Osmanlı ülkesinde XVII. yüzyılda isyanlar çıkıyor...
- Avrupa'nın gelişmesine ayak uydurulamıyor...
- II. Osman (Genç) dönemi ve ıslahatları önemlidir.
- IV. Murat otoriteyi güçlendirici adımlar atıyor...
- XVII. yüzyılda Avrupa'da siyasi görünüm
- IV. Mehmet dönemi ıslahat çalışmaları
- IV. Mehmet dönemi siyasi olayları
- Osmanlılar Viyana'yı ikinci kez kuşatıyor...

1. XVII. YÜZYILDA ASYA VE AVRUPA

9.1 XVII. yüzyılda Asya, Avrupa ve Osmanlı Devleti

Avrupa'nın Genel Durumu

XVII. yüzyılda Avrupa'da mutlak krallık yönetimleri egemen olmuştur. Özellikle Fransa ve İngiltere'de krallar etkinliklerini güçlendirmiştir.

Coğrafi Keşifler'le başlayan sömürgecilik yarışında Portekiz ve İspanya yanında İngiltere, Fransa, Hollanda gibi ülkeler de öne çıkmaya başlamıştır.

Asya'nın Genel Durumu

Bu yüzyılda Rusya önemli devletlerden biri haline gelmiştir. Altın Orda topraklarında bazı Türk hanlıkları kurulmuştur.

Kazak Hanlığı, Kırgız, Kaşgar ve Babür Devleti Orta Asya ve Hindistan'da önemli güç durumundadır.

Osmanlı Devleti'nin Genel Durumu

Osmanlı Devleti bu yüzyılda en geniş sınırlarına ulaşmış, üç kıtada toprak sahibi olan bir devlet durumundadır. Ancak bu dönemde bazı iç ve dış sorunlarla da karşılaşılmıştır.

XVII. yüzyıl başında, I. Ahmet Dönemi'nde Sancak Sistemi kaldırılmış, bu uygulamanın terk edilmesi ile şehzadeler sancaklara gönderilmeyerek sarayda tutulmaya başlanmıştır (Kafes Usulü).

Devletin merkezi otoritesinin güçlendirilmesine yönelik bu düzenleme şehzadelerin deneyim kazanmadan tahta geçmesine yol açılmıştır.

Bu arada taht kavgalarının sona erdirilmesi amacıyla Ekber ve Erşed Sistemi benimsenmiş, bu uygulama ile şehzadeler arasında yaşça en büyük olanın padişahlık makamına geçmesi sağlanmıştır.

Bu dönemde henüz çocuk yaşta padişah olan bazı şehzadeler çıkar çevrelerinin etkisi altında kalıyorlardı.

örnek soru

I. Ahmet döneminde, şehzadeleri sancaklarda görevlendirme uygulaması kaldırılarak, hanedanın en yaşlı üyesinin saltanatın başına geçmesi yasallaştırılmıştır.

Bu durumun, Osmanlı yönetiminde yarattığı aksaklık aşağıdakilerden hangisidir?

A) Devlet otoritesinin yok olması

B) Ülkede sık sık iç isyanların çıkması

C) Valide sultanların saltanata egemen olması

D) Şehzadelerin yönetim deneyimi ve tanınma fırsatı bulamaması

E) Devlet adamlarının sık sık değiştirilmesi

(ÖSS 1987)

çözüm

Sancak sisteminin kaldırılması şehzadelerin yönetim deneyimi kazanmadan tahta geçmesine ortam hazırlamıştır.

Cevap D

9.2 XVII. yüzyılda Osmanlı-Avusturya ve Osmanlı-İran ilişkileri

Osmanlı-Avusturya İlişkileri

Avusturya ile Kanuni Dönemi'nde oluşan barış ortamı sınır anlaşmazlıkları nedeniyle XVI. yüzyılın sonlarından itibaren bozulmuştur.

III. Mehmet Dönemi'nde Osmanlılar Avusturya'ya savaş ilan etmiş, Haçova Savaşı'nı Osmanlı ordusu kazanmıştır (1595). İki devlet arasında Zitvatorok Antlaşması imzalanmıştır (1606).

Bu antlaşma ile;

- Eğri, Kanije ve Estergon kaleleri Osmanlı egemenliğine girmiştir.
- Avusturya'nın savaş tazminatı ödemesine karar verilmiştir.
- Avusturya kralı Osmanlı padişahına denk hale getirilmiştir.

Zitvatorok Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin Avusturya karşısındaki mutlak üstünlüğüne son vermiştir.

1555 Sonrası Osmanlı-İran İlişkileri

Kanuni Dönemi'nde 1555'te oluşan barış ortamı 1577'de Safevilerin saldırıları nedeniyle bozulmuştur. Safeviler Osmanlıların iç ve dış sorunlarla uğ-

raşmasını değerlendirmek istemiştir.

III. Murat Dönemi'nde İran'a düzenlenen seferle Osmanlı orduları Hazar Denizi'ne kadar ilerlemiş, iki taraf arasında Ferhat Paşa Antlaşması (1590) imzalanmıştır.

Bu anlaşma ile,

- Azerbaycan, Gürcistan, Dağıstan ve Luristan Osmanlı Devleti'ne bırakıldı.
- Osmanlı Devleti doğuda en geniş sınırlara ulaştı.

I. Ahmet Dönemi'nde 1603-1612 savaşları sonrasında 1611 Nasuh Paşa Antlaşması,

II. Osman Dönemi'nde 1614-1618 savaşları sonrasında 1618 Serav Antlaşması,

IV. Murat Dönemi'nde ise 1635-1639 savaşları sonrasında ise 1639 Kasr-ı Şirin Antlaşması yapılmıştır.

Safeviler ve Avusturya ile girişilen mücadeleler Osmanlı mali ve askeri yapısının zarar görmesine yol açmıştır.

örnek soru

Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında bulunan topraklar, devletin kuruluşundan XVII. yüzyılın sonlarına kadar artmıştır.

Bu bilgiye dayanarak Osmanlı ülkesinde,

I. Gelir ve giderlerin miktarı değişmiştir.

II. Merkezi otoritenin sağlanması kolaylaşmıştır.

III. Sınırlar yeniden belirlenmiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve III E) II ve III

(ÖSS 2003)

çözüm

Osmanlı topraklarının genişlemesi gelir ve giderlerinin miktarlarını değiştirmiş sınırların yeniden belirlenmesine yol açmıştır.

Cevap D

9.3 Osmanlı ülkesinde XVII. yüzyılda isyanlar çıkıyor...

XVII. yüzyılda devletin otoritesinin zayıflaması ile birlikte karşılaşılan sorunlar toplumsal olumsuzluklara neden olmuş ve bazı isyanlar başgöstermiştir.

İstanbul İsyanları

İstanbul isyanlarının temel nedeni merkezi otoritenin zayıflamasıdır. Yeniçeriler tarafından çıkarılmış olan bu isyanlar, bazı çıkar çevrelerinden, zaman zaman da halk ve medrese öğrencilerinden destek bulmuştur.

Yeniçerilerin maaşlarını yetersiz bulmaları, ulufe ve cülus bahşişlerinin zamanında ödenememesi ve çıkar çevrelerinin yeniçerileri kışkırtmaları etkili olmuştur.

Temelinde ekonomik etkenler yatan bu isyanlar rejimi ve devlet düzenini değiştirmeyi amaçlamamış, kişileri ve devlet adamlarını hedef almıştır.

İstanbul isyanları devlet tarafından şiddet kullanılarak sona erdirilmiştir.

Celali İsyanları

Anadolu'da görülen ve Celali isyanları olarak bilinen isyanların çıkmasında şunlar rol oynamıştır:

- Dirlik sisteminin bozulmasıyla köylünün toprağını terk etmeye başlaması,
- Devletin vergi toplamaya çalışırken halka baskı yapması,

Yeniçeri isyanları Osmanlı yönetimlerini zor durumda bırakmıştır

- Anadolu'da güvenliğin bozulması
- Beylerbeyi, sancakbeyi ve sipahilerin uzun süren savaşlar nedeniyle topraklarından uzakta kalmaları ve eşkıyalığın yayılması

Celali isyanları nedeniyle Anadolu topraklarındaki tarım üretimi azalmış, toprak sisteminin bozulması ile birlikte eyalet askerlerinin sayısı azalmıştır.

Eyalet İsyanları

Devletin otoritesinin zayıflamasına bağlı olarak merkezden uzak eyaletlerde ortaya çıkan isyanlardır.

Bu isyanların meydana gelişinde, bağımsızlık kazanma, özerklik elde etme gibi düşünceler etkilidir. Milliyetçilik düşüncesi güçlü olmadığından bu isyanlar başarılı olamamıştır.

örnek soru

Aşağıdakilerden hangisi Celali isyanlarının nedenlerinden biri değildir?

A) İltizam sisteminin kaldırılması

B) Halkın ödeme gücünün azalması

C) Savaşların uzun sürmesi ve başarısız olması

D) Halkın devlete olan güven ve bağlılığının azalması

E) Yüksek oranda vergi ödemek zorunda kalan köylünün toprağını bırakmak zorunda kalması

(ÖSS 2008 / Soru-2)

çözüm

İltizam sisteminin kaldırılması Celali İsyanları'nın nedenleri arasında yer almaz.

Cevap A

9.4 Avrupa'nın gelişmesine ayak uydurulamıyor...

Avrupa'da yaşanan demokratikleşme çabaları yayılmaya başlamış, Rönesans ve Reform Avrupa'da köklü değişikliklere yol açmıştır.

Bu arada Avrupalı devletlerin yeni ticaret yolları bulma ve sömürge elde etme yarışı zamanla hız kazanmıştır. Osmanlılar iç ve dış sorunların etkisiyle bu gelişmeleri yakından izleyememiştir.

Coğrafi Keşifler Osmanlı Devleti'nin Baharat Yolu ve Akdeniz ticaretinden elde ettiği gelirleri azaltmıştır.

Keşiflerle Avrupa'ya bol miktarda altın ve gümüş girmesi, bunların Osmanlı pazarlarında kullanılmaya başlanması Osmanlı ekonomisine büyük zarar vermiştir.

Osmanlı Devleti azalan ticari gelirlerini telafi edebilmek ve Akdeniz ticaretini yeniden canlandırmak için Avrupalı devletlere yeni ekonomik ayrıcalıklar vermek durumunda kalmıştır.

Avrupa da bu dönemde merkantilist ekonomik modele geçmişti. Bu ekonomik modelde bir ülkenin ne kadar çok madeni ve parası varsa o ülke o kadar zengin sayılmaktaydı. Bu da Avrupalı devletleri iç ve dış ticarete yöneltmiştir.

2. XVII. YÜZYIL ISLAHATLARI

9.5 II. Osman (Genç) dönemi ve ıslahatları önemlidir.

Osmanlı Devleti'nde XVII. yüzyılda yaşanan isyanlar ve sorunlar bazı düzenlemeleri beraberinde getirmiştir.

II. Osman, Osmanlı Devleti'nde sorunların ortadan kaldırılmasına dönük olarak ıslahat girişimlerinde bulunan ilk padişahtır.

Bu dönemde İlmiye sınıfının yönetimdeki etkinliği azaltılmaya, saltanat makamının otoritesi güçlendirilmeye çalışılmıştır.

Şeyhülislamların fetva dışında kalan yetkileri padişah tarafından kısıtlanmıştır.

II. Osman disiplinsiz davranışlar sergileyen yeniçerilere çekidüzen vermeye çalışmış, hatta bu ocağın kaldırılmasını da gündemine almıştır. Bu tasarılardan haberdar olan yeniçerilerin isyanı ile tahttan indirilmiş ve öldürülmüştür.

1621 yılında Lehistan'a düzenlenen sefere II. Osman bizzat katılmış, Hotin Kalesi kuşatılmış ancak alınamamıştır.

II. Osman Hotin Seferi sırasında disiplinsiz davranan Yeniçerileri kaldırmayı planlamış, ancak Yeniçeriler tarafından öldürülmüştür.

9.6 IV. Murat otoriteyi yeniden güçlendirici adımlar atıyor...

1623 yılında çocuk yaşta Osmanlı tahtına geçen IV. Murat'ın ilk dönemlerinde devlet işleri annesi ve sadrazam tarafından yönlendirilmiştir.

IV. Murat zamanla bütün yetkileri elinde toplamış, çıkar çevrelerini ve saray halkını engellemiştir. Bu gelişmeyi takip eden dönemde isyanların üzerine daha güçlü şekilde gidilmeye başlandığı görülür.

Bazı devlet adamlarına raporlar hazırlatılarak yaşanan sorunların nasıl çözümlenebileceği belirlenmeye çalışılmıştır.

Koçibey tarafından hazırlanan rapor (Koçibey Risalesi) devlet işleyişindeki aksaklıkların giderilebilmesi için yapılması gerekenler üzerinde durmuştur.

Sultan IV. Murat

IV. Murat yeniçeri isyanlarının elebaşlarını yakalatarak ortadan kaldırtmış, İstanbul isyanlarını sona erdirmiş, kapıkulu ocaklarını disiplin altına almıştır.

İstanbul'da güvenlik ve asayişi sağlamış, içki ve tütün yasağı koydurmuştur.

Güvenlik amacıyla İstanbul'da zaman zaman gece sokağa çıkma yasağı koymuştur.

İran seferleri sırasında Anadolu'daki Celali isyanları ile uğraşmış ve bu isyanları sona erdirmiştir.

Safevilerin Bağdat'ı işgal etmesi bu dönemde Osmanlı-İran savaşlarına yol açtı. IV. Murat, İran Seferine çıkarak Bağdat'ı geri aldı. İki taraf arasında Kasr-ı Şirin Antlaşması yapıldı (1639).

Bu antlaşmaya göre;

- Bağdat Osmanlılara, Revan ve Azerbaycan Safevilere bırakıldı.
- Zagros Dağları sınır kabul edildi.

İki ülke arasında belirlenen bu sınır zaman içinde küçük değişikliklere uğramasına rağmen günümüze kadar ulaşmıştır.

örnek soru

XVII. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nde ekonomik durumun bozulması ve merkezi yönetimin zayıflamasına paralel olarak aşağıdakilerin hangisinde azalma olduğu savunulabilir?

A) Vergi miktarı

B) Ayanların nüfuzu

C) Timarlı sipahi sayısı

D) Padişah değişikliği

E) Yeniçerilerin baskısı

(ÖSS 2008 / Soru-1)

çözüm

Osmanlı Devleti'nde ekonomik bozulmaya bağlı olarak Tımarlı Sipahi sayısı azalmıştır.

Cevap C

Tımar Sisteminin Bozulması: Dirlik topraklarının zaman içinde hak etmeyen kişilere verilmeye başlanması toprak sistemini yozlaştırmıştır. Topraklarını terk eden köylü şehirlere göç etmeye başlamış, kanunsuzluk yayılmıştır.

Bu gelişmeler, ülkede sosyal düzenin bozulmasına, dirlik toprakları ile bakılan eyalet askerlerinin azalmasına yol açmıştır. Ayrıca devletin vergi gelirleri de bu nedenlerle zaman içinde düşmüştür.

örnek soru

Duraklama Dönemi'nde, askerlikle ilgisi olmayanların Yeniçeri Ocağı'na alınmasıyla devletten maaş alan yeniçeri sayısı artmış; ayrıca, tımar sisteminin bozulmasıyla da köylü toprağını bırakarak şehirlere göç etmek zorunda kalmıştır.

Aşağıdakilerin hangisinde, bu iki durumun da önemli birer rolü vardır?

A) Ülke ekonomisinin bozulması

B) Eğitime önem verilmesi

C) Dış ülkelerle diplomatik ilişkiler kurulması

D) Toprağın elde edilen gelire göre gruplara ayrılması

E) El sanatlarında gelişme olması

(ÖSS 1992)

çözüm

Osmanlı ordusunda yeniçeri sayısının giderek artması ve köylünün toprağını terk etmesi, ülke ekonomisinin bozulmasında önemli etkenler arasındadır.

Cevap A

9.7 XVII. yüzyılda Avrupa'da siyasi görünüm ne durumda?

Avrupalı devletler XVII. yüzyılda merkezi otoritelerini artırarak daha da güçlenmişlerdir. Aydınlanma Çağı olarak nitelenen bu dönemde din eksenli savaşlar yaşanmıştır.

Otuz Yıl Savaşları (1618 – 1648)

Avrupa'da kurmayı planladığı Hıristiyan birliği için en büyük engel olarak Alman prenslerini gören Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu, Protestan Alman Prenslerine saldırmış ve askeri mücadeleler başlamıştır.

Bu saldırılarla başlayan ve Avrupa'da yaklaşık olarak otuz yıl süren bu çatışmalara Otuz Yıl Savaşları adı verilir.

Papa'nın denetimi altında olmak istemeyen bazı İskandinav ülkeleri, Alman Prensliklerine askeri ve siyasi açıdan destek olmuştur.

Hatta Katolik dünyasının bir parçası olmasına rağmen Fransa da Alman Prenslerinin yanında yer almıştır.

Otuz Yıl Savaşları, Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nun yenilgisiyle sonuçlanmış ve taraflar arasında Westfalya Antlaşması (1648) imzalanmıştır.

Bu antlaşma ile;

- Avrupa halkına mezhep seçme özgürlüğü verilmiştir.
- Roma Germen İmparatorluğu dağılmıştır.
- Almanya'da yeni bazı prenslikler kurulmuştur.

Bu süreçte 1640 yılında İngiltere'de parlamenter yönetime geçilerek meşrutiyet ilan edildi. İspanya sömürgelerinin çoğunu yitirdi.

XVII. yüzyılda bilim ve teknik alanında önemli gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Bu gelişmeler nedeniyle bu dönem **Akıl Çağı** olarak da nitelendirilmiştir. Bilim ve teknik alanındaki ilerlemeler Sanayi İnkılabı'na ortam hazırlamıştır.

3. XVII. YÜZYIL ISLAHATLARI

9.8 IV. Mehmet dönemi ıslahat çalışmaları

Tarhuncu Ahmet Paşa (1652-1653)

Dönemin sadrazamlarındandır. Ekonomik sorunlarla boğuşmuş ve mali yapıyı yeniden düzenlemek için uğraşmıştır.

Devletin gelir ve giderlerini hesaplamış, bütçenin denkleştirilmesini amaçlamıştır. Bütçe açıklarının kapatılabilmesi için devlet alacaklarının tahsil edilmesine uğraşmış, artan saray masraflarını kısmıştır.

Köprülü Mehmet Paşa (1656-1661)

Köprülü Mehmet Paşa sadrazamlık görevini;

- Saray halkı devlet işlerine karışmayacak,
- Görevlendirmelerime karışılmayacak,
- Şikayet edilirsem savunma yapmama izin verilecek

şeklinde şartlar ileri sürerek kabul etmiştir.

Köprülü Mehmet Paşa Dönemi'nde,

İstanbul'da ulema arasında yaşanan dini ve fikri anlaşmazlıklar sona erdirildi.

Ekonomik tedbirlerle mali yapı düzeltildi. Celali isyanları şiddet kullanılarak bastırıldı. Eyaletlerde ve merkezde güvenlik sağlandı.

Orduda ve donanmada düzenlemeler gerçekleştirildi. Çanakkale Boğazı'nı abluka altına alan Venedik donanması ile mücadele edildi.

IV. Mehmet

Islahat girişimleri Köprülü'nün oğlu Köprülü Fazıl Ahmet Paşa Döneminde de sürdürülmüştür.

XVII. Yüzyıl Islahatlarının Genel Özellikleri

- Sorunlar tam olarak anlaşılamamış, baskı ve şiddet kullanılmıştır.
- Kişilere bağlı kalmış, süreklilik sağlanamamıştır.
- Islahatlarda Avrupa etkisi yoktur.
- Islahatlar bazı çıkar çevrelerince engellenmeye çalışılmış, halka indirgenememiştir.

örnek soru

Aşağıdakilerden hangisi, Osmanlı İmparatorluğu'nun duraklamasına yol açan iç nedenlerden biridir?

A) Ülkede çeşitli milletlerden ve dinlerden kişiler bulunması

B) Yeni ticaret yollarının keşfi

C) Avrupa'nın bilim ve teknikte ilerlemesi

D) Avrupa Hıristiyanlarının Osmanlılara birlikte karşı koyması

E) İmparatorluğun doğal sınırlara ulaşması

(ÖSS 1988)

çözüm

Ülkede çeşitli milletlerden ve dinlerden kişiler bulunması Osmanlı Devleti'nin bir iç özelliğidir.

Dolayısıyla duraklama ile ilgili bir iç nedendir. Diğerleri ise Osmanlı Devleti'nin duraklamasında etkili olmuş dış unsurlardır.

Cevap A

9.9 IV. Mehmet dönemi siyasi olayları

Osmanlı-Venedik İlişkileri

Osmanlılar ile Venedikliler arasında bu dönemde yaşanan en önemli sorun Girit'tir. Adada bulunan korsanların Osmanlı gemilerine zarar vermesi ve adanın sahip olduğu coğrafi konum nedeniyle 1645'te Girit kuşatılmıştır.

Kuşatmadan yıllarca sonuç alınamamış, Girit 24 yıl sonra 1669'da Osmanlı egemenliği altına girmiştir.

Osmanlı maliyesine zarar veren bu kuşatma süreci, Osmanlı donanmasının eski gücünde olmadığını da göstermiştir.

Osmanlı-Avusturya İlişkileri

Avusturya'nın Erdel Beyliği'nin iç işlerine karışması üzerine Avusturya'ya sefer düzenlenmiş, Avusturya yenilgiye uğratılarak Vasvar Antlaşması imzalanmıştır (1664). Bu antlaşma ile;

- Erdel, Osmanlı'ya bağlı kalacak, Avusturya Osmanlı Devleti'nin atadığı Erdel Beyini tanıyacaktı.
- Uyvar, Novigrad Osmanlı'ya, Zerinvar Avusturya'ya bırakılacaktı.

Osmanlı-Lehistan İlişkileri

Lehistan'ın Osmanlı himayesi altında bulunan Ukrayna Kazaklarına saldırması üzerine sefer düzenlenmiştir. Osmanlı ordusu başarılı olmuş, 1672'de Bucaş Antlaşması imzalanmıştır.

Bu antlaşma ile Podolya Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştır. Lehistan Osmanlı yönetimine yıllık vergi ödemeyi kabul etmiştir. Ancak daha sonra vergi maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

Osmanlılar Bucaş Antlaşması ile son kez Avrupa'da yeni toprak kazanmış, bu antlaşma ile Avrupa'da en geniş sınırlara ulaşılmıştır.

Osmanlı-Rusya İlişkileri

Osmanlı himayesindeki Kazaklara saldıran Ruslara karşı sefer düzenlenmiş ve Çehrin Kalesi alınmıştır. Taraflar arasında Bahçesaray Antlaşması imzalanmıştır (1678). Bu antlaşmaya göre,

- Kiev, Rusya'da kalmıştır.
- Dinyeper Nehri sınır kabul edilmiştir.

Bahçesaray Antlaşması Rusya ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan ilk antlaşmadır.

örnek soru

Osmanlı Devleti'nde XVII. yüzyılda yapılan savaşlar, devlet hazinesi için gelir kaynağı olmaktan daha çok büyük bir masraf nedeni haline gelmiştir.

Askeri alanda yaşanan bu gelişmenin;

I. sosyal yapı,

II. ekonomik yapı,

III. toprak yönetimi

alanlarından öncelikle hangilerinde olumsuz gelişmelere ortam hazırladığı söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) II ve III

çözüm

Savaşların XVII. yüzyılda artık bir masraf kaynağı haline gelmesi, öncelikle Osmanlı ekonomisinde olumsuzluklara yol açmıştır.

Cevap B

9.10 Osmanlılar Viyana'yı ikinci kez kuşatıyor... (1683)

Avusturya yönetiminin Macar halkına baskı yapması üzerine Macarlar, Osmanlılardan yardım istemiştir. Osmanlı ordusu Merzifonlu Kara Mustafa Paşa komutasında Viyana'yı kuşatmış, bunun üzerine Avusturya, Avrupa devletlerinden yardım istemiştir.

Osmanlı ordusu uzayan kuşatma sırasında bir haçlı ordusunun Avusturya'ya yardıma gelmesi ile zor durumda kalmıştır. Bu olayda Kırım Hanı'nın destek görevini yerine getirmemesi rol oynamıştır.

Osmanlıların II. Viyana kuşatması başarısız olmuştur.

Leh ordusu ile Avusturya ordusu arasında kalan Osmanlılar kuşatmayı kaldırarak geri çekilmek zorunda kalmış ve yenilgiye uğramıştır.

Viyana başarısızlığı Osmanlıların Avrupa karşısında savunmaya çekilmesine yol açmıştır.

Kutsal İttifak Savaşları

Viyana Kuşatması'nın Osmanlılar için bozgunla sonuçlanması Avrupalı devletleri harekete geçirmiştir. Avrupa'da Papa'nın da çalışmalarıyla Kutsal İttifak oluşturulmuştur.

Her devlet kendi cephesinden Osmanlı topraklarına saldırmış ve Kutsal İttifak Savaşları olarak bilinen bu mücadeleler Osmanlıların yenilgisi ile sonuçlanmıştır.

Avusturya, Venedik ve Lehistan ile Karlofça Antlaşması imzalanmıştır (1699).

Bu antlaşma ile;

- Temeşvar ve Banat bölgeleri haricinde kalan Macaristan toprakları Avusturya'ya bırakıldı.
- Podolya ve Ukrayna Lehistan'a verildi.
- Mora ve Dalmaçya kıyıları Venedik'e bırakıldı.
- Antlaşmanın 25 yıl süreyle geçerli olması ve Avusturya'nın garantör olması kararlaştırıldı.

Karlofça Antlaşması ile, Osmanlı Devleti ilk kez büyük çapta bir toprak kaybı yaşamış ve Orta Avrupa'daki mutlak denetimini yitirmiştir.

Rusya'yla İstanbul Antlaşması yapılmıştır (1700).

Bu antlaşma ile;

- Azak Rusya'ya bırakıldı.
- Rusya İstanbul'da elçi bulundurma hakkına sahip hale geldi.

Ruslar, İstanbul Antlaşması ile Karadeniz'e açılma şansı bulmuşlardır.

örnek soru

Osmanlı Devleti XVII. yüzyılda, birçok alanda duraklama ve gerileme dönemine girmiştir.

Bu dönemde görülen, duraklama ve gerileme belirtileri aşağıdakilerin hangisinde en azdır?

A) Güzel sanatlar

B) Dış ülkelerdeki saygınlık

C) İmparatorluk sınırları içindeki topraklar

D) Hazine gelirleri (maliye)

E) Ordunun savaş gücü

(ÖSS 1999 / II)

çözüm

Osmanlı Devleti'nde duraklama ve gerileme belirtileri güzel sanatlar alanında daha az görülmüştür.

Cevap A

KAVRAMA TESTİ 1

(9.1 - 9.5)

1. Osmanlı Devleti'nin XVII. yüzyılda duraklama sürecine girmesinde iç ve dış faktörler rol oynamıştır.

Bu bilgi dikkate alındığında,

I. devşirme uygulamasında kanunlara uyulmaması,

II. Baharat Yolu'nun işlerliğinin zamanla azalması,

III. Eğitim sisteminde sorunlarla karşılaşılmaya başlanması

durumlarından hangileri duraklamada etkili olan dış nedenler arasında gösterilemez?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) II ve III

2. Osmanlı Devleti'nde yaşanan taht kavgaları, şehzadelerin sancağa gönderilmesi uygulamasının XVII. yüzyıl başlarında kaldırılmasına neden olmuştur.

Aşağıdakilerden hangisi, bu düzenlemenin olumlu sonuçlarından biri olarak gösterilebilir?

A) Şehzadeler arasında siyasi iktidar mücadelelerinin engellenmesi

B) Şehzadelerin yönetim tecrübesinden yoksun kalmaları

C) Mutlak yönetim anlayışının sürmesi

D) Askeri alanda ıslahatlar yapılması

E) Vergi gelirlerinin düşme eğilimi göstermesi

3. I. 1533 İstanbul Antlaşması'nda Avusturya arşidükası Osmanlı sadrazamına denk sayılmıştır.

II. 1606 Zitvatoruk Antlaşması'nda, "Avusturya arşidükası Osmanlı padişahına denk sayılacaktır." hükmü yer almıştır.

Bu durum aşağıdakilerden hangisiyle açıklanabilir?

A) Osmanlı yönetiminin güçlenmesiyle

B) Osmanlı Devleti'nin eski gücünü yitirmiş olmasıyla

C) Osmanlı Devleti'nin uluslararası hukuk kurallarına uymasıyla

D) Osmanlı Devleti'nin Avusturya'nın dostluğuna ihtiyaç duymasıyla

E) Osmanlı Devleti'nin doğuya yönelmesiyle

4. Osmanlı Devleti'nin Safevilerle XVII. yüzyıldaki askeri mücadeleleri aralıklarla yüzyılın ortalarına kadar sürmüş, ancak Osmanlıların eski sınırlarına dönmesi ile sonuçlanmıştır.

Bu durum,

I. Taraflar birbirlerine karşı üstünlük sağlayamamıştır.

II. Osmanlı Devleti doğu sınırlarını genişletmek istemiştir.

III. Osmanlı-Safevi askeri mücadeleleri sona ermiştir.

yargılarından hangilerine kanıt olarak gösterilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

5. Osmanlı devlet adamları Anadolu'da çıkan Celali isyanlarını şiddet ve baskı kullanarak sona erdirme yoluna gitmişlerdir.

Bu politika, aşağıdakilerden hangisini doğrular niteliktedir?

A) Dış baskıların sona erdiğini

B) İsyanların nedenleri üzerinde yeterince durulmadığını

C) Halkın devlete olan güveninin korunduğunu

D) Bağımsızlık isyanlarının çıktığını

E) Hazine gelirlerinin korunduğunu

6. Osmanlı Devleti'nde medrese öğrencileri XVII. yüzyılın ilk yarısındaki Celali hareketlerine geniş ölçüde katılmaya başladılar. Bunun sebebi fazla sayıda yapılan medreselerin devlet ihtiyacının çok üzerinde mezun vermeye başlamasıdır.

Yaşanan bu sorunun aşağıdakilerden hangisi ile ilgili olduğu söylenebilir?

A) Medrese eğitiminin geliştirilmeye çalışılması

B) Avrupa eğitim sisteminden yararlanılmaması

C) Halkın medreselere cephe alması

D) Din eğitimine verilen önemin azalması

E) Medrese mezunlarının iş bulmakta zorlanmaları

7. **Osmanlı Devleti'nde XVII. yüzyılda yaşanan,**

I. İstanbul İsyanları,

II. Celali İsyanları,

III. Eyalet İsyanları

gelişmelerinden hangilerinde toprak sisteminde görülen bozulmanın doğrudan etkili olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) II ve III

8. XVII. yüzyılda Avrupa'da yaşanan teknik ilerlemeler, eğitim ve öğretim alanındaki gelişmeler Osmanlılarca takip edilememiştir.

Bu durumun aşağıdakilerden hangisine yol açtığı söylenebilir?

A) Ekonomik gelirlerin korunmasına

B) Askeri yapının gerilemesine

C) Eğitim sisteminin geliştirilememesine

D) Milliyetçilik düşüncesinin güçlenmesine

E) Mezhep anlaşmazlıkları yaşanmasına

Avrupa ülkeleri XVII. yüzyıldan itibaren eğitim ve öğretim alanında önemli gelişmelere imza atmaya başlamıştır. Osmanlı yönetimleri bu alanlardaki gelişmeleri takip edemedikleri gibi gerekli ıslahatları da yapamamıştır.

9. Osmanlı Devleti'nde XVII. yüzyılda gerçekleştirilen ıslahat girişimleri sırasında Avrupa'daki bilimsel ve teknik gelişmelerden yararlanılmamıştır.

Bu durum aşağıdakilerden hangisinin bir sonucu olarak nitelendirilebilir?

A) Avrupalı devletlerden üstün olunduğunun düşünülmesi

B) Yeniçerilerin yenilik girişimlerine karşı çıkması

C) Mutlak bir yönetim anlayışına sahip olunması

D) Yeniliklerde padişahların öncülük yapması

E) Askeri etkinliğin korunmaya çalışılması

10. II. Osman, Hotin Seferi'nin ardından Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmak istemiştir.

Bu girişimin,

I. Avrupa tarzında bir ordu kurulması,

II. askeri etkinliğin artırılmak istenmesi,

III. eyalet askerlerinin sayısının artırılmak istenmesi

düşüncelerinden hangileri ile ilişkili olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

11. Yeniçerilerin askerlik dışında başka bir işle uğraşmaları yasaktı. Ancak XVII. yüzyılda bu yasağa uyulmamıştır.

Bu durumun,

I. Yeniçeri Ocağı'nın disiplinini yitirmesi,

II. Yeniçerilerin savaş yeteneklerinin azalması,

III. Yeniçeriler üzerindeki devlet denetiminin artması

sonuçlarından hangilerine ortam hazırladığı söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

12. Osmanlı devlet adamları XVII. yüzyıldaki duraklamanın askeri yapıdaki bozulmalara bağlı olarak ortaya çıktığını düşünmüşlerdir.

Aşağıdakilerden hangisi bu durumun bir sonucudur?

A) Sancak sisteminin ortadan kaldırılmaya çalışılması

B) Ordunun Avrupa tarzında düzenlenmesi

C) Vergi gelirlerinin artırılmaya çalışılması

D) Asker sayısının azaltılması

E) Yeniçeri Ocağı'nın ıslah edilmeye çalışılması

D - A - B / D - B - E / B - C - A / B - D - E

KAVRAMA TESTİ 2

(9.6 - 9.10)

1. Osmanlı Devleti'nde IV. Murat döneminde, yaşanan aksaklıkların nedenlerine ilişkin bazı devlet adamları tarafından raporlar hazırlanmıştır.

Bu girişimin,

I. meşrutiyet yönetimine geçilmesi,

II. taht mücadelelerinin önüne geçilmesi,

III. ıslahatların kalıcı olmasının sağlanması

amaçlarından hangilerine yönelik olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

2. XVII. yüzyıl padişahlarından Sultan IV. Murat,

– Yeniçeri isyanlarının ele başlarını ortadan kaldırmıştır.

– Anadolu'daki Celali isyanlarını bastırmıştır.

– İstanbul'da gece sokağa çıkma yasağı uygulamıştır.

Bu girişimlerin aşağıdakilerin hangisini sağlamaya yönelik olduğu savunulabilir?

A) Devlet gelirlerinin artmasını

B) Sınır güvenliğinin korunmasını

C) Dini hoşgörünün sürmesini

D) Toplumsal huzurun korunmasını

E) Çok uluslu toplum yapısının sürmesini

3. **Osmanlı Devleti'nde XVII. yüzyılda görülen,**

I. alkol ve tütün kullananların cezalandırılması,

II. şiddet kullanarak isyanların bastırılması,

III. vergilerin düzenli toplanmasına önem verilmesi,

IV. iltizam uygulamasının yaygınlaştırılması,

V. güvenlik için adaletnameler yayınlanması

uygulamalarından hangisi, devlet otoritesini güçlendirmek amacıyla başvurulan yollar arasında gösterilemez?

A) I B) II C) III D) IV E) V

4. Osmanlı Devleti'nde yaşanan yönetici değişiklikleri XVII. yüzyılda önceki dönemlere göre oldukça yoğunlaşmıştır.

Bu gelişmenin,

I. yönetimde istikrarın bozulması,

II. saltanat yönetiminin sona ermesi,

III. devlet otoritesinin güçlenmesi

sonuçlarından hangilerine yol açması beklenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

5. Osmanlı devlet adamları devlet gelirlerinin günden güne azalması yüzünden artan ekonomik sıkıntıları sona erdirmek ve maaşları ödeyebilmek için bazı girişimlerde bulunmuşlardır.

Aşağıdakilerden hangisi, ekonomik sıkıntıların aşılması için başvurulan yollardan biri olarak nitelendirilebilir?

A) Sınırların güvenliğinin artırılması

B) Vergi oranlarının yükseltilmesi

C) Askeri mücadelelere girilmesi

D) Sancak sisteminin terk edilmesi

E) Divan üyelerinin artırılması

6. XVII. yüzyılda valide sultan tarafından sadrazamlık teklif edilen Köprülü Mehmet Paşa bu görevi, kendi işlerine karışılmaması, görevlendirmede tek yetkili olması, kendisi hakkında şikayet olursa önce savunmasının alınması şartıyla kabul etmiştir.

Bu koşullar dikkate alındığında, Köprülü Mehmet Paşa'nın,

I. rahat çalışma ortamı oluşturma,

II. çıkar çevrelerine karşı kendisini koruma,

III. padişahın yetkilerine sahip olma

amaçlarından hangilerine ulaşmaya çalıştığı söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) I ve III E) II ve III

7. Osmanlı Devleti'nde XVII. yüzyılda sorunlarla karşılaşılan alanlardan biri tımar uygulamasıdır. Bu dönemde devlete ait toprakların hak etmeyen çevrelerin eline geçtiği ve bu kişiler tarafından çiftçiden fazla vergi talep edildiği görülür.

Bu durumun;

I. tarım üretiminin azalması,
II. köylünün ekonomik durumunun bozulması,
III. tımar sisteminin terk edilmesi

sonuçlarından hangilerine yol açtığı savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) I, II ve III

8. Venediklilerin elinde olan Girit Adası'nın 1645 yılında başlayan kuşatması, Osmanlılar tarafından 25 yıl sonra sonuçlandırılabilmiştir.

Bu bilgi dikkate alındığında,

I. Osmanlılar denizlerdeki etkinliklerini artırma konusunda kararlı davranmıştır.
II. Osmanlı deniz gücünün XVII. yüzyıldaki etkinliği güçlü değildir.
III. Osmanlılar donanmaya önem vermemiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılamaz?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

9. Osmanlı Devleti, XVII. yüzyılda giriştiği askeri mücadeleler sonrasında imzaladığı,

– Serav Antlaşması'nda, Safevilerin ödemesi gereken vergi miktarını yarıya indirmiştir.
– Bucaş Antlaşması'nda, yer alan vergi maddesini, Lehistan'ın kabul etmemesi üzerine kaldırmıştır.

Buna göre,

I. Osmanlı Devleti'nin mali kazanımları azalmıştır.
II. Akdeniz ticaretinin işlerliği azalmıştır.
III. Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü tehlikeye girmiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

10. Osmanlı Devleti'nin II. Viyana Kuşatması'ndaki başarısızlığı üzerine oluşturulan Kutsal İttifak'a Avusturya, Lehistan, Venedik, Malta ve Rusya katılmıştır.

Bu ittifak dikkate alındığında,

I. Avrupa'da mezhep birliği sağlanmıştır.
II. Osmanlı Devleti Avrupa'da toprak kayıpları yaşamıştır.
III. Avrupa'da Osmanlı karşıtı haçlı birlikleri oluşturulmuştur.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

11. 1699 Karlofça Antlaşması ile; Erdel ve Macaristan Avusturya'ya, Mora ve Dalmaçya kıyıları Venedik'e, Ukrayna ve Podolya Lehistan'a verilmiştir.

Bu bilgiler dikkate alındığında, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?

A) Osmanlı Devleti Avrupalı devletler karşısında zor duruma düşmüştür.
B) Osmanlı Devleti'nin sınırları daralmıştır.
C) Osmanlı Devleti'nin gelir kaynakları azalmıştır.
D) Osmanlı Devleti toprak kaybı yaşamıştır.
E) Balkanlardaki Osmanlı etkinliği sona ermiştir.

12. Osmanlı Devleti'nde, XVII. yüzyılda gerçekleştirilen ıslahatlar kişilere bağlı kalmıştır.

Bu durumda,

I. Yeniçerilerin sık sık isyan çıkararak yenilikleri engellemeye çalışması,
II. yönetimlerin bir önceki dönemde gerçekleştirilen yenilikleri sürdürmemesi,
III. yeniliklerin ömrünün devlet adamlarının görev süresi ile sınırlı kalması

olgularından hangilerinin rolü olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

C - D - D / A - B - C / C - C - A / E - E - E

10 AVRUPA VE OSMANLI DEVLETİ (XVIII. YÜZYIL)

- Osmanlı Devleti ve Avrupa devletlerinin dış politikası
- Osmanlı-Rus gerginliği savaşa dönüşüyor...
- Osmanlı Venedik ilişkileri ne alemde?
- Avusturya Karlofça düzenini korumaya çalışıyor...
- III. Ahmet dönemi ıslahatları, Lale Devri...
- Avrupa makinenin gücünü fark ediyor...
- Rus-Avusturya ittifakı ile savaşlar
- Lehistan sorunu ve Osmanlı-Rus savaşı
- Amerika Birleşik Devletleri kuruluyor...
- Fransız İhtilali yaşanıyor, Avrupa karışıyor...
- İhtilal karşısında Osmanlıların tutumu
- Osmanlı-Rusya ve Osmanlı-Avusturya Savaşı
- III. Selim önemli bir ıslahatçıdır...
- Yönetim anlayışı değişiyor...
- XVIII. yüzyıl ıslahatlarının amacı ve özellikleri

1. XVIII. YÜZYILDA AVRUPA VE OSMANLI DEVLETİ'NİN GENEL DURUMU

10.1 Osmanlı Devleti ve Avrupa Devletleri'nin dış politikası

XVIII. yüzyılda Avrupa'da mutlak yönetime sahip krallıklar ve prenslikler bulunmaktaydı.

Bu yüzyılda Avrupalı devletlerin birbirlerine karşı çıkarlarını korumak için ittifaklar oluşturma yoluna gittikleri görülür. Sömürge mücadeleleri görülmüş, kraliyet aileleri arasındaki akrabalık bağlarından dolayı veraset savaşları yaşanmıştır.

Osmanlı Devleti: Gerileme yaşayan Osmanlı Devleti bu dönemde toprak kayıplarını telafi etmeye çalışırken diğer yandan Avrupalı devletler arasındaki çıkar çatışmalarından yararlanmaya çalışmıştır.

Fransa: Sömürge elde etmek istemiş, bu amaçla Osmanlı egemenliğindeki Mısır'a saldırmıştır. İngiltere ile sömürge rekabeti içinde olmuştur.

İngiltere: Sahip olduğu güçlü donanma sayesinde sömürgeler elde etmiş, Rusya'nın Akdeniz'e inmesini engellemeye çalışmıştır. Bu nedenle XVIII. yüzyılda Osmanlı toprak bütünlüğünü savunmuştur.

Avusturya: Çok uluslu olması nedeniyle topraklarını korumakta zorlanmıştır. Balkanlardaki Rus politikalarına karşı Osmanlı Devleti ile barış politikası izlemiştir.

Rusya: Avrupa tarzında düzenlemelerle güçlü bir devlet haline gelmiştir. Karadeniz'de etkinlik kurmak, Boğazlar üzerinden sıcak denizlere çıkmak Rusların temel hedefleri arasında idi.

örnek soru

Rusya'nın XVIII. yüzyıldaki milli hedefleri şunlardır :

I. Baltık Denizi'ne çıkma,

II. Kırım'ı egemenlik altına alma,

III. Karadeniz'de etkinlik sahibi olma

Bu hedeflerden hangilerinin Osmanlı Devleti'yle ilgili olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) II ve III

çözüm

Rusya'nın Kırım'ı egemenlik altına alma ve Karadeniz'de etkinlik sahibi olma hedefleri Osmanlı Devleti ile doğrudan ilgilidir.

Cevap E

2. III. AHMET DÖNEMİ

III. Ahmet iç güvenliği sağlamaya çalışmış, ekonomik ve askeri yapıyı geliştirmeyi hedeflemiştir.

Osmanlı Devleti'nin bu dönemde izlediği genel politika iki temel hedefe yöneliktir:

- Karlofça Antlaşması ile kaybedilen toprakları geri almak,
- Karşılaşılan sorunları, yapılacak yeni düzenleme ve ıslahatlarla ortadan kaldırmak

10.2 Osmanlı-Rus gerginliği savaşa dönüşüyor...

Rus Çarı I. Petro, bu yüzyılda ortaya koyduğu yenilik girişimleri ile ülkesini oldukça güçlü bir devlet haline getirmiştir.

Rusya'nın hedeflerinin çoğu Osmanlı Devleti ile mücadele edilmesi anlamına gelmekteydi.

Rusya Baltık Denizi kıyılarına çıkmaya çalışıyordu. Bu amaçla İsveç ile mücadeleye girişmiş, Poltova Savaşı'nda İsveç ordusunu yenmeyi başarmıştır.

Kaçarak Osmanlı topraklarına sığınan İsveç kralını izleyen Rus birliklerinin Osmanlı topraklarına girmeleri üzerine bu ülkeye savaş ilan edildi (1711).

Osmanlı ordusu Prut Nehri kenarında karşı karşıya geldiği Rus ordusuna üstünlük sağlamıştır. Yeniçerilerin disiplinsiz davranışları daha büyük bir başarıyı engellemiştir.

Ruslardan gelen barış teklifi kabul edilmiş, 1711 yılında Prut Antlaşması imzalanmıştır.

Bu antlaşma uyarınca;

- Azak kalesi Osmanlılara geri verilecekti.
- Ruslar, Lehistan'ın içişlerine karışmayacaktı.
- Ruslar İsveç kralının ülkesine dönmesine izin verecekti.
- Rusya İstanbul'da elçi bulundurmayacaktı.

10.3 Osmanlı Venedik ilişkileri ne alemde?

Osmanlılar Karlofça ile Venedik'e bırakılan Mora ve Dalmaçya kıyılarını geri almak istiyordu.

Venedik tarafından ele geçirilen Mora bölgesinin halkı İstanbul'a elçi göndererek, yeniden Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girmek istediklerini ifade etmişlerdir.

Bu durumu göz önüne alan Osmanlı Devleti, Mora üzerine sefer düzenlemiş, Venedik ordusu ile yapılan savaşta üstün gelinmiştir. Mora yeniden Osmanlı egemenliği altına alınmıştır.

10.4 Avusturya Karlofça düzenini korumaya çalışıyor...

Osmanlıların Mora'yı geri alması Avusturya'yı harekete geçirmiş; Karlofça'nın şartlarının ihlal edildiğini ileri süren Avusturya, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir (1716).

Avusturya ile Osmanlı ordusu arasında yapılan Petervaradin Savaşı Osmanlı ordusunun yenilgisi ile sonuçlanmıştır. Avusturya ordusu Temeşvar ve Belgrad'ı işgal etmiştir.

Osmanlı yönetimi barış teklifinde bulunmak zorunda kalmış, 1718 yılında Pasarofça Antlaşması imzalanmıştır.

Bu antlaşmaya göre,

- Belgrad, Temeşvar, Banat bölgeleri ve Sırbistan'ın kuzeyi Avusturya'ya verilmiştir.
- Mora, Osmanlı yönetimine bırakılmıştır.
- Dalmaçya kıyıları ve Bosna - Hersek'teki bazı kıyılar Venedik'e bırakılmıştır.

Belgrad'ın Avusturya'ya geçmesi, Osmanlıların Avrupa'daki etkinliğinin zayıflamasına, Avusturya'nın güçlenmesine yol açmıştır. Osmanlı yönetimi tarafından bu dönemde Avrupa'dan yararlanılmaya başlandığı görülür.

10.5 Osmanlı-İran ilişkileri

İran'daki mezhep anlaşmazlıkları XVIII. yüzyıl başlarında iç karışıklıklara yol açmıştır.

İran'daki karışıklık ortamından yararlanmayı planlayan Ruslar, Kafkasya'nın kuzeyindeki sınırı geçerek İran topraklarına girmiştir.

Bu yeni durum Osmanlı yönetimini harekete geçirmiş, İran'a yönelik bir sefer düzenlenmiştir.

İran topraklarına giren Osmanlılar ile Ruslar arasında 1724 yılında İstanbul Antlaşması imzalanmış ve Rusların ilerleyişi durdurulmuştur.

İstanbul Antlaşması ile,

- Tebriz, Karabağ, Revan bölgeleri Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştır.
- Hazar Denizi kıyıları ve Dağıstan bölgesi Rusya'ya bırakılmıştır.

Bir süre sonra İran'da tahta geçen Şah Tahmasp, İstanbul Antlaşması'nı tanımadığını ilan etmiş, askeri mücadeleler yeniden başlamıştır.

İki taraf arasında yaşanan mücadeleler sonucunda 1732 yılında Ahmet Paşa Antlaşması imzalanmıştır.

Bir süre sonra yeniden başlayan Osmanlı-İran mücadeleleri, 1746 yılında Kerden Antlaşması ile sona ermiş, Kasr-ı Şirin Antlaşması'nın şartları yeniden kabul edilmiştir.

10.6 III. Ahmet dönemi ıslahatları, Lale Devri (1718-1730)

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın sarazamlık yaptığı 1718-1730 yılları arasındaki dönem Lale Devri olarak adlandırılmıştır. Bu dönem zenginler ve devlet adamları arasında lüksün yaygınlaştığı, diplomasi, bilim, sanat ve eğitim alanlarında yeni düzenlemelerin yapıldığı bir dönemdir.

Lale Devri'nde;

- Avrupa'ya geçici elçiler gönderildi. Bu elçilerin gönderilmesinde Avrupa'da siyasi ve teknik gelişmeleri ve yenilikleri daha yakından izleyebilmek amacı etkili olmuştur.
- Müslüman halka yönelik kitap basımı için ilk defa matbaa açıldı. Bu matbaa İbrahim Müteferrika ve Sait Mehmet Efendi tarafından 1727 yılında kuruldu. Bu matbaada dini kitapların basımına izin verilmiyordu. Bu matbaada basılan ilk kitap Vankulu Lügati adlı eserdi.
- Yalova'da kağıt fabrikası açıldı.
- İstanbul'da kumaş ve çini fabrikaları açıldı.
- Yeniçerilerden bir itfaiye teşkilatı kuruldu.
- Çiçek hastalığına yönelik olarak ilk defa modern anlamda aşı uygulandı.

- Doğu dillerindeki klasik eserler Türkçe'ye tercüme edildi.
- Avrupa'da ortaya çıkan Barok ve Rokoko tarzlarının etkisinde mimari eserler inşa edildi.
- Sivil mimari öne çıkarıldı. Köşkler ve kasırlar inşa edildi.

Lale Devri, Patrona Halil İsyanı ile 1730 yılında sona ermiştir.

Lale Devri Patrona Halil İsyanı ile sona erdi.

örnek soru

Osmanlı Devleti'nde Avrupa'ya ilgi Lale Devri'nde başlamıştır. Bu dönemde Viyana ve Paris gibi Avrupa başkentlerine elçiler gönderilmiştir. Bu elçiler Avrupa'daki her türlü gelişmeyi izlemekle görevlendirilmiştir.

Bu bilgiye dayanarak, Osmanlı Devleti ile ilgili aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?

A) Kültürel değişmelere ortam hazırlanmıştır.

B) Avrupa'yı yakından tanıma gereği duyulmuştur.

C) Bilime, askeri alandan daha fazla önem verilmiştir.

D) Batıdan gelecek yeniliklere olumlu yaklaşılmıştır.

E) Daha önce yapılan ıslahatlar yetersiz bulunmuştur.

(ÖSS 2006)

çözüm

Osmanlı yönetimince Avrupa'ya elçiler gönderilmesine bakılarak, bilime, askeri alandan daha fazla önem verildiği söylenemez.

Cevap C

3. AVRUPA'DA DÜŞÜNCE ALANINDAKİ GELİŞMELER

XVIII. yüzyılda Avrupa'da aydınlanma düşüncesi ön plana çıkmış, bu yüzyıla Aydınlanma Çağı adı verilmiştir. Bilgiye ulaşmada deney, gözlem ve akla önem verilmiştir Deney ve gözlemin öne çıkarılması, Avrupa'da bilim ve teknoloji alanlarında hızlı gelişmeler yaşanmasına yol açmıştır.

XVIII. yüzyıl düşünürleri Avrupa'da toplumsal eşitsizliğe eleştiriler yöneltmiştir. Eşitlik esasına dayanan toplum yapısı ve demokrasi bu süreçte güç kazanmıştır. Avrupa'da mutlak yönetimlerin yerini meşruti ve demokratik yönetimler almaya başlamış, laiklik anlayışı gelişmiştir.

10.7 Sanayi İnkılabı, Avrupa makinenin gücünü fark ediyor...

Avrupa'da ekonomik durumun iyiye gitmesi ile birlikte XVII. yüzyıldan başlayarak bilimsel çalışmalar hız kazanmıştır.

Bu çalışmalar, yaşamın değişik alanlarında olduğu gibi ticari alanda da önemli gelişmelere yol açmıştır. Sanayi Devrimi de böyle bir sürecin ürünü olarak nitelendirilebilir.

Avrupa'da insan ve hayvan gücüne dayalı üretim biçiminden, makine gücüne dayalı üretim biçimine geçilmesi Sanayi Devrimi olarak adlandırılır.

Sanayi Devrimi, teknolojinin gelişmesine bağlı olarak buhar gücünün makinelerde kullanılması ile birlikte başlamıştır.

İlk olarak İngiltere'de dokuma sektöründe yaşanan bu gelişme kısa sürede Avrupa'nın diğer ülkelerine de yayılmıştır.

Sanayi Devrimi'nde, sömürgeciliğe bağlı olarak Avrupa'da yaşanan sermaye birikiminin önemli bir rolünün olduğu söylenebilir.

Sanayi İnkılabı'nın Sonuçları

- Üretim anlayışı değişmiş, seri üretim başlamış, üretim maliyetleri azalmıştır.
- Sömürgecilik yarışı hızlanmış, devletlerarası ekonomik rekabet ve hammadde ihtiyacı artmıştır.
- El tezgahları ve küçük atölyeler kapanmış, büyük fabrikalar faaliyete geçmiştir.
- Avrupa'da sermaye birikimi yaşanmış, büyük şirketler kurulmuş, yeni pazarlar aranmaya başlanmıştır.
- İşçi sınıfı ortaya çıkmış, kapitalizm, sosyalizm güç kazanmıştır.
- Köyden kente göç olgusu güçlenmiştir.

Sanayi devrimi ile büyük fabrikalar kuruldu

Osmanlı Devleti, Sanayi Devrimi ile birlikte Avrupa'da yaşanan gelişmelerden olumsuz etkilenmiştir.

Ülke içinde el tezgahlarında üretilen mallar, Avrupa'dan gelen bol miktardaki ucuz mal ile rekabet edememiş, Osmanlı üretim sistemi büyük zarar görmüştür. Bu durum Osmanlı ekonomisini dışa bağımlı hale getirmiştir.

örnek soru

XIX. yüzyılın ilk yarısında Avrupa'da, buhar gücünden yararlanılmaya başlanmış, buharla çalışan makineler çoğalmış, fabrika sayısı hızla artmış ve sanayideki gelişme ivme kazanmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi, bu gelişmelerin sonuçlarından biri değildir?

A) İşçi sınıfının önem kazanması

B) Hammadde gereksiniminin artması

C) Ekonomiyle ilgili yeni görüşlerin ortaya çıkması

D) Uluslararası ekonomik rekabetin artması

E) İlk kolonizasyon hareketlerinin ortaya çıkması

(ÖSS 1999/I)

çözüm

İlk kolonizasyon hareketleri Sanayi Devrimi'nden çok daha önce ortaya çıkmıştır.

Cevap E

4. RUSYA'NIN GENİŞLEME POLİTİKASI VE OSMANLI-RUS İLİŞKİLERİ

XVIII. yüzyılda Rus çarı I. Petro, Rusya'yı br Avrupa devleti haline getirmeye çalışmıştır.

Rusya bu dönemde Karadeniz'de etkinlik sahibi olmayı, Boğazları egemenlik altına alarak sıcak denizlere çıkmayı, Osmanlı topraklarında yaşayan Ortodoksları himaye altına almayı hedeflemiştir.

Kırım, Rusya'nın Karadeniz egemenliği adına önemli bir bölge durumundaydı.

10.8 Rus-Avusturya ittifakı İle Osmanlı Devleti arasındaki savaşlar (1736-1739)

Avusturya ve Rusya gizli anlaşmalarla Osmanlı topraklarını paylaşma planları yapıyorlardı.

Rusya'nın Lehistan'ın içişlerine karışması ve sınır olaylarını bahane göstererek Kırım'ı işgal etmesi, Osmanlı Devleti'nin savaş ilan etmesine yol açtı.

Avusturya da Rusya'nın yanında yer almıştır. Osmanlı ordusu Avusturya ve Rus orduları karşısında başarı kazanmış, Fransa'nın araya girmesi sonucunda Belgrat Antlaşması (1739) imzalanmıştır.

Bu antlaşma uyarınca;

- Belgrat ve diğer topraklar Osmanlı Devleti tarafından geri alınmıştır.
- Rusya, Karadeniz'de donanma ve ticaret gemisi bulundurma hakkını yitirmiştir.
- Azak kalesi yıkılmak şartıyla Ruslara bırakılmıştır.

Belgrat Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin XVIII. yüzyılda imzaladığı son kazançlı antlaşmadır. Osmanlıların Karadeniz'deki etkinliği güçlenmiştir. Osmanlı ordusunda yapılan Avrupa tarzı düzenlemelerin olumlu sonuçlar verdiği görülmüştür.

1740 Kapitülasyonları

Belgrat Antlaşması'nın imzalanmasında Osmanlı Devleti lehine arabuluculuk yapan Fransa, daha önce Osmanlı Devleti'nce verilen kapitülasyonları sürekli hale getirmeyi başarmıştır (1740).

10.9 Lehistan sorunu ve Osmanlı-Rus savaşı (1768-1774)

Rusya 1763'te Lehistan'a Rus yanlısı bir kişiyi kral seçtirmiştir. Leh milliyetçileri bu gelişmeye karşı çıkmış ve Osmanlı yönetiminden yardım talep etmişlerdir.

Bu yardım isteği üzerine Ruslar Lehistan'a asker göndermiş, kaçan Leh milliyetçileri Osmanlı Devleti'ne sığınmışlardır.

Lehleri izleyen Rus birlikleri Osmanlı topraklarına girince Osmanlı Devleti Rusya'ya savaş ilan etmiştir. Osmanlı birlikleri Ruslara yenilmiş ve Eflak, Boğdan ve Kırım Rus işgali altına düşmüştür.

Kırım Han Sarayı

Rus donanması, bu savaş sırasında Akdeniz üzerinden Ege'ye gelerek Çeşme'de Osmanlı donanmasını yakmıştır.

Osmanlı Devleti kayıplarının artması üzerine barış teklifinde bulunmuş, Küçük Kaynarca Antlaşması (1774) imzalanmıştır.

Bu antlaşma uyarınca;

- Kırım'a bağımsızlık verildi. Fakat Kırım halkı dini yönden halifeye bağlı kalacaktı.
- Azak bölgesi Rusya'ya bırakıldı.
- Rusya, İstanbul'da elçilik, istediği yerde de konsolosluk açma hakkı elde etti.
- Eflak-Boğdan ve Ege adalarının Osmanlılarda kalmasına karar verildi.
- Rusya Osmanlı Ortodokslarının koruyucusu olarak hareket etmeye başladı.
- Rusya'ya kapitülasyonlar verildi.
- Osmanlı Devleti'nin savaş tazminatı ödemesi kararlaştırıldı.
- Ruslar, Karadeniz'de donanma bulundurma ve serbestçe ticaret yapma hakkı elde etti.

Küçük Kaynarca Antlaşması'nın Önemi

- İlk defa halkı Müslüman bir bölge kaybedilmiş, Kırım halkı ile kültürel bağlar korunmaya çalışılmıştır.
- Halifelik siyasi bir olgu olarak devletler arası platformda gündeme gelmiştir.
- Osmanlıların Karadeniz'deki üstünlüğü sona ermiş, Ruslar sıcak denizlere ulaşma konusunda önemli bir adım atmışlardır.
- Osmanlı Devleti ilk defa savaş tazminatı ödemek zorunda kalmıştır.
- Ortodoks Hıristiyanların himayesi sorunu ortaya çıkarılmış, Rusya, Osmanlı Devleti'nin içişlerine karışma olanağına kavuşmuştur.

Rusya, Kırım'ı kendi topraklarına katmak için kendilerine yakın Şahin Giray'ı Kırım Hanı seçtirdi. Bu girişime karşı çıkan Kırım halkı isyan etti.

Osmanlı – Rus ilişkileri yeniden gerginleşmiş, taraflar arasında yeni bir savaş tehlikesi belirmiştir. Fransızların araya girmesiyle 1779'da Aynalıkavak Tenkihnamesi imzalanmıştır.

Buna göre;

- Kırım'da bulunan Rus birlikleri bölgeyi boşaltacaktı.
- Osmanlı Devleti, Şahin Giray'ın hanlığını tanıyacaktı.

örnek soru

Osmanlı Devleti Küçük Kaynarca Antlaşması'yla Kırım'ın bağımsızlığını tanımış, ancak Müslüman halkın dini bakımdan kendisine bağlı kalmasını Rusya'ya kabul ettirmiştir.

Osmanlı Devleti bu tutumuyla aşağıdakilerden hangisini korumaya çalışmıştır?

A) Kırım'ın Karadeniz ticaretindeki yerini

B) Gerçekleştirdiği ıslahat hareketlerini

C) Kırım halkıyla kültürel bağlarını

D) Ortodoks Kilisesi'nin saygınlığını

E) Rusya ile Kırım arasındaki ilişkileri

(ÖSS 1993)

çözüm

Osmanlı Devleti, Küçük Kaynarca Antlaşması'yla Kırım halkının dini bakımdan kendisine bağlı kalması maddesini Rusya'ya kabul ettirerek, bölge halkı ile var olan kültürel bağlarını korumayı amaçlamıştır.

Cevap C

5. ABD'NİN KURULMASI VE FRANSIZ İHTİLALİ

10.10 İngiliz kolonileri Amerika Birleşik Devletleri'ni kuruyor...

Amerika'nın keşfedilmesinin ardından İspanya, Portekiz, İngiltere, Fransa bu yeni kıtada sömürgeler kurmuşlardı.

XVIII. yüzyıl itibariyle Kuzey Amerika'nın doğu kıyılarında İngiltere'ye bağlı 13 koloni oluştu. İngiliz kralına bağlı bu koloniler kendi meclislerini kurmuş durumda idiler.

Bu arada 1756 – 1763 yılları arasında gerçekleşen Yedi Yıl Savaşları'nda birbirleriyle mücadele eden İngiltere ve Fransa mali açıdan büyük çöküntüye uğramış, kriz yaşamaya başlamışlardır.

Amerikan Kolonileri Kazan Kaldırıyor...

İngiltere Kralı ülkede yaşanan mali bunalımdan kurtulabilmek amacıyla, Amerika'da bulunan 13 koloniye yeni vergiler koyma kararı aldı. Bu yeni vergi kararı Amerikan kolonilerinde halkın tepkisine yol açmıştır.

Koloniler 1774 yılında Filedelfiya Kongresi'ni topladı. Kolonilerin onayı olmadan vergi konulmaması ve ticareti engelleyici yasaların kaldırılması İngiltere'den istendi.

İngiltere bu istekleri kabul etmeyince savaş patlak verdi ve II. Filedelfiya Kongresi toplandı (1776).

Kongrede bağımsızlık ilan edilerek İngiltere ile savaş kararı verildi. George Washington başkomutanlığa getirildi. Kongre, "İnsan Hakları Bildirisi"ni kabul etti (1776).

Bu bildiride yer alan maddelerden bazıları şunlardır:

- İnsanlar doğuştan, yaşama, özgürlük ve mutluluğu arama hakkına sahiptir. Bunlar devredilemez ve vazgeçilemez haklardır.
- Bu hakları kuvvetini halktan alan ve halkın arzusuyla iş başına gelen hükümetler korur.
- Hükümetler bu hakları çiğnediğinde onu değiştirip yerine yenisini getirmek milletin hakkıdır.

Koloniler, İngiltere'den gönderilen ordu ile yaptıkları mücadeleyi kazanmış, 1783 yılında Versay Antlaşması imzalanmıştır.

İngiltere bu antlaşma ile Amerika kıtasındaki kolonilerin bağımsızlığını tanımıştır.

İspanya ve Fransa gibi sömürgeci devletler bu mücadelede Amerikalıları desteklemiş, İngilizleri yenilgiye uğratan 13 koloni hazırladıkları federal anayasa ile 1786'da Amerika Birleşik Devletleri'ni kurmuşlardır.

Koloniler bağımsızlık kararı alıyor

10.11 Fransız İhtilali yaşanıyor, Avrupa karışıyor... (1789)

İhtilali Hazırlayan Nedenler

- Fransa'da mutlak krallık halkı siyasi baskı altında tutuyordu.
- Toplumsal sınıf farklılıkları ve ağır vergiler halkı sosyal ve ekonomik açıdan zor durumda bırakmıştır.
- Jan Jak Russo, Volter, Monteskiyö baskıcı krallık rejimine ve din adamlarının halk üzerinde kurdukları etkinliğe karşı ağır eleştiriler yöneltmiştir.
- Soyluların içinde yaşadığı lüks ve israfa karşılık Fransız halkı sefalet içinde idi.
- Amerikan toplumunun bağımsızlığını elde etmesi Fransız halkını etkilemiştir.

Fransa'da yaşanan ekonomik krizi aşmayı planlayan kral yeni vergiler koymak istedi. Bu amaçla Etats Generaux Meclisi'ni toplantıya çağırdı. Meclis toplantısında çeşitli sınıfların temsilcileri arasında tartışma çıktı.

Köylü ve burjuva temsilcileri vergilerin, onayları olmadan toplanmaması hususunda karar aldılar. Kral bunu kabul etmedi ve meclisi dağıtmak istedi.

Bunun üzerine halk ayaklandı. Bastille Hapishanesi halk tarafından basılarak tutuklular serbest bırakıldı (14 Temmuz 1789).

İhtilalin Sonuçları

- Fransa'da feodalite yıkıldı.
- Yönetimde halk egemenliği esası kabul edildi.
- Milliyetçilik akımı siyasi bir karakter kazanarak güçlendi. Bu durum çok uluslu imparatorlukları parçalanma tehlikesi ile karşı karşıya getirdi.

- Adalet, eşitlik, özgürlük gibi kavramlar etkinlik kazandı ve dünya genelinde yayılmaya başladı.
- Ulus devletlerin kurulması süreci yaşandı.
- "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" yayınlandı.
- Laik devlet anlayışı etkinliğini artırdı

İnsan Hakları Bildirgesi (1789)

Fransız İhtilali Yeni Çağ'ı sona erdiren Yakın Çağ'ı başlatan olay olarak kabul edilmiştir.

örnek soru

Orta Çağ'ın başlangıcı sayılan Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılması Asya kıtasını bile etkilemezken, Yakın Çağ'ın başlangıcı sayılan Fransız İhtilali tüm dünyayı etkilemiştir.

Fransız İhtilali'nin bu derece etkili olmasının nedenlerinden biri aşağıdakilerden hangisi olabilir?

A) Getirdiği ilkelerin evrensel nitelikli olması

B) Kısa sürede gerçeklestirilmiş olması

C) Amerikan İhtilali'nden etkilenmiş olması

D) Fransa'nın denizaşırı sömürgelere sahip olması

E) Fransa'nın güçlü bir Avrupa devleti olması

(1987 ÖSS)

çözüm

Fransız İhtilali'nin bu derece etkili olmasının en önemli nedeni evrensel niteliklere sahip olmasıdır.

Cevap A

Fransız İhtilali'nin etki alanı Avrupa ile sınırlı kalmamış, ihtilal fikirleri dünyayı etkilemiştir. Bu etkide ihtilalin getirdiği ilkelerin evrensel nitelikli olması rol oynamıştır.

10.12 İhtilal karşısında Osmanlı Devleti'nin tutumu ve Viyana kongresi

Osmanlı Devleti, ihtilalin ilk dönemlerinde bu olayı Fransa'nın bir iç sorunu olarak görmüş ve tarafsız kalmayı tercih etmiştir.

Fransız İhtilali'nin Osmanlı Devleti üzerindeki olumlu etkisi eşitlik, yargı güvencesi, insan hakları gibi kavramların güçlenmesini sağlamasıdır.

Olumsuz etkisi ise milliyetçilik akımının Osmanlı topraklarında yaşayan azınlıkların ayrılıkçı düşüncelerini beslemesi ve bağımsızlık isyanlarının yaşanmasına yol açmasıdır.

Fransız yönetimi, ihtilal fikirlerini yaymak ve Avrupa'yı egemenlik altına almak amacıyla İhtilal Savaşları'nı (1792-1815) başlattı. Fakat Avrupalı devletlerin birlikte karşı koyması nedeniyle yenilgiye uğradı.

Savaşlar sonrasında Viyana Kongresi ile Avrupa'nın ihtilal öncesindeki siyasi yapısı korunmaya çalışılmıştır.

Kongrede, Avrupa'da çıkacak milliyetçi bir ayaklanmanın birlikte bastırılması kararlaştırılmıştır.

Avrupalı krallıkların başvurdukları şiddet ve baskı yöntemleri 1830 ve 1848 yıllarında ihtilaller yaşanmasına ortam hazırlamıştır.

örnek soru

Napolyon Savaşları'ndan sonra Avrupa'nın geleceğini belirlemek amacıyla Viyana Kongresi toplanmıştır. Bu kongrede Avrupa devletlerinin sınırları milliyet, din ve dil etkenleri dikkate alınmadan, Rusya, İngiltere ve Prusya'nın istekleri doğrultusunda yeniden çizilmiştir.

Bu durum aşağıdakilerden hangisine ortam hazırlamıştır?

A) Devletlerarası hukuk kurallarının aynı kalmasına

B) Uluslar arasında yeni siyasi sorunların ortaya çıkmasına

C) Din adamlarının siyasi güç kazanmasına

D) Avrupa'da ekonomik yönden birlik sağlanmasına

E) Halkların krallara bağlılığının artmasına

(ÖSS 2003)

çözüm

Viyana Kongresi sırasında Avrupalı büyük devletler tarafından milliyetçilik düşüncesinin dikkate alınmaması, istikrar ortamının oluşmasını engellemiş uluslar arasında yeni siyasi sorunların ortaya çıkmasına ortam hazırlamıştır.

Cevap B

6. III. SELİM DÖNEMİ

10.13 Osmanlı-Rusya ve Osmanlı-Avusturya Savaşı (1787-1792)

Rusların Kırım'ı topraklarına kattıklarını açıklaması, Osmanlı-Rus ilişkilerini bozmuş, Ruslar Avusturya ile ittifak yapma yoluna gitmiştir. Bu durum karşısında Rusya'ya savaş ilan edilmiştir (1787).

Avusturya da Rusya'nın yanında savaşa girmiş, Osmanlı ordusu iki cephede birden mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Osmanlı Devleti, Rusya ve Avusturya ile mücadeleye devam ederken Fransız İhtilali meydana geldi. Milliyetçilik akımından çekinen Avusturya, Osmanlı Devleti'ne barış teklifinde bulunarak 1791'de Ziştovi Antlaşması'nı imzaladı.

Bu antlaşma ile Avusturya, işgal ettiği Osmanlı topraklarını boşaltma kararı aldı. Rusya, Osmanlı Devleti ile savaşa bir süre daha devam etmiş, iki taraf arasında 1792 yılında Yaş Antlaşması imzalanmıştır.

Bu antlaşma uyarınca;

- Kırım'ın Rus toprağı olduğu kabul edildi.
- Dinyester nehri, Osmanlı- Rus sınırı kabul edildi.

örnek soru

XVIII. yüzyılda Osmanlı toprakları ile ilgili mücadelelere girişen devletlerden biri Avusturya'dır. Avusturya, Osmanlı Devleti'yle 1787 yılında başlayan savaştan Fransız İhtilali'nin patlak vermesi üzerine çekilmiş, Osmanlı topraklarını boşaltmıştır.

Bu politika değişikliğinde;

I. Avusturya'nın Avrupalı devletlerden destek alamaması,

II. devletler arası barışın korunmaya çalışılması,

III. Avusturya'nın çok uluslu yapısının zarar göreceğinden çekinmesi

olgularından hangilerinin etkisinden bahsedilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) II ve III

çözüm

Fransız İhtilali, çok uluslu bir imparatorluk olan Avusturya'yı endişelendirmiştir. Bunda güçlenmeye başlayan milliyetçilik akımı etkili olmuştur.

Cevap C

10.14 III. Selim önemli bir ıslahatçıdır...

Şehzadelik döneminde Avrupa'da yaşanan gelişmeleri takip eden III. Selim, tahta geçer geçmez bu yönde çalışmalara başlamıştır.

Devlet adamlarına neler yapılabileceğiyle ilgili raporlar hazırlamaları için görev vermiştir. Avrupa'daki gelişmeler hakkında daha detaylı bilgiler edinebilmek için Avrupa'ya elçiler gönderilmiştir.

Viyana'ya elçi olarak gönderilen Ebu Bekir Ratip Efendi bu ülkede edindiği izlenimleri rapor haline getirerek III. Selim'e sunmuştur.

Bu dönemdeki yeniliklere Nizam-ı Cedit adı verilir.

- Avrupalı ordular örnek alınarak yeni kurulan askeri birliklere de Nizam-ı Cedit Ordusu adı verilmiştir.
- Nizam-ı Cedit ordusu için Anadolu'dan asker getirilmiş, yeniçerilerden asker seçilmiştir. Bu birlikler için Levent ve Selimiye kışlaları inşa edilmiştir.
- Askeri ıslahatların masraflarının karşılanabilmesi için İrad-ı Cedit hazinesi oluşturulmuştur.
- Yerli malının kullanımı teşvik edilmiştir.
- Donanma ve tersane ıslah edilmiş, Yeniçerilerin sayısı azaltılmıştır.
- Avrupa'nın önemli merkezlerinde sürekli elçilikler açılmıştır.
- Ordunun düzenlenmesinde Avrupalı subaylardan yararlanılmıştır.
- Devlet tarafından matbaa kurulmuş, yabancı dillerdeki bazı kitaplar Türkçeye tercüme edilmiştir.

7. XVIII. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NDE DEĞİŞİM VE ISLAHATLAR

10.15 Yönetim anlayışı değişiyor...

Osmanlı Devleti'nde Yönetim

XVII. yüzyıldan itibaren Divan-ı Hümayun'un önemi azalmıştır. Sadrazamlar yönetimde öne çıkmaya başlamış, XVIII. yüzyıldan itibaren Divan-ı Hümayun toplantıları sadrazam konağında yapılmaya başlanmıştır.

Sadrazamların yönetimdeki etkinliği bu dönemde artmaya başlamıştır.

Taşra Teşkilatı

XVIII. yüzyılda tımar sisteminde yaşanan bozulma pek çok alanda sorunlar yaşanmasına yol açmıştır.

Devlet XVIII. yüzyıla kadar tımar dışında kalan toprakların gelirlerini açık artırma yoluyla mültezim denilen kişilere satıyordu.

XVIII. yüzyılda iltizam sisteminden vazgeçilerek vergi kaynaklarının hayat boyu kiralandığı Malikane sistemine geçilmiştir.

Ayan denilen yerel zenginler zamanla malikaneleri ele geçirerek etkinliklerini artırmaya başlamıştır.

Bu yüzyılda savaşların genelde başarısızlıkla sonuçlanması Osmanlı maliyesini zor durumda bırakmış, yönetim bütçe açıklarını kapatabilmek için iç borçlanma (esham) yoluna gitmiştir.

10.16 XVIII. yüzyıl ıslahatlarının amacı ve özellikleri

Osmanlı Devleti'nde XVIII. yüzyılda Avrupalı devletlerin gerisinde kalındığı fark edilmiş ve Avrupa'daki gelişmelerden yararlanılarak, bazı alanlarda düzenlemeler yapılmıştır.

Bu dönemde,

- Osmanlı hizmetine alınan Avrupalı subaylarla ordu yeniden düzenlenmeye çalışıldı.
- Humbaracı Ocağı yeniden düzenlendi.
- Sürat Topçuları Ocağı kuruldu.
- Donanma yeniden düzenlendi.
- İstihkam Okulu açıldı.
- Hendesehane açıldı.

Nizam-ı Cedit Ordusu

- Mühendishane-i Berr-i Humayun ve Mühendishane-i Bahr-i Humayun açıldı.
- Ulufe alım satımı yasaklandı.
- Yeniçeriler sayım yapılarak disiplin altına alınmaya çalışıldı.

XVIII. yüzyıl ıslahatları padişah ve devlet adamları tarafından gerçekleştirilmiştir. Yapılan düzenlemelerde halkın etkisi yoktur.
Savaşlarda karşılaşılan yenilgiler nedeniyle ıslahatlar askeri alanda yoğunlaşmış, ancak başka bazı alanlarda da düzenlemeler yapılmıştır.
XVIII. yüzyıl ıslahatları kalıcı olamamış, sorunlar ve aksaklıklar çözümlenememiştir.

örnek soru

Osmanlı Devleti, Batı eğitim sisteminden etkilenerek XVIII. yüzyılda Mühendishane-i Bahr-i Hümayun, Mühendishane-i Berr-i Hümayun, Tıbbiye ve Harbiye gibi okullar açmıştır.

Bu gelişmeler Osmanlı Devleti'nin hangi alanda batılılaşmaya öncelik verdiğini göstermektedir?

A) Medrese eğitiminde B) Yönetim şeklinde
C) Askeri alanda D) Ekonomik alanda
E) Hukuk alanında

(ÖSS 1987)

çözüm

Mühendishane-i Bahr-i Hümayun, Mühendishane-i Berr-i Hümayun, Tıbbiye ve Harbiye gibi kurumlar ordunun eğitimli subay ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulmuştur.

Cevap C

KAVRAMA TESTİ 1

(10.1 - 10.7)

1. Osmanlı Devleti, XVII. yüzyılın sonunda büyük çaplı toprak kayıpları yaşamıştır. Kaybedilen bu toprakların geri alınabilmesi için XVIII. yüzyılda ciddi anlamda askeri girişimler gerçekleştirilmiştir.

İzlenen bu politika dikkate alındığında, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

A) Sınırlar eski haline dönmüştür.

B) Siyasi etkinlik yeniden artmıştır.

C) Kayıpları telafi etme düşüncesi öne çıkmıştır.

D) Diplomatik ilişkiler öne çıkmıştır.

E) Ekonomik giderler azaltılmıştır.

2. XVIII. yüzyılda Avrupa'da yaşanan iki önemli gelişmeden birincisi, sömürge imparatorluklarının kurulması, ikincisi ise tarım alanındaki buluşlar sayesinde üretimde önemli artışlar olmasıdır.

Avrupa'da gerçekleşen bu gelişmelerin,

I. Avrupalı devletlerin ekonomik alandaki etkinliğinin artması,

II. modern tarım anlayışının öne çıkması,

III. ekonomik nedenlere dayalı siyasi gerginlikler yaşanması

sonuçlarından hangilerine ortam hazırladığı söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

3. Osmanlı Devleti 1718 yılında imzaladığı Pasarofça Antlaşması ile Temeşvar ve Banat bölgeleri ile Kuzey Sırbistan'ı Avusturya'ya bırakmıştır.

Bu bilgi dikkate alındığında,

I. Osmanlı Devleti Avusturya karşısında geri adım atmak durumunda kalmıştır.

II. Osmanlı Devleti'nin Akdeniz egemenliği tehlike altına girmiştir.

III. Osmanlıların Avrupa'daki siyasi etkinliği zarar görmüştür.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

4. Osmanlı Devleti 1736-1739 yılları arasında Avusturya-Rusya ittifakına karşı savaşmış, galip geldiği savaşın ardından Belgrad'ı yeniden egemenlik altına almıştır.

Bu bilgiler,

I. Osmanlı Devleti'nin Avrupalı devletlerle olan ilişkilerinin geliştiği,

II. Osmanlı Devleti'nin birden fazla devletle askeri mücadele içinde olduğu,

III. Osmanlıların Balkanlarda bazı kayıplarını telafi ettiği

yargılarından hangilerine kanıt olarak gösterilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) II ve III E) I, II ve III

5. Osmanlı Devleti ile İran arasında 1746 yılında imzalanan antlaşma, Osmanlı - İran sınırına son şeklini vermiştir. Bu sınır, bugünkü Türkiye - İran sınırı ile büyük oranda aynıdır.

Buna göre;

I. İran'ın Anadolu'daki toprak talepleri sürmüştür.

II. Diğer devletlerle olan sınırların korunması zorlaşmıştır.

III. Antlaşmayı izleyen dönemde İran ile önemli bir toprak anlaşmazlığı yaşanmamıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II

D) I ve III E) II ve III

6. Osmanlı Devleti'nde Lale Devri'nde,

- Çini ve kumaş fabrikaları açılmıştır.
- Avrupa'ya geçici elçiler gönderilmiştir.

Bu girişimlerin,

I. siyasi,

II. dini,

III. ekonomik

alanların hangileriyle ilişkili olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) I, II ve III

7. Osmanlı padişahları XVIII. yüzyılda Avrupa'ya geçici görevle yolladıkları elçilere, gözlemlerinin sadece siyasi ve askeri alan ile sınırlı kalmamasını, gezdikleri ülkelerin sosyal ve kültürel yapısı ile ilgili bilgileri de yazmalarını istemiştir.

Osmanlı padişahlarının bu istekleri dikkate alındığında, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

A) Avrupa'da yaşanan gelişmeler yakından izlenmeye çalışılmıştır.

B) Siyasi ittifaklara ortam hazırlanmıştır.

C) Avrupalı halklar kültürel alanda etkilenmiştir.

D) Avrupalı devletlerin ekonomik gelirleri azaltılmaya çalışılmıştır.

E) Rus baskısının azaltılması hedeflenmiştir.

8. **Osmanlı Devleti'nde XVIII. yüzyılda görülen,**

I. matbaanın kurulması,

II. çiçek aşısının uygulanması,

III. bazı doğu klasiklerinin tercüme edilmesi

gelişmelerinden hangilerinin kültürel alandaki gelişmelere katkı sağladığı söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

9. Avrupa'da XV. yüzyılda kullanılmaya başlanan matbaa, Osmanlı Devleti'nde gayrimüslim azınlık tarafından da aynı yüzyılda kullanılırken, Müslüman halk tarafından ancak XVIII. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır.

Bu gelişme ışığında, aşağıdaki yargılardan hangisinin doğru olduğu söylenebilir?

A) Osmanlılar eğitime gereken önemi vermemişlerdir.

B) Avrupa'da Osmanlı kültürüne ilgi artmıştır.

C) Müslüman halkın yeni gelişmelerden yararlanması gecikmiştir.

D) Avrupa'daki bilimsel çalışmalar Müslümanlar tarafından yakından izlenmiştir.

E) Osmanlı azınlıklarının Avrupa kültürüne olan ilgisi azalmıştır.

10. Aydınlanma hareketleri Fransa'da başlamış, tüm dünyada etkili olmuştur. Zamanla birçok olay ve olgu üzerinde belirleyici hale gelmiştir.

Aşağıdakilerden hangisinin bu olayın etkisiyle daha fazla değişikliğe uğradığı söylenebilir?

A) Ekonomik yaşam B) Askeri düzen

C) Toplumsal yapı D) Siyasi yapı

E) Devletlerarası ilişkiler

11. XIX. yüzyılda hız kazanan Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan işçi sınıfı, Avrupa hükümetlerinden birtakım sosyal haklar talep etmeye başlamıştır.

İşçilerin bu taleplerinin,

I. Avrupa'da toplumsal çalkantılar yaşanması,

II. Avrupa'da siyasi istikrarın sağlanması,

III. Avrupa'da hammaddde ihtiyacının artması

sonuçlarından hangilerine ortam hazırladığı savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) II ve III

12. Sanayi Devrimi'nin sonucunda hızlanan üretimle birlikte Avrupa'da burjuva sınıfı güçlenirken, soylular ve din adamları giderek ekonomik ve siyasal konumunu yitirmeye başlamıştır.

Buna göre, Sanayi Devrimi'nin aşağıdakilerden hangisine neden olduğu savunulabilir?

A) Katolik Kilisesi'nin toplumsal alandaki konumunun güçlenmesine

B) Avrupa'da sosyal ve ekonomik alanda dengelerin değişmesine

C) Avrupalı toplumların ekonomik durumlarının gerilemesine

D) Avrupalı devletler arasında siyasal ve askeri ittifaklar kurulmasına

E) Katolik Kilisesi'nin soylular üzerinde daha fazla denetim sağlamasına

C - E - E / D - B - D / A - E - C / C - A - B

KAVRAMA TESTİ 2

(10.8 - 10.16)

1. Osmanlı ordusu XVIII. yüzyılda farklı devletlerin ordusu ile mücadele etmek durumunda kalmıştır. Bu mücadeleler içinde Avusturya ve Rusya ile yapılan mücadeleler öne çıkar. Bu iki devlet, Osmanlı ordusuna karşı genellikle birlikte hareket etmiş ve aynı anda savaş ilan etmiştir.

Bu durum, Osmanlı Devleti ile ilgili olarak,

I. Avrupalı devletlerin yaklaşımları Osmanlı ordusunun düzenlenmesini kolaylaştırmıştır.

II. Avrupa'daki ittifaklar Osmanlı Devleti'ni çok sayıda cephede mücadele etmek zorunda bırakmıştır.

III. Osmanlı toprak bütünlüğünün korunması zorlaşmıştır.

yargılarından hangilerini doğrulamaktadır?

A) Yalnız I B) Yalnız II D) I ve III
D) II ve III E) I, II ve III

2. Rusya ile imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'nda, "Rusya, Osmanlı topraklarında istediği yere konsolosluk açabilecektir." hükmüne yer verilmiştir.

Bu hüküm dikkate alındığında, Rusya'nın temel amacının aşağıdakilerden hangisi olduğu söylenebilir?

A) Denizlerdeki etkinliğini artırmak

B) Avrupalı devletlerle birlikte hareket etmek

C) Osmanlı topraklarındaki çıkarlarını gözetmek

D) Anadolu'da toprak sahibi olmak

E) Osmanlı maliyesini kontrol altına almak

3. Kırım, Rusya'nın çabaları ile 1774 yılında Osmanlı yönetiminden ayrılmış ve bağımsız bir devlet durumuna gelmiştir. Bu süreçte Rusya ile varılan antlaşmaya göre; Kırım'da han seçiminde Osmanlı yönetiminin kabulünün alınması kararlaştırılmıştır.

Bu karar dikkate alındığında Osmanlıların,

I. Balkanlar üzerinde denetim sağlama,

II. Rusların Kırım'ı ele geçirmesini engelleme,

III. Boğazlar üzerindeki denetimi sürdürme

amaçlarından hangilerini ön plana çıkardığı söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) II ve III E) I, II ve III

4. Fransa'da halk 1789 yılında krala karşı ayaklanmıştır. Toplanan Kurucu Meclis, İnsan Hakları Bildirisi'ni yayınlayarak bütün insanların özgür doğduklarını ve eşit olduklarını ilan etmiştir.

Kurucu Meclis'in bu girişiminin;

I. toplumsal,

II. ekonomik,

III. hukuki

alanlardan hangileriyle doğrudan ilgili olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I ve III

5. Fransız İhtilali ile Fransa'da ulusal egemenlik ilkesini öne çıkaran bir anayasa hazırlanarak kralın yetkileri sınırlandı. Siyasal iktidar halkın seçeceği bir parlamento ile kral arasında paylaştırıldı.

İhtilalin Fransa'da yol açtığı bu gelişmeler,

I. Halk yönetime ortak olmuştur.

II. Mutlak yönetim anlayışı sona ermiştir.

III. Kanun üstünlüğü ilkesi öne çıkmıştır.

yargılarından hangilerini doğrular niteliktedir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

6. Osmanlı yönetimi 1787 - 1792 Osmanlı - Rus ve Avusturya savaşları sırasında;

– İsveç'i, Avusturya karşısında desteklemiştir.

– Lehleri, Rusya'ya karşı isyan etmeleri için teşvik etmiştir.

Bu gelişmeler dikkate alındığında aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

A) Rusya ve Avusturya, Avrupa siyasetinde zor durumda bırakılmaya çalışılmıştır.

B) Rusya karşısında başarı kazanılmıştır.

C) Savaşın ekonomik yükü hafifletilmiştir.

D) Avrupa tarzı ıslahatlara hız verilmiştir.

E) Halkın devlete olan güveni artmıştır.

7. Rusya, XVIII. yüzyılda, sıcak denizlere inme, Ortodoksların koruyuculuğunu üstlenme, Balkanlarda kendine bağlı devletler kurma düşüncelerini temel politika haline getirmiştir.

Buna göre,

I. 1711 Prut Antlaşması ile Azak'ın Osmanlı Devleti'ne geri verilmesi,

II. 1792 Yaş Antlaşması ile Rusya'nın Kırım'a egemen olması,

III. 1739 Belgrat Antlaşması ile Rusya'nın Karadeniz'de savaş gemisi ve tersane bulundurmasının önlenmesi

gelişmelerinden hangilerinin Rusya'nın yayılmacı politikalarına aykırı olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) II ve III

8. – Fransızlar, Avusturya ve Rusya ile olan rekabetinde Osmanlı yönetimine destek vermişlerdir.

– Ruslar, Mısır'ın işgali karşısında Osmanlılara yardım teklifinde bulunmuşlardır.

Bu gelişmeler dikkate alındığında, aşağıdaki yargılardan hangisine varılabilir?

A) Avrupa'da savaş karşıtı bir ortam oluşmuştur.

B) Osmanlı toprak bütünlüğü korunamamıştır.

C) Avrupalı devletlerin politikaları ulusal çıkarlar doğrultusunda belirlenmiştir.

D) Osmanlı toplumunun sosyal dokusu zedelenmiştir.

E) Devletler arası barış kalıcı hale getirilmiştir.

Fransızlar Akdeniz havzasında güçlenmek istiyordu. Ruslar normal koşullarda Osmanlı topraklarını parçalamayı ve Karadeniz'de güçlenerek sıcak denizlere ulaşmayı planlıyordu. Dolayısıyla Mısır'ın Fransızlar tarafından işgali, Rusların sıcak denizlere inme projesine engel oluşturabilirdi.

9. Osmanlı Devleti'nde III. Selim dönemi'nde Yeniçeri Ocağı yanında Nizam-ı Cedit denilen yeni bir ordu kurulmuş, mevcut askeri sınıflar yeniden düzenlenmeye çalışılmıştır.

Bu girişimlerle,

I. askeri etkinliğin artırılması,

II. Yeniçerilerin askeri ve siyasi alanlardaki konumunun zayıflatılması,

III. ordunun Batılı ordularla rekabet edebilecek düzeye ulaştırılması

amaçlarından hangilerine ulaşılmak istendiği söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

Nizam-ı Cedit ordusu Avrupa tarzında bir ordu idi. Toprak kayıplarını durdurma ve yeniçerilerin şerrinden emin olma düşüncesi III. Selim'in bu girişiminde doğrudan belirleyici olmuştur.

10. Osmanlı yönetimleri XVII. yüzyılda ıslahat yaparken geçmiş dönemleri örnek aldığı halde, XVIII. yüzyılda Avrupa'yı örnek almaya başlamıştır.

Bu değişiklikte,

I. XVIII. yüzyıl Osmanlı yöneticilerinin daha iyi yetişmiş olması,

II. XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin kendini Avrupalı devletlerden üstün görmesi,

III. XVIII. yüzyılda Osmanlı devlet adamlarının Avrupa'nın askeri ve teknik üstünlüğünü kabul etmesi

gelişmelerinden hangileri etkili olmuştur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

D - C - B / E - E - A / D - C / E - E

11 EN UZUN YÜZYIL (1800-1922)

- Asya ve Avrupa devletlerinin genel durumu nasıldı?
- II. Mahmut ya da büyük reform süreci...
- Milliyetçilik hareketleri Osmanlı ülkesine sıçrıyor...
- Avrupalıların Osmanlı politikaları da değişiyor...
- Mısır sorun haline geliyor, Kavalalı isyanı...
- Boğazlar iç sorundu, artık dış sorun...
- Tanzimat Fermanı ve Islahat Fermanı yayınlanıyor...
- Meşrutiyetin ilanı, halk artık yönetime ortak
- Büyük yıkım, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı (93 Harbi)
- İngilizler Ayastefanos'u kabul etmiyor...
- Ermeni sorunu ortaya çıkıyor...
- Osmanlı Devleti'nin kayıpları durmak bilmiyor...
- Toplum yapısında önemli değişimler yaşanmıştır.
- Basın-yayın ve eğitim alanında değişim zamanı...
- Kültür, sanat ve mimari alanındaki değişimler...

1. XIX YÜZYIL BAŞLARINDA ASYA VE AVRUPA

11.1 Asya ve Avrupa devletlerinin genel durumu nasıldı?

XIX. yüzyılda dünya politikalarına yön veren devletler İngiltere, Fransa, Rusya, İspanya ve Hollanda gibi devletlerdir.

Milliyetçilik ve liberalizm güçlenmiştir. Mutlakiyetçiliğin zayıflama süreci hızlanmış, demokrasi anlayışı ön plana çıkmıştır.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Almanya ve İtalya siyasi birliğini sağlamıştır.

İngiltere: XIX. yüzyılda büyük bir sömürge imparatorluğu durumundaydı. Milliyetçilik düşüncesini desteklemiştir.

Fransa: Sömürgeci bir başka devlet idi. Ekonomik ve siyasi gücünü artırmaya çalışmıştır.

Avusturya: Çok uluslu toplum yapısı nedeniyle Rusya ile Balkanlarda karşı karşıya gelmiştir. Yüzyılın sonlarında diğer Alman prenslikleri ile karşı karşıya gelmiştir.

Rusya: Bir yandan Karadeniz üzerinden sıcak denizlere ulaşmaya çalışırken öte yandan Orta Asya'da yayılmayı hedeflemiştir.

Osmanlı Devleti: Osmanlı toprak bütünlüğüne yönelik tehditler; askeri, siyasi ve ekonomik alandaki sorunlar bu dönemde artmıştır. Osmanlı yönetimleri XIX. yüzyılda Avrupalı devletler arasındaki çıkar çatışmalarını kullanarak topraklarını korumaya çalışmışlardır (Denge Politikası).

Sultan II. Mahmut

11.2 II. Mahmut ya da büyük reform süreci...

Sened-i İttifak (1808): Sened-i İttifak, II. Mahmut ile ayanlar arasında imzalanmış bir antlaşmadır. Yönetimle halk arasında köprü rolü üstlenen ayanlar, devlet otoritesinin zayıflaması ile birlikte öne çıkmışlardır.

Sened-i İttifak'a göre;

- Ayanlar padişahın emirlerine uyacaklardır.
- Sadrazamın emirleri ayanlarca yerine getirilecektir.
- Ayanlar, eyaletlerden asker toplanmasına karşı çıkmayacaklardır.
- Ağır vergiler konulmayacak, adaletli davranılacaktır.
- İstanbul'da isyan çıkması durumunda, ayanlar padişaha yardıma geleceklerdir.

Ayanların bu şekilde öne çıkarılmasında, yenilik karşıtı çevrelere ve özellikle de yeniçerilere karşı desteğe ihtiyaç duyulması rol oynamıştır. Sened-i İttifak'a bir müddet bağlı kalan II. Mahmut, bir süre sonra bu antlaşmayı rafa kaldırmıştır.

Ayanlar Sened-i İttifak ile hukuki bir statü kazanmış, ayanların desteğini almak isteyen padişah, kendisi dışında bir otoritenin varlığını kabul etmiştir.

II. Mahmut'un Tuğrası

Yönetim Alanında Yapılan Islahatlar

- Divan-ı Hümayun kaldırılarak, yerine bakanlıklar kurulmuştur.
- Dirlik sistemi kaldırılmıştır. Memurlara toprakla-

rın vergi gelirlerinin verilmesi yerine maaş ödenmeye başlanmıştır.

- Memurlara rütbe ve nişan dağıtılmaya başlanmıştır.
- Devlet görevlilerinin mallarına el konulması uygulaması olarak bilinen müsadere sona erdirilmiş, özel mülkiyet güçlendirilmiştir.
- Ayanlık kaldırılmış, iller merkeze bağlanarak merkezi otorite güçlendirilmek istenmiştir.
- Muhtarlık ve posta teşkilatları kurulmuştur.
- Askeri amaçlı nüfus sayımı yapılmıştır.
- Yurt dışına çıkışlarda pasaport uygulaması başlatılmıştır.
- Memurlar için fes, pantolon ve ceket zorunlu hale getirilmiş, devlet dairelerine padişahın resmi asılmıştır.

Mehter takımı

Askeri Alanda Yapılan Islahatlar

- Sekban-ı Cedit ordusu kuruldu. Fakat yeniçerilerin baskısı üzerine kaldırıldı.
- Yeni kurulan Eşkinci Ocağı'nın da istenmemesi üzerine Yeniçeri Ocağı 1826 yılında kapatılmıştır.
- Yeniçerilerin yerine Avrupa orduları örnek alınarak Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusu kurulmuştur.

Yeniçeri Ocağı'nın kapatılması, yenilik hareketlerine karşı çıkan bir grubun ortadan kaldırılması ve padişah otoritesinin güçlendirilmesi anlamına gelir.

- Ayrıca zaman içinde ortadan kalkan Tımarlı Sipahiler'in yerinin doldurulabilmesi için Redif Birlikleri kurulmuştur.

Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan Islahatlar

- İstanbul'da ilköğretim zorunlu hale getirilmiştir.
- Medreseler varlığını sürdürmüş, bu arada Avrupa tarzı okullar açılmıştır.
- Avrupa'ya öğrenci gönderilmiştir.
- Takvim-i Vekayi adıyla resmi nitelikli ilk gazete çıkarılmıştır.
- Mehter takımı yerine Mızıka-i Hümayun adıyla Avrupa tarzında bir bando takımı oluşturulmuştur.
- Mekteb-i Tıbbiye açılmıştır.

Medreselerin kaldırılmamasında, halkın tepkisinden çekinilmesi etkilidir. Farklı tarzda eğitim veren kurumların varlığı, eğitimde ikilik yaşanmasına ve kültür çatışmalarına ortam hazırlamıştır.

Ekonomik Alanda Yapılan Islahatlar

- Yerli malı kullanımı teşvik edildi.
- Bez, iplik, çuha ve deri fabrikaları açıldı.
- Gümrük vergileri yeniden düzenlendi.
- Yollar düzenlenerek ulaşım kolaylaştırılmak istendi.

örnek soru

Osmanlı Sultanı II. Mahmut yayınladığı bir fermanla, kişinin malına devletçe el konulması geleneğini kaldırmıştır.

II. Mahmut, bu fermanla aşağıdakilerden hangisini amaçlamıştır?

A) Yabancılara verilen ayrıcalıkların kaldırılmasını

B) Gelir dağılımındaki dengesizliklerin giderilmesini

C) Mülkiyet hakkının güvence altına alınmasını

D) Dışarıdan mal alımının sınırlandırılmasını

E) Yeni bir ekonomik sisteme geçilmesini

(ÖSS 1993)

çözüm

Osmanlı Devleti'nde müsadere yönteminin kaldırılması mülkiyet hakkının güvence altına alınması amacına yöneliktir. Çünkü müsadere ile devlet memurunun mal varlığına bazı durumlarda devlet tarafından el konulabiliyordu.

Cevap C

2. II. MAHMUT DÖNEMİ SİYASİ OLAYLARI

11.3 Milliyetçilik hareketleri Osmanlı ülkesine sıçrıyor, bağımsızlık isyanları kapıda...

Osmanlı topraklarında yaşayan Balkan ulusları, milliyetçilik akımından etkilenerek bağımsızlık amacı taşıyan isyanlar çıkarmışlardır.

Sırp İsyanı

Rusya'nın Balkanlarda Slav topluluklarını Osmanlı yönetimi aleyhine kışkırtması, Balkan topraklarında devlet otoritesinin zayıflaması Sırpların bağımsızlık amaçlı isyanında rol oynamıştır.

1804 yılında başlayan Sırp İsyanı, 1812 yılında Rusya ile imzalanan Bükreş Antlaşması'nda Sırplara bazı ayrıcalıklar verilmesiyle sona ermiş, fakat bir süre sonra yeniden başlamıştır.

1829 yılında Edirne Antlaşması ile özerklik kazanan Sırplar, Berlin Antlaşması ile 1878 yılında bağımsız olmuştur.

Sırp İsyanı

Yunan İsyanı

Balkanlarda bağımsızlık için isyan çıkaran diğer bir ulus Yunanlılardı. Avrupalılar Yunan kültürüne hayranlık duyuyordu. Bu nedenle Osmanlı merkezi otoritesinin zayıflaması karşısında Yunanlıları desteklemişlerdir.

1820 yılında Eflak'ta çıkan ilk isyan, yeterli halk desteği elde edilemeyince sonuçsuz kalmıştır. Bir yıl sonra Mora'da yeni bir isyan çıkmış, Osmanlı yönetimi Mısır valisinden de yardım alarak isyana müdahale etmiştir.

Avrupalılar İsyana Destek Veriyor...

Osmanlı yönetiminin başarı kazanması üzerine harekete geçen Avrupalı devletler Osmanlı Devleti'ne savaş açmışlardır.

Osmanlı ve Mısır donanmaları, İngiltere, Fransa ve Rus donanmaları tarafından Navarin limanında yakılmış (1827), Fransızlar Mora'ya asker çıkarmışlardır.

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasını da fırsat bilen Ruslar, bu karışık durumu değerlendirmek istemiş, Balkanlar ve Kafkasya üzerinden Osmanlı topraklarına saldırmıştır.

Yenilgiye uğrayan Osmanlı Devleti Edirne Antlaşması'nı imzalamıştır (1829).

Bu antlaşmaya göre,

- Yunanistan bağımsız olacaktı.
- Eflak-Boğdan ve Sırbistan'a özerklik verilecekti.
- Rus ticaret gemileri boğazlardan serbestçe geçebilecekti.

Yunanlılar Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsız olan ilk topluluktur. Bu gelişme diğer uluslar için örnek oluşturmuştur.

örnek soru

Aşağıdaki gelişmelerden hangisinin, Rusya'nın özgürlük ve milliyetçilik düşüncesi karşısında bir politika izlediğinin göstergesi olduğu savunulabilir?

A) Balkan Slavlarını birleştirmek istemesi

B) Lehistan'ın iç işlerine karışması ve istediği kişiyi Leh Kralı seçtirmek istemesi

C) Mora'da Yunanlıların bağımsız olmak için çıkarttıkları isyanı desteklemesi

D) Islahat hareketleriyle Osmanlı Devleti'nin güçlenmesinden çekinmesi

E) Yunanistan'a katılmak isteyen Giritli Rumları İngiltere ve Fransa'yla birlikte desteklemesi

(ÖSS 2008 / Soru-1)

çözüm

Lehistan'ın içişlerine karışması ve kral seçimine müdahale etmesi Rusya'nın özgürlük ve milliyetçilik karşısında bir politika izlediğini gösterir.

Cevap B

11.4 Değişen şartlara göre Avrupalıların Osmanlı politikaları da değişiyor...

Viyana Kongresi ve Şark Sorunu

1804 yılında Fransa'da imparator olan Napolyon ihtilal fikirlerini yaymak ve Avrupa'yı egemenlik altına almak amacıyla Avusturya, İngiltere ve Rusya ile savaşa tutuştu.

Fakat Avrupalı devletlerin birlikte karşı koyması nedeniyle yenilgiye uğradı. Avrupalı merkezi krallıklar, ihtilal fikirlerinin kendi ülkeleri ve halkları

üzerinde de etkili olmasını engellemek için kendi aralarında bazı ittifaklar kurma yoluna gitti.

İhtilal Savaşları sonrası dönemde düzenlenen Viyana Kongresi ile Fransa'nın eski sınırlarına döndürülmesi sağlanmış, Avrupa'nın ihtilal öncesindeki siyasi yapısı korunmaya çalışılmıştır.

Kongrede, Avrupa'da çıkacak milliyetçi bir ayaklanmanın birlikte bastırılması kararlaştırılmıştır. Ancak yine bu devletler Osmanlı topraklarında çıkan Sırp ve Yunan isyanlarını ise desteklemişlerdir.

Kongrede sınırlar çizilirken milliyetçilik düşüncesi dikkate alınmadığı için barış dönemi uzun sürmemiştir. Avrupa'da 1815-1827 yılları arasındaki döneme yeniden düzenleme anlamında Restorasyon Dönemi adı verilmiştir.

Kongrede Şark Sorunu gündeme getirilmiş, Osmanlı Devleti'nin toprakları ve geleceği ile ilgili tartışmalar yapılmıştır.

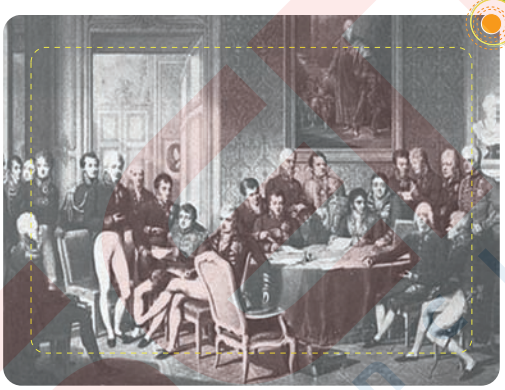

Viyana Kongresi

11.5 Mısır sorun haline geliyor, Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyan ediyor...

Mora ve Girit valilikleri karşılığında Yunan İsyanı'nda Osmanlı yönetimine yardım eden Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa, Mora kaybedilince Suriye valiliğini istedi. Red cevabı alınca da isyan etti.

Oğlu İbrahim Paşa komutasındaki birlikler Osmanlı ordusunu yenerek Kütahya'ya kadar ilerledi. İngiltere ve Fransa'nın Mehmet Ali Paşa'nın yanında yer alması karşısında Rusya'dan yardım istenmek zorunda kalındı.

Bu gelişme İngiltere ve Fransa'yı harekete geçirdi ve Osmanlı Devleti ile Mısır arasında Kütahya Antlaşması imzalandı (1829).

Bu antlaşma ile,

- Mısır'ın yanında Girit ve Suriye valilikleri Mehmet Ali Paşa'ya verildi.
- Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'ya da Cidde ve Adana valilikleri verildi.

Mısır Sorunu, Osmanlı Devleti'nin bir iç sorunu iken bir Avrupa sorunu haline gelmiştir.

Denize Düşen Yılana Sarılır...

İngiltere ve Fransa'nın tutumundan rahatsız olan II. Mahmut, kendisini güvence içerisinde hissetmeyerek Rusya ile ittifak yapma kararı aldı.

İki devlet arasında 1833 yılında Hünkar İskelesi Antlaşması imzalanmıştır.

Bu antlaşmaya göre,

- Osmanlı Devleti saldırıya uğrarsa Rusya yardım gönderecekti.
- Rusya saldırıya uğrarsa Osmanlı Devleti boğazları kapatacaktı.

Bu antlaşma Osmanlıların boğazlar üzerindeki egemenlik haklarını tek başına kullandığı son antlaşmadır. Rusya, Osmanlı yönetimi üzerinde etkinlik sağlamış, çıkarları tehlikeye düşen İngiltere ve Fransa rahatsız olmuştur.

İngiltere'ye Taviz Veriliyor...

Osmanlı Devleti Mısır sorununu çözme konusunda İngiltere'nin desteğini alabilmek amacıyla 1838 yılında Baltalimanı Ticaret Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu antlaşma İngiliz mallarının Osmanlı pazarlarına egemen olmasına ortam hazırlamıştır.

Baltalimanı Antlaşması, zaten zor durumda bulunan yerli tüccarların yabancı tüccarlarla rekabet etmesini zorlaştırmıştır.

Kavalalı Yeniden İsyan Ediyor...

Kütahya Antlaşması Mehmet Ali Paşa'yı memnun etmemişti. Vermesi gereken vergiyi ödemediği için Osmanlı yönetimiyle tekrar karşı karşıya gelmiş, iki taraf arasında Nizip'te yaşanan savaşı yine Mısır ordusu kazanmıştır.

Gelişmeleri tehlikeli bulan İngiltere'nin girişimleri ile Londra'da bir konferans düzenlenmiş ve Londra Antlaşması imzalanmıştır (1840).

Bu antlaşma ile;

- Mısır'ın idaresi Mehmet Ali Paşa ve ailesine bırakıldı.
- Suriye, Adana ve Girit valilikleri Osmanlı yönetimince geri alındı.

Bu antlaşma ile Akdeniz'deki çıkarlarını koruyan İngiltere, Osmanlı toprak bütünlüğünü koruma politikasını da sürdürmüştür.

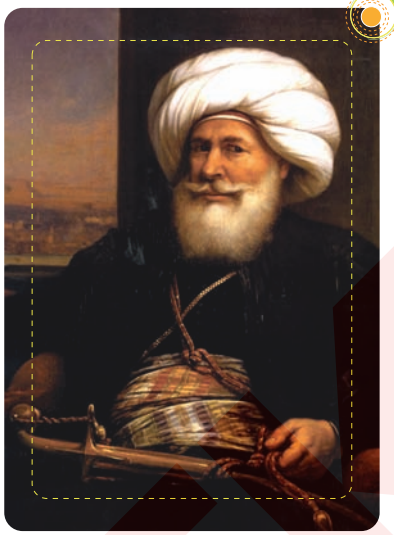

Kavalalı Mehmet Ali Paşa

örnek soru

Osmanlı döneminde İngiltere ile yapılan Baltalimanı Antlaşması'ndan başlayarak o zamana kadar yüzde üç olan gümrük vergisi ihracatta yüzde on iki, ithalatta ise yüzde beş olarak belirlenmiştir.

Bu bilgiye dayanarak;

I. Osmanlı Devleti'nde sanayi gelişecektir.
II. Osmanlı tacirleri yabancı tacirlerle rekabet edecek duruma gelecektir.
III. Yabancı mallar Osmanlı Devleti'nin pazarlarına egemen olacaktır.
IV. Osmanlı Devleti ticaret yolları üzerindeki egemenliğini sürdürecektir.
V. Osmanlı Devleti ekonomik yönden giderek dışa bağımlı olacaktır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) I ve II B) I ve V C) II ve III
D) II ve V E) III ve V

(ÖSS 1996)

çözüm

Baltalimanı Antlaşması, yabancı malların Osmanlı Devleti'nin pazarlarına egemen olmasına ve Osmanlı Devleti'nin ekonomik yönden giderek dışa bağımlı hale gelmesine yol açmıştır.

Cevap E

11.6 Boğazlar iç sorundu, artık dış sorun...

Hünkar İskelesi Antlaşması'nın süresi bitince İngiltere ve Fransa liderliğinde bir konferans düzenlenmiş, Londra Boğazlar Sözleşmesi imzalanmıştır (1841).

Bu sözleşmeye göre;

- Boğazlar Osmanlı yönetiminde kalacak, barış zamanlarında savaş gemilerine kapatılacaktı.
- Avrupalı devletler antlaşmayı garanti altında bulunduracaklardı.

Bu sözleşme Rusya'nın boğazlar üzerinde elde ettiği ayrıcalıklı konumu kaybetmesine yol açmış, boğazların uluslararası bir statü kazanmasını sağlamıştır.

İstanbul Boğazı

3. TANZİMATTAN MEŞRUTİYETE

11.7 Yıl 1839, Tanzimat Fermanı yayınlanıyor...

Dönemin sadrazamı Mustafa Reşit Paşa tarafından hazırlanmıştır. Bu fermanın hazırlanmasında; Avrupalı devletlerin siyasi desteğinin sağlanmaya çalışılması ve azınlıklara yeni haklar verilerek bağımsızlık arayışlarının sona erdirilmek istenmesi rol oynamıştır.

Mustafa Reşit Paşa

Tanzimat Fermanı'nın Bazı Maddeleri

- Herkes kanun karşısında eşit kabul edilecektir.
- Rüşvet ve iltimasın önüne geçilecektir.
- Fark gözetilmeksizin halkın can ve mal güvenliği teminat altına alınacaktır.
- Vergi adaleti sağlanacak, herkesten gelirine göre vergi alınacaktır.
- Mahkemeler halka açık olacak, hiç kimse mahkeme edilmeden cezalandırılmayacaktır.
- Askerlik işlemleri düzenlenecek ve askerlik vatan görevi haline getirilecektir.

Tanzimat Fermanı Neden Önemli?

- Mülk ve mal edinebilme ve miras bırakabilme hakkı genişletilmiş, özel mülkiyet kavramı güçlendirilmiştir.
- Fark gözetilmeksizin halkın eşit kabul edileceği, kanun üstünlüğüne bağlı kalınacağı ilan edilmiştir.
- Halkın devlete olan güveni artırılmak istenmiştir.
- Gayrimüslimlere de askerlik yapma yükümlülüğü getirilmiştir.
- Padişahın yetkileri kendi iradesi ile kısıtlanmıştır.
- Tanzimat Fermanı, Osmanlı ülkesinde anayasacılık faaliyetlerinin başlangıcı olarak kabul edilir.

örnek soru

Osmanlı Devleti'ndeki bazı gelişmeler şunlardır:

I. Sened-i İttifak ile ayanlardan devletin emirlerine uyacaklarına dair söz alınmıştır.

II. "Devlet Ocak içindir." anlayışıyla hareket eden Yeniçeri Ocağı kaldırılmıştır.

III. Tanzimat Fermanı'yla, her kuvvetin üstünde kanun kuvvetinin varlığı kabul edilmiştir.

Bu gelişmelerden hangileri, padişaha yeniden güç kazandırma amacına yöneliktir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

(ÖSS 2001)

çözüm

Ayanlardan söz alınması ve Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması padişaha yeniden güç kazandırma amacına yöneliktir.

Cevap C

11.8 Kırım Savaşı ya da Rusya'nın kırılan hayalleri (1853-1856)

Rusya, Boğazlar üzerinde etkin olmak için kutsal yerlerin statüsünü bahane etmiş ve Osmanlı yönetiminden bazı isteklerde bulunmuştur. Bu isteklerin kabul edilmemesi üzerine Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir (1853).

Rus birliklerinin Eflak ve Boğdan'ı işgal etmesi üzerine İstanbul'a donanma gönderen İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'ni desteklemiştir.

Londra Boğazlar Sözleşmesi'nin bozulduğunu ileri süren Ruslar, Osmanlı donanmasının önemli bir bölümünü Sinop'ta yakmışlardır. İngiltere, Fransa, Avusturya ve Piyemonte Osmanlı Devleti'nin yanında yer almıştır.

Rusya Savaşı Kaybediyor...

Kendisine karşı oluşan askeri ittifak karşısında zor durumda kalan Rusya barış istemiş, 1856 yılında Paris'te yapılan konferansa İngiltere, Fransa, Osmanlı, Avusturya, Prusya ve Piyemonte katılmıştır.

1856'da Paris Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmanın önemli bazı maddeleri şunlardır:

- Osmanlı Devleti bir Avrupa devleti sayılacak, Avrupa devletler hukukundan yararlanacaktır.
- Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü Avrupalı devletlerin garantisi altında olacaktır.
- Osmanlı Devleti Islahat Fermanı ilkelerini yerine getirecektir.

- Boğazlar 1841 Londra Antlaşması geçerli olmak kaydıyla bütün ticaret gemilerine açık, savaş gemilerine kapalı tutulacaktır.
- Osmanlı Devleti ve Rusya Karadeniz'de donanma bulunduramayacak ve tersane açamayacaktır.
- Tuna Nehri Avrupalı bir komisyon tarafından yönetilecek, bütün ticaret gemilerine açık olacaktır.

Kırım Savaşı ile Rusya'nın Osmanlı toprakları ile ilgili planları engellenmiştir. İngilizler Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını korumuşlardır.

Paris Barış Konferansı

Paris Antlaşması sonucunda;

- Avrupalı devletler, Islahat Fermanı'nı kullanarak Osmanlı içişlerine karışmıştır.
- Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü tek başına koruyamadığı anlaşılmıştır.
- Osmanlı Devleti galip tarafta yer almasına rağmen yenik devlet muamelesi görmüştür.

Osmanlı Devleti, savaş sırasında ilk kez dış borç almış, borçlanma süreci daha sonraki yıllarda da sürdürülmüştür.

Bir süre sonra borçlarını ödeyemez hale gelen Osmanlı yönetimi 1881 yılında Muharrem Kararnamesi'ni yayınlayarak dış borçları için yeni ödeme koşulları belirlenmesini sağlamıştır.

Avrupalı devletler alacaklarını tahsil edebilmek için Duyun-ı Umumiye İdaresi'ni kurmuş, Osmanlı Devleti'nin bazı vergi gelirlerine el koymuştur.

11.9 Islahat Fermanı, azınlıklara yepyeni haklar (1856)

Avrupalı devletlerin desteğini almak ve Osmanlı içişlerine karışılmasını engellemek amacıyla Islahat Fermanı ilan edilmiştir. Bu ferman Osmanlı topraklarında yaşayan gayrimüslimlere yeni haklar veren bir belgedir.

Islahat Fermanı'nın Bazı Maddeleri

- İnanç özgürlüğü sağlanacak, gayrimüslimlere ibadethanelerini onarma hakkı verilecektir.
- Gayrimüslimlere yönelik hakaret ifade eden sıfatlar kullanılamayacaktır.
- Gayrimüslimler devlet memuru olabilecek, istedikleri okullarda okuyabileceklerdir.
- İltizam usulü kaldırılacak, vergiler adaletli şekilde toplanacaktır.
- Gayrimüslimler bedel ödeyerek askerlikten muaf olacaklardır.
- Yabancılar Osmanlı topraklarında mülk edinme hakkına sahip olacaklardır.
- Mahkemeler herkese açık olacak, herkes kendi dinine göre yemin edecektir.
- Ortodoks Patrikhanesinin aldığı kararlar devlet tarafından onaylandıktan sonra geçerlilik kazanacaktır.
- Gayrimüslimler şirket kurabilecek, il meclislerine üye olabileceklerdir.

Islahat Fermanı, gayrimüslimleri ayrıcalıklı bir konuma getirmiştir. Bu durum azınlıkların siyasi alanda güç kazanmaya başlamalarına yol açmıştır.

Osmanlıcılık düşüncesinin ürünü olan Tanzimat ve Islahat Fermanları toplumsal dengeyi zedelemiş, Osmanlı Devleti'nin parçalanma sürecini hızlandırmıştır.

Bir Osmanlı Rumu

4. OSMANLI DEVLETİ'NDE ANAYASAL DÜZENE GEÇİŞ VE SİYASİ GELİŞMELER

11.10 Meşrutiyetin ilanı, halk artık yönetime ortak (1876)

Mithat Paşa ve bir grup devlet adamı tarafından hazırlanan Kanun-ı Esasi'nin padişah tarafından kabul edilmesiyle birlikte 1876 yılında Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet rejimine geçilmiştir.

Yeni rejimin ilanı Balkan sorununun çözülebilmesi için Osmanlı Devleti, Rusya, İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya ve İtalya'nın katılımıyla düzenlenen İstanbul Konferansı sırasında gerçekleştirilmiştir.

Osmanlı yönetimi, Meşrutiyet'i ilan etmekle Avrupalı devletlerin Osmanlı içişlerine karışmalarını engellemeyi ve azınlıkların bağımsızlık isyanlarını sona erdirmeyi amaçlamıştır.

Meşrutiyetin ilanında Avrupa tarzı yönetim biçimlerini benimseyen Genç Osmanlılar grubunun çalışmaları etkilidir.

Meşrutiyet'in ilanının ardından seçimler düzenlenmiş, 1877 yılında Meclis-i Mebusan açılmıştır. Bu mecliste azınlık milletvekilleri de yer almıştır.

Ancak azınlıklar, yönetimde söz sahibi olmalarına rağmen yabancı devletlerin kontrolünde hareket etmeye devam etmişlerdir.

Bağımsızlık düşüncesinin güçlenmesi, Osmanlı meclisinin düzgün çalışmasını engellemiştir.

II. Abdülhamit Han

Kanun-ı Esasi'nin Bazı Maddeleri

- Yasama görevi, Ayan Meclisi ve Mebusan Meclisi tarafından üstlenilecektir.
- Ayan Meclisi üyeleri padişah tarafından, Mebusan Meclisi üyeleri ise dört yıllığına halk tarafından belirlenecektir.
- Yürütme görevi Bakanlar Kurulu'na aittir. Bakanlar Kurulu'nun başı ise padişahtır.
- Kanun teklifi Bakanlar Kurulu tarafından yapılabilir.
- Padişah, meclisi kapatma ve sürgün yetkisine sahiptir.
- Hükümet, padişaha hesap vermekle yükümlüdür.
- Özel mülkiyet hakkı, eğitim ve öğretim özgürlüğü, inanç ve basın özgürlükleri anayasal garanti altına alınmıştır.

Kanun-ı Esasi ile Osmanlı Devleti'nde parlamenter yönetim başlamış, halk padişahın yanında yönetime katılarak, seçme ve seçilme hakkını kullanmıştır.

Yeni anayasa padişahın yetkilerini kısıtlamamış, meclisin yetkilerini ise sınırlı tutmuştur.

II. Abdülhamit, 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nı bahane ederek Meclis-i Mebusan'ı kapatmıştır.

örnek soru

1876 yılında ilan edilen Kanun-ı Esasi'ye göre,

I. Hükümet padişaha karşı sorumludur.

II. Mebusan Meclisi üyelerini halk seçer.

III. Meclis'i açıp kapama yetkisi padişaha aittir.

Bu durumlardan hangileri, Osmanlı Devleti'nin monarşik yapısının değişmediğini gösterir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) I ve III E) II ve III

(ÖSS 2006)

çözüm

Hükümetin padişaha karşı sorumlu olması ve Meclis'i açıp kapama yetkisinin padişaha ait olması Osmanlı Devleti'nin monarşik yapısının değişmediğini gösterir.

Cevap D

11.11 Büyük yıkım, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı (93 Harbi)

Avrupalılar Balkan Bunalımına çözüm bulmak amacıyla düzenlenen İstanbul Konferansı'nda Osmanlı yönetiminden,

- Bosna Hersek ve Bulgaristan'a özerklik verilmesi,
- Sırbistan ve Karadağ'da bulunan askerlerin geri çekilmesi isteklerinde bulunmuşlardır.

Bu istekler Osmanlı yönetimi tarafından kabul edilmeyince, Rusya Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştır. Osmanlı yönetiminin Avrupa'dan yardım elde etme çabaları sonuçsuz kalmıştır.

Ruslar, Balkanlar ve Kafkasya üzerinden Osmanlı

topraklarına girmiş, doğuda Erzurum, batıda ise Yeşilköy'e kadar gelen Rus birlikleri, Osmanlı Devleti'ni barış istemek zorunda bırakmıştır.

1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1878 yılında Ayastefanos Antlaşması imzalanmıştır.

Bu antlaşmanın maddelerinden bazıları şunlardır:

- Büyük Bulgaristan Krallığı kurulacaktır.
- Kars, Batum, Ardahan ve Doğu Beyazıt Rusya'ya verilecektir.
- Karadağ, Sırbistan ve Romanya bağımsız olacaktır.
- Bosna-Hersek'e özerklik tanınacaktır.
- Osmanlı Devleti, Rusya'ya tazminat ödeyecektir.
- Girit'te ve Ermenilerin yaşadığı bölgelerde ıslahatlar yapılacaktır.

örnek soru

1877 - 78 Osmanlı - Rus Savaşı'ndan önce Avrupa devletleri tarafından Osmanlı Devleti'ne bildirilen Londra Protokolü'nde, Osmanlı topraklarından olan Bosna-Hersek ve Bulgaristan'da ıslahat yapılması, bu yörelerde bulunan Osmanlı ordusunun bir kısmının terhis edilmesi ve yapılacak ıslahatın İstanbul'daki elçiler tarafından kontrol edilmesi istenmiştir.

Avrupa devletlerinin bu istekleri, aşağıdakilerden hangisine bir hazırlık niteliğindedir?

A) Osmanlı Devleti'nin içte ve dışta güç kazanmasına

B) Müslüman olmayanların Mecliste, Müslüman olanlarla aynı oranda temsil edilmesine

C) Bu yörelerin yönetimde özerklik kazanmasına

D) Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da toprak bütünlüğünün korunmasına

E) Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletler hukukundan yararlanmasına

(ÖSS 1999/I)

çözüm

Avrupalı devletlerin istekleri söz konusu yörelerin İstanbul'la bağlarının zayıflatılması yani yönetimde özerklik kazanmasına bir hazırlık niteliğindedir.

Cevap C

11.12 İngilizler Ayastefanos'u kabul etmiyor, yeni antlaşma yolda...

Ayastefanos Antlaşması Rusya'ya avantaj sağlıyordu. Bu durum İngiltere'yi rahatsız etmiş, başka bir antlaşma için görüşmelere başlanması istenmiştir.

Berlin'de düzenlenen barış konferansında yeni bir antlaşmanın taslağı üzerinde durulmuş ve Berlin Antlaşması imzalanmıştır (1878).

Bu antlaşmanın maddelerinden bazıları şunlardır:

- Bulgaristan toprakları üçe ayrılacaktır.
- Bulgar krallığı, Osmanlı Devleti'ne bağlı özerk bir krallık olacaktır.
- Makedonya, ıslahat şartıyla Osmanlı egemenliğinde kalacaktır.
- Doğu Rumeli bölgesi Osmanlılarda kalacak, ancak Hıristiyan bir vali tarafından yönetilecektir.
- Bosna-Hersek Osmanlı Devleti'nin toprağı olacak fakat yönetimi Avusturya'ya bırakılacaktır.
- Girit'te ve Ermenilerin yaşadığı bölgelerde ıslahatlar yapılacaktır.
- Karadağ, Romanya ve Sırbistan bağımsız olacaktır.
- Kars, Batum ve Ardahan Rusya'ya bırakılacak, Doğu Beyazıt ise Osmanlı Devleti'ne ait olacaktır.
- Osmanlı Devleti, Rusya'ya tazminat ödeyecektir.

Berlin Kongresi

Berlin Antlaşması Ne Anlama Geliyor?

- Osmanlı Devleti'nin tek kazancı Doğu Beyazıt'tır.
- Ermeni Sorunu ortaya çıkarılmış ve uluslararası bir mesele haline getirilmiştir.
- İngiltere, Osmanlı toprak bütünlüğünü koruma politikasından vazgeçmiştir.
- İngiltere'nin politikasındaki değişiklik Osmanlı Devleti'nin Almanya'ya yaklaşmasına yol açmıştır.
- Rusya'nın Akdeniz'e inmesine engel olunmuştur.

11.13 Ermeni sorunu ortaya çıkıyor...

Ermeniler, Osmanlı egemenliği altında yüzyıllarca yaşamıştır. Hoşgörü politikası Ermeniler için de geçerli olmuştur.

Ermeniler Osmanlı Devleti'ne olan bağlılıkları nedeniyle "Millet-i Sadıka" (Sadık Millet) olarak adlandırılmıştır.

Ermenilerin bağımsızlık düşüncesi, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonucu, Rusların, Doğu Anadolu'nun bazı şehirlerini işgal etmesi sürecinde güçlenmiştir.

Ruslar 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında ele geçirdikleri Osmanlı topraklarındaki Ermenileri bağımsızlık yönünde kışkırtmıştır.

Bu girişim sonuç vermiş ve yer yer isyanlar çıkmıştır. Berlin Kongresi'nden sonra Avrupa politikasında öne çıkan Ermeni sorunu, Avrupalı devletler tarafından kullanılmak istenmiştir.

Bağımsızlık amaçlayan Ermeniler komiteler kurmaya başlamıştır. Kurulan bu gizli komiteler arasında en önemlileri XIX. yüzyıl sonunda kurulan Hınçak ve Taşnak komiteleridir.

Osmanlı ülkesinde bir Ermeni okulu

11.14 Osmanlı Devleti'nin kayıpları durmak bilmiyor...

Kıbrıs İngiltere'ye Bırakılıyor: Rusya'nın Akdeniz'e inmesini engellemek isteyen İngiltere, Berlin Antlaşması sürecindeki çabaları karşılığında Osmanlı yönetiminden Kıbrıs'ı istemiştir. Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ı 1878 yılında geçici olarak İngiltere'ye bırakmak zorunda kalmıştır.

Fransız Askerleri Tunus'ta: Sınır çatışmalarını bahane eden Fransa 1881 yılında Tunus'u işgal etmiştir.

İngiltere Mısır'ı İşgal Ediyor: Mısır, XIX. yüzyıl sonlarında İngiltere ve Fransa'ya borçlanmış, İngilizler bu borçlara karşılık Süveyş Kanalı tahvillerini ele geçirmeye başlamıştır.

Borçlarını ödeyemeyen Mısır yönetimine İngiltere baskı yapmaya başlayınca Mısır'da isyan çıktı. İngilizler, Arabi Paşa komutasındaki Mısır ordusunu yenip Mısır'ı işgal etti (1882).

11.15 Meşrutiyet ikinci defa ilan ediliyor... (1908)

Saltanatı boyunca tüm yetkileri elinde toplayan II. Abdülhamit, bu durumu 1908 yılına kadar sürdürmüştür. Ancak XX. yüzyıl başlarında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin meşrutiyete yönelik çalışmaları hız kazanmıştır.

Bu dönemde Balkanlarda bazı subaylar tarafından yönetime karşı isyanlar çıkarılmıştır.

Aydınların ve bazı devlet adamlarının baskılarına karşı koyamayan padişah 1908'de Meşrutiyet'i ikinci defa ilan etmiştir.

Yeni anayasa ile;

- Padişahın yetkileri kısıtlanmış, hükümet meclise karşı sorumlu hale getirilmiştir.
- Meclise padişahı tahttan indirme yetkisi verilmiştir.
- Siyasi partiler kurulmuştur.

Bu çalkantılı dönemde önemli toprak kayıpları yaşanmıştır. Bulgaristan bağımsızlığını ilan etmiş, Avusturya Bosna-Hersek'i topraklarına katmıştır.

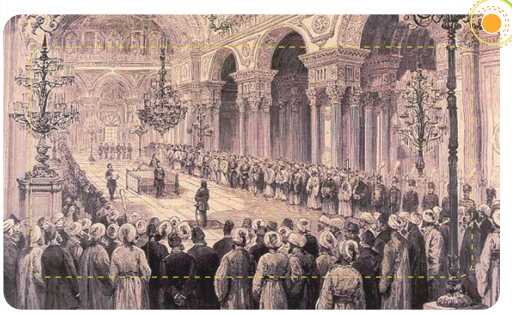

Meşrutiyet ilan ediliyor.

31 Mart Olayı

Yönetimde etkinlik sahibi olan İttihat ve Terakki Partisi'nin faaliyetlerinden memnun olmayan bazı çevreler tarafından İstanbul'da isyan (31 Mart Olayı) çıkarılmıştır (1909).

Selanik'ten gelen Hareket Ordusu bu isyanı bastırmıştır. Yeni rejimi hedef alan bu isyan sonucunda II. Abdülhamit tahttan indirilmiştir.

Almanya Osmanlı Devleti'ne Yaklaşıyor...

İngiltere, geleneksel Osmanlı toprak bütünlüğünü koruma politikasından 1907 yılında Rus çarı ile düzenlenen Reval Görüşmeleri'nde vazgeçmiştir.

İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı toprak bütünlüğünü hedef alan girişimleri, Osmanlı yönetimini Almanya ile ilişkilerini geliştirmeye yöneltmiştir.

Almanya XIX. yüzyıl sonlarında Osmanlı topraklarında giriştiği demiryolu projeleri ile hem ekonomik etkinliğini artırmayı hedeflemiş, hem de Orta Doğu'da güçlenmeye çalışmıştır.

örnek soru

Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet Dönemi'nde,

I. Hükümet Mebuslar Meclisi'ne karşı sorumludur.

II. Mebuslar Meclisi üyelerinin dört yılda bir yenilenmesi usulü devam etmiştir.

III. Ayan Meclisi üyelerinin padişah tarafından atanmaları sürmüştür.

Bunlardan hangileri, Meclis üstünlüğünü göstermektedir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) II ve III

(ÖSS 2001)

çözüm

Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet dönemi ile ilgili olarak verilen "Hükümet Mebuslar Meclisi'ne karşı sorumludur." öncülü Meclis üstünlüğünü göstermektedir.

Cevap A

5. XIX. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NDEKİ KÜLTÜREL DEĞİŞMELER

11.16 **Toplum yapısında önemli değişimler yaşanmıştır.**

XIX. yüzyılda Osmanlı topraklarında önemli göç hareketleri yaşanmıştır. Bu göçler daha çok kaybedilen topraklardan Anadolu'ya doğru gerçekleşmiştir.

1848'de Avusturya ve Rus işgalinden kaçan Macar milliyetçileri ve Lehliler Osmanlı topraklarına sığınmıştır. Şehirleşme bu yüzyılda hız kazanmıştır. Ülkeye yabancı sermaye girişi hızlanmış, demiryolları, tramvay ve otomobil, telgraf kullanılmaya başlanmış, postaneler açılmıştır.

Avrupa tarzı yaşam halk arasında yaygınlaşmış, Türk İslam geleneklerinin yerini Batı tarzında dekorasyon ve giyim biçimleri almaya başlamıştır.

Dolmabahçe Sarayı bu dönemde inşa edilmiştir.

örnek soru

Tanzimat'tan sonra birçok alanda yeni kurumlar kurulmuş, eskilerine dokunulmamış ancak bunlar işlevsiz hale getirilmiştir.

Bu tutumun,

I. medrese mezunlarının iş olanaklarının daralması,

II. modern eğitimin yaygınlaşması,

III. modern yargılama usullerinin uygulandığı mahkemelerin sayıca artması

durumlarından hangilerine ortam hazırladığı savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) I, II ve III

(ÖSS 2009 / Soru-2)

çözüm

Her üç gelişme de Tanzimat'tan sonra eski kurumların işlevsiz hale gelmesine ortam hazırlamıştır.

Cevap E

11.17 Basın-yayın ve eğitim alanında değişim zamanı...

II. Mahmut Dönemi'nde Takvim-i Vekayi adıyla ilk resmi gazete çıkarılmıştır. Abdülmecit Dönemi'nde ise Ceride-i Havadis adıyla yeni bir resmi gazete yayınlanmıştır.

Osmanlı Devleti'ndeki ilk özel gazete ise Şinasi tarafından çıkarılan Tercüman-ı Ahval'dir.

Gazeteler zaman içinde çoğalmış ve Osmanlı yönetimine karşı birer muhalefet odağı haline gelmeye başlamıştır.

Tanzimat Dönemi'nden itibaren ders müfredatları ve ders araçları yenilenmeye ve çağdaşlaştırılmaya, Avrupa'dan yararlanarak yeni öğretim yöntemleri uygulanmaya çalışılmıştır.

Ahmet Cevdet Paşa'nın önderliğinde Encümen-i Daniş kuruldu. Bu kurum ders kitaplarının seçimi ile uğraşmakta idi.

1856 yılında Maarif-i Umumiye Nezareti (Milli Eğitim Bakanlığı) kuruldu.

1869 yılında Maarif-i Umumiye Nizamnamesi yayınlanarak, sıbyan mektebi, rüştiye, idadi, sultani ve darulfünun gibi okulların açılmasına karar verildi.

1900 yılında İstanbul Darulfünunu açıldı. Bu arada ülkede meslek okullarının açılmasına da önem verildi.

Yabancı okullar: Osmanlı topraklarında XIX. yüzyılda yabancılar tarafından eğitim kurumları açılmaya başlamıştır.

Yabancı okullar batı tarzında eğitim anlayışını Osmanlı topraklarına getirmeleri yanında, ülkede bulunan azınlık unsurlar arasında milliyetçilik düşüncesinin güçlenmesini de sağlamıştır.

Bu durum Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü koruma çabalarını olumsuz etkilemiştir.

Yabancı okullar Osmanlı topraklarında uzun süre herhangi bir devlet denetimine tabi olmaksızın eğitim vermişlerdir.

örnek soru

Tanzimat Dönemi'nde, Osmanlı Devleti'nde Avrupa ile ilişkiler artmış, ülkede gazeteler çıkarılmış, bu gazetelerde siyasi ve kültürel konularda yazılar yazılmaya başlanmıştır.

Aşağıdakilerden hangisinin bu durumun sonuçlarından biri olduğu savunulamaz?

A) Halkın aydınlanması

B) Halkın yenilik hareketlerine öncülük etmesi

C) Halkın çevrede olup bitenlere ilgi duyması

D) Okuma ve yazmanın önem kazanması

E) Kültürel iletişimin artması

(ÖSS 2000)

çözüm

Osmanlı Devleti'ndeki gerçekleştirilen yenilik hareketlerinde halkın herhangi bir öncü rolünden söz edilemez.

Cevap B

11.18 Batılılaşma sürecinde kültür, sanat ve mimari alanında değişimler yaşanmıştır.

Geleneksel Osmanlı kültüründe önem verilmeyen resim ve heykelcilik, XIX. yüzyılda Avrupa kültürünün etkisiyle Osmanlı topraklarında yayılmaya başlamıştır.

Sanat eğitimi ile ilgili olarak Sanayi-i Nefise Mektebi (Güzel Sanatlar Okulu) açılmıştır.

Yüzyılın sonlarında müzecilik çalışmaları başlamış, II. Abdülhamit Dönemi'nde İstanbul'da bir arkeoloji müzesi kurulmuştur.

Osmanlı topraklarında XIX. yüzyılda batı tarzında önemli mimari eserler ortaya koyulmuştur.

Dolmabahçe, Yıldız ve Çırağan sarayları, Ortaköy ve Dolmabahçe camileri bu eserlerden bazılarıdır.

KAVRAMA TESTİ 1

(11.1 - 11.9)

1. Osmanlı Devleti'nde 1808 yılında imzalanan Sened-i İttifak, yerel güç odağı durumundaki ayanların yetkilerinin artırılması anlamını taşımaktadır.

Bu gelişme, aşağıdakilerden hangisinin göstergesidir?

A) Askeri düzenlemeler yapıldığının

B) Ekonomik gerilemenin sürdüğünün

C) Devletler arası siyasi ittifaklara girildiğinin

D) Çok uluslu toplum yapısının korunduğunun

E) Merkezi yönetimin otoritesinin zayıfladığının

2. Osmanlı ülkesinde yapılan ilk nüfus sayımı II. Mahmut döneminde asker olabilecekleri belirlemek amacıyla sadece erkeklerin sayılması şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Bu uygulamaya bakılarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

A) Askeri etkinlik artırılmaya çalışılmıştır.

B) Devlet otoritesi zayıflamıştır.

C) Kadın - erkek eşitliğinin sağlanması konusu gündeme gelmiştir.

D) Yönetim şekli tartışılmaya başlanmıştır.

E) Kültürel düzenlemeler yapılmıştır.

3. Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılda Avrupa'ya öğrenci gönderilmeye başlandığı görülür.

Bu gelişme,

I. Eğitim alanında Avrupa'nın gerisinde kalınmıştır.

II. Avrupa'da yaşanan gelişmelerden yararlanılmak istenmiştir.

III. Osmanlı ülkesinde kültürel değişim süreci yavaşlamıştır.

yargılarından hangilerini doğrular niteliktedir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) I ve III E) II ve III

4. – Milliyetçilik akımı XVIII. yüzyıl sonlarında Avrupa'da yaşanan gelişmelere bağlı olarak güç kazanmıştır.

– Osmanlı Devleti'nde bağımsızlığı amaçlayan ilk isyanlar XIX. yüzyıl başlarında Rumeli'de çıkarılmıştır.

Buna göre, ilk ayrılıkçı isyanların Balkanlarda görülmesinde aşağıdakilerden öncelikle hangisinin etkisinden söz edilebilir?

A) Mutlak yönetim anlayışının

B) Çok uluslu toplum yapısının

C) Bölgenin Avrupa etkisine daha açık olmasının

D) Bölgede Türk nüfusun azınlıkta olmasının

E) Devletin askeri harcamalarının artmasının

5. Osmanlı Devleti'nde bağımsızlık amaçlı ilk Yunan isyanı 1820 yılında Eflak'ta çıktı. Ancak başarılı olamadı.

Bu başarısızlıkta aşağıdakilerden hangisinin temel belirleyici olduğu savunulabilir?

A) Avrupalı devletlerden destek alınmak istenmesi

B) Bölge halkının isyana destek vermemesi

C) Osmanlı yönetiminin denge politikası izlemesi

D) Avrupalı devletlerin Osmanlı azınlıklarını desteklemesi

E) Avrupalı devletler arasında ekonomik rekabet yaşanması

6. 1821'de başlayan Yunan İsyanı karşısında yetersiz kalan Osmanlı yönetimi, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemiştir.

Bu gelişmeler aşağıdakilerden hangisinin göstergesidir?

A) Mısır bir dış sorun haline gelmiştir.

B) Avrupa tarzı ıslahatlara hız verilmiştir.

C) Osmanlı Devleti toprak bütünlüğünü koruyamaz durumdadır.

D) Dış sorunlar devleti iç politikada zor durumda bırakmıştır.

E) Mısır'daki Osmanlı egemenliği tehlikeye girmiştir.

7. Osmanlı Devleti 1812 yılında Rusya ile Bükreş Antlaşması'nı imzalamış ve ilk kez bir Hıristiyan azınlığa siyasi ayrıcalık vermiştir.

Bu durumun,

I. Balkanlarda bağımsızlık düşüncesinin güçlenmesi,

II. Osmanlı iç işlerine karışılmasının önlenmesi,

III. Rusya'nın Balkanlardaki kazanımlarının elinden alınması

gelişmelerinden hangilerine ortam hazırladığı söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

8. Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'nden koparak bağımsızlığını kazanmasında 1828 yılında yaşanan Osmanlı - Rus Savaşı'nın etkisi büyüktür.

Bu gelişmeye bakılarak, Balkanlarda yaşanan bağımsızlık hareketlerinde aşağıdakilerden hangisinin belirleyici bir rol üstlendiğinden söz edilebilir?

A) Rusların Osmanlı Devleti'ne yönelik baskılarının
B) Osmanlıların denge politikası izlemelerinin
C) Azınlıklara yönelik baskıcı bir yönetim anlayışına sahip olunmamasının
D) Padişahın mutlak yetkilere sahip olmasının
E) Osmanlı ordusunda yapılan Batı tarzında düzenlemelerin

9. XIX. yüzyılda Rusya, Osmanlı Devleti aleyhindeki bütün ittifaklara katıldığı halde Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı'nda Osmanlı Devleti'ne yardım etmek için donanmasını göndermiştir.

Rusya'nın politikasındaki bu değişikliğin temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Balkanlarda yeni devletler istemesi
B) Akdeniz'de çıkarlarını korumaya çalışması
C) Osmanlı Devleti'ndeki yenilikleri desteklemesi
D) Ortodoksları himaye etmek istemesi
E) Mısır'ı topraklarına katmak istemesi

10. 1839 tarihli Tanzimat Fermanı'nda "Mahkemeler herkese açık yapılacak, hiç kimse yargılanmadan cezalandırılmayacaktır." hükmü yer almıştır.

Bu hüküm dikkate alındığında,

I. Mülkiyet hakları yasal güvence altına alınmıştır.

II. İnanç özgürlüğü korunmaya çalışılmıştır.

III. Hukukun üstünlüğü ilkesi egemen kılınmaya çalışılmıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) I, II ve III

11. **Osmanlı Devleti'nin Rusya ile imzaladığı 1856 tarihli Paris Antlaşması'nda yer alan,**

I. Tuna nehri ulaşımı Avrupa devletlerinden oluşan bir komisyona bırakılacaktır.

II. Boğazlar, Londra Sözleşmesi'ne göre yönetilecektir.

III. Karadeniz tarafsız deniz olacaktır.

maddelerinden hangileri, Osmanlı Devleti'nin Karadeniz'deki etkinliğini yitirdiğini göstermektedir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

12. Osmanlı yönetimi Paris Barış Antlaşması ile 1856 yılında Eflak ve Boğdan'ın özerkliğini kabul etmiş, Sırbistan'a verdiği ayrıcalıkları genişletmiştir.

Bu gelişmelerin, aşağıdakilerden hangisini hızlandırdığı söylenebilir?

A) Merkezi otoritenin güçlenmesini
B) Denizlerdeki askeri etkinliğin zayıflamasını
C) Balkanlarda siyasi istikrarın sağlanması çabalarını
D) Balkanlarda bağımsızlık arayışı sürecini
E) Balkanlarla ilgili askeri mücadelelerin sona ermesini

E - A - C / C - B - C / A - A - B / C - C - D

KAVRAMA TESTİ 2

(11.10 - 11.18)

1. 1876'da ilan edilen meşrutiyet yönetimi, 1877 yılında Osmanlı - Rus savaşı ileri sürülerek padişah II. Abdülhamit tarafından sona erdirilmiştir.

Bu gelişmeye bakılarak,

I. Yeni yönetim şekli süreklilik kazanamamıştır.

II. Halkın yönetimdeki etkinliği kısa süreli olmuştur.

III. Osmanlı Devleti'nde demokrasi arayışları sona ermiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

2. Osmanlı Devleti'nde meşrutiyetin ilanı ile açılan Meclis-i Mebusan'da Balkan uluslarına da temsil hakkı verilmiştir.

Bu düzenlemenin,

I. Batılı devletlerin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmasını önleme,

II. milliyetçi akımların azınlıklar üzerindeki etkisini azaltma,

III. devletin toprak bütünlüğünü koruma

amaçlarından hangilerini gerçekleştirmeye yönelik olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) I, II ve III

3. **Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılda yaşanan,**

I. azınlık ayaklanmalarının devam etmesi,

II. gazetelerde yönetime dönük eleştirilerin artması,

III. Meşrutiyet'i ilan etmek istemeyen Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesi

gelişmelerinden hangileri, yenilik taraftarlarının güçlendiklerine kanıt olarak gösterilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) II ve III

4. Osmanlı Devleti, 1876'da toplanan İstanbul Konferansı'nda, Avrupalı devletlerin azınlık hakları ile ilgili taleplerini reddetmiştir.

Osmanlı yönetiminin bu tutumunun temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Ekonomik çıkarların korunmak istenmesi

B) Rusya'nın Balkanlara yerleşmesinin engellenmek istenmesi

C) Balkan uluslarının merkezle bağının korunmak istenmesi

D) Avrupa siyasetinde etkili olunmak istenmesi

E) Denge politikasının sona erdirilmek istenmesi

5. Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılın sonlarında Meşrutiyet'in ilanı için çalışmalar yapan İttihat Terakki Cemiyeti, ilk yıllarında gizli biçimde faaliyet göstermek durumunda kalmıştır.

İttihat Terakki'nin bu durumunun,

I. baskıcı devlet yönetimi,

II. ekonomik sorunlar,

III. padişahın mutlak yetkileri

olgularından hangilerine bağlı olarak oluştuğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) II ve III

6. Osmanlı Devleti'nin 1876 yılında Rusya ile imzaladığı Ayastefanos Antlaşması'na özellikle İngiltere tarafından tepki gösterilmiştir.

İngiltere'nin bu tepkisinde,

I. Büyük Bulgaristan Krallığı kurulacaktır.

II. Sırbistan, Karadağ ve Romanya'ya bağımsızlık verilecektir.

III. Kars, Ardahan ve Batum Rusya'ya bırakılacaktır.

hükümlerinden hangilerinin belirleyici olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) II ve III

7. Osmanlı Devleti'nin parçalanması için İngiltere'nin başvurduğu yollardan biri Ermenilerin bağımsızlık için kışkırtılmasıdır.

Buna göre, İngilizlerin aşağıdakilerden hangisini Osmanlı Devleti aleyhine kullandığı söylenebilir?

A) Ekonomik çıkarları
B) Azınlık unsurları
C) Avrupa toplumlarını
D) Halifelik makamını
E) Osmanlıcılık düşüncesini

8. Mısır, 1882 yılında İngilizler tarafından işgal edilmiştir.

Bu girişimin temel hedefinin aşağıdakilerden hangisi olduğu savunulabilir?

A) Hint sömürge yollarında denetimin güçlendirilmesi
B) Osmanlı Devleti'nin Almanya ile olan ilişkilerinin sona erdirilmesi
C) Akdeniz ticaretinin canlandırılması
D) Avrupa'da sınırların değişmesinin önlenmesi
E) Rusya'nın Balkanlarda güçlenmesinin önlenmesi

9. XIX. yüzyıl boyunca Osmanlı toprak bütünlüğünü koruma politikası izleyen İngiltere, XX. yüzyılda bu politikasını değiştirmiştir.

Bu politika değişikliğinin temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Rusya'nın Akdeniz'den uzak tutulmak istenmesi
B) Almanya'nın siyasi birliğini kurması
C) Fransa'nın güçlenmesinin önlenmek istenmesi
D) Osmanlı Devleti'nin Almanya ile yakınlaşma siyaseti izlemesi
E) Osmanlı azınlıklarının haklarının korunmak istenmesi

10. Osmanlı Devleti'nde 1908'de gerçekleşen yeni meşrutiyet ilanı, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin padişaha baskıları sonucunda gerçekleşmiştir.

Buna göre,

I. Padişah meşrutiyet yönetimini benimsememiştir.
II. Meşrutiyetin ilanında dış müdahaleler rol oynamıştır.
III. Padişahın yönetimdeki etkinliği bütünüyle sona erdirilmiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

11. Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet ile birlikte başlayan süreçte siyasal partilerin kurulması sağlanmıştır.

Bu düzenlemenin,

I. yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılması,
II. demokratikleşme sürecinin hızlandırılması,
III. farklı siyasi tercihlerin Meclis'e yansıması

gelişmelerinden hangilerine ortam hazırlama amacı taşıdığı söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

12. Osmanlı Devleti'nde meşrutiyet karşıtı 31 Mart İsyanı'nın bastırılmasından sonra, padişahın Meclis'i kapatma yetkisi kaldırılırken, Meclis'e padişahı tahttan indirme yetkisi verildi.

Bu değişikliklerin,

I. halkın yönetimdeki etkinliğinin artırılması,
II. demokrasi çabalarının güçlendirilmesi,
III. siyasal hakların genişletilmesi

amaçlarından hangilerine yönelik olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) I, II ve III

D - E - E / C - D - A / B - A - D / A - E - E

KD00-SS.01MD07

03

YGS TARİH

İçindekiler

1881'den 1919'a Mustafa Kemal 2

Milli Mücadele'nin Hazırlık Dönemi 10

Kurtuluş Savaşı'nda Cepheler 56

Türk İnkılabı 72

Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri 96

Atatürk Dönemi Dış Politika 114

Milli Güvenlik 128

MODÜLER ÜNİVERSİTE HAZIRLIK DERGİLERİ (GRUPLARA GÖRE DAĞILIM)

Sıra No	Dergi Adı	MF	TM	TS	MLMF	MLTD
01	YGS Türkçe 01	+	+	+	+	+
02	YGS Türkçe 02	+	+	+	+	+
03	YGS Türkçe 03	+	+	+	+	+
04	YGS Türkçe 04	+	+	+	+	+
05	YGS Tarih 01	-	+	+	-	+
06	YGS Tarih 02	-	+	+	-	+
07	YGS Tarih 03	-	+	+	-	+
08	YGS Coğrafya 01	-	+	+	-	+
09	YGS Coğrafya 02	-	+	+	-	+
10	YGS Coğrafya 03	-	+	+	-	+
11	YGS Coğrafya 04	-	+	+	-	+
12	YGS Felsefe 01	-	+	+	-	+
13	YGS Temel Matematik 01	+	+	+	+	+
14	YGS Temel Matematik 02	+	+	+	+	+
15	YGS Temel Matematik 03	+	+	+	+	+
16	YGS Temel Matematik 04	+	+	+	+	+
17	YGS Temel Matematik 05	+	+	+	+	+
18	YGS Kolay Geometri 01	-	-	+	+	+
19	YGS Kolay Geometri 02	-	-	+	+	+
20	YGS Kolay Geometri 03	-	-	+	+	+
21	YGS Fizik 01	+	-	-	+	-
22	YGS Fizik 02	+	-	-	+	-
23	YGS Fizik 03	+	-	-	+	-
24	YGS Fizik 04	+	-	-	+	-
25	YGS Fizik 05	+	-	-	+	-
26	YGS Kimya 01	+	-	-	+	-
27	YGS Kimya 02	+	-	-	+	-
28	YGS Meslek Biyoloji 01	-	-	-	+	-
29	YGS Meslek Biyoloji 02	-	-	-	+	-
30	YGS Meslek Biyoloji 03	-	-	-	+	-
31	LYS Dil ve Anlatım 01	-	+	+	-	-
32	LYS Dil ve Anlatım 02	-	+	+	-	-
33	LYS Edebiyat 01	-	+	+	-	-
34	LYS Edebiyat 02	-	+	+	-	-
35	LYS Edebiyat 03	-	+	+	-	-
36	LYS Tarih 01	-	-	+	-	-
37	LYS Tarih 02	-	-	+	-	-
38	LYS Tarih 03	-	-	+	-	-
39	LYS Çağdaş T. ve D. Trh. 01	-	-	+	-	-
40	LYS Çağdaş T. ve D. Trh. 02	-	-	+	-	-
41	LYS Coğrafya 1-2 01	-	+	+	-	-
42	LYS Coğrafya 1-2 02	-	+	+	-	-
43	LYS Psikoloji	-	-	+	-	-
44	LYS Sosyoloji	-	-	+	-	-
45	LYS Mantık	-	-	+	-	-
46	LYS Matematik 01	+	+	-	-	-
47	LYS Matematik 02	+	+	-	-	-
48	LYS Matematik 03	+	+	-	-	-
49	LYS Matematik 04	+	+	-	-	-
50	LYS Fizik 01	+	-	-	-	-
51	LYS Fizik 02	+	-	-	-	-
52	LYS Fizik 03	+	-	-	-	-
53	LYS Fizik 04	+	-	-	-	-
54	LYS Fizik 05	+	-	-	-	-
55	LYS Kimya 01	+	-	-	-	-
56	LYS Kimya 02	+	-	-	-	-
57	LYS Kimya 03	+	-	-	-	-
58	LYS Kimya 04	+	-	-	-	-
59	LYS Kimya 05	+	-	-	-	-
60	YGS-LYS Geometri 01	+	+	-	-	-
61	YGS-LYS Geometri 02	+	+	-	-	-
62	YGS-LYS Geometri 03	+	+	-	-	-
63	YGS-LYS Geometri 04	+	+	-	-	-
64	YGS-LYS Geometri 05	+	+	-	-	-
65	YGS-LYS Biyoloji 01	+	-	-	-	-
66	YGS-LYS Biyoloji 02	+	-	-	-	-
67	YGS-LYS Biyoloji 03	+	-	-	-	-
68	YGS-LYS Biyoloji 04	+	-	-	-	-
69	YGS-LYS Biyoloji 05	+	-	-	-	-
70	YGS-LYS Biyoloji 06	+	-	-	-	-

12

1881'DEN 1919'A MUSTAFA KEMAL

- Mustafa Kemal'in hayatı
- Öğrenim hayatı
- İlköğrenim
- Selanik Askeri Rüştiyesi'nde
- Manastır Askeri İdadisi yılları
- Askerlik hayatı
- Mustafa Kemal Trablusgarp'ta
- I. Dünya Savaşı yılları
- Siyasi hayatı
- Atatürk'ün kişisel özellikleri

12.1 Mustafa Kemal'in hayatı

Mustafa Kemal, 1881 yılında Selanik'te Ahmet Subaşı Mahallesi'nde bulunan bir evde doğdu. Babası Selanik'te Kırmızı Hafız olarak anılan Ahmet Efendi'nin oğlu Ali Rıza Efendi, annesi Sarıgüllü Hacı Sofu ailesinden Feyzullah Ağa'nın kızı Zübeyde Hanım idi.

Mustafa Kemal'in baba tarafından dedesi Hafız Ahmet Efendi, Osmanlı Devleti tarafından Konya ve Aydın'dan Makedonya'ya yerleştirilmiş Kocacık Yörüklerindendir. Annesi Zübeyde Hanım ise Selanik yakınlarındaki Langaza kasabasına yerleşmiş eski bir Türk ailesinin kızıdır.

Mustafa Kemal'in ailesi

Bir dönem evkaf katipliği ve gümrük memurluğunda bulunan Ali Rıza Efendi, 1876'da Selanik Asakir-i Milliye Taburu'nda birinci mülazım olarak görev almıştır. Daha sonra da kereste ticareti ile uğraşarak serbest ticaret yapmaya başlamıştır.

1871 yılında evlenen Ali Rıza Bey ve Zübeyde Hanım'ın beş çocuğu oldu. Atatürk'ün beş kardeşinden dördü küçük yaşlarda ölmüş, hayatta kalan tek kardeşi olan Makbule Hanım ise 1956 yılında vefat etmiştir.

Balkanlar XIX. yüzyılda milliyetçilik düşüncesinin güçlendiği ve Osmanlı yönetimine karşı bağımsızlık isyanlarının yaşandığı bir bölge durumundaydı.

Bu isyanlarda Avrupalı devletlerin ve özellikle de Rus kışkırtmalarının önemli bir rolü vardı. Bu durum Osmanlı aydınları arasında yeni arayışlara neden olmuştur.

Meşrutiyet yönetimini yeniden kurmak isteyen Osmanlı aydınları devlet otoritesinin zayıf olduğu Balkanlarda örgütlenmişlerdi.

Atatürk'ün doğduğu şehir olan Selanik, Avrupa şehirlerine olan yakınlığı ve farklı etnik grupları bir arada barındırması nedeniyle sosyal ve kültürel yönden canlı bir ortama sahipti. Avrupa'daki gelişmelerden kısa sürede haberdar olan ve etkilenen Selanik'te farklı fikirler tartışılabilmekteydi.

Doğduğu ve öğrencilik yıllarını yaşadığı şehrin bu özellikleri, Mustafa Kemal'in gelecekteki düşünce sisteminin oluşmasına büyük katkı yapmıştır.

Mustafa Kemal'in doğduğu ev

12.2 Öğrenim hayatı

İlköğrenim...

Mustafa Kemal, Haziran 1887'de başladığı ilköğrenimine, bir süre annesinin arzusuna uyarak Hafız Mehmet Efendi'nin mahalle mektebinde devam etti.

Fakat çok geçmeden babasının isteği ile Selanik'te Batılı tarzda eğitim veren Şemsi Efendi Mektebi'ne geçti ve ilkokulu burada bitirdi. Mustafa bu okulda okurken babası öldü (1888).

Ali Rıza Efendi'nin ölümü üzerine, Zübeyde Hanım üç çocuğu ile bir süre Selanik yakınlarındaki Langaza'da bulunan Rapla çiftliğinde kardeşi Hüseyin Efendi'nin yanına yerleşti.

Çiftlik hayatı nedeniyle Mustafa'nın öğrenimi bir süre aksadı. Aile bir süre burada kaldıktan sonra Zübeyde Hanım'ın Selanik'te bulunan kız kardeşinin yanına döndü. Mustafa bıraktığı yerden öğrenimine devam etti.

Selanik Askeri Rüştiyesi'nde...

Şemsi Efendi İlkokulu'ndan sonra bir süre Selanik Mülkiye Rüştiyesi'ne devam eden Mustafa, kısa bir süre sonra bu okuldan ayrıldı. 1894 yılının Temmuz ayında kendi kararı ile Askeri Rüştiye'ye müracaat ederek öğrenimine burada devam etme kararı aldı.

Yaz aylarında dayısı Hüseyin Efendi'nin yanına giden Mustafa, okul zamanına kadar çiftlikte kalmaktaydı. Askeri okulda arkadaşlarının ve öğretmenlerinin sevgisini kazandı.

Selanik Askeri Rüştiyesi'nin, Mustafa Kemal'in yetişmesinde önemli bir yeri vardır. Mustafa bu okulda, başarıları ile öğretmenlerinin dikkatini çekti.

Okulda matematik öğretmenliği yapan Yüzbaşı Mustafa Efendi, genç öğrencisinin adının sonuna "Kemal" ismini ilave etti. Artık genç öğrenci Mustafa Kemal olarak anılmaya başlandı.

Manastır Askeri İdadisi Yılları...

Mustafa Kemal, Selanik Askeri Rüştiyesi'ni bitirdikten sonra 13 Mart 1896'da Manastır Askeri İdadisi'ne girdi. Burada Ömer Naci ile arkadaşlık etti. İlerde ünlü bir hatip olarak tanınacak olan bu kişi, Mustafa Kemal'in hitabet ve edebiyat sevgisinde etkin rol oynadı.

Yakın arkadaşlarından biri olacak Ali Fethi de bu okulda öğrenci idi. Mustafa Kemal, askeri öğreniminin yanı sıra yabancı dil öğrenimini de ihmal etmiyordu. Yazın izinli olarak Selanik'e döndüğü zaman Fransızca dersleri alıyordu.

Manastır, Osmanlı Devleti'nin önemli Balkan şehirlerinden bir diğeriydi. Özellikle XIX. yüzyıl sonlarında meşrutiyet taraftarlarının yoğun faaliyette bulunduğu bir yerdi. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nden bağımsız olmak isteyen Balkan ulusları birbiri ardında ayaklanmalar çıkarmaktaydı.

Bulgar ve Yunan çeteleri Türklere karşı yoğun bir saldırı içindeydi. Mustafa Kemal, Osmanlı Devleti'nin dağılış sürecinde arkadaş grubu ile sık sık ülkenin durumunu konuşuyor ve tartışıyordu.

Mustafa Kemal, 1896-1899 yıllarında eğitim gördüğü Manastır Askeri İdadisi'ni de başarı ile bitirdi.

İstanbul Günleri...

13 Mart 1899 tarihinde İstanbul'da Harp Okulu'na girdi. 3 senelik başarılı bir Harbiye öğreniminden sonra 10 Şubat 1902'de bu okuldan teğmen rütbesiyle mezun oldu.

Mustafa Kemal gençlik yıllarında

Öğrenimine Harp Akademisi'nde devam etti. Harp Akademisi'nde ülke meseleleriyle ve siyasi konularla daha yakından ilgilenmeye başladı.

1903 yılında üsteğmen olmuştu. 11 Ocak 1905 tarihinde de kurmay yüzbaşı rütbesiyle Harp Akademisi'nden mezun oldu.

Harp Okulu'nda ve Harp Akademisi'nde kişiliği ile ön plana çıktı. Askerlik derslerine büyük ilgisi yanında matematiğe, edebiyata ve güzel söz söylemeye karşı da merakı ve eğilimi vardı.

Harbiye'de ve Harp Akademisi'nde, memleket meseleleri ile ilgilenen ve düşüncelerini ifadeden çekinmeyen bir subay olarak tanındı.

12.3 Askerlik hayatı

5 Şubat 1905 tarihinde Suriye bölgesinde Şam'a atandı. 1905-1907 yılları arasında Şam'da V. Ordu emrinde görev yaptı. 1907'de Kolağası (Kıdemli Yüzbaşı) oldu. Manastır'a III. Ordu'ya atandı.

19 Nisan 1909'da İstanbul'a giren Hareket Ordusu'nda kolağası olarak görev aldı. 1910 yılında Fransa'ya gönderildi. Bu ülkede düzenlenen Picardie Manevraları'na katıldı. 1911 yılında İstanbul'da Genel Kurmay Başkanlığı emrinde çalışmaya başladı.

Mustafa Kemal Trablusgarp'ta...

İtalyanların Trablusgarp'a hücumu ile 1911'de başlayan savaşta, Mustafa Kemal bir grup arkadaşıyla birlikte Tobruk ve Derne bölgesinde görev aldı. Bu onun ilk savaş görevidir. 22 Aralık 1911'de İtalyan-

lara karşı Tobruk bölgesinde girişilen mücadelelerde başarı kazanılmasını sağladı. 6 Mart 1912'de Derne Komutanlığı'na getirildi.

Mustafa Kemal Ekim 1912'de Balkan Savaşı başlayınca Gelibolu ve Bolayır'daki birliklerle savaşa katıldı. Çanakkale Boğazı'nı savunmakla görevli Bolayır Kolordusunun Harekat Şubesi sorumluluğunu üstlendi.

Dimetoka ve Edirne'nin geri alınışında hizmetleri görüldü. 1913 yılında Sofya Ateşemiliterliği'ne atandı. Bu görevde iken 1914 yılında yarbaylığa yükseldi. Ateşemiliterlik görevi Ocak 1915'te sona erdi.

Mustafa Kemal Trablusgarp'ta

12.4 I. Dünya savaşı yılları...

I. Dünya Savaşı başlamış, Osmanlı İmparatorluğu savaşa girmek zorunda kalmıştı. Mustafa Kemal XIX. Tümeni kurmak üzere Tekirdağ'da görevlendirildi.

18 Mart 1915'te Çanakkale Boğazı'nı geçmeye çalışan İngiliz ve Fransız orduları Gelibolu Yarımadası'na asker çıkarmaya karar verdi. 25 Nisan 1915'te Arıburnu'na çıkan düşman kuvvetleri, Mustafa Kemal'in komuta ettiği XIX. Tümen tarafından Conkbayırı'nda engellendi.

Mustafa Kemal, bu başarı üzerine albaylığa yükseldi. İngilizler 6-7 Ağustos 1915'te Arıburnu'nda tekrar taarruza geçti. Anafartalar Grubu Komutanı Mustafa Kemal 9-10 Ağustos'ta buradaki savunma savaşlarında başarı kazanılmasında rol oynadı.

Mustafa Kemal Çanakkale Cephesi'nde

Anafartalar başarısını 17 Ağustos'ta Kireçtepe, 21 Ağustos'ta II. Anafartalar zaferleri takip etti. Mustafa Kemal, Çanakkale Savaşları'ndan sonra 14 Ocak 1916'da Edirne'de bulunan XVI. Kolordu Kumandanlığı'na tayin edildi.

27 Şubat 1916'da kolordusuyla birlikte Diyarbakır'a nakledildi ve rütbesi mirlivalığa (tuğgeneralliğe) yükseltilerek Doğu Cephesi'nde görevlendirildi.

Rus kuvvetleriyle savaşarak Muş ve Bitlis'in geri alınmasında rol oynadı. Şam ve Halep'teki kısa süreli görevlerinden sonra 1917'de İstanbul'a döndü.

Veliaht Vahdettin Efendi'yle Almanya'ya giderek bu ülkede ve cephelerde incelemelerde bulundu. Bu seyahatten sonra hastalandı. Viyana ve Karlsbad'a giderek tedavi oldu.

Almanya gezisi sonrası Filistin'de VII. Ordu Kumandanlığına getirildi. İngiliz kuvvetlerine karşı savunma savaşları yaptı. Bu cephede insan ve malzeme yönünden üstün İngiliz kuvvetlerine karşı koyulamadı. Mustafa Kemal ordusunu Halep'e çekmek durumunda kaldı.

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından bir gün sonra, 31 Ekim 1918'de Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığı'na getirildi.

Bu ordunun kaldırılması üzerine 13 Kasım 1918'de İstanbul'a gelip Harbiye Nezareti'nde göreve başladı.

Mustafa Kemal, Mondros Ateşkesi'nden sonra İtilaf Devletlerinin Osmanlı topraklarını işgale başlamaları sonrasında IX. Ordu Müfettişi olarak 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktı.

Havza ve Amasya genelgeleriyle işgallere karşı ulusal direniş bilinci oluşturmaya çalıştı. Erzurum ve Sivas kongreleriyle milli direniş hareketin tek elden yönetilmesini sağladı.

12.5 Siyasi hayatı

Mustafa Kemal'in siyasi konulara ilgisi daha Harp Okulu'nda öğrenci iken başladı. Daha bu dönemde iken ulusal egemenlik esasına dayalı yeni bir devletin gerekliliğini düşünüyordu.

Harp Akademisi'nde de siyasi olaylarla yakından ilgilendi. Arkadaşları ile gazete çıkardı, konferanslar tertip ettirdi.

Ekim 1906'da Vatan ve Hürriyet Cemiyeti'ni kurdu. Bu cemiyetin amacı, halkın yönetimde temsil edildiği bir idare şekli getirmekti. Gizlice gittiği Selanik'te, Vatan ve Hürriyet Cemiyeti'nin bir şubesini açtı.

Selanik'teki III. Ordu'ya atanması sonrasında İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye oldu.

Mustafa Kemal'in İttihat ve Terakki Cemiyeti ile ilişkileri yaşanan görüş ayrılığından dolayı bir süre sonra bozuldu. İttihat ve Terakki liderlerinden farklı olarak ordunun günlük politikanın dışında tutulmasını istiyordu.

Mondros Ateşkesi sonrasında milli egemenliğe dayalı yeni bir Türk devleti kurmak üzere Kurtuluş Savaşı'nı başlattı. TBMM'nin açılması ile meclis başkanı seçildi. Cumhuriyetin ilanından sonra da cumhurbaşkanı oldu.

Mustafa Kemal Milli mücadelede

12.6 Atatürk'ün kişisel özellikleri

Vatanseverdir: Atatürk'ün vatanseverliği, milletine olan sevgisinden kaynaklanıyordu. Türk milletinin karakterinin yüksek olduğunu her fırsatta vurgulamıştır.

Milletine olan sevgisini, **"Ben, gerektiği zaman, en büyük hediyem olmak üzere, Türk milletine canımı vereceğim."** ifadeleriyle dile getirmiştir.

Mantıklı ve Gerçekçidir: Atatürk, işlerinde mantık kurallarının dışına çıkmamış, sorunların çözümünde hayalci hareket etmemiştir. Bu anlayışını, **"Akıl ve mantığın çözümlemeyeceği mesele yoktur."** sözleriyle vurgulamıştır.

"Bizim akıl, mantık, zeka ile hareket etmek en belirgin özelliğimizdir. Bütün hayatımızı dolduran olaylar bu gerçeğin delilleridir." ifadeleri, attığı adımlarda akıl ve mantığa dayandığını ortaya koymaktadır.

Yaratıcı Düşünce Sahibidir: Atatürk, sorunlara kısa sürede çözümler bulan ve bu çözümleri hayata geçiren bir düşünce yapısına sahipti. Askeri ve siyasi alanda gerçekleştirdiği işler bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

İdealisttir: Atatürk hedeflerine ulaşmak için yılmadan çalışmış, hedeflerinden vazgeçmemiştir. Atatürk'ün en önemli hedefi milletine yararlı olmaktı. Bu duygusunu, **"Hizmet edenler, vazifelerini ifa etmiş olmaktan başka bir şey yapmamışlardır. Kalp ve vicdanında manevi ve kutsal hazlardan başka zevk taşımayan insanlar için ne kadar yüksek olursa olsun, maddi makamların hiçbir kıymeti yoktur."** sözleriyle ifade etmiştir.

İleri Görüşlüdür: Atatürk geleceği sezebilen bir önderdi. **"Yolunda yürüyen bir yolcunun yalnız ufku görmesi yetmez. Muhakkak ufkun ötesini de görmesi ve bilmesi gereklidir."** demiştir. Bunun için her konuyu en geniş şekilde düşünmeyi ve incelemeyi ilke edinmiştir. Atatürk, ileri görüşlülüğünün bir sonucu olarak çevresi ile ilişkilerini sürekli canlı tutardı.

Önderdir: Atatürk aynı zamanda iyi bir önderdi. Bu özellik onun hayatının her döneminde ön plana çıkan bir özelliktir. En zor günlerde, milletine bir önder olarak şu yolu göstermiştir: **"Türk'ün onuru, kendine güveni ve yetenekleri çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir ulus, tutsak yaşamaktansa yok olması daha iyidir. Öyleyse ya bağımsızlık, ya ölüm!"**

İnkılapçıdır: Atatürk'ün, diğer bir yönü de inkılapçı olmasıdır. Atatürk'ün inkılapçılık anlayışı, zamanına göre geri kalmış kurumların ortadan kaldırılması ve yerine ilerlemeyi, gelişmeyi kolaylaştıracak

ve geliştirecek kurumların getirilmesi esasına dayanır.

Bu durumu şu sözleriyle ifade etmektedir: **"İnkılap, var olan müesseseleri zorla değiştirmek demektir. Türk milletini son asırlarda geri bırakmış olan müesseseleri yıkarak yerlerine, milletin en yüksek medeni gereklere göre ilerlemesini sağlayacak yeni müesseseleri koymuş olmaktır."**

Atatürk'ün inkılapçılık anlayışı, durağan olmayıp sürekli yenileşmeyi ve gelişmeyi öngörmektedir.

Birleştirici ve Bütünleştiricidir: Milli birlik ve beraberlik, bir milletin sevinçte ve kederde ortak hareket edebilmesidir. Atatürk milletini etrafında toplayarak sağladığı milli birlik ile Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşmasında büyük pay sahibi olmuştur.

Çok Yönlüdür: Değişik alanlarda bilgili ve etkilidir. Mustafa Kemal iyi bir asker olduğu gibi iyi yönetici ve hukuk adamıdır.

Atatürk bilimsel çalışmalara destek vermiştir.

Gurura ve Ümitsizliğe Yer Vermemiştir: Yaptıkları işlerle gururlanmaz. Kurtuluş Savaşını kazandığında **"Savaşı Türk Milleti kazanmıştır."** demiştir. Zor durumlarda asla ümitsizliğe kapılmamıştır.

Mustafa Kemal'in diğer kişisel özellikleri şunlardır: Sabırlılık ve kararlılık, açık sözlülük, sanatseverlik, disiplinlilik.

Mustafa Kemal'in Eserleri:

- Nutuk
- Vatandaş İçin Medeni Bilgiler
- Geometri kitabı

örnek soru

"Mustafa Kemal Paşa, Çanakkale Savaşı'nda ordu komutanından savaş bölgesindeki bütün kuvvetlerin kendi emrine verilmesini, Sakarya Savaşı'nda da TBMM'den Başkomutanlıkla birlikte Meclisin yetkilerini istemiştir"

Bu istekler onun kişiliğinin hangi yönüne örnek gösterilebilir?

A) Açık sözlülüğüne

B) Titizlik ve güç tutkusuna

C) İnandırma gücüne

D) Tez canlılığına

E) Kendine olan güvenine

(ÖSS 1981)

çözüm

Çanakkale Savaşı'nda ordu komutanından savaş bölgesindeki bütün kuvvetlerin kendi emrine verilmesini, Sakarya Savaşı'nda da TBMM'den Başkomutanlıkla birlikte Meclisin yetkilerini istemesi, Mustafa Kemal Paşa'nın kendine olan güvenini göstermektedir.

Cevap E

KAVRAMA TESTİ

(12.1 - 12.6)

1. Mustafa Kemal, sırasıyla Mahalle Mektebi, Şemsi Efendi Mektebi, Selanik Mülkiye Rüştiyesi ve Selanik Askeri Rüştiyesi olmak üzere ilkokulu ve ortaokulu değişik okullarda okumuştur.

Buna göre Mustafa Kemal ile ilgili olarak,

I. çok yönlü bir eğitim süreci geçirdiği,
II. farklı fikirler edinmesinin mümkün olmadığı,
III. eğitim sisteminin yeniden düzenlenmesi gerektiğini kavradığı

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

2. **Mustafa Kemal'in yenilikçi kişiliğinin oluşumunda,**

I. doğup büyüdüğü şehrin kültürel ortamı,
II. eğitim gördüğü okullar,
III. yetiştiği dönemin siyasi koşulları

unsurlarından hangileri etkili olmuştur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

3. Mustafa Kemal, 31 Mart Ayaklanması'nı bastırmak için Selanik'ten gelen Hareket Ordusu'nda kurmay yüzbaşı olarak görev yapmaktaydı. İstanbul'a giren Hareket Ordusu yeni yönetim şeklini hedef alan bu ayaklanmayı kısa sürede bastırmıştır.

Bu bilgiye göre aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

A) Meşrutiyet yönetimine karşı olanlar ordu tarafından desteklenmiştir.
B) Yönetim alanında dinin etkisi ortadan kaldırılmak istenmiştir.
C) Ordu yeniliklerin korunmasını sağlamaya çalışmıştır.
D) Mustafa Kemal padişahlık makamının varlığının gereksiz olduğuna inanmıştır.
E) Mustafa Kemal İttihat ve Terakki yönetimine karşı olmuştur.

4. Mustafa Kemal, I. Dünya Savaşı sürecinde Türk ordularının Alman kumandanları tarafından idare edilmesine karşı çıkmıştır.

Bu durum Mustafa Kemal'in,

I. devletin egemenlik haklarının korunmasına özen gösterme,
II. milli egemenliğe dayanan bağımsız yeni bir devlet kurma,
III. muasır medeniyetler seviyesine ulaşma

düşüncelerinden hangileri doğrultusundadır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

5. Rütbesi 1915 yılında tuğgeneralliğe yükseltilen Mustafa Kemal Paşa, Doğu Cephesi'nde görevlendirilmiştir. Bu görev sırasında Muş ve Bitlis'in Ruslardan geri alınması sağlanmıştır.

Bu bilgiye dayanarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Mustafa Kemal, savaşı devletler arası sorunların çözümünde geçerli bir yol olarak görmemiştir.
B) Mustafa Kemal işgallere karşı mücadelede aktif görevler üstlenmiştir.
C) İttihat ve Terakki Cemiyeti yöneticileri ile görüş ayrılığına düşmüştür.
D) Osmanlı-Almanya ittifakı sona erdirilmeye çalışılmıştır.
E) Mustafa Kemal, ileri görüşlü bir lider olarak tanınmıştır.

6. Mustafa Kemal Paşa, Osmanlı yönetimi tarafından IX. Ordu Müfettişi olarak atandığında geniş yetkilere sahip kılınmıştı.

Bu durumun aşağıdakilerden hangisini kolaylaştırdığı söylenebilir?

A) Boğazların Osmanlı denetimi altına alınmasını
B) İstanbul Hükümeti ile iş birliği içinde olunmasını
C) Milli bir direniş hareketinin başlatılmasını
D) Halkın elindeki silahların daha kolay toplanmasını
E) Azınlıklarla siyasi diyalog kurulmasını

7. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Atatürk, Türk milletinin bu en zor günlerinde, izlenmesi gereken yolu şöyle göstermişti: "Türk'ün onuru, kendine güveni ve yetenekleri çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir ulus, tutsak yaşamaktansa yok olması daha iyidir. Öyleyse, ya bağımsızlık, ya ölüm!"

Atatürk'ün yukarıdaki sözleri,

I. önder oluşu,
II. çok yönlülüğü,
III. birleştirme ve bütünleştirme gücü

özelliklerinden daha çok hangileriyle ilgilidir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

8. **Mustafa Kemal'in IX. Ordu Müfettişliği görevi ile Samsun'a gönderilmesinde,**

I. Samsun'da asayiş sorunlarının meydana gelmesi,
II. Anadolu'da bölgesel nitelikli direniş derneklerinin kurulmasının amaçlanması,
III. Osmanlı yönetiminin Mustafa Kemal'i İstanbul'dan uzaklaştırmak istemesi

gelişmelerinden hangilerinin etkili oduğu savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) I, II ve III

9. Mustafa Kemal'in kurduğu ilk cemiyet Vatan ve Hürriyet Cemiyeti'dir. Daha sonra Vatan ve Hürriyet Cemiyeti'ni İttihat ve Terakki Cemiyeti ile birleştirmiştir. İttihat ve Terakki'nin amacı ise meşrutiyeti ilan ettirmek ve parlamenter rejime geçmekti.

Bu bilgilere göre Mustafa Kemal'in,

I. Monarşi yönetiminin sona erdirilmesini savunmaktadır.
II. Demokrasi fikrine taraftardır.
III. Orduyu siyasetten uzak tutmayı amaçlamıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) Yalnız III E) I, II ve III

10. Atatürk; "Medeni dünya çok ileridedir. Buna yetişmek, o medeniyet çemberine girmek mecburiyetindeyiz." demiştir.

Bu söz Mustafa Kemal'in hangi yönünü ortaya çıkarmaktadır?

A) Vatanseverliği
B) İnkılapçılığı
C) İdealist oluşu
D) İleri görüşlülüğü
E) Mantıklı ve gerçekçi oluşu

11. "Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıh, bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı, vatandaş kanıyla ıslanmadıkça düşmana terk edilemez."

Atatürk'ün bu sözü,

I. bağımsızlığa düşkünlük,
II. inkılapçılığını,
III. kararlılık

özelliklerinden hangilerini ortaya koymaktadır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I ve III

12. Atatürk, "Bizim akıl, mantık, zeka ile hareket etmek en belirgin özelliğimizdir. Bütün hayatımızı dolduran olaylar bu gerçeğin delilleridir." demiştir.

Atatürk'ün bu sözü aşağıdaki özelliklerinden hangisiyle ilgilidir?

A) Vatan ve millet sevgisi
B) Yaratıcı düşüncesi
C) Mantıklı ve gerçekçi oluşu
D) İdealist oluşu
E) İleri görüşlülüğü

A - E - C / A - B - C / D - D - C / B - E - C

13 MİLLİ MÜCADELE'NİN HAZIRLIK DÖNEMİ

- Osmanlıların Afrika'daki son toprağı tehlikede
- Balkan Savaşları nelere yol açmıştır?
- Silahlar patlıyor, büyük savaş başlıyor...
- Zor bir karar, Osmanlı Devleti savaşa giriyor...
- Paris'te barış için bir konferans düzenleniyor...
- Birinci Dünya Savaşı neler getirdi, neler götürdü?
- Mondros Ateşkesi imzalanıyor, işgaller kapıda...
- Türk halkı milli direniş cemiyetleri kuruyor...
- ... Ve Amasya Genelgesi (22 Haziran 1919)
- Doğu illeri adına Erzurum Kongresi toplanıyor...
- Ulusal kongre Sivas'ta toplanıyor...
- İstanbul hükümeti ile ilk resmi temas Amasya Görüşmeleri
- Milletin temsilcileri Misak-ı Milli'yi kabul ediyor ...
- Kara gün, İstanbul artık işgal altında...
- Büyük Millet Meclisi Ankara'da açılıyor...
- Şimdi ilk TBMM'nin özelliklerinden söz edelim...
- Büyük bir yıkım projesi, Sevr Antlaşması

13.1 Dağılmayı önlemek lazım, ama nasıl?

Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyılda dağılma tehlikesi ile karşı karşıya kalması ve toprak bütünlüğünün bir türlü korunamaması, bazı çözüm arayışlarının ve fikir akımlarının ortaya atılmasına yol açmıştır.

Bu akımlar aydınlar ve devlet adamları tarafından benimsenmiş, hatta bazıları devlet politikalarını belirleyecek kadar etkili olmuştur.

13.2 Osmanlıcılık, azınlıklara yeni haklar vermek şarttır...

Bu düşünce XIX. yüzyıl başlarında özellikle II. Mahmut dönemi ile birlikte güçlenmeye başlamıştır.

Osmanlıcı düşünceyi benimseyen çevreler, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün, halkı din, dil, ırk farkı gözetilmeksizin eşit hale getirerek korunabileceğini savunmuşlardır.

II. Mahmut diyor ki: **"Ben halkımın Müslüman olanlarını camide, Musevi olanlarını havrada, Hıristiyan olanlarını ise kilisede tanımak isterim."** Bu söz Osmanlıcılık düşüncesini anlamak açısından önemlidir.

Osmanlıcılık, milliyetçiliğin Osmanlı topraklarında yaşayan azınlıklara yönelik olumsuz etkilerini ortadan kaldırma amacı taşımıştır.

Bağımsızlık hareketlerinin nasıl sona erdirilebileceği sorusuna karşılık bazı çözümler teklif etmiştir.

Osmanlıcılık, Avrupa kültürü ile yetişmiş Genç Osmanlılar tarafından şekillendirilmiş, Tanzimat Fermanı'nı takip eden dönemde de etkinliğini artırmıştır.

Osmanlı ülkesindeki farklı etnik unsurların devlet yönetimine olan bağlılıkları artırılmaya çalışılmıştır.

Osmanlıcılık düşüncesini benimsemiş aydın ve devlet adamlarının çalışmaları sonucunda, 1876 yılında Kanun-ı Esasi ilan edilmiş, Meclis-i Mebusan açılarak Meşrutiyet yönetimine geçilmiştir.

Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan herkes din, ırk ve mezhep ayrımı yapılmaksızın Osmanlı vatandaşı olarak kabul edilmiştir.

Bütün bu gayretleri olumlu sonuç vermemiş, Osmanlıcılık akımı azınlıklar arasında kabul görmemiştir. Balkanlardaki bağımsızlık isyanları sürmüştür.

Osmanlıcılık iflas ediyor...

Balkanlarda Osmanlı egemenliğinde yaşayan bazı ulusların 1878-1879 Osmanlı-Rus Savaşı'nda açıkça Rusların yanında yer almaları Osmanlıcılık düşüncesini zayıflatmıştır.

Balkan Türklerinin Balkan Savaşları sonucunda göçe zorlanması ve büyük acılar yaşamaları bu akımın etkinliğini yitirmesine ortam hazırlamıştır.

örnek soru

1876 Anayasası'yla Müslüman olsun olmasın Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yaşayanlar din, ırk ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin "Osmanlı" sayılmıştır.

Bu durum Osmanlı İmparatorluğu'nda aşağıdakilerden hangisine gereksinim duyulduğunun bir göstergesidir?

A) Ümmetçilik anlayışının korunmasına

B) Azınlık haklarının sınırlandırılmasına

C) Birlik ve beraberliğin korunmasına

D) Geleneklere bağlı kalınmasına

E) Saltanat sisteminden vazgeçilmesine

(ÖSS 1995)

çözüm

Müslüman olsun olmasın Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yaşayanların din, ırk ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin "Osmanlı" sayılması, Osmanlı Devleti'nde birlik ve beraberliğin korunmasına gereksinim duyulduğunun bir göstergesidir.

Cevap C

13.3 Batıcılık, tek kurtuluş yolu Avrupa kültürünü örnek almaktır...

Batıcılık düşüncesi diğer akımlara göre daha eski sayılabilir. Osmanlı Devleti'nin Avrupa etkisine açık hale geldiği XVIII. yüzyılda ortaya çıkmıştır.

Bu dönemden itibaren yenilik hareketlerinde görülen Avrupa etkisi sonucunda güç kazanmıştır.

XIX. yüzyılda Batıcılık akımını savunanlar, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün Avrupa ülkeleri ve kültürü taklit edilerek yapılacak yenilik hareket-

leri ile korunabileceğini ileri sürmüşlerdir.

Batılılaşma yanlılarına göre Avrupa'dan yararlanılarak çağdaş bir yapı oluşturulmalı idi. Batıcı düşünce etkinliğini kaybetmemiştir.

Batıcılık düşüncesi diğer akımlara göre daha eski sayılabilir. Osmanlı Devleti'nin Avrupa etkisine açık hale geldiği XVIII. yüzyılda ortaya çıkmıştır.

Bu dönemden itibaren gerçekleştirilen yenilik hareketlerinde görülen Avrupa etkisi sonucunda güç kazanmıştır.

XIX. yüzyılda Batıcılık akımını savunanlar, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün Avrupa ülkeleri ve kültürü taklit edilerek yapılacak yenilik hareketleri ile korunabileceğini ileri sürmüşlerdir.

Batılılaşma yanlılarına göre Avrupa'dan yararlanılarak çağdaş bir yapı oluşturulmalı idi. Batıcı düşünce etkinliğini kaybetmemiştir.

Batıcılık Osmanlı Devleti'nin yıkılmasını engelleyememiş, Yeni Türk Devleti'nin kurulmasında ve Türk İnkılabı'nın gerçekleştirilmesinde rol oynamıştır.

13.4 İslamcılık, kurtuluş reçetesi İslam dayanışmasıdır...

Halifelik makamının XIX. yüzyılda siyasi amaçlarla öne çıkarılmaya başlandığı görülür. İslamcılık düşüncesini benimseyen çevreler, Osmanlı toprak bütünlüğünün, ancak bütün Müslümanların halife etrafında kenetlenmesi ile korunabileceğini savunmuştur.

Bu akım II. Abdülhamit'in Osmanlı tahtına geçmesiyle birlikte etkinlik kazanmış ve bir devlet politikası haline getirilmiştir.

Bu dönemde özellikle dış politikada İslamcılık düşüncesinin öne çıkarıldığı görülür. Arapların Osmanlı yönetimine karşı bağımsızlık arayışına girmeleri ve I. Dünya Savaşı'nda İngilizlerle birlikte hareket etmeleri İslamcılık akımını başarısız kılmıştır.

örnek soru

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde İslamcılık ve Osmanlıcılık anlayışları etkilerini yitirirken yeni bir anlayış güç kazanmıştır.

Bu yeni anlayış aşağıdakilerden hangisidir?

A) Milliyetçilik B) Islahatçılık
C) Devletçilik D) Laiklik
E) Medeniyetçilik

(ÖSS 1990)

çözüm

Osmanlı Devleti'nde son döneminde İslamcılık ve Osmanlıcılık anlayışlarının etkilerini yitirdiği, milliyetçilik akımının güç kazandığı görülür.

Cevap A

II. Abdülhamit İslamcılık düşüncesini devlet politikası haline getirmiştir.

İttihat Terakki'nin XX. yüzyıl başlarında Osmanlı yönetimini ele geçirmesiyle birlikte İslamcılık düşüncesi etkinliğini kaybetmiştir.

13.5 Türkçülük, milliyetçilik en son Türk unsurlar arasında yayılıyor...

Osmanlı topraklarında milliyetçilik akımını bir düşünce sistemi olarak en son benimseyen topluluk Türklerdir. Bu durumda Türklerin devletin temel kurucu ve yönetici unsuru olmaları etkilidir.

Osmanlı topraklarında Türkler arasında yayılmaya başlayan milliyetçilik düşüncesinin, aslında Osmanlıcılık akımına tepki olarak geliştiği söylenebilir.

Azınlıklara verilen hakların yine azınlıklar tarafından kötüye kullanılması ve Balkan Savaşları'nda Balkan Türklerinin yaşadığı acılar Osmanlı topraklarında Türkçülük akımını beslemiştir.

Türkçülük, Osmanlı toprak bütünlüğünün dil, ideal, kültür birliğine sahip bir milletle korunabileceğini

savunmuştur. İttihat Terakki, Türkçülük akımını bir devlet politikası haline getirmiştir.

Türkçüler arasında tüm Türklerin siyasi bir çatı altında toplanmasını (Turancılık) hedefleyenler de yer almıştır.

Türkçü düşünce Osmanlı toprak bütünlüğünü koruyamamış, Milli Mücadele'de, Yeni Türk Devleti'nin kurulmasında ve Türk İnkılabı'nın gerçekleşmesinde rol almıştır.

Adem-i Merkeziyetçilik

Osmanlı toprak bütünlüğünün bölgesel kalkınma sağlanarak korunabileceğini savunan fikir akımıdır.

Bu düşünceyi benimseyen aydınlara göre merkezi yönetimin yetkilerinin bir bölümü yerel yönetimlere aktarılmalıydı.

örnek soru

Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasında etkili olan "milliyetçilik", yeni kurulan Türk Devleti'nin temel ilkelerinden biri olmuştur.

Bu iki durumda, milliyetçilikten yararlanarak ulaşılmak istenen amaç aşağıdakilerden hangisidir?

A) Bağımsızlık mücadelesinde güç kazanmak

B) Yeni ittifakların oluşmasını engellemek

C) Yabancı sermayeyi sınırlı tutmak

D) Komşu devletlerle dostluk ilişkileri kurmak

E) Gelenek ve görenekleri sürdürmek

(ÖSS 1992)

çözüm

Milliyetçilikten yararlanarak ulaşılmak istenen amaç bağımsızlık mücadelesinde güç kazanmaktır.

Cevap A

13.6 Trablusgarp Savaşı, Osmanlıların Afrika'daki son toprağı tehlikede (1911-1912)

İtalya, siyasi birliğini diğer Avrupalı devletlere göre geç sayılabilecek 1871'de sağlayabilmişti. Bu gecikme İtalya'nın sömürgecilik yarışında geride kalmasına yol açmıştır.

İtalyanlar, bu durumu telafi etmek için XX. yüzyıl başlarında planlar yapmaya başlamış, Trablusgarp'ın uygun bir sömürge olabileceğini düşünmüşlerdir.

Trablusgarp, İtalya'ya oldukça yakındı. İtalyanlar, bu bölgeyi ele geçirerek ihtiyaçları olan hammaddenin bir kısmını ve pazar ihtiyaçlarını karşılamak istiyorlardı.

Osmanlı Devleti Trablusgarp'ı savunacak askeri güçten yoksundu. Kara ordusu yeterli değildi. Ayrıca Mısır, İngiltere'nin elinde olduğundan Trablusgarp ile kara bağlantısı yoktu. Osmanlı donanması işe yarayacak durumda değildi.

İtalya, Afrika'da sömürge sahibi olma planlarından, Trablusgarp'ı işgal etme düşüncesinden İngiltere ve Fransa'yı haberdar etmiş ve bu iki devletin onayını almıştı.

İtalyan yönetimi, Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'ı uygarlık açısından geri bıraktığını ve bölgede yaşayan İtalyanları korumak istediğini bahane ederek Osmanlı yönetimine bir ültimatom verdi.

Bu ültimatomda Trablusgarp'ın İtalyan yönetimine bırakılması istenmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu isteği geri çevirmesi üzerine Eylül 1911'de İtalya Trablusgarp'ı işgale başladı.

İşgal, Osmanlı Devleti tarafından protesto edilmiş, İtalya'dan Trablusgarp'ı boşaltması istenmiştir. Fakat işgale karşı askeri müdahalede bulunulamamış, donanmanın yetersizliği ve bölge ile kara bağlantısının olmaması nedeniyle Trablusgarp'a ordu gönderilememiştir.

Osmanlı Devleti'nin en yakın müttefiki durumundaki Almanya, Trablusgarp'ın işgali karşısında sessiz kalmıştır. Almanların bu işgale göz yummasında, İtalya'nın İngiltere ve Fransa'ya karşı Kuzey Afrika'da bir denge oluşturabileceği düşüncesi etkili olmuştur.

İtalyanlar tarafından öldürülen Trablusgarplılar

Ancak merkezi yönetim bazı subayları gizlice bölgeye göndererek yerli halkın teşkilatlandırılmasını ve İtalyan işgaline karşı direnilmesini sağlamıştır.

İtalyanlar işgalde zorlanıyor...

Mustafa Kemal ve Enver Beylerin çabaları sonucunda İtalyan güçlerine karşı önemli başarılar kazanılmıştır. Derne ve Tobruk gibi yörelerde başarılı savunmalar yapılmış, İtalyan askerlerinin iç bölgelere sokulması önlenmiştir. Yöre halkı tarafından sergilenen savunma karşısında yerlilerin direnişini kıramayan İtalyanlar, Osmanlı yönetimini barışa zorlamak için Çanakkale Boğazı'nı ablukaya almış, Ege'deki on iki adayı işgal etmiştir.

İtalyanlara karşı verilen mücadeleden sonuç alınamaması üzerine 1912 yılında Uşi Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma uyarınca;

- Trablusgarp'ın İtalyan toprağı olduğu kabul edilmiştir.
- On iki adanın yönetimi geçici olarak İtalya'ya bırakılmıştır.
- Trablusgarp halkının dini yönden halifeye bağlı kalması kararlaştırılmıştır.

Trablusgarp Savaşı ile ilgili bir İtalyan kartpostalı

Trablusgarp Savaşı'nın Sonuçları

- Osmanlı Devleti bu savaş sonucunda Kuzey Afrika'daki son toprak parçasını da kaybetmiştir.
- On iki adanın geçici olarak İtalya'ya bırakılması Osmanlıların topraklarını koruyamadığını gösterir.
- Trablusgarp halkının halifeye bağlılığı sürdürülerek bölge ile olan kültürel bağ korunmaya çalışılmıştır.

Bu dönemde Balkan uluslarının bir araya gelerek Osmanlı topraklarına saldırmaları da Osmanlı Devleti'ni oldukça zor durumda bırakmıştır.

örnek soru

İtalya, Trablusgarp'ta Mustafa Kemal ve arkadaşlarının örgütlediği yerli halkın direnişiyle karşılaşınca Ege Denizi'ndeki adalara asker çıkarıp Rodos ve On İki Ada'yı işgal etti. Bu sırada Osmanlı Devleti'ne karşı Balkan ittifakı kuruldu ve Balkan Savaşları başladı.

Bu durumla ilgili olarak

I. İtalya Akdeniz'e egemen olmak istemektedir.

II. Balkan Devletleri, Osmanlı Devleti'nin zor durumunu fırsat olarak değerlendirmiştir.

III. Trablusgarp Savaşı ve Balkan Savaşları aynı tarihte başlamıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) I, II ve III

(YGS 2010)

çözüm

Trablusgarp'ın işgali İtalya'nın Akdeniz'de egemen olmak istediğini gösterir. Ayrıca Balkan devletleri Trablusgarp Savaşı'nı bir fırsat olarak görmüştür.

Cevap D

1. BALKAN SAVAŞLARI (1912-1913)

13.7 Balkan devletleri Osmanlı Devleti'ne saldırıyor...

Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsız hale gelen Balkan ulusları Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki topraklarını ele geçirmeyi hedeflemişlerdir.

Bu gelişme Balkan uluslarının Fransız İhtilali ile güçlenen milliyetçilik akımından etkilenmelerinin bir sonucudur.

Bu arada Rusya, Balkanlarda nüfuz sahibi olabilmek ve Boğazları ele geçirebilmek amacıyla Balkan uluslarını Osmanlı Devleti aleyhine kışkırtıyordu.

XIX. yüzyıl boyunca Osmanlı toprak bütünlüğünü koruma politikası izleyen İngiltere, XX. yüzyıl başlarında bu politikasını terk ederek, Rusya'yı Osmanlı topraklarına yönelik bölücü politikalarında serbest bırakmıştır.

Karadağ, 8 Ekim 1912'de Osmanlı Devleti'ne savaş açmış, bu devleti bir süre sonra Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan izlemiştir.

Osmanlı ordusu Balkan devletlerinin saldırıları karşısında başarısız olmuş, Balkan toprakları işgal altına düşmüştür.

Balkan topraklarında Osmanlı egemenliğinde kalan son topluluk olan Arnavutlar, Balkan Savaşı esnasında bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.

Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp Savaşı'nda İtalya karşısında düştüğü zor durum ve yaşadığı başarısızlık Balkan devletlerini Osmanlı topraklarına saldırma konusunda cesaretlendirmiştir.

Edirne Bulgarlar tarafından bombalanıyor.

Peki neden yenildik?

Osmanlı ordusunun I. Balkan Savaşı'nda yaşadığı bozgun, komutanlar arasında siyasi çekişme yaşanmasının ve ordunun yeterli donanımının olmamasının sonucudur.

Osmanlı Devleti ile Balkan devletleri arasında Londra Antlaşması'nın imzalanmıştır.

Bu antlaşmaya göre;

- Midye – Enez hattının batısında kalan topraklar Balkan devletlerine bırakıldı.

İttihat ve Terakki taraftarları 23 Ocak 1913'te, Bakanlar Kurulu toplantısını basarak Osmanlı sadrazamını istifa ettirmiş ve **Babıali Baskını** olarak bilinen bu olay sonucunda devlet yönetimi İttihatçıların eline geçmiştir.

- Selanik ve Girit Yunanistan'a bırakıldı.
- Doğu Trakya, Kavala ve Dedeağaç Bulgaristan'a verildi.
- Orta ve Kuzey Makedonya Sırbistan'a bağlandı.
- Ege adalarının geleceği ile ilgili kararın Avrupalı devletler tarafından verilmesi kararlaştırıldı.

Balkan Savaşı'nın Sonuçları

- Osmanlı Devleti Balkanlardaki ve Ege Denizi'ndeki etkinliğini tamamen kaybetmiştir.
- Belirlenen yeni sınırlarla Bulgarlar, Osmanlı Devleti'nin batıdaki tek sınır komşusu haline gelmiştir.
- Kaybedilen topraklardaki Türklerin bir bölümü Anadolu'ya göç etmiş, bu göçler Türkçülük akımının güçlenmesine ortam hazırlamıştır.
- Balkanlardan Anadolu'ya yönelik olarak gerçekleşen Türk göçleri, toprak kaybına rağmen Osmanlı Devleti'nin bazı bölgelerinde nüfus yoğunluğunu artırmıştır.
- Ordunun siyasete karışmasının olumsuz sonuçlara yol açacağı anlaşılmıştır.
- I. Balkan Savaşı'ndan en karlı çıkan devlet Bulgaristan olmuştur. Bu devlet Ege Denizi'ne kıyısı olan bir devlet haline gelmiştir.

Balkan Savaşı'ndan önce savaşı Osmanlı Devleti'nin kazanmasından çekinen Avrupalı devletler, herhangi bir sınır değişikliğini kabul etmeyeceklerini ilan etmiştir.

Ancak savaştan Balkan devletlerinin galip çıkması üzerine bu politikalarını değiştirmişlerdir.

13.8 II. Balkan Savaşı, Balkan devletleri Osmanlı topraklarını paylaşamıyor... (1913)

I. Balkan Savaşı'nda en fazla toprağı Bulgaristan'ın elde etmesi Yunanistan ve Sırbistan'ı endişelendirmiştir.

Yunanistan ve Sırbistan kendi aralarında Bulgaristan karşıtı bir ittifak yapmışlardır. Bulgaristan'a karşı savaş ilan eden bu iki devleti kısa bir süre sonra Karadağ ve I. Balkan Savaşı'na katılmayan Romanya izlemiştir.

Osmanlılar Fırsatı Değerlendiriyor...

Yaşanan bu gelişmeler karşısında kayıplarını telafi etmeyi düşünen Osmanlı ordusu Midye – Enez hattının batısına geçmiş ve Edirne'ye kadar olan Balkan topraklarını geri almıştır.

Osmanlı birliklerinin gerçekleştirdiği hızlı ilerleme Avrupalı devletleri harekete geçirmiş, Osmanlı ordusu Meriç nehri kıyısında durdurulmuştur.

Bulgaristan, savaş halinde olduğu Balkan devletleri karşısında yenilerek barış istemiş ve 1913'te Bükreş Antlaşması imzalanmıştır.

Bu antlaşmayla, Bulgar topraklarının bir kısmı Karadağ, Sırbistan, Romanya ve Yunanistan'a bırakılmış, Bulgarlar Balkanlarda elde ettiği üstünlüğü kaybetmiştir.

Bu arada Osmanlı Devleti ile Balkan devletleri arasında şu antlaşmalar imzalanmıştır:

Balkan Savaşlarında Osmanlı askerleri

İstanbul Antlaşması: Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında 1913 yılında imzalanmıştır.

Buna göre;

- Meriç sınır kabul edilmiştir.
- Edirne ve Kırklareli Osmanlı yönetimine bırakılmıştır.
- Bulgaristan'daki Türklerin mülkiyet hakları garanti altına alınmış, Türklere Türkçe eğitim yapabilme, müftüsünü seçme hakkı tanınmıştır.

Atina Antlaşması: Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında 1913 yılında imzalanan bu antlaşma ile;

- Yanya, Selanik ve Girit, Yunanistan'a bırakılmıştır.
- Yunanistan'da kalan Türklerin azınlık hakları garanti altına alınmıştır.
- Gökçeada ve Bozcaada dışındaki Ege adaları fiilen Yunanlılara geçmiştir.

İstanbul Antlaşması: Osmanlı Devleti ile Sırbistan arasında 1914 yılında imzalanmıştır. Ortak bir sınır olmamasına rağmen, Sırbistan topraklarında kalan Türklerin azınlık hakları garanti altına alınmaya çalışılmıştır.

Türk azınlığının hakları meselesi, Balkan devletleri ile Türkiye arasında sorun oluşturmaya devam etmiştir. Baskılarla karşılaşan Türklerin bir kısmı zaman içinde Anadolu'ya göç etmiştir.

örnek soru

Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında 1913 yılında yapılan İstanbul Antlaşması'nda Bulgaristan'da kalan Türklerin mülk edinmesi, müftülerini kendilerinin seçmesi, ilkokul ve ortaokullarda öğretimlerinin Türkçe olması gibi hükümler yer almıştır.

İstanbul Antlaşması'nda yer alan bu hükümler, Bulgaristan ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisinin bir göstergesidir?

A) Milliyetçilik anlayışının önemini yitirdiğinin

B) Azınlıklar arasında dini duyguların zayıfladığının

C) Diğer Balkan ülkeleriyle ekonomik işbirliğine gidildiğinin

D) Azınlık haklarının korunacağına güvence verildiğinin

E) Komşu ülkelerle olan sınır anlaşmazlıklarının bittiğinin

(ÖSS 1993)

çözüm

İstanbul Antlaşması ile ilgili olarak verilen hükümler azınlık haklarının korunacağına dair güvence verildiğinin göstergesidir.

Cevap D

13.9 Balkan Savaşları nelere yol açmıştır?

- Balkan Savaşları siyasi istikrarı sağlamamıştır.
- Siyasi gerginlikler bölgede güç dengelerinin bozulmasına yol açmış, Birinci Dünya Savaşı'na zemin hazırlayan gelişmeler ortaya çıkmıştır.
- Osmanlı ordusunu güçlendirmek amacıyla İttihat Terakki yönetimi tarafından düzenlemeler yapılmış, ordunun geliştirilmesi için Almanya'dan subaylar getirilmiş ve yeni silahlar alınmıştır.
- Osmanlı Devleti'nin Balkan etkinliği sona ermiştir.
- Osmanlıların Balkanlardaki varlığı Doğu Trakya ile sınırlı hale gelmiştir.
- Balkanlarda Türk azınlığı sorunu ortaya çıkmıştır.

1. I. DÜNYA SAVAŞI'NA GİDEN YOL

13.10 **Böylesine korkunç bir savaş neden çıkmış olabilir?**

Genel Nedenler

Hammadde ve Pazar Arayışı: Sanayi Devrimi, ekonomilerini daha da geliştiren büyük devletlerin, üretimleri için daha fazla hammaddeye ihtiyaç duymalarına yol açmıştır.

Milliyetçilik Düşüncesi: XIX. yüzyılda güç kazanarak yaygınlaşan milliyetçilik, çok uluslu toplumsal yapıya sahip imparatorlukların dağılmalarına ortam hazırlamıştır. Bu gelişmeler en fazla Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti'ni etkilemiştir.

Bu gelişmenin sonucunda sömürgeleri koruma ya da yeni sömürgeler edinme çabaları yaşanmıştır.

Silahlanma Yarışı: İngiltere ve Almanya'nın başını çektiği büyük devletler birbirlerine karşı büyük bir silahlanma yarışı içine girmişlerdir.

Özel Nedenler

İngiltere: Mevcut sömürgeci yapılanmayı değiştirmek isteyen Almanların XIX. yüzyıl sonlarından başlayarak büyük bir hızla silahlanmaya başlaması, en büyük sömürgeci devlet olan İngiltere'nin çıkarlarını tehlikeye düşürmüştür.

Almanya: XIX. yüzyıl sonlarında siyasi birliğini kuran Almanya, sanayi üretimi için ihtiyaç duyduğu sömürgeleri elde etmek için girişimler başlatmıştır. Bu arada önemli maden bölgeleri olan Alsas ve Loren bölgeleri 1872 yılında Fransa'dan ele geçirilmiştir. Güçlü bir kara ordusu oluşturan Almanya, deniz gücü için de oldukça büyük yatırımlar yapmıştır.

Fransa: Sömürgeci diğer önemli bir güç de Fransa idi. Daha önce Almanya'ya kaptırılan Alsas - Loren bölgeleri ile ilgili anlaşmazlık nedeniyle iki ülke arasında siyasi gerginlik yaşanmıştır.

Rusya: Balkanlar ve Boğazlar üzerinde etkinlik kurarak sıcak denizlere ulaşmayı hedefleyen Ruslar, Balkanlarda Slav ulusları kışkırtarak Osmanlı toprakları üzerinde egemenlik sahibi olmayı planlıyordu.

İtalya: Siyasi birliğini XIX. yüzyıl sonlarında kurabilen İtalya da, Almanya gibi sömürge elde etmekte geç kalan bir başka devletti. Temel amacı Akdeniz havzasında sömürge elde edebilmekti.

Avusturya-Macaristan: Avusturya-Macaristan, milliyetçilik düşüncesinin kendi topraklarında yayılması karşısında toprak bütünlüğünü korumakta zorlanmıştır.

Avusturya Panslavist politikalar izleyen Rusya'ya karşı önlem almaya çalışmıştır.

İtalya, savaşın başında Almanya'nın yanında yer almış, 1915 yılında Avusturya-Macaristan ile yaşadığı toprak anlaşmazlıkları nedeniyle İngiltere'nin tarafına geçmiştir.

Osmanlı Devleti: Toprak bütünlüğünü korumakta güçlük çeken Osmanlı Devleti, mevcut siyasi gerginlik içinde güçlü olan grupta yer alarak bazı kazanımlar elde etmeyi planlıyordu.

I. DÜNYA SAVAŞI'NDA BLOKLAR	
İtilaf (Anlaşma) Devletleri	**İttifak Devletleri**
İngiltere Fransa İtalya Sırbistan Japonya Romanya A.B.D. Yunanistan	Almanya Avusturya - Mac. Osmanlı Devleti Bulgaristan

Bulgaristan: Balkanlarda daha fazla toprak elde etmeyi planlayan Bulgaristan da, tıpkı Osmanlı Devleti gibi güçlü grubun yanında yer almayı ve kazanım sağlamayı istiyordu.

İttifak Devletleri liderleri

13.11 Silahlar patlıyor, büyük savaş başlıyor...

Avusturya-Macaristan veliahtının Saraybosna'da bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesi üzerine Avusturya-Macaristan Sırbistan'a savaş ilan etmiştir. Bu olay Birinci Dünya Savaşı'nı başlatan gelişmedir. Rusya Sırbistan'ın yanında yer almış, buna karşılık Almanya da Avusturya ile birlikte hareket etmiştir.

Almanya'nın İngiltere ve Fransa'ya savaş ilan etmesiyle birlikte savaş bir anda büyümüş, Japonya'nın katılımı ile tam bir dünya savaşına dönüşmüştür.

Japonya, Uzakdoğu'da bulunan Alman sömürgelerini ele geçirmek için savaşa girmiş ve amacına kısa süre içinde ulaşmıştır.

13.12 Zor bir karar, Osmanlı Devleti savaşa giriyor...

Osmanlı yönetimi savaş başladığında tarafsız olduğunu ilan etmiş, Boğazların kapatıldığını ve kapitülasyonların tek taraflı olarak kaldırıldığını ifade etmiştir.

Kapitülasyonların tek taraflı olarak kaldırılması kararı Avrupalı devletler tarafından tepki ile karşılanmıştır.

İngiltere ve Fransa Osmanlı Devleti'ni kendi yanlarında görmek istememiştir. Bu durum ve Alman ordusunun savaş başında kazandığı başarılar, Almanya hayranlığının güçlenmesine yol açmıştır.

İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devleti'ni İttifak grubuna almak istememelerinin temel nedeni, Osmanlı topraklarını parçalamak isteyen Rusya'yı kendi yanlarında tutmak istemeleridir. Almanlar ise Osmanlı Devleti'nin kendi yanlarında savaşa girmesi için büyük çaba harcamıştır.

Almanya'nın Amacı Ne?

- Halifenin nüfuzundan yararlanmak,
- İngiltere'nin Hint sömürge yolunu ele geçirmek,
- Yeni cepheler açılmasını sağlayarak kendi askeri yükünü hafifletmek,
- Osmanlı insan gücünden ve hammadde kaynaklarından yararlanmak,
- Osmanlı Devleti'nin coğrafi konumunu ve boğazları kullanmak

Osmanlı Devleti'ni Savaşa Sürükleyen Ne?

- Almanya'nın savaşı kazanacağına inanılması,
- Kaybedilen toprakların geri alınmak istenmesi,
- Devlet adamları içinde Almanya taraftarlığının artması,
- Devletin uluslar arası siyasi yalnızlıktan kurtarılmak istenmesi,
- Alman desteğiyle ordunun modernize edilmek istenmesi

Osmanlı yönetimi, Çanakkale Boğazı önlerine gelen iki Alman savaş gemisini satın alarak donanmasına kattığını ilan etmiştir. İki devlet arasında yapılan antlaşma gereğince, Karadeniz'e açılan bu iki gemi Rus limanlarını topa tutmuştur. Bu olay üzerine Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir.

Alman İmparatoru Wilhelm

Osmanlıların Savaşa Girmesi Nelere Yol Açtı?

- Yeni cepheler açılmış, savaş daha geniş bir alana yayılmıştır.
- Savaş İtilaf devletleri için daha güç hale gelmiş ve uzamıştır.
- Halife tarafından cihad ilan edilmiştir.
- İngiltere Kıbrıs'ı topraklarına kattığını ilan etmiştir.

OSMANLI DEVLETİ'NİN SAVAŞTIĞI CEPHELER	
Sınır içi	**Sınır dışı**
Kafkas Çanakkale Kanal Suriye ve Filistin Hicaz - Yemen Irak	Galiçya Romanya Makedonya

örnek soru

XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren, Almanya ile Osmanlı Devleti arasında yakınlaşma başlamış; Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti Almanya'nın yanında yer almıştır.

Aşağıdakilerden hangisinin bu yakınlaşmada etkili olduğu savunulabilir?

A) Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın isyan etmesi

B) Osmanlı Devleti'nin bir Avrupa devleti sayılması

C) Osmanlı Devleti'nin Tanzimat Fermanı'nı ilan etmesi

D) Osmanlı Devleti'nin parçalanma tehlikesi altında bulunması

E) Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun parçalanması

(ÖSS 2008 / Soru-2)

çözüm

Osmanlı Devleti'nin Almanya ile yakınlaşmaya başlaması ve I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında yer almasında, Osmanlı topraklarının parçalanma tehlikesi altında bulunması etkili olmuştur.

Osmanlı yönetimi Almanya ile birlikte savaşa girerek topraklarına yönelik sömürgeci saldırıları engelleyebileceğini düşünmüştür.

Cevap D

Osmanlı Devleti savaşa girdikten birkaç gün sonra padişah halife sıfatıyla cihad ilan etmiştir. Bu girişimin temel amacı Müslüman toplulukların desteğini almak ve bu toplulukları İngiltere ve Fransa'ya karşı isyan ettirmek idi.

Halifenin ilan ettiği cihad beklenen etkiyi göstermemiştir. Müslüman toplumlardan önemli bir yardım alınamamıştır. Bu gelişmede herhangi bir ön hazırlık yapılmaması ve Müslümanların sömürge durumunda bulunması önemli rol oynamıştır.

2. OSMANLI ORDUSUNUN SAVAŞTIĞI CEPHELER

13.13 Kafkas Cephesi, Osmanlıların büyük dramı...

Osmanlı Devleti bu cephede güneyden Rusya'ya saldırmayı, Bakü petrollerini kontrol altına almayı, Orta Asya ile irtibat kurmayı amaçlamıştır.

Kafkasya cephesindeki savaşlar 1 Kasım 1914'te Rusların saldırılarıyla başladı. Bu saldırılara Osmanlı ordusunca karşılık verildi.

Büyük Dram... Aralık 1914'te Sarıkamış harekatını başlatan Osmanlı birlikleri elverişsiz iklim şartları, ordunun yeterli teçhizata sahip olmaması nedeniyle 100.000'e yakın kayıp vermiştir.

Direnişle karşılaşmayan Ruslar, Doğu Anadolu'ya girmiş, 1916'da Bitlis, Muş, Van, Trabzon, Erzurum ve Erzincan'a kadar olan toprakları işgal etmişlerdir.

Bu gelişmeler esnasında Rus birliklerine yardım eden ve bölgede yaptıkları taşkınlıklarla huzursuzluk çıkaran Ermenilerin, Anadolu'dan Suriye'ye sürgün edilmesi kararı alınmıştır (Tehcir).

Bölgede yaşanan toprak kayıplarının bir kısmı Mustafa Kemal Paşa'nın çabaları ile telafi edilmiştir.

Rusya'da Bolşevik İhtilali ile birlikte çar yönetimden uzaklaştırılmış, yeni yönetim 1917'de savaştan çekilerek işgal ettikleri toprakları boşaltma kararı almıştır. Osmanlı Devleti ile 3 Mart 1918'de imzalanan Brest Litovsk Antlaşması ile bu karar gerçekleştirilmiştir. Bu antlaşma ile, daha önce Rusya'ya bırakılmış olan Kars, Ardahan ve Batum geri alınmıştır.

Enver Paşa

13.14 Çanakkale Cephesi, son kale ve büyük savunma...

Çanakkale cephesinin açılmasında şu faktörler etkili olmuştur:

- İngiltere ve Fransa'nın büyük iç karışıklıklarla boğuşan Rusya'ya boğazlar üzerinden silah ve yardım ulaştırmak istemesi,
- Tarafsız Balkan devletlerinin İtilaf grubunda savaşa girmesinin sağlanmak istenmesi,
- İstanbul'un ele geçirilmesiyle Osmanlı Devle-

ti'nin savaş dışı bırakılmak istenmesi,

İtilaf donanması, Şubat 1915'te Çanakkale Boğazı'nı doğrudan geçmeye çalışmış, fakat karşılaştıkları direniş nedeniyle geri çekilmişlerdir.

İngilizler Çanakkale'ye çıkarma yapıyor.

Denizden geçemeyeceklerini anlayan İtilaf devletleri, bu kez karaya asker çıkararak boğazın iki tarafında bulunan top bataryalarını imha etmeyi planlamışlardır. Burada da Osmanlı ordusunun direnişi ile karşılaşan İtilaf kuvvetleri, büyük kayıplar vererek bölgeyi terk etmek zorunda kalmışlardır.

Mustafa Kemal Paşa, Anafartalar, Conkbayırı, Arıburnu savunmalarında büyük başarı elde edilmesinde rol sahibi olmuştur.

Çanakkale Savaşı'nın Sonuçları

- İngiliz ve Fransız gemilerinden oluşan güçlü İtilaf donanmasının yenilebileceği kanıtlanmıştır.
- İtilaf devletlerinin Rusya'ya yardım ulaştırması engellenmiştir.
- Birinci Dünya Savaşı'nın uzaması ve İtilaf devletlerinin önemli kayıplar vermeleri sağlanmıştır.
- Mustafa Kemal, bu cephede verdiği mücadeleler ve kazandığı başarılarla tanınmıştır.
- Bulgaristan, İttifak grubunda savaşa girmiştir.
- Her iki taraftan toplam 400.000'e yakın insan hayatını kaybetmiştir.

Çanakkale Savaşı'nda büyük can kaybı yaşanmıştır.

13.15 Kanal, Suriye ve Filistin cepheleri

Almanya'nın isteği üzerine Süveyş Kanalı ele geçirilmeye çalışılmıştır. Bu şekilde İngiltere'nin elinde tuttuğu Hint sömürgelerine giden yol kesilmek istenmiştir.

1915'te kanala yönelik olarak düzenlenen harekatlar, Arapların İngilizlerin yanında yer alması ve Almanya'dan yeterince yardım elde edilememesi nedeniyle başarılı olmamıştır.

Osmanlı birliklerinin Kanal harekatında yaşadığı başarısızlığın ardından kuzeye doğru ilerleyen İngilizler, Kudüs dahil olmak üzere Filistin topraklarını işgal etmişlerdir. Alman General Liman Von Sanders komutasındaki Osmanlı ordusu Suriye topraklarında başarısız olmuş, daha kuzeyde bir savunma hattı oluşturularak Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı kurulmuştur. Mustafa Kemal de bu cephede görev yapmıştır.

İngiliz birliklerinin saldırısı savunma hattının parçalanmasına yol açmış, Osmanlı birlikleri Mustafa Kemal tarafından geri çekilmiştir.

örnek soru

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı padişahının halife unvanıyla yayımladığı cihat fermanına rağmen bazı Araplar Türk askerine ateş açmıştır.

Yalnız bu bilgiyle,

I. Milliyetçilik Araplar üzerinde etkili olmuştur.
II. Osmanlı padişahının Araplar üzerindeki nüfuzu azalmıştır.
III. Almanya Orta Doğu'ya egemen olmak istemiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

(LYS-4 2010)

çözüm

I. Dünya Savaşı'nda Araplar'ın Türk askerine ateş açması, milliyetçiliğin Araplar üzerinde etkili olduğunu ve Osmanlı padişahının Araplar üzerindeki nüfuzunun azaldığını göstermektedir.

Cevap C

13.16 Hicaz, Yemen ve Irak cepheleri

Arapların isyan etmesi Hicaz'da bulunan Osmanlı birliklerini zor durumda bırakmış, bu nedenle işgalci İtilaf devletlerinin yanında Araplarla da mücadele edilmek zorunda kalınmıştır.

Direnişte başarılı olamayan Osmanlı askerleri Mekke ve Medine gibi kutsal toprakları terk etmek zorunda kalmışlardır.

İngilizler tarafından Yemen'e asker çıkarılması ile bölgedeki Osmanlı varlığı sona ermiştir.

Irak, Suriye - Filistin ve Hicaz - Yemen cephelerinde Arap isyanları ile karşılaşılması ve Arapların işgalci güçlerle birlikte hareket etmeleri İslamcılık düşüncesinin ve ümmetçilik anlayışının geçerliliğini yitirmesine yol açmıştır.

Şerif Hüseyin

İngilizler Irak'ta: Basra Körfezi'nden karaya asker çıkararak Irak'ta bulunan petrol yataklarını ele geçirmek isteyen İngiltere, aynı zamanda Osmanlıların doğu ile bağlantısını da kesmeyi planlıyordu. Kutü'l Amara bölgesinde İngiliz kuvvetleri karşısında başarı kazanılmış, fakat bölgede sayıları artırılan İngiliz güçlerine karşı daha fazla direnilememiştir.

Osmanlıların Irak cephesinde yenilgiye uğraması üzerine ilerleyen İngilizler, Bağdat'ı işgal ederek Musul'a kadar olan bölgeyi kontrol altına almışlardır.

örnek soru

Atatürk, Birinci Dünya Savaşı'nda Suriye ve Hicaz'da bulunan Türk ordusunun sevk ve idaresinde Almanların söz sahibi olmalarından rahatsızlık duymuş ve bunu Savaş Bakanı Enver Paşa'ya gönderdiği bir raporda dile getirmiştir.

Bu durum Atatürk'ün aşağıdakilerden hangisini önemsediğinin bir göstergesidir?

A) Bağımsız devlet anlayışını

B) Ordudaki disiplini

C) Türk - Alman dostluğunu

D) Arap topraklarında başlayan ulusçuluk hareketlerini

E) Türk ordusunun birden fazla cephede savaşmakta olduğunu

(ÖSS 2000)

çözüm

Atatürk'ün, Birinci Dünya Savaşı'nda Suriye ve Hicaz'da bulunan Türk ordusunun sevk ve idaresinde Almanların söz sahibi olmalarından rahatsızlık duyması, bağımsız devlet anlayışını önemsediğinin göstergesidir.

Cevap A

13.17 Osmanlılar müttefiklerine yardım ediyor. Makedonya, Romanya ve Galiçya cepheleri

Balkanlarda çatışmaların yaşandığı bu dış cephelere, Bulgaristan ve Avusturya – Macaristan'a destek için Osmanlı Devleti tarafından asker gönderilmiştir.

Rusya'nın savaştan çekilmesi ile kapanan bu cephelerde Rus, Sırp, Romen askerleri ile mücadele edilmiştir.

Osmanlı askeri Galiçya'da

örnek soru

Fransa ve İngiltere'nin, Rusya ile Birinci Dünya Savaşı başlarında yoğun olan ilişkileri, savaşın sonlarına doğru kesilmiş, buna karşılık İtalya ile olan ilişkileri sıklaşmıştır.

Bunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Rusya'nın Alman ve Türk birlikleri karşısında gerilemesi

B) Türklerin Çanakkale Savaşı'ndaki üstün başarısı

C) Rusların İstanbul ve Çanakkale Boğazlarını istemesi

D) Rusya'da ihtilalin başlamış olması

E) İtalya'nın, Rusya'ya oranla Türk topraklarından daha az pay istemesi

(1980)

çözüm

Fransa ve İngiltere'nin Rusya'dan uzaklaşarak İtalya ile ilişkilerini sıklaştırmalarının temel nedeni, Rusya'da 1917 yılında Bolşevikler tarafından bir ihtilalin başlatılmış olmasıdır.

Zaten kısa bir süre sonra da Rusya savaştan çekilmiştir.

Cevap D

13.18 Peki savaş sırasında başka neler yaşandı?

İtilaf Devletleri Gizli Antlaşmalar İmzalıyor...

İtilaf devletleri daha I. Dünya Savaşı sürerken Osmanlı topraklarını kendi aralarında paylaşmayı tasarlamış, bazı gizli antlaşmalar imzalamışlardır.

Daha sonra Rusya tarafından dünya kamuoyuna açıklanan bu antlaşmaların imzalanmasında şu faktörler etkili olmuştur:

- İtilaf Devletlerinin savaşa devamını sağlamak,
- Toprak paylaşımında anlaşmazlıkları önlemek

İtalya Taraf Değiştiriyor...

Savaşın başında Almanya'nın yanında yer alan İtalya, Avusturya – Macaristan ile yaşadığı anlaşmazlık nedeniyle İtilaf grubuna geçmiştir.

İtalya, savaşa İtilaf grubunda katılmasına karşın bu gruba önemli bir katkı sağlayamamıştır.

Bulgaristan Savaşa Katılıyor...

Bulgaristan kaybettiği Balkan topraklarını geri almak istemiş, bu amaçla Almanya'nın yanında yer almaya karar vermiştir.

Rusya ile anlaşmazlık içinde olması ve Çanakkale Savaşı'nda İtilaf devletlerinin yenilgiye uğraması, Bulgaristan'ın Almanya yanında savaşa katılmasına yol açmıştır.

Bulgaristan'ın savaşa katılması, Osmanlı Devleti ile Almanya arasında kara bağlantısı kurulmasını sağlamış, İttifak devletlerinin durumu biraz daha güçlenmiştir.

Sıra Romanya'da...

Romanya, coğrafi konumu itibariyle önemli bir devletti. Avusturya ve Bulgaristan'la yaşadığı toprak anlaşmazlığı nedeniyle 1916'da İtilâf Devletleri ile bir ittifak antlaşması imzaladı ve bu grubun yanında savaşa katıldı.

Rusya Savaştan Çekilme Kararı Alıyor...

1917 yılında yaşanan Bolşevik İhtilali, Rusya'da çarın yönetimden uzaklaştırılmasına ve ülkede komünist bir yönetimin oluşturulmasına yol açtı.

Yönetimi ele geçiren Bolşevikler emperyalist güçlerle ittifak halinde olamayacaklarını belirterek savaştan çekilme kararı almışlardır.

Bu karar Brest Litovsk Antlaşması ile resmiyet kazanmış ve Ruslar işgal ettikleri yerleri boşaltmıştır.

Ruslar Brest Litovsk'ta

ABD Savaşa Katılma Kararı Alıyor...

Savaşın başında tarafsız kalacağını ifade eden ABD gizlice İngiltere'ye silah satıyordu.

Bu durum Almanya'nın tepkisine yol açmış, Alman donanması silah taşıdığını düşündüğü Amerikan ticaret gemilerini batırmaya başlamıştır.

ABD Nisan 1917'de Almanya'ya savaş ilan etmiştir. Savaş ilanında Almanya'nın Meksika'yı ABD'ye karşı kışkırtması da etkilidir.

ABD'nin savaşa girmesi, İtilaf grubunda Rusya'nın boşluğunu doldurmuş, savaşın sonucu üzerinde etkili olmuştur.

Son Gelen Yunanistan...

Haziran 1917'de İtilaf devletleri yanında savaşa katılmıştır. Bu gelişme Balkanlarda siyasi dengeleri bozmuş, Bulgaristan'ın aleyhine bir durum ortaya çıkarmıştır.

örnek soru

Birinci Dünya Savaşı sırasında, gizli anlaşmalarda Boğazlar ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin Rusya'ya verilmesi kararlaştırılmışken, Mondros Ateşkes Anlaşması'nda böyle bir hüküm yer almamıştır.

Bu durumun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilmesi

B) Rusya'da iç karışıklıkların devam etmesi

C) Türklerin Çanakkale Cephesi'nde başarılı olması

D) İngiltere ve Fransa'nın Rusya'dan daha çok İtalya'nın dostluğuna önem vermesi

E) Türklerin Muş ve Bitlis'i Ruslardan geri alması

(ÖSS 1989)

çözüm

Rusya savaş sonunu beklemeden Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilmiş ve İttifak Devletleri ile Brest Litovsk Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak işgal ettiği yerleri boşaltmıştır.

Bu nedenle Rusya Mondros Ateşkesi'ne dayalı olarak yapılan toprak paylaşımında herhangi bir kazanım sağlayamamıştır.

Cevap A

ABD Başkanı Wilson

13.19 Wilson İlkeleri, ABD yeni bir düzen kurmak istiyor, ama...

ABD Başkanı Woodrow Wilson, 8 Ocak 1918'de yayınladığı bir bildiri ile, savaş sonrası için bazı teklifler ortaya atmıştır. "Wilson İlkeleri" olarak bilinen bu bildiri uluslar arası kamuoyunda destek bulmuştur.

Bu ilkeler, İngiltere ve Fransa'nın çıkarları ile ters düşüyordu. Ancak bu iki devlet ABD'nin desteğinin sürmesi için söz konusu ilkelere açıkça bir karşı politika izlememişlerdir.

Wilson İlkeleri'nin Bazı Maddeleri

- Galip gelen devletler yenilen devletlerden toprak ve savaş tazminatı almayacaklardır.
- Türk boğazları bütün ticaret gemilerine açık tutulacaktır.
- Türklerin çoğunluk olduğu Osmanlı topraklarında Türk egemenliği tanınacak, azınlıkların daha yoğun olduğu bölgelerde ise bu uluslara kendi geleceklerini belirleme hakkı verilecektir.
- Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti) kurulacaktır.
- Gizli diplomasiye son verilecektir.
- Alsas ve Loren bölgeleri Fransa'ya bırakılacaktır.
- Sırbistan, Romanya, Karadağ'ın sınırları yeniden çizilecek ve Polonya bağımsız olacaktır.

Wilson İlkeleri, Osmanlı topraklarını milliyetçilik esasına göre parçalamayı öngören hükümlere sahip idi. Bu durum Osmanlı topraklarında yaşayan bazı azınlıkları bağımsızlık için cesaretlendirmiştir.

örnek soru

Aşağıdakilerden hangisi, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bazı devletlerin "Türklerin çoğunlukta oldukları topraklar üzerinde bağımsız bir Türk Devleti kurabileceklerini" **bildirmelerine karşın, davranışlarının bu sözleriyle tutarsız olduğunu kanıtlar?**

A) Arapları, Türk egemenliğinden kurtarmaları

B) Anadolu'yu yer yer işgal etmeleri

C) Azınlıkların çıkarlarını korumaları

D) Osmanlı hanedanının çıkarlarını korumaları

E) Boğazların, gemilerin geçişine açık tutulması

(1978)

çözüm

ABD I. Dünya Savaşı'ndan sonra "Türklerin çoğunlukta oldukları topraklar üzerinde bağımsız bir Türk devleti kurabileceklerini" bildirmiştir. Buna karşın Türklere ait Anadolu topraklarını yer yer işgal etmişlerdir. Bu iki durum Wilson İlkeleri ile tutarsızlık göstermektedir.

Cevap B

İngiltere ve Fransa tarafından ortaya atılan manda (himaye) düşüncesi Wilson İlkeleri'nin etkisiz hale getirilmesi amacını taşır.

13.20 Savaş bitiyor, ama ne pahasına...

ABD'nin savaşa katılması, savaşın seyrini değiştirmiş, Almanya ve müttefikleri yenilerek geri çekilmeye başlamışlardı. Savaşın ağır faturası, savaşan devletler üzerinde büyük yıkım meydana getiriyordu. 1918 yılı geldiğinde savaşın getirdiği olumsuzluklar had safhaya vardı.

Ateşkes isteyen ilk devlet Bulgaristan oldu. Bulgarlar, İtilaf Devletleri ile 29 Eylül 1918'de imzaladıkları Selanik Ateşkesi'yle savaştan çekildi. Ülke içinde ciddi karışıklıklar yaşayan Avusturya-Macaristan Villa Gusti Ateşkesi'ni imzalayarak 3 Kasım 1918'de savaştan çekildi.

Osmanlı Yönetimi Çekilme Kararı Alıyor...

Osmanlı Devleti'nin savaştan çekilmesinde, Bulgaristan'ın durumu önemli rol oynadı. Bu devletin savaştan çekilmesi, Osmanlı Devleti'ne Alman askeri yardımının kesilmesine yol açtı. Cephelerde birbiri ardına yaşanan yenilgiler, Osmanlı yönetimini oldukça zor duruma sokuyordu.

İtilaf Devletleri temsilcileri ile Osmanlı temsilcileri arasında yapılan görüşmeler sonucunda 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandı.

Savaş sırasında Osmanlı Devleti'nin politikalarını belirleyen Enver, Talat ve Cemal Paşa, ateşkesin imzalanmasının ardından bir Alman denizaltısıyla ülkeden ayrıldı.

Çekilme Sırası Almanya'da...

Almanya 11 Kasım 1918'de imzaladığı Rethandes Ateşkesi ile çatışmalara son vermiş ve savaştan çekilmiştir.

13.21 Paris'te barış için bir konferans düzenleniyor...

Ateşkesler ile savaşın askeri aşamasının sona ermesinin ardından;

- İmzalanacak olan barış antlaşmalarının taslaklarının belirlenmesi,
- İtilaf devletleri arasındaki anlaşmazlık konularının görüşülmesi,
- Sömürgelerin paylaşılabilmesi,
- Avrupa'da sınırların yeniden belirlenebilmesi

amaçları ile 18 Ocak 1919'da Paris'te bir barış konferansı düzenlendi. Bu konferans sonucunda İtilaf devletleri arasındaki sorunlar tam olarak çözümlenemedi. Konferansta Cemiyet-i Akvam'ın kurulmasına karar verildi.

Wilson tarafından temsil edilen ABD, konferans boyunca devletler arası anlaşmazlıkların çözümünde rol alabilecek Milletler Cemiyeti'nin kurulmasına çalıştı.

Konferansa Ermeniler de çağrılmış ve Ermeni sorunu uluslararası alana taşınmıştır.

Gizli antlaşmalarla İtalya'ya bırakılması kararlaştırılan İzmir ve çevresi Yunanistan'a verilmiştir. İtalya'nın güçlenmesinin istenmemesi bu kararda etkili olmuştur.

Bu gelişme İtilaf devletleri arasında görüş ayrılıklarına yol açmıştır.

İzmir ve çevresi Yunanlılara bırakılırken, "**bölgede Rumların çoğunlukta olduğu ve Türklerin Rumları katlettiği**" tezleri kullanılmıştır.

Cemiyet-i Akvam dünya barışını korumak amacıyla kurulmuş, ancak başarılı olamamıştır.

örnek soru

1918 yılında İtilaf Devletlerinin, bir yandan Anadolu'yu kendi aralarında paylaşırken, bir yandan da dünya kamuoyunu Türkler aleyhine oluşturmaya çalışmalarındaki amaç aşağıdakilerden hangisidir?

A) Anadolu'daki azınlıkların yardımlarını sağlama

B) Türklere yaşama hakkı tanımayan bir görüşü dünyaya yayma

C) Anadolu'yu haklı nedenlerle paylaştıklarını dünyaya kabul ettirme

D) Türkleri, uygarlık alanında geri kalmış bir toplum olarak dünyaya tanıtma

E) Türklerin Anadolu'dan Orta Asya'ya geri gönderilmesini sağlama

(1977)

çözüm

İtilaf Devletleri işgalleri sırasında, bu girişimlerini haklı çıkarmak için Türkler aleyhine kamuoyu oluşturmaya çalışmışlardır.

Cevap C

13.22 Savaş artık bitti, sıra barışta...

Versay Antlaşması: Almanya 1919'da imzaladığı bu antlaşma ile büyük toprak kaybı yaşadı. Versay Antlaşması Avrupa'da siyasi istikrarı sağlayamamış, İkinci Dünya Savaşı'na ortam hazırlamıştır.

Ruslar Brest Litovsk'ta

St. Germain Antlaşması: Avusturya ile İtilaf devletleri arasında 1919'da imzalanmıştır. Bu antlaşma ile, Avusturya-Macaristan toprakları parçalanmıştır.

Nöyyi Antlaşması: Bulgaristan ile İtilaf devletleri arasında 1919'da imzalanmıştır.

Trianon Antlaşması: Macaristan ile İtilaf devletleri arasında 1920'de imzalanmıştır.

Sevr Antlaşması: Osmanlı Devleti ile İtilaf devletleri arasında 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanmıştır. Osmanlı topraklarının önemli olması nedeniyle bu antlaşma en sona bırakılmıştır.

örnek soru

Birinci Dünya Savaşı'nda yenilen Almanya, Versay Antlaşması'yla Polonya'ya bırakmış olduğu yerleri geri almak için daha sonra Polonya'nın batı bölgesini işgal etmiştir. Almanya'nın bu tutumu karşısında İngiltere ve Fransa barışı korumaya çalışmışlarsa da İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasını engelleyememişlerdir.

Bu durum Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasında nasıl bir ilişki olduğunu gösterir?

A) İki savaşta da çok sayıda cephe açılmıştır.

B) Birinci Dünya Savaşı öncesindeki bloklaşmalar günümüze kadar devam etmiştir.

C) Savaşların ikisi de aynı hükümleri içeren antlaşmalarla sonuçlanmıştır.

D) Birinci savaşın sonucu ikinci savaşın başlamasına ortam hazırlamıştır.

E) İki savaşın sonunda da Avrupa'nın siyasi yapısı korunmuştur.

(ÖSS 1994)

çözüm

Birinci Dünya Savaşı sonunda Almanya ile imzalanan Versay Antlaşması, içerdiği ağır hükümler nedeniyle istikrarı sağlayamamış, İkinci Dünya Savaşı'na ortam hazırlamıştır.

Cevap D

13.23 Birinci Dünya Savaşı neler getirdi, neler götürdü?

- İtilaf devletleri tarafından manda ve himaye yönetimleri kurulmuştur.
- İngiltere sömürgelerini ve gücünü korumayı başarmıştır.
- Çok uluslu imparatorluklar parçalanmış, Yugoslavya, Macaristan, Polonya gibi ulus devletler kurulmuştur.
- Yenik devletler antlaşmaların ağır hükümleri nedeniyle ekonomik krizler yaşamışlardır.
- Radikal rejimler güçlenmiştir.
- Dünya barışını korumak amacıyla Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti) kurulmuştur.
- Yeni sınırlar belirlenirken milliyetçilik akımı dikkate alınmadığı için azınlık sorunları tam olarak çözülememiştir.
- Uçak, tank, kimyasal gaz kullanılmıştır.
- Cephe kavramı değişmiş, şehirler bombalanmış, büyük sivil kayıpları yaşanmıştır.
- Sivil savunma kavramı önem kazanmış, sivil savunma örgütleri kurulmaya başlanmıştır.

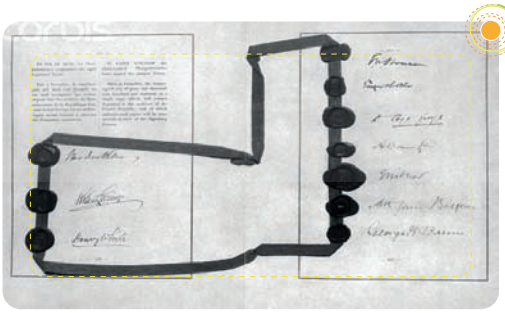

Versay Antlaşması

MONDROS ATEŞKES ANTLAŞMASI

13.24 Mondros Ateşkesi imzalanıyor, işgaller kapıda...

Almanya'nın başını çektiği İttifak devletleri Birinci Dünya Savaşı'nda İtilaf devletleri karşısında 1918 yılında yenilgiye uğramış, birer ateşkes antlaşması imzalayarak savaştan çekilmişlerdi.

Osmanlı Devleti'nin ateşkes çağrısı İtilaf devletleri tarafından kabul edilmiş, görüşmeler İtilaf devletleri ile Limni adasının Mondros limanında gerçekleştirilmiştir.

Osmanlı Devleti'ni Rauf Bey temsil ederken, İtilaf devletlerini Amiral Calthorp temsil etmiştir. Osmanlı temsilcileri, İtilaf devletleri tarafından masaya getirilen ağır koşulları kabul etmek durumunda kalmış ve 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkesi imzalanmıştır. Türk delegasyonu, görüşmeler sırasında ateşkes hükümlerini yumuşatmak istedilerse de, İtilaf devletleri temsilcilerinin katı tutumu nedeniyle bu girişimden sonuç alamamışlardır.

Mondros Limanı

13.25 Mondros Ateşkesi hangi hükümleri içeriyor...

Bir ateşkes için oldukça ağır sayılabilecek hükümler içeren ateşkesin bazı maddeleri şunlardı:

- İtilaf devletleri, güvenlik tehlikesi bulunan Osmanlı topraklarının herhangi bir bölümünü işgal edebileceklerdir.
- İtilaf devletleri, Doğu Anadolu'daki altı şehri (Vilayat-ı Sitte) güvenlik sorunu yaşanması durumunda işgal edebileceklerdir.
- Osmanlı Devleti'nin iç güvenliğini sağlayacak sayıdaki askerin dışında kalan bütün Osmanlı ordusu derhal terhis edilecektir.
- Osmanlı ordusunun sahip olduğu bütün silah, cephane, araç ve gereç İtilaf devletlerine bırakılacaktır.
- Hicaz, Suriye ve Irak'ta bulunan Osmanlı askeri birlikleri İtilaf devletlerine teslim olacaktır.
- Osmanlı limanları, demiryolları, Toros tünelleri, tersaneleri İtilaf güçlerinin denetimine bırakılacaktır.
- Osmanlı Devleti, elinde bulunan İtilaf devletleri ve Ermeni esirlerini serbest bırakacak, İtilaf devletlerinin elindeki Osmanlı esirleri ise serbest bırakılmayacaktır.
- Osmanlı topraklarındaki hammadde kaynaklarının denetimi İtilaf devletlerinde olacaktır.
- Bütün haberleşme vasıtaları İtilaf devletlerinin kontrolüne bırakılacaktır.
- Çanakkale ve İstanbul Boğazları İtilaf devletlerinin denetimine girecektir.

örnek soru

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın aşağıdaki maddelerinden hangisi, Türklerin denetiminde kalan Anadolu topraklarının da elden çıkabileceği anlamına gelmektedir?

A) Osmanlı Devleti diğer devletlerle bütün ilişkilerini kesecektir.

B) Sınırların korunması ve güvenliğin sağlanması ile görevli olanlar dışındaki bütün Osmanlı ordusu terhis edilecektir.

C) İtilaf Devletleri, güvenliklerini tehdit edici durumlarda stratejik noktaları işgal edebilecektir.

D) Hükümet haberleşmesi dışında, telsiz ve telefonlar İtilaf Devletleri'nce denetlenecektir.

E) Bütün demiryolları, İtilaf Devletleri'nin denetimi altına alınacaktır.

(ÖSS 1981)

çözüm

"İtilaf Devletleri, güvenliklerini tehdit edici durumlarda stratejik noktaları işgal edebilecektir." hükmü, Türklerin denetiminde kalan Anadolu topraklarının da elden çıkabileceği anlamına gelmektedir.

Cevap C

13.26 Gelin Mondros Ateşkesi'ni birlikte yorumlayalım...

- Ateşkesin esirlerle ilgili maddesi devletler arası eşitlik ilkesine aykırı bir hükümdür.
- Haberleşme araçlarına el konulması, işgal girişimlerinin duyulmasını geciktirme amacına yöneliktir.
- İlk madde, Osmanlı ülkesinde planlanan işgallere hukuki zemin hazırlamaya yöneliktir.
- Osmanlı ordusunun terhisi ve silahlarının teslimi, planlanan işgallere karşı Osmanlı topraklarını savunmasız bırakmaya yöneliktir

Ateşkeste yer alan; **"İtilaf devletleri Doğu Anadolu'da bulunan altı vilayeti herhangi bir karışıklık çıkması durumunda işgal edebileceklerdir."** maddesi, Doğu Anadolu'da bağımsız Ermeni devleti kurma çabalarının bir kanıtıdır. Ateşkesin, Türkçe metninde Vilayât-ı Sitte olarak geçen bu altı vilayet, İngilizce metinde altı Ermeni vilayeti şeklinde yazılmıştır.

Boğazların denetiminin İtilâf Devletleri'ne bırakılması, İstanbul'un güvenliğini tehlikeye düşürmüştür. Boğazlardaki Osmanlı egemenliği sona ermiş, deniz gücü etkisiz kılınmıştır.

Mondros Ateşkes Antlaşması aslında barış antlaşmasında yer alabilecek bazı hükümlere sahip olmuştur. Bu ateşkes, Osmanlı Devleti'nin kayıtsız şartsız teslim olmasını öngörmektedir.

Tehlikeli gelişmelere yol açabilecek maddelere sahip olmasına karşın, Osmanlı devlet adamları bu koşullarda daha iyi bir ateşkesin imzalanamayacağını savunuyordu.

Bu durum ateşkesin tehlikelerinin Osmanlı devlet adamlarınca anlaşılamadığının göstergesidir.

Osmanlı yöneticileri ateşkesi imzalarken, işgal yaşanamayacağını düşünmüş ve Wilson İlkeleri'nin "Yenen devletler yenilenlerden toprak almayacaklardır." maddesine güvenmişlerdir.

Mondros Ateşkesi ve sonrasında Anadolu'da yaşanan işgaller, Türk halkının özgürlük, bağımsızlık ve milliyetçilik düşünceleri etrafında kenetlenmesine zemin hazırlamıştır.

İtilaf Devletleri donanması İstanbul Boğazı'nda

Mustafa Kemal Paşa, 5 Kasım'da Adana'dan sadrazama gönderdiği bir yazıda; **"Ateşkes şartları ile ilgili olarak art niyet ve şüpheleri giderecek tedbirler alınmadan orduları terhis edecek ve İngilizlerin her dediğine boyun eğecek olursak, İngilizlerin aşırı isteklerinin önüne geçmek mümkün olmayacaktır."** sözleriyle durumun ne denli tehlikeli olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır.

örnek soru

Mondros Ateşkes Antlaşması'na göre Osmanlı Devleti'nin Hicaz, Yemen, Suriye ve Irak'taki kuvvetleri en yakın Anlaşma Devletleri Kumandanlığına teslim olacaktı.

Bu madde, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın hangi özelliğine bir örnektir?

A) Osmanlı Devleti'ni güçsüz duruma düşürme

B) Sınırları belli olmayan yörelerin, eski coğrafya adlarını kullanma

C) Osmanlı Devleti'nin hukuki varlığını tanıma

D) Osmanlı Devleti'nin müttefikleriyle bağlantısını kesme

E) Yerel direnişleri başlatma

(ÖSS 1999)

çözüm

Osmanlı Devleti'nin Hicaz, Yemen, Suriye ve Irak'taki kuvvetlerinin en yakın Anlaşma Devletleri Kumandanlığına teslim olacağı hükmü, Mondros Ateşkesi'nin Osmanlı Devleti'ni güçsüz duruma düşürme özelliğine örnektir.

Cevap A

13.27 Mondros'un mürekkebi kurumadan işgaller başlıyor...

Galip devletler Mondros Ateşkesi'nin üzerinden birkaç gün geçtikten sonra Osmanlı topraklarını işgale başlamışlardır. İtilaf devletleri tarafından işgal altına alınan bölgeler şunlardır:

İngilizler: Irak, Batum, Kars, Urfa, Antep, Maraş, Merzifon, Eskişehir, İzmit, Afyon, Samsun.

Fransızlar: Adana, Mersin, Dörtyol, Zonguldak Limanı, Trakya'da bazı istasyonlar. (Fransızlar bir

süre sonra Urfa, Antep ve Maraş'ı İngilizlerden devralmışlardır.)

İtalyanlar: Antalya, Muğla, Konya.

Bu arada İtilaf devletleri donanması 13 Kasım 1918'de İstanbul Boğazına gelmiş, Osmanlı yönetimini baskı altına almıştır.

Wilson İlkeleri'nin dikkate alınmadığının açık bir göstergesi olan işgaller, Osmanlı yönetiminin ilkelerle ilgili beklentilerini sonuçsuz bırakmıştır.

Yunanlılar İzmir'i işgal ediyor.

3. CEMİYETLER

13.28 Milli varlığa zararlı azınlık cemiyetleri faaliyetlerine hız veriyor...

Osmanlı topraklarında yaşayan azınlıklar Mondros Ateşkesi'nin imzalanmasının ardından Osmanlı topraklarını parçalama ve kendi bağımsız devletlerini kurma girişimlerini hızlandırmışlardır.

Etnik-i Eterya Cemiyeti: Bir Yunan cemiyeti olan bu cemiyet, Anadolu'nun bir bölümünü ve İstanbul'u da içine alan bir Bizans Devleti kurmayı amaçlıyordu. Çabalarını Mondros Ateşkesi'nden sonra hızlandırmıştır.

Mavri Mira Cemiyeti: Rumlar tarafından kurulan bu cemiyet, Batı Anadolu topraklarının ve İstanbul'un da içinde yer aldığı bir Yunanistan devleti oluşturmayı amaçlıyordu.

Pontus Rum Cemiyeti: Samsun, Trabzon ve Artvin'in yer aldığı Doğu Karadeniz kıyılarında bağımsız Pontus devleti kurmayı amaçlamıştır. Kurdukları çeteler ile Türkler üzerinde baskı kurmaya çalışmış ve katliamlar gerçekleştirmiştir.

Taşnak ve Hınçak Cemiyeti: Bu cemiyetler Ermeniler tarafından kurulmuştur. Doğu Anadolu'da bağımsız Ermeni devleti kurmayı amaçlamışlardır. Doğu Anadolu'da Türk halkına yönelik katliamlara girişmiş ve bölgede Ermeni nüfusunun daha fazla olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Alyans İsrail ve Makabi Cemiyetleri: Bu cemiyetler, İtilaf devletlerinin desteğini alarak Filistin'de bağımsız bir devlet kurmayı amaçlayan Yahudiler tarafından oluşturulmuştur. Osmanlı topraklarında yaşayan Yahudiler, sosyal ve ticari konumlarını güçlendirmek için faaliyet göstermişlerdir.

İşgaller azınlıklar tarafından desteklenmiştir.

Yunan Kızılhaç Cemiyeti

Yunan Göçmenler Komisyonu

Azınlık Cemiyetlerinin Özellikleri

- İtilaf devletlerinin desteğini elde etmiş, bu güçlerle birlikte hareket etmişlerdir.
- Osmanlı toprakları üzerinde kendi bağımsız devletlerini kurmayı amaçlamışlardır.
- İtilaf devletlerinin işgallerini kolaylaştırmışlardır.
- Dini kurumlar tarafından yönlendirilmiş ve azınlık okullarını kullanmışlardır.

13.29 Müslümanlar tarafından kurulmuş zararlı cemiyetler

Sulh ve Selamet-i Osmaniye Cemiyeti: Padişaha bağlı kalınması ve onun emirlerinin dışına çıkılmaması gerektiğini savunan cemiyettir. İşgaller karşısında direnilmesine karşı çıkmıştır. İstanbul Hükümeti'nin politikalarını desteklemiştir.

Teal-i İslam Cemiyeti: İstanbul'da medrese öğren-

cileri ve hocaları tarafından kurulmuş bir cemiyettir. Aynı zamanda halife olan padişahın emirlerinin dışına çıkılmaması gerektiğini savunmuştur. TBMM karşıtı bazı isyanların çıkarılmasında rol oynamıştır.

Kürt Teali Cemiyeti: Doğu Anadolu'da bağımsız bir Kürt devleti kurmayı amaçlamış, Wilson İlkeleri'ni kullanmaya çalışmıştır. Anadolu halkının Milli Mücadeleye sahip çıkması nedeniyle halktan ciddi bir destek elde edememiştir.

Wilson İlkeleri Cemiyeti: İşgaller karşısında bağımsızlığın korunamayacağını ileri süren bu cemiyet, ABD'nin himayesini savunmuştur. ABD'nin teklife olumlu bakmaması bu cemiyetin etkinliğini sona erdirmiş, bu gelişmeler sonrasında Milli Mücadele'ye destek vermiştir.

İngiliz Muhipleri Cemiyeti: İşgallerin ancak İngiltere ile iyi geçinilerek engellenebileceğini ileri süren bu cemiyetin üyeleri arasında dönemin sadrazamı ve başka bazı devlet adamları yer almaktaydı.

Milli Mücadele'yi gereksiz ve tehlikeli bulan İngiliz Muhipleri Cemiyeti üyeleri, İngiltere'nin himayesi altına girilmesi gerektiğini ve bunun Osmanlı Devleti için tek çıkış yolu olabileceğini ileri sürmüşlerdir.

13.30 Türk halkı milli direniş cemiyetleri kuruyor...

İstanbul Hükümeti, Mondros'un ardından yaşanan işgaller karşısında aktif bir politika izleyememiş ve sessiz kalmıştır. Bu durum halkın bölgesel direniş cemiyetleri kurmasına ve topraklarını savunmasına yol açmıştır.

Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti: Ermenilerin Doğu Anadolu'da bağımsız bir devlet kurmasını engellemek ve Türk unsurları korumak amacıyla kurulmuştur. Bu cemiyet Erzurum Kongresi'ni düzenlemiş, basın yayın imkanlarını kullanarak işgallerin haksızlığını ortaya koymaya çalışmıştır.

Kurduğu yerel sivil örgütler vasıtasıyla yöredeki Türk halkını bilinçlendirmeye çalışmış, Türklerin bölgeden göçünün engellenmesi için uğraş vermiştir.

Sivas Kongresi'nde alınan karar uyarınca, diğer bölgesel cemiyetlerle birlikte Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti çatısı altında yer almıştır.

İzmir Redd-i İlhak Cemiyeti: Yunanlıların İzmir'i işgalini sona erdirmek ve bu işgalin haksız olduğunu dünyaya duyurmak amacı ile kurulmuştur.

Bu cemiyet Batı Anadolu'da bölgesel kongrelerin toplanmasını sağlamış, işgallere karşı Kuvayımilliye birlikleri kurmuştur.

Kilikyalılar Cemiyeti: Fransızların Adana ve çevresini işgalleri karşısında bölge halkı tarafından kurulmuştur. Bölgedeki Ermeni azınlığın taşkınlıklarına karşı ve Fransız işgalinin sona erdirilmesi için faaliyet göstermişlerdir.

Trakya Paşaeli Cemiyeti: Bu cemiyet Trakya'da meydana gelen işgallere karşı Türklerin haklarını korumayı ve bölge azınlıklarının taşkınlıklarını engellemeyi amaç edinmiştir.

İşgallere karşı halk tarafından direniş oernekleri kurulmuştur.

İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti: İzmir'in Türklere ait olduğunu basın aracılığıyla duyurmayı amaçlayan bir cemiyettir. Batı Anadolu'da Kuvayımilliye birliklerine silah sağlanması için faaliyet göstermiştir.

Milli Kongre Cemiyeti: İstanbul'da kurulan bu cemiyet, Türk haklarını basın yoluyla dünyaya duyurmayı amaçlamıştır. İşgallerin haksız olduğu, Ermenilerin Doğu Anadolu'da Türkleri katlettiği kanıtlanmaya çalışılmıştır.

Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti: Doğu Karadeniz'de bağımsız Rum devleti kurmayı hedefleyen Rumların bölücü girişimlerini önlemek amacıyla kurulmuştur.

Bu cemiyetlerle birlikte Millî Mücadele'ye destek olan ve Türk halkının bağımsızlık arzusunu farklı yollarla dile getiren diğer bazı cemiyetler de şunlardır:

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti

İstanbul Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

Karakol Cemiyeti

Heyet-i Milliye Teşkilatı

Balıkesir Hareket-i Milliye Cemiyeti

Milli Cemiyetlerin Özellikleri

- Birbirlerinden bağımsız şekilde Anadolu'nun farklı yörelerinde kurulmuşlardır.
- Yaşadıkları yörelerin kurtuluşu için çalışmışlardır. (Bölgesel kurtuluş)
- Oluşumlarında Türklük duygusu etkilidir.
- Sivas Kongresi ile Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirilmişlerdir.
- İşgalci güçlere ve azınlıkların bölücü faaliyetlerine karşı mücadele vermişlerdir.
- İşgallere karşı basın yoluyla mücadele etmiş, bir sonuç alınamaması nedeniyle silahlı direnişi örgütlemişlerdir.
- Bölgelerinin Türklüğünü kanıtlamaya çalışmışlardır.

örnek soru

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti şu kararları almıştır:

I. Hiçbir şekilde göç edilmeyecek,

II. Bilim, iktisat ve din alanında örgütlenilecek,

III. Doğu vilayetleri gerektiğinde savunulacak

Bu kararların başlıca amacı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Bölgedeki Türkleri, azınlıklara oranla her yönden daha güçlü tutma

B) Benzer amaçlı milli cemiyetleri birleştirme

C) Diğer Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine kendi gücünü gösterme

D) Erzurum'da milli bir kongre yapılmasını sağlama

E) Cemiyetin bölgedeki şube sayısını artırma

(ÖSS 1985)

çözüm

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin aldıkları kararlar bölgedeki Türkleri, azınlıklara oranla her yönden daha güçlü tutma amacına yöneliktir.

Cevap A

13.31 Yunan askerleri İzmir'i işgal ediyor...

Birinci Dünya Savaşı'nda gizli antlaşmalarla İtalya'ya bırakılmasına karar verilen İzmir'i, Paris Konferansı'nda alınan yeni bir kararla Yunanlıların işgal etmesine karar verilmiştir.

İtilaf devletleri, Mondros Ateşkesi'nin ilgili hükmüne göre, İzmir'in Yunan güçlerince işgal edileceğini Osmanlı yönetimine bildirmişlerdir.

İzmir halkı düzenlediği bir mitingle bu durumu protesto etmiştir. 15 Mayıs 1919'da Yunan kuvvetleri İzmir limanında demirli donanmadan İzmir'e asker çıkarmışlardır.

Şehrin işgali İzmir'de yaşayan azınlıkların sevinç gösterilerine yol açmıştır.

Yunanlılar, İzmir'in işgalinin haklı olduğunu göstermek ve işgale hukuki zemin oluşturabilmek için şu gerekçeleri ileri sürmüşlerdir:

- İzmir ve çevresinde Rum nüfus Türklerden daha fazladır.
- Türk unsurlar Rumları katletmektedir.

Bu gerekçeler Avrupa kamuoyunun desteğini almak ve olası tepkileri önlemek amacıyla ilgilidir.

Yunanlılar İzmir'de

Şehre girmeye başlayan Yunan askerlerine ilk kurşunu gazeteci Hasan Tahsin atmış, bu gelişmeyi gerekçe gösteren Yunanlılar, İzmir'de büyük bir katliama girişmişlerdir.

Türk halkı İzmir'in işgaline büyük tepki göstermiştir. Bu gelişme sonrasında direniş bilinci güçlenmiştir. İzmir'in işgaline gösterilen tepkinin büyük olmasında, Yunan işgalinin kalıcı olacağından endişe edilmesi etkili olmuştur.

13.32 Yunan zulmü Avrupa gazetelerine yansıyor, Amiral Bristol Raporu yayınlanıyor...

İşgal sonrasında Yunan birlikleri tarafından gerçekleştirilen katliamlar Avrupa gazetelerinde haber olarak yer almış, Avrupa kamuoyunda tepkiler oluşmuştur.

Amerikalı Amiral Bristol'un başkanlığında bir heyetin Batı Anadolu'da inceleme yapmasına ve bir rapor hazırlamasına karar verilmiştir.

Heyetin başkanının Amerikalı olması, araştırmanın tarafsızlığını koruma düşüncesi ile ilgilidir.

Heyet, İzmir ve civarında incelemelerde bulunmuş ve çalışmalarını 11 Ekim 1919'da yayınladığı raporla tamamlamıştır.

Amiral Bristol Raporu'nun Bazı Maddeleri

- Rumların İzmir ve çevresinde katledildiği bilgisi yanlıştır. Bölgedeki Rum azınlığın güvenlikleri tehlikede değildir. Yunanlıların bu konu ile ilgili olarak İtilaf devletlerine verdikleri bilgiler doğru değildir.
- Bölgede Rumların nüfusu Türk nüfusundan fazla değildir.
- İzmir'in işgali sonrasında bölgede yaşanan çatışma ve katliamların sorumluluğu Yunan tarafına aittir.
- Yunan askerleri bölgeden çekilmeli ve bölgeye İtilaf devletleri birlikleri gönderilmelidir.

Amiral Bristol tarafından hazırlanan rapor, İzmir'in işgalinin haksızlığını ve Türk tarafının haklı olduğunu uluslararası kamuoyuna duyuran bir belgedir.

13.33 Kuvayımilliye ne demek?

İtilaf Devletlerinin Mondros sonrasında başlayan işgalleri, Türk ordusunun terhis edilerek yurdun savunmasız bırakılması ve bu işgallere karşı İstanbul Hükümeti'nin sessiz kalması Anadolu halkını topraklarını savunmaya yönlendirmiştir.

İşgallere karşı kurulan direniş cemiyetlerinin basın aracılığıyla başlattıkları mücadeleler işgalleri durdurmamış, silahlı direnişin zorunluluk olduğu anlaşılmıştır. Bu durum farklı yörelerde silahlı Kuvayımilliye birliklerinin oluşturulmasına yol açmıştır.

Güney cephesinde Fransız işgaline, Batı cephesinde ise Yunanlıların işgallerine karşı Kuvayımilliye birlikleri kurulmuştur.

Kuvayımilliye'nin Özellikleri

- İşgaller karşısında Türk halkı tarafından oluşturulmuştur.
- Gönüllülük esasına dayalı olarak oluşmuştur.
- Askeri disiplinden yoksundur.
- Herhangi bir merkezden emir almadan hareket etmişlerdir.
- Her türlü ihtiyaçlarını halktan karşılamışlardır.
- İşgalleri sona erdirememiş, ancak düzenli ordu birlikleri oluşturulana kadar işgalci güçleri durdurmaya çalışmışlardır.

Kuvayımilliye birlikleri bir merkezden emir almadan hareket ettikleri için zaman zaman sorunlar yaşanmıştır. İşgalleri sona erdirememeleri, ihtiyaçlarını halktan zorla karşılamaya çalışmaları, suçlu görülen insanları keyfi şekilde cezalandırmaları düzenli ordu kurma çalışmalarını hızlandırmıştır.

örnek soru

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Hükümeti'nin süregelen işgaller karşısında yetersiz kalması Türk ulusunun tepkilerine yol açmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi bu tepkilerin biridir?

A) İstiklal Mahkemeleri'nin kurulması

B) Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun çıkarılması

C) Takrir-i Sükun Kanunu'nun kabul edilmesi

D) Tekalif-i Milliye Emirleri'nin kabul edilmesi

E) Kuvayımilliye'nin oluşması

(ÖSS 1991)

çözüm

Osmanlı Devleti'nin işgaller karşısında yetersiz kalmasına karşı Türk halkının tepkisi Kuvayımilliye birliklerinin oluşturulması şeklinde olmuştur.

Cevap E

13.34 Savaş bitti, Mustafa Kemal Paşa İstanbul'a dönüyor...

Mondros Ateşkesi'nin yapıldığı dönemde Yıldırım Orduları Grup Komutanı olarak görevli bulunan Mustafa Kemal Paşa, ateşkesin ardından İstanbul'a dönmüştür.

Mondros Ateşkesi'nin hemen ardından Boğaza demirlemiş olan İtilaf Devletleri donanmasını gören Mustafa Kemal Paşa, **"Geldikleri gibi giderler."** demiştir.

Bu ifade, Mustafa Kemal Paşa'nın Türk yurdunun bağımsızlığının sağlanması ve korunmasına dair herhangi bir ümitsizlik içinde olmadığının kanıtıdır.

Mustafa Kemal İstanbul'da üst düzeyde bazı devlet adamlarıyla görüşmüş ve yaşanan olumsuz gelişmelerle ilgili görüş alış verişinde bulunmuştur.

Ancak kendisi, bu görüşmeler sonucunda Osmanlı devlet adamlarını ümitsiz gördüğünü kaydetmektedir.

Gerçekleştirdiği görüşmeler, İtilaf devletlerinin girişimleri karşısında İstanbul'da herhangi bir şey yapılmasının mümkün olmadığını ortaya koymuştur.

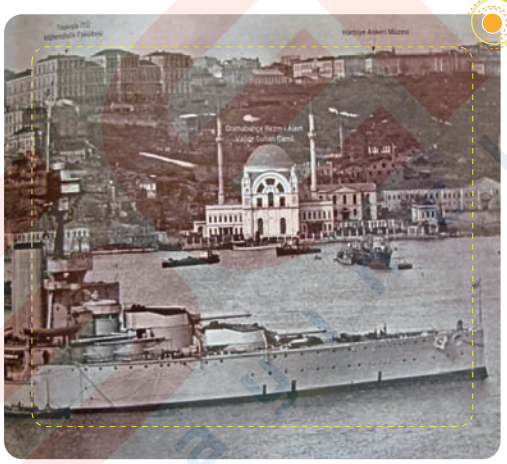

İtilaf Devletleri donanması İstanbul Boğazı'nda

13.35 Mustafa Kemal Paşa Samsun'a gönderiliyor...

Mustafa Kemal Paşa İstanbul'da iken Doğu Karadeniz'deki Rum çeteleri ile bu çetelerin baskılarına karşı silahlanan Türkler arasında çatışmalar yaşanıyordu.

Türk halkının, karşı karşıya bulunduğu bu tehlikeli durum karşısında silahlarını teslim etmek istememesi, Mondros hükümlerinin uygulanmasını isteyen işgalci İtilaf devletlerinin tepkisini çekti.

Bölgedeki Türklerin silahlarının toplanmasını ve kargaşanın sona erdirilmesini isteyen İngilizler, Osmanlı yönetiminden bu iş için bir görevli atamasını istediler.

Çünkü Doğu Karadeniz'de bir halk direnişinin ortaya çıkmasından korkuyorlardı.

Bu arada Osmanlı yönetimi de, yaşanan olaylar nedeniyle Mondros'un işgallere ortam hazırlayan mevcut maddelerinin uygulanmasından çekiniyordu.

İşte böyle bir ortamda Mustafa Kemal Paşa'nın adı gündeme gelmiş ve geçmişteki başarılı hizmetleri de göz önüne alınarak IX. Ordu Müfettişi olarak görevlendirilmiştir.

IX. Ordu müfettişi Mustafa Kemal Paşa

Mustafa Kemal'in IX. Ordu Müfettişi olarak görevleri şunlardı:

- Bölgede asayişin sağlanması,
- Asayişsizliğin sebeplerinin araştırılması,

- Silah ve cephanenin toplanarak depolara konması ve korunması,
- Çeşitli yerlerde asker toplandığı iddialarının araştırılması, eğer doğruysa engellenmesi idi.

Mustafa Kemal Paşa, Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgesinde yetkili kılındı.

Osmanlı yönetiminin bu görev için Mustafa Kemal Paşa'yı seçmesinde, Mustafa Kemal'in İstanbul'daki çalışmalarının İtilaf devletlerini rahatsız edecek kadar dikkat çekmesi ve bu nedenle de İstanbul'dan uzaklaştırılmak istenmesi de etkili olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'ya gönderilmesi meselesiyle ilgili olarak şunları söylemektedir: **"Bu geniş yetkinin, beni İstanbul'dan sürmek ve uzaklaştırmak maksadıyla Anadolu'ya gönderenler tarafından, bana nasıl verilmiş olduğu garibinize gidebilir. Hemen ifade etmeliyim ki, onlar bana bu yetkiyi bilerek ve anlayarak vermediler. "**

Mustafa Kemal Paşa, kendi belirlediği çalışma arkadaşlarıyla 16 Mayıs 1919'da Samsun'a hareket etti.

Mustafa Kemal'in görev sahası yalnızca askeri alanla sınırlı değildi. İstanbul Hükümeti kendisine sivil erkana emir verme yetkisi de vermişti.

Bandırma vapuru (Temsili)

Görev alanı içinde yer alan Trabzon, Erzurum, Sivas, Van, Erzincan, Samsun illeriyle bunlara komşu olan Diyarbakır, Bitlis, Elazığ, Ankara, Kastamonu illerinin sivil ve asker bütün yöneticileri, Mustafa Kemal Paşa'nın üstlendiği müfettişliğin bütün emir ve taleplerini yerine getirmekle yükümlü tutuldular.

Hatta 3. ve 15. Kolordular Mustafa Kemal Paşa'nın üstlendiği müfettişlik makamının emrine verildi. Bütün bu yetkiler Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'daki hareket olanaklarını artırmıştır.

Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a giderken yanında bulunan Refet Bey'e; **"İhtilali yapmak yetmez. Daha fazla bir şeyler yapmak lazımdır. İhtilaller devletleri değiştirir. Daha Türk devleti yoktur, önce onu kurmak lazımdır."** demiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Samsun'daki ilk çalışmalarının ardından bir rapor hazırlayarak İstanbul'a göndermiştir.

Bu raporda; **"Samsun bölgesinde Rumlar siyasi emellerinden vazgeçerlerse, asayişin kendiliğinden düzeleceği, Türklüğün yabancı mandasına ve kontrolüne tahammülünün olmadığını..."** vurgulamıştır.

Bir süre sonra İngiliz askerlerinin bulunduğu Samsun'u kendisi için yeterince güvenli görmeyerek Havza'ya hareket etmiştir.

örnek soru

Dokuzuncu Ordu Müfettişi göreviyle Havza'da bulunan Mustafa Kemal, kendisine bağlı komutanlıklar ve valiliklerden; sadrazam ve hatta padişaha, Paris Barış Konferansı'na gidecek delegelerin ulusun tam bağımsızlığı ve yurtta çoğunluğun azınlıklara feda edilmemesi ilkelerini savunacak kişiler olması gerektiğini belirten telgraflar çekilmesini istemiştir.

Mustafa Kemal'in bu tutumu aşağıdakilerden hangisinin bir göstergesidir?

A) Mustafa Kemal'in, yetkileri çerçevesinde hareket ettiğinin

B) Mustafa Kemal'in, yetkileriyle ilgili talimatı kendisinin yazdırdığının

C) İstanbul Hükümetinin ulusal çıkarları koruyamayacağından endişe edildiğinin

D) Milletin padişaha bağlılığından çekinildiğinin

E) Tüm vali ve komutanların Mustafa Kemal'i desteklemek zorunda olduğunun

(ÖSS 2007 / Soru-1)

çözüm

Mustafa Kemal'in kendisine bağlı komutanlıklardan ve valiliklerden ulusun bağımsızlığına dönük telgraflar çekilmesi, İstanbul hükümetinin ulusal çıkarları koruyamayacağından endişe ettiğinin bir göstergesidir.

Cevap C

13.36 Milli Mücadele'nin ilk genelgesi Havza'da yayınlanıyor... (28 Mayıs 1919)

Çalışmalarını Havza'da sürdüren Mustafa Kemal Paşa, burada Havza Genelgesi olarak bilinen bildiriyi bir telgrafla Anadolu'nun değişik yörelerine göndermiştir.

Havza Genelgesi'nin bazı maddeleri şunlardır:

- Türk topraklarını hedef alan işgallere karşı sessiz kalınmamalı ve protesto mitingleri yapılmalıdır.
- İstanbul Hükümeti'ne ve İtilaf devletleri temsilcilerine işgalleri protesto eden telgraflar gönderilmelidir.
- Azınlık unsurlara yönelik her türlü saldırıdan kaçınılmalıdır.

Havza Genelgesi, işgallere karşı halkın bilinçlendirilmesini ve bireysel direniş isteğinin ulusal direniş bilincine dönüştürülmesini amaçlamıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın Havza'da kaldığı ev

Bu genelge, İngilizlerin Mustafa Kemal Paşa'nın geri çağrılması için İstanbul Hükümeti'ne baskı yapmalarına yol açmıştır. Bu baskıların sonucu olarak İstanbul'a dönmesini bildiren bir haber almış, ancak bu emri dikkate almayan Mustafa Kemal Paşa Amasya'ya geçmiştir.

13.37 ... Ve Amasya Genelgesi (22 Haziran 1919)

Mustafa Kemal Paşa Amasya'da bir genelge hazırlamış ve Kazım Paşa, Refet Paşa, Ali Fuat Paşa'nın da bu bildiriyi imzalamasını sağlamıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın bu girişimi genelgenin kişisel bir çaba olarak görülmesini istememesidir. Amasya Genelgesi olarak bilinen bu bildiri Anadolu'daki askeri ve sivil bütün makamlara gönderildi.

Amasya Genelgesi Kararlarından Bazıları Şunlardır:

- Vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığı tehlikededir.
- İstanbul Hükümeti sorumluluklarını yerine getirememektedir. Bu nedenle milletimiz yokmuş gibi görünmektedir.
- Milletin bağımsızlığını, milletin azim ve kararı kurtaracaktır.
- Her türlü etki ve denetimden uzak milli bir kurul oluşturulmalıdır.
- Sivas'ta bir milli kongre toplanmalıdır. Bu kongre için her livadan üçer kişi seçilerek gönderilecektir. Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri, Redd-i İlhak cemiyetleri ve belediyeler tarafından seçilecek olanların halkın güvenini kazanmış kişiler olmalarına dikkat edilecektir.
- Doğu illeri adına Erzurum'da bir kongre toplanacaktır.
- Askeri ve sivil teşkilatlar dağıtılmayacaktır.
- Alınan kararlar milli sır olarak gizlenecektir.

Amasya Genelgesi'nin hazırlandığı ev

Amasya Genelgesi'ni Yorumlayalım...

- Milli Mücadele'nin amacı, gerekçesi ve yöntemi ortaya koyulmuştur.
- Ulus iradesine dayanan bir yönetim vurgulanmış, ulusa güven duyulduğu belirtilmiştir. Bu vurgu Milli Mücadele'nin evrensel niteliklere sahip olduğunun kanıtıdır.
- İşgallere karşı direniş çalışmalarında ulus iradesi öne çıkarılmış, Milli Mücadele'nin tek merkezden idare edilmesi amaçlanmıştır.
- Bu genelge Türk İnkılabı'nın ihtilal safhasını başlatmıştır.
- Amasya Genelgesi, ulus egemenliği ile ilgili bir çağrıdır.

örnek soru

Amasya Genelgesi'nin ardından Mustafa Kemal Paşa yeniden İstanbul'a geri çağrılmış, bu emre uymaması, hakkında tutuklama kararı çıkmasına yol açmıştır. Bunun üzerine 8 Temmuz 1919'da askerlikten ve müfettişlik görevinden istifa eden Mustafa Kemal Paşa, sivil bir lider olarak mücadelesini sürdürmüştür.

Amasya Genelgesi'nin aşağıdaki hükümlerinden hangisi, Türk İnkılabı'nın evrensel nitelik taşıdığının bir göstergesidir?

A) Vatanın bütünlüğü tehlikededir.

B) İstanbul Hükümeti, üzerine aldığı görevi yerine getirememektedir.

C) Ulusun bağımsızlığını, ulusun azim ve kararı kurtaracaktır.

D) Delegelerin seçimi ulusal bir sır olarak gizlenmelidir.

E) Sivas'ta ulusal bir kongrenin tez elden toplanması kararlaştırılmıştır.

(ÖSS 1996)

çözüm

Amasya Genelgesi'nde yer alan, "Ulusun bağımsızlığını, ulusun azim ve kararı kurtaracaktır." hükmü, Türk İnkılabı'nın evrensel nitelikler taşıdığının bir göstergesidir.

Cevap C

Mustafa Kemal Erzurum Kongresi'nde başkan seçilmiştir

13.38 Doğu illeri adına Erzurum Kongresi toplanıyor (23 Temmuz - 7 Ağustos 1919)

Mustafa Kemal Paşa'nın Amasya'da bulunduğu dönemde Doğu Anadolu Müdafa-i Hukuk Cemiyeti ve Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti Doğu illerinden katılacak temsilcilerin yer alacağı bölgesel bir kongre düzenlemek için çalışmalar yapıyordu.

Bu nedenle Amasya Genelgesi'nde 10 Temmuz 1919'da Erzurum'da bir kongrenin toplanacağı ifadesi yer almıştır. Mustafa Kemal Paşa Erzurum Kongresi'ne katılmak üzere Amasya'dan ayrılmıştır.

Kendisi Erzurum'a gelişi ile ilgili olarak, **"Benim Erzurum'a gelişim bütün milletin ateşten bir çember içine alındığı bir zamana tesadüf etti. Bütün millet bu çemberin içinden nasıl çıkılacağını düşünmekte idi."** demiştir.

Erzurum'da bir kongre düzenlenmesinde, Doğu Anadolu'da Ermeni devletinin kurulmasına yönelik planlara engel olma düşüncesi etkili olmuştur.

Bazı delegelerin katılımının gecikmesi nedeniyle 23 Temmuz'da çalışmalarına başlayan kongrede başkanlığa Mustafa Kemal seçilmiştir.

O günkü idari yapılanmada Doğu Karadeniz'den 17, Erzurum'dan 25, Sivas'tan 14, Bitlis'ten 4, Van'dan 2 delegenin katılımıyla toplam 62 üye ile toplanmıştır.

Bugünkü idari yapılanma dikkate alındığında kongrede otuza yakın il ve ilçenin temsil edildiği anlaşılmaktadır.

Elazığ, Diyarbakır ve Mardin illerinden seçilen delegeler valilerin baskısı sebebiyle yola çıkmaktan alıkonulmuş, dolayısıyla kongreye katılamamışlardır.

Mustafa Kemal kongreyi açarken yaptığı açılış konuşmasında, İtilâf Devletlerinin Türk milletinin haklarını çiğnediklerini belirtmiş ve **"Tarih bir milletin kanını, hakkını, varlığını hiçbir zaman inkâr edemez. Binaenaleyh, vatanımız ve milletimiz aleyhinde verilen hükümler, kanaatler muhakkak iflâsa mahkumdur."** demiştir.

Erzurum Kongresi Kararları

- Milli sınırlar içinde vatan bir bütündür, parçalanamaz.
- Kuvayımilliye'yi etkin, milli iradeyi hakim kılmak esastır.
- İşgal ve yabancı müdahalesine karşı milletçe direnişe geçilecektir.

- Vatanın ve bağımsızlığın korunması ve kurtarılması konusunda İstanbul hükümeti yetersiz kalırsa, Doğu Anadolu'da geçici bir hükümet kurulacaktır.
- Azınlıklara siyasi hakimiyetimizi zedeleyecek ve sosyal dengemizi bozacak ayrıcalıklar verilemez.
- Ulusal güçler padişahlık ve halifelik makamını kurtaracaktır.
- Mebusan Meclisi bir an önce toplanmalı, hükümetin çalışmaları denetlenmelidir.
- Sömürü amacı olmaması koşuluyla dış yardım alınabilecektir.
- Manda ve himaye kabul edilemez.

Erzurum Kongresi, katılımcıları yönüyle bölgesel olmasına rağmen, kararları yönüyle ulusal nitelikler taşımıştır.

Erzurum Kongre binası

Gelin Erzurum Kongresi'ni Yorumlayalım

- Vatanın parçalanamayacağı ilk kez açıkça ortaya konmuş ve yine ilk kez milli sınırlardan söz edilmiştir.
- Manda arayışları reddedilmiş, ulus egemenliğine dayalı bir yönetim biçiminden söz edilmiştir.
- Doğu Anadolu'daki cemiyetler Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti çatısı altında birleştirilmiştir.
- Temsil Heyeti oluşturulmuştur. Mustafa Kemal'in başkanlık yaptığı bu kurul yalnızca Doğu Anadolu'da yetkilidir.
- Mebusan Meclisi'nin açılması talebiyle ulus iradesinin yansıması amaçlanmıştır.

örnek soru

Erzurum Kongresi'nde yalnızca iç politikayı ilgilendiren ilkeler değil, bazı dış politika ilkeleri de belirlenerek ilan edilmiştir.

Erzurum Kongresi'nin bu tutumu aşağıdakilerden hangisini gösterir?

A) Meclis gibi hareket edildiğini

B) İstanbul Hükümeti'ne yardımcı olunmak istendiğini

C) Ekonomik sorunlara siyasi sorunlardan daha çok önem verildiğini

D) Yabancı ülkelerle ilişkilerin arttığını

E) İtilaf Devletleri'nin Anadolu hareketine bakış açısının değiştiğini

(ÖSS 1994)

çözüm

Erzurum Kongresi'nde yalnızca iç politikayı ilgilendiren ilkeler değil, bazı dış politika ilkelerinin de belirlenerek ilan edilmesi, kongrenin bir meclis gibi hareket ettiğini gösterir.

Cevap A

13.39 *Ege'de direniş, Balıkesir ve Alaşehir kongreleri ile güçlendirilmeye çalışılmıştır.*

Yunanlıların Batı Anadolu'daki işgallerini genişletmelerini engellemek ve Kuvayımilliye birliklerini daha örgütlü hale getirebilmek amacıyla Batı Anadolu'da bazı girişimlerde bulunulmuştur.

Balıkesir ve Alaşehir'de yerel halk tarafından bölgesel kongreler düzenlenmiştir.

Balıkesir Kongresi'nde, Yunan işgaline karşı Batı Anadolu'daki direnişin tek merkezde toplanması ve Kuvayımilliye birliklerinin desteklenmesi kararlaştırılmıştır.

Aynı şekilde Alaşehir Kongresi'nde de benzer kararlar alınmış, direnişin sürdürülmesi için Kuvayımilliye birliklerinin desteklenmesi ve askere alma işlemlerine hız verilmesi yönünde kararlar alınmıştır.

Birleştirici bir liderden yoksun olmaları, Balıkesir

ve Alaşehir kongrelerinin Erzurum Kongresi kadar etkili olmasını önlemiştir. Mustafa Kemal Paşa aynı tarihlerde düzenlenen Erzurum Kongresi'ne katıldığı için bu kongrelere katılamamıştır.

örnek soru

1919 yılında toplanan Alaşehir Kongresi'nde, Afyonkarahisar - İnegöl hattının batısındaki bölgeden düşman çekilinceye kadar savaşın devam ettirilmesi sorumluluğunun özel bir idare şeklinde yüklenilmesine yönelik kararlar alınmıştır.

Bu bilgilere dayanarak, aşağıdakilerden hangisinin Alaşehir Kongresi'nde alınan bu kararın nedenlerinden biri olduğu savunulamaz?

A) Öz savunma gereksinimi

B) İşgalin ortaya koyduğu tehdit

C) Hükümete duyulan güvensizlik

D) Mevcut yönetimden kopup ayrı bir devlet kurma isteği

E) Silahlı bir savunma gücü oluşturma gereği

(ÖSS 1999 / I)

çözüm

Alaşehir Kongresi'nde düşmanla mücadele edilmesine dair alınan karar mevcut yönetimden kopup ayrı bir devlet kurma amacına yönelik değildir.

Cevap D

Balıkesir Kongresi üyeleri

13.40 Ulusal kongre Sivas'ta toplanıyor (4-11 Eylül 1919)

Amasya Genelgesi uyarınca Sivas'ta ulusal kongre toplanması için hazırlıklara girişilmiş, bu arada böyle bir kongrenin toplanmasını istemeyen İtilaf devletleri, İstanbul Hükümeti'ne baskı yapmıştır.

Kongre çalışmaları İstanbul Hükümeti tarafından yasadışı ilan edilmiştir. Elazığ Valisi bu kongreyi engellemeye çalışmış, ancak başarılı olamamıştır.

Sivas Kongresi, yurdun farklı yörelerinden delegelerin katılımıyla 4 Eylül'de çalışmalarına başlamıştır.

Sivas Kongresi Kararları

- Direniş cemiyetleri "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adı altında birleştirilecektir.
- Temsil Heyeti'nin yetkileri artık bütün yurdu kapsayacaktır.
- Mebusan Meclisi'nin toplanmasına çalışılacaktır.
- Manda ve himaye kesinlikle kabul edilmeyecektir.
- Egemenliğe zarar vermemesi koşuluyla yabancı devletlerden yardım alınabilecektir.

Ulus iradesini öne çıkaran Temsil Kurulu TBMM'nin açılışına dek bir hükümet gibi çalışmıştır.

Sivas Kongre binası

Sivas Kongresi'ni Yorumlayalım...

- Erzurum Kongresi kararları milletin temsilcileri tarafından bazı değişikliklerle kabul edilmiştir.
- Milli Mücadele'nin tek merkezden yönetilmesi sağlanmıştır.

- Basın yolunun kullanılabilmesi amacıyla İrade-i Milliye gazetesi çıkarılmıştır.
- Bölgesel kurtuluştan ulusal kurtuluşa geçiş çalışmaları hızlandırılmıştır.
- Ali Fuat Paşa, Batı Cephesi Kuvayımilliye Komutanlığı'na atanmıştır. Temsil Heyeti bu şekilde yürütme yetkisini kullanmıştır.
- Himaye ve manda teklifleri, milletin temsilcileri tarafından tartışılmış ve kesin bir dille reddedilmiştir.

İstanbul Hükümeti'nin kongreyi engelleme çabaları, İstanbul ile ilişkilerin ve haberleşmenin kesilmesine neden olmuştur. İstanbul'dan atanan vali ve komutanlar geri çevrilmiştir.

Temsil Kurulu bu tutumuyla Anadolu'nun İstanbul Hükümeti'ne bağlı olmadığını göstermek istemiştir.

Sivas Kongresi'nin engellenememesi üzerine Damat Ferit Paşa başkanlığındaki İstanbul Hükümeti istifa etmiş, yerine Milli Mücadele'ye karşı ılımlı bakan Ali Rıza Paşa tarafından yeni bir hükümet oluşturulmuştur.

örnek soru

Sivas Kongresi'nde "manda" sorunu tartışmalara yol açmış, bazı yurtseverler Amerikan mandasını savunmuş, fakat sonuçta bu görüş reddedilmiştir.

Manda yönetiminin reddedilmesinin nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) İstanbul Hükümeti'nin manda isteğine tepkisiz kalması

B) İstanbul Hükümeti'nin kongreye açıkça cephe alması

C) Manda yönetiminin iyi bilinmemesi

D) İngiliz ve Amerikan mandası isteyenler arasında görüş birliği sağlanmaması

E) Manda yönetiminin ulusal bağımsızlığa ters düşmesi

(ÖSS 1990)

çözüm

Kurtuluş Savaşı sırasında ortaya atılan manda yönetimi düşüncelerinin reddedilmesinin temel nedeni, manda yönetiminin ulusal bağımsızlığa ters düşmesidir.

Cevap E

13.41 İstanbul hükümeti ile ilk resmi temas Amasya görüşmeleri (20-22 Ekim 1919)

İstanbul ile kesilmiş olan ilişkiler, Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin göreve başlaması nedeniyle yeniden kurulmuştur. Bu arada yeni hükümetin isteği ile Amasya'da bir görüşme yapılması kararlaştırılmış, görüşmede İstanbul Hükümeti'ni Salih Paşa, Temsil Kurulu'nu Mustafa Kemal temsil etmiştir.

Amasya Görüşmeleri olarak bilinen bu görüşmelerde alınan kararlar şunlardır:

- Türk toprakları işgalci güçlere bırakılmayacaktır.
- Azınlıklara siyasi hakimiyeti ve sosyal dengeyi bozacak ayrıcalıklar verilmeyecektir.
- Mebusan Meclisi'nin İstanbul'da toplanması bazı güvenlik sıkıntıları doğuracağından uygun değildir.
- Temsil Kurulu, İstanbul Hükümeti tarafından tanınacaktır.
- İstanbul Hükümeti, Temsil Kurulu'ndan habersiz barış görüşmesi yapmayacaktır.

Amasya Görüşmeleri'ni Yorumlayalım...

- Temsil Kurulu, İstanbul Hükümeti tarafından hukuken tanınmıştır.
- Temsil Kurulu ve Mustafa Kemal Paşa'nın otoritesi ve etkinliği artmıştır.

Salih Paşa, alınan bu kararları İstanbul Hükümeti'ne kabul ettirmeye çalışacağını ifade etmiştir.

İstanbul Hükümeti, Amasya kararlarının sadece Mebusan Meclisi'nin açılması kararını kabul etmiştir. Ancak, Meclis'in İstanbul dışında toplanması, merkezi otoritenin zedeleneceği düşüncesi ile istenmemiştir.

Milli Mücadele'de örgütlenme kongreler yoluyla gerçekleşmiştir.

örnek soru

Damat Ferit Hükümeti düşürüldükten sonra Ali Rıza Paşa Kabinesi kurulunca, Anadolu'daki millicilerle uzlaşma yolları arandı. Mustafa Kemal'in eski bir arkadaşı olan Abdülkerim Paşa aracılığıyla ilişki kuruldu. Mustafa Kemal İstanbul Hükümeti'yle görüşme önerisini, teklifin İstanbul Hükümeti'nden gelmesi koşuluyla kabul etti.

Mustafa Kemal'in böyle bir koşul getirmesi, aşağıdakilerden hangisine verdiği önemi gösterir?

A) Abdülkerim Paşa'nın kişiliğine

B) Anadolu'daki milli hareketin İstanbul Hükümeti'nce tanınmasına

C) Sorunların kısa zamanda çözülmesine

D) Padişahın Anlaşma Devletleri'nin etkisinden kurtarılmasına

E) İstanbul Hükümeti'yle her türlü ilişkinin kesilmesine ortam oluşturmaya

(ÖSS 2006)

çözüm

Mustafa Kemal'in söz konusu koşulu, milli hareketin İstanbul Hükümeti'nce tanınmasına yöneliktir.

Cevap B

Mustafa Kemal Paşa

13.42 Temsil Kurulu geliyor, Ankara merkez oluyor... (27 Aralık 1919)

Bu arada İstanbul'da Mebusan Meclisi'nin açılması için harekete geçilmiş, seçimlerle milletvekilleri belirlenmiştir. Mustafa Kemal, Temsil Kurulu üyeleri ile birlikte Ankara'ya gelmiştir.

Mustafa Kemal'in Ankara'yı merkez olarak seçmesinde, şehrin;

- Batı cephesine yakın bir konumda olması,
- haberleşme ve ulaşım imkanlarının yüksek olması,
- işgallerden uzak olması

unsurlarının etkisinden söz edilebilir.

Mustafa Kemal, Erzurum milletvekili olmasına karşın İstanbul'daki Mebusan Meclisi'ne gitmeme kararı almıştır. Bu arada Ankara'da Milli Mücadele yanlısı milletvekili arkadaşlarıyla görüşerek, onlardan bazı isteklerde bulunmuştur.

Mustafa Kemal'in milletvekili olmasına karşın İstanbul'a gitmemesinde, tutuklanma ihtimalinin bulunması etkilidir.

Mustafa Kemal, İstanbul'a gidecek milletvekili arkadaşlarından,

- Mebusan Meclisi'ne başkan seçtirilmesini,
- Meclis'te Müdafaa-i Hukuk Grubu kurulmasını,
- Sivas Kongresi kararlarının Meclis-i Mebusan'da kabul ettirilmesini istemiştir.

Mustafa Kemal Ankara'da

Bu isteklerden yalnızca vatanın bütünlüğü ile ilgili olanlar gerçekleştirilebilmiş, Mustafa Kemal başkan seçtirilememiş, Müdafaa-i Hukuk Grubu ise kurulamamıştır.

Mustafa Kemal'in isteklerinin yerine getirilmemesi, milletvekillerinin İstanbul'da padişahın etkisi altında kaldıklarının göstergesidir.

örnek soru

Mebuslar Meclisi'nin İstanbul dışında toplanması sağlanamayınca, Mustafa Kemal'in girişimiyle, Temsilciler Kurulu merkezinin Sivas'tan Ankara'ya taşınmasına ve burada mebuslarla gruplar halinde görüşülmesine karar verilmiştir. Ancak İstanbul Hükümeti, Mustafa Kemal'in mebuslarla görüşmesini engellemeye çalışmıştır.

İstanbul Hükümeti'nin bu tutumunun aşağıdakilerden hangisinin bir sonucu olduğu savunulabilir?

A) Anlaşma Devletleri'nin azınlıkları desteklemelerinden rahatsız olmasının

B) Doğu illerinin örgütsüz kalmasını istememesinin

C) Anlaşma Devletleri'nin İstanbul'u işgal etmelerinden korkmasının

D) Mebusların Ankara'ya gitmekten çekindiklerini düşünmesinin

E) Yasama gücünün etki altında kalacağından kaygı duymasının

çözüm

İstanbul Hükümeti'nin Mustafa Kemal'i engellemeye çalışması, yasama gücünün etki altında kalacağından kaygı duyulmasının bir sonucudur.

Cevap E

Milli Mücadele'de kadınlar da rol almıştır.

13.43 Osmanlı Mebusan Meclisi nihayet açılıyor... (12 Ocak 1920)

Osmanlı Mebusan Meclisi 12 Ocak 1920'de İstanbul'da açılmış, İtilaf devletleri tarafından engellenmemiştir. İtilaf devletlerinin Mebusan Meclisi'ne müdahale etmemelerinde, olumsuz bir karar çıkmayacağını düşünmeleri etkilidir. Ancak İtilaf devletlerinin beklentilerinin aksine Mebusan Meclisi 28 Ocak 1920'de aldığı bir kararla Misak-ı Milli'yi kabul etmiştir.

örnek soru

İstanbul Hükümeti Amasya Protokolü'nde yer alan "Temsil Kurulu'nun rızası olmadan düşmanlarla barış görüşmelerine gidilmemesi" kararını reddetmiş, "Mebusan Meclisi'nin toplanması" kararını ise kabul etmiştir.

İstanbul Hükümeti'nin Temsil Kurulu'na verilmek istenen yetkiyi kabul etmemekle ulaşmak istediği amaç aşağıdakilerden hangisidir?

A) İstanbul'un işgal edilmesini engellemek

B) Temsil Kurulu'nu Osmanlı Meclisi'nde etkili hale getirmek

C) İtilaf Devletleri'yle ilişkileri geliştirmek

D) Merkezi otoriteyi kurmak

E) Milli birliği sağlamak

(ÖSS 1991)

çözüm

İstanbul Hükümeti'nin "Temsil Kurulu'nun rızası olmadan düşmanlarla barış görüşmelerine gidilmemesi" kararını reddetmesi, merkezi otoriteyi kurmak amacına yöneliktir.

Cevap D

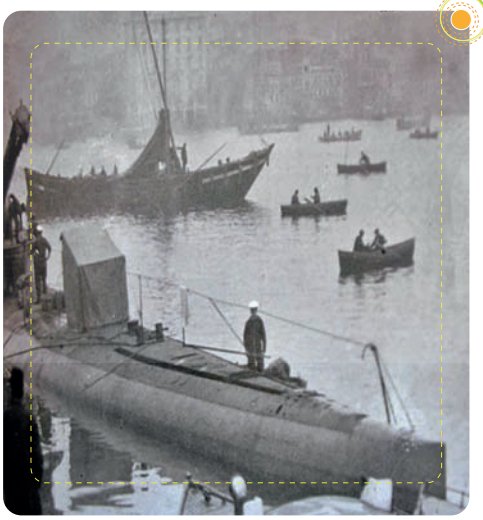

İtilaf Devletleri donanması İstanbul'da

13.44 Milletin temsilcileri Misak-ı Milli'yi kabul ediyor ... (28 Ocak 1920)

Mebusan Meclisi, Misak-ı Milli'yi kabul ederek, Türk yurdunun parçalanmasının asla kabul edilemeyeceğini bütün dünyaya duyurmuştur.

Misak-ı Milli Kararları

- Mondros Ateşkesi imzalandığı gün işgal altında olmayan topraklar parçalanamaz.
- Düşman işgali altına düşen Arap topraklarının geleceğine bölge halkları karar verecektir.
- Kars, Ardahan ve Batum'la ilgili karar bölge halkının oyu ile verilmelidir.
- Boğazların gemi trafiğine açılması, İstanbul'un ve Marmara bölgesinin güvenliğinin sağlanmasına bağlıdır.
- Batı Trakya'nın geleceğini bölge halkının kararı belirleyecektir.
- Türk topraklarındaki azınlıklara verilecek haklar, yabancı ülkelerdeki Müslüman azınlıklara verilecek haklar kadar olacaktır.
- Politik, ekonomik ve mali gelişmemizi engelleyen, hakimiyetimizi sınırlayan ayrıcalıklar (kapitülasyonlar) sona erdirilecektir.

Misak-ı Milli'nin Önemi

- Kongrelerde vatanın bütünlüğü ile ilgili alınan kararlar Mebusan Meclisi tarafından onaylanmıştır.
- Milli sınırlar belirlenmiştir.
- Kapitülasyonların kaldırılacağı ilan edilmiştir.

Misak-ı Milli, ulusal direniş mücadelesinin temel esasları olarak nitelendirilebilir.

Meclis-i Mebusan binası

13.45 Kara gün, İstanbul artık işgal altında (16 Mart 1920)

İtilaf devletleri beklenmedik bu kararlar karşısında, Misak-ı Milli'nin geri alınmasını sağlamaya çalışmış, baskılar Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin istifasına yol açmıştır. İtilaf devletleri bu girişimleri yetersiz gördüklerinden 16 Mart 1920'de İstanbul'u işgal etmişlerdir.

Ele geçirilebilen milletvekilleri tutuklanmış, Mebusan Meclisi kapatılmıştır. İstanbul'un işgaline karşı gelebilecek tepkileri hafifletmek isteyen işgalci güçler bir bildiri yayınlamışlardır.

Bu bildiriye göre,

- İşgal geçicidir.
- İtilaf güçlerinin amacı saltanat makamının etkinliğini güçlendirmektir.
- Herhangi bir isyan karşısında İstanbul Türklerden alınacaktır.
- İstanbul'dan gelecek olan emirlere uyulmalıdır.

Ulus iradesini boğmaya, Milli Mücadele'yi yok etmeye ve Türk halkını yıldırmaya çalışan İtilaf devletlerinin bu girişimleri Türk milletinin direniş azmini güçlendirmiştir.

Yaşanan işgal Mustafa Kemal'in Meclis'i İstanbul dışında toplama düşüncesinin doğru olduğunu kanıtlamıştır. Bu arada yeni Meclisin Anadolu'da toplanabilmesi için çalışmalar başlamıştır. Mustafa Kemal, İstanbul'un işgalinin ardından Milli Mücadele'yi padişah adına yürüttüğünü söylemiştir.

İşgalci İngiliz Kuvvetleri Galata Köprüsü'nde

19 Mart 1920'de bir genelge yayınlayan Mustafa Kemal Paşa; **"milletin yeni seçeceği temsilciler ve Anadolu'ya geçebilen Meclis-i Mebusan üyelerinin katılımıyla Ankara'da yeni bir meclis kurulacağını ve bu meclisin milletin bağımsızlığını, devletin kurtarılmasını temin edecek tedbirleri alacağını ve uygulayacağını"** belirtmiştir.

Bu açıdan bakıldığında Osmanlı Mebusan Meclisi'nin dağıtılması, yeni meclisin Ankara'da açılmasına zemin hazırlamıştır.

İstanbul'un işgali üzerine Milli Mücadele taraftarlarınca,

- İşgal, İtilaf devletleri nezdinde protesto edilmiştir.
- İstanbul'dan kaçabilen milletvekillerinin Ankara'da açılacak yeni Meclis'e katılmaları istenmiştir.
- Anadolu'daki İtilaf subayları tutuklanmaya başlanmış, herhangi bir saldırının önüne geçebilmek amacıyla Geyve ve Ulukışla'da demiryolları tahrip edilmiştir.

İstanbul işgal ediliyor

örnek soru

Milli Mücadele döneminde İtilaf Devletleri, Mebuslar Meclisi'nin toplanması için işgal altındaki bölgelerde yapılan seçimleri engelleyecek bir harekette bulunmamışlardır. Fakat Meclis'te Misak-ı Milli ilan edilince meclisi basmışlar, mebusların bazılarını tutuklayarak sürgüne göndermişlerdir.

İtilaf Devletleri'nin tutumlarındaki bu değişikliğin nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Türk halkına sempatik görünmek istemeleri

B) Meclis'in İstanbul'da toplanmasına karşı olmaları

C) Alınan kararları beklentilerine aykırı bulmaları

D) İstanbul Hükümeti ile Anadolu arasında anlaşma ortamının doğmasını istemeleri

E) Türk halkının kendileri ile barış yapacağına inanmaları

(ÖSS 1994)

çözüm

İtilaf Devletleri'nin Meclis-i Mebusan'ın toplanması ile ilgili tutumlarındaki bu değişikliğin nedeni, alınan kararları beklentilerine aykırı bulmalarıdır.

Cevap C

13.46 Büyük Millet Meclisi Ankara'da açılıyor, yeni bir dönem başlıyor... (23 Nisan 1920)

İstanbul'un İtilaf devletleri tarafından işgalinin ardından Mebusan Meclisi'nin dağıtılması üzerine Anadolu'da yeni bir meclis toplamak için harekete geçilmiştir. 19 Mart 1920'de yayınlanan bir emirle Ankara'da bir meclis açılacağı ilan edilmiş ve seçimlerin yapılması istenmiştir.

Bu arada İstanbul'da dağıtılan Mebusan Meclisi'ne üye olan ve tutuklanmayan milletvekillerinin açılacak yeni meclise kabul edileceği ilan edilmiştir. Bu karar ulus iradesine saygılı olunduğunun açık bir göstergesidir.

Bu çalışmalar sonucunda seçimlerle belirlenen ve İstanbul'dan gelen milletvekillerinin katılımı ile yeni meclis 23 Nisan 1920'de Ankara'da açılmıştır.

İlk gün çalışmaları 120 civarında milletvekili ile gerçekleşmiş, milletvekili sayısı kısa sürede 390'a ulaşmıştır.

Mustafa Kemal, ilk gün bir konuşma yapmış ve Meclis'in çalışma düzeninin belirlenmesine yönelik bir önergeyi Meclis'e sunmuştur.

İlk TBMM binası

Mustafa Kemal tarafından sunulan bu önergede,

- Hükümet kurmak zorunludur.
- TBMM'nin üstünde hiçbir güç yoktur.
- Geçici bir hükümet başkanı atamak ya da padişah vekili tanımak doğru değildir.
- Padişah ve halifenin durumu Meclis'in vereceği karara göre daha sonra belirlenecektir.
- TBMM, Yasama ve Yürütme yetkilerini elinde bu-

lundurur.

- Hükümet işleri Meclis içinden belirlenecek bir kurul tarafından yürütülmelidir. Meclis başkanı aynı zamanda hükümet başkanıdır.

hükümleri yer almıştır.

TBMM'nin açılmasıyla;

- Yeni bir devlet kurulmuş oluyordu.
- TBMM'nin sürekli olduğu ve Türk halkının tek ve bağımsız temsilcisi olduğu ilan edilmiştir.
- Milli egemenlik ilkesi gerçekleştirilmiştir. Halkın egemen olacağı bir yönetim biçimi oluşturulmuştur.
- Güçler birliği ilkesi benimsenmiştir. Böylece hızlı karar alınabilmesi hedeflenmiştir.
- İstiklal Mahkemeleri'nin üyelerinin milletvekilleri arasından seçilmesi, TBMM'nin zamanla yargı yetkisini de kullandığının kanıtıdır.
- Meclis Hükümeti anlayışı benimsenmiştir. Bakanların meclis içinden çoğunluğun oyu ile belirlenmesi uygulaması başlamıştır.
- Temsil Kurulu'nun görevi sona ermiş, bu kurul yetkilerini TBMM'ye devretmiştir.
- İtilaf devletlerine TBMM'nin kurulduğu resmen bildirilmiş, İstanbul Hükümeti ile imzalanacak hiçbir antlaşmanın artık kabul edilmeyeceği ilan edilmiştir.

Bu dönemde olağanüstü yetkilere sahip bir meclisin yanında padişahın belirleyeceği bir Ayan Meclisi'nin de açılması düşüncesi gündeme gelmiş, ancak bu düşünce ulusal egemenlik ilkesi ile çeliştiği için kabul edilmemiştir.

13.47 Şimdi ilk TBMM'nin özelliklerinden söz edelim...

- Yeni Türk Devleti'nin bağımsızlığını sağladığı için, Kurucu Meclis olarak nitelendirilmiştir.
- Güçler Birliği ilkesi ile olağanüstü yetkilere sahiptir.
- Ağustos 1923'e kadar çalışmıştır.
- Azınlık milletvekili yer almamıştır.
- Farklı ideolojilere sahip kişileri bir arada barındırmıştır. Bu milletvekillerinin uyum içinde çalışmalarını sağlayan unsur, vatanın işgalden kurtarılması düşüncesiydi.
- İnkılap ve reform olarak nitelendirilebilecek çabalar, ulusal bağımsızlığın kazanılması öncelikli görüldüğünden ön plana çıkarılmamıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara

Bu dönemde TBMM üyeleri arasında saltanat yanlısı samimi yurtseverler de vardı. Bu nedenle ulusal direniş bilincinin, birlik ve beraberlik düşüncesinin zedelenmemesi için saltanat kurumu hedef alınmamış, saltanatla ilgili düzenlemeler için siyasi ortamın olgunlaşması beklenmiştir.

örnek soru

Birinci TBMM'nin,

I. üyelerinin iki yılda bir yapılan milletvekili seçimleriyle yenilenmesinin kararlaştırılması,

II. üyelerinin çok çeşitli mesleklerden olması,

III. yasama, yürütme ve yargı yetkilerine sahip olması

özelliklerinden hangilerinin, vergi almak ve asker toplamak için otoritesini korumada etkili olduğu savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) II ve III E) I, II ve III

(ÖSS 2005)

çözüm

TBMM'nin yasama, yürütme ve yargı yetkilerine sahip olması otoritesini korumada etkili olmuştur.

Cevap C

13.48 TBMM karşıtı isyanlar yaşanıyor...

Milli Mücadele'nin zaman içinde otoritesini güçlendirmesi, işgalci güçleri ve İstanbul Hükümeti'ni zor durumda bırakmıştır. İşgalci güçler farklı yollar kullanarak Anadolu'da sergilenen halk direnişini sona erdirmeye, İstanbul Hükümeti de otoritesini korumaya çalışıyordu.

Mustafa Kemal ve bazı yakın arkadaşları hakkında, İstanbul Hükümeti'nin çabaları sonucunda idam kararı verilmiş, halkın Milli Mücadele'ye olan güveninin sarsılması amaçlanmıştır.

Şeyhülislam Dürrizade Efendi'den, Milli Mücadele'yi kötüleyen bir fetva alınmış, Milli Mücadele taraftarlarına karşı çıkılmasını öngören bu fetvanın örnekleri, uçaklarla Anadolu'nun değişik yörelerine atılmıştır.

Şeyhülislamdan alınan fetvalar Anadolu halkının kutsal din duygularının kötüye kullanılmak istendiğinin göstergesidir.

Bu arada Anadolu'da TBMM'nin varlığını hedef alan bazı isyanlarla karşılaşılmıştır. Şeyhülislam'dan alınan söz konusu fetva bu isyanların çıkmasında rol oynamıştır.

13.49 İstanbul Hükümeti isyanları destekliyor...

Anzavur İsyanı: Osmanlı ordusunda daha önce subaylık yapmış olan Ahmet Anzavur, Adapazarı, Susurluk, Biga, Gönen bölgelerinde Milli Mücadele'yi ve TBMM'yi hedef alan bir isyan çıkarmıştır.

Bu isyanın çıkarılmasında TBMM güçlerinin Boğazlardan uzak tutulmak istenmesi etkilidir.

25 Ekim 1919-10 Mayıs 1920 arasında üç kez yaşanan Aznavur İsyanı, Çerkez Ethem ve Ali Fuat Cebesoy yönetimindeki Kuvayımilliye birliklerince bastırılmıştır.

Kuvayiinzibatiye (Halifelik Ordusu): İstanbul Hükümeti tarafından Kuvayımilliye'ye karşı, Kuvayiinzibatiye adıyla bir askeri güç toparlandı.

Halifelik Ordusu da denilen askeri birlik İzmit, Adapazarı civarında Kuvayımilliye birliklerine saldırmış, Ali Fuat Paşa komutasındaki milli kuvvetler tarafından yenilgiye uğratılmıştır.

Bu birliklerde yer alan askerlerin önemli bir bölümü Kuvayımilliye'ye katılmıştır.

Çerkez Ethem ve Mustafa Kemal

13.50 Anadolu'da TBMM'ye karşı bölgesel isyanlar çıkıyor...

Bu isyanlar, İtilaf devletlerinin işgal girişimlerini kolaylaştırmak ve Milli Mücadele'yi zor duruma düşürmek amacıyla çıkarılmış isyanlardır.

Yozgat İsyanı: 15 Mayıs 1920'de Postacı Nazım ve Çerkez Kara Mustafa tarafından çıkarılan ve Çapanoğulları aşiretinin de desteklediği isyan Çerkez Ethem tarafından bastırılmıştır (27 Haziran 1920). Aralık ayına kadar yer yer devam etmiştir.

Hendek, Bolu, Düzce ve Adapazarı İsyanları: Boğazları kontrol altında tutma düşüncesindeki İngilizlerin desteğiyle 13 Nisan 1920'de başlayan isyan zamanla genişlemiş, 31 Mayıs 1920'de Ali Fuat Paşa ve Çerkez Ethem'e bağlı Kuvayımilliye birlikleri tarafından bastırılmıştır.

Konya İsyanı: Bu isyan Konya'da Delibaş Mehmet adında biri tarafından çıkarılmıştır. Kuvayımilliye birlikleri karşısında tutunamayan Delibaş Mehmet ve taraftarları işgalci Fransız birliklerine sığınmışlardır.

Afyon İsyanı: Çopur Musa adında bir kişi tarafından çıkartılmış olan bu isyan milli kuvvetler tarafından bastırılmış, isyancı Çopur Musa ve adamları Yunanlılara sığınmak zorunda kalmıştır.

Milli Aşireti İsyanı: Urfa'nın Fransız işgalinden kurtarılmasında rol oynayan Milli Aşireti, yine Fransız telkinleriyle TBMM'ye karşı isyan etmiş (8 Haziran 1920), devlete bağlı aşiretler ile 5. Tümen'e yenilerek dağılmıştır.

Cemil Çeto İsyanı: Bağımsız bir Kürt devleti kurmayı amaçlayan Bahtiyar aşireti reisi Cemil Çeto'nun Garzan'da başlattığı isyan 7 Haziran 1920'de bastırılmıştır.

Yozgat

Diğer bazı isyanlar şunlardır:

Ali Batı İsyanı (Mardin),

Koçkiri İsyanı (Erzincan),

Şeyh Eşref İsyanı (Bayburt)

örnek soru

I. İstanbul Hükûmetinin halkın dinî duygularını kötüye kullanması - Anzavur Ayaklanması

II. Anadolu'da bazı ailelerin gücü ve otoriteyi ellerine geçirip TBMM'nin emirlerine karşı gelmesi - Milli Kongre Cemiyeti

III. Azınlıkların, bulundukları bölgelerde bağımsız devlet kurmak istemesi – Delibaş Mehmet

IV. Bazı Kuvayımilliye birliklerinin Millî Mücadelede yeni orduya katılmak istememesi - Demirci Mehmet Efe

V. Yapılan devrimlere karşı çıkılması - Ali Galip Olayı

Yukarıda I. grupta verilenlerden hangileri II. grupta verilenlerle doğru olarak eşleştirilmiştir?

A) I ve II B) I ve IV C) II ve III D) III ve V E) IV ve V

(YGS 2010)

çözüm

Şeyhülislam'ın Milli Mücadele karşıtı fetvası Anzavur Ayaklanması'nda kullanılmıştır. Demirci Mehmet Efe ise düzenli orduya katılmak istemeyen Kuvayımilliye liderlerindendir.

Cevap B

13.51 Karışıklık ve işgallerden yararlanmak isteyen azınlıklar isyan çıkarıyor...

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Türk topraklarının İtilaf devletlerince işgal edilmeye başlaması Anadolu'da yaşayan azınlık unsurlarını harekete geçirmiştir.

Azınlıklar Anadolu'nun değişik yörelerinde çıkardıkları isyanlarla, işgalci güçlerin işini kolaylaştırmaya çaba harcamışlardır. Bu çabalar Türk toprak bütünlüğünü parçalayarak Anadolu'da bağımsız devletler kurmak amacına yöneliktir.

Ermeni İsyanları

Sovyet Rusya'nın topraklarından gelerek Doğu Anadolu'daki Ermeni unsurları teşkilatlandıran Ermeni çeteleri, Anadolu'daki pek çok yörede Türk halkını katletmiş, bu şekilde halkı yıldırmaya ve bölgeden göç ettirmeye çalışmışlardır.

Ermeni azınlığın yıkıcı çabaları Kazım Paşa komutasındaki XV. Kolordu tarafından sona erdirilmiştir.

Bu arada Anadolu'nun güneyinde Urfa, Adana, Antep ve Maraş bölgesindeki Ermeni azınlık da, işgalci Fransız güçlerinin bölgedeki varlığından yararlanarak taşkınlık yapmış ve Türkleri hedef alan karışıklıklar çıkarmışlardır.

Ermenilerin çıkardıkları bu isyan, Türk halkı tarafından kurulan milli kuvvetlerce sona erdirilmiştir.

Rum İsyanları

Karadeniz'in doğu bölgelerinde yaşayan Rumlar, İtilaf devletlerinin işgal girişimlerinden yararlanarak isyan etmişlerdir. Bu isyanın temel hedefi, Doğu Karadeniz bölgesinde bağımsız bir Pontus Rum Devleti'ni yeniden kurabilmekti.

Pontus Rumları tarafından çıkarılan bu isyan TBMM birliklerini en fazla uğraştıran isyan olmuştur. Ancak başarılı olamayarak 1923'te sona erdirilmiştir.

Azınlık unsurlarının Anadolu'da çıkardıkları isyanlar ve Türk halkına yönelik olarak gerçekleştirdikleri yıldırma amaçlı katliamlar, Türklerin bölge dışına göç etmesini sağlamaya yönelikti. Böylece Wilson İlkeleri'nin bazı hükümlerinden yararlanabileceklerini umuyorlardı.

13.52 Kuvayımilliye liderlerinden isyan edenler var...

Türk halkı Mondros Ateşkesi'nin hemen ardından Türk topraklarına yönelen haksız işgaller karşısında, direniş cemiyetleri kurmuş, silahlı Kuvayımilliye birlikleri oluşturmuştu.

Bu kuvvetler, Yunan işgalci güçlerine karşı mücadele vermiş, işgallerin genişlemesine engel olmak için çaba harcamışlardır. Anadolu'nun bazı yörelerinde çıkan TBMM karşıtı isyanlara da başarıyla karşı koymuşlardır.

Kuvayımilliye askeri bir eğitimden yoksundu. Ve bu durum zaman zaman disiplinsizliklerin yaşanmasına yol açıyordu. Bu durum nedeniyle Yunan işgalini tamamen sona erdirme noktasında sonuç elde edememişlerdir.

Yaşanan bu gelişmeler nedeniyle Batı Anadolu'da Kuvayımilliye yerine düzenli ordu birliklerinin oluşturulması için çalışmalar başlatılmış, Batı Cephesi Komutanlığı'na Albay İsmet Bey atanmıştır.

Kuvayımilliye liderlerinden düzenli ordunun emrine girmeleri istenmiş, bu istek bazı Kuvayımilliye liderleri arasında kabul görmemiştir.

Bu şekilde tepki gösteren ve yeni kurulan düzenli ordu birliklerine katılmayı reddeden Kuvayımilliye liderlerinden Çerkez Ethem Demirci Mehmet Efe ve Yörük Ali Efe, TBMM güçlerine isyan etmişlerdir.

Yeni kurulmaya çalışılan düzenli ordu birlikleri, işgalci düşmanlar yanında bir de isyancı Kuvayımilliyecilerle mücadele etmek durumunda kalmıştır.

TBMM kuvvetleri, Birinci İnönü Savaşı'nda Yunan saldırısını etkisiz hale getirdikten hemen sonra, Çerkez Ethem üzerine yönelmiş ve bu kişi tarafından çıkarılan isyan sona erdirilmiştir.

Kuvayımilliye liderlerince çıkarılan isyanlar, Batı Anadolu'daki Yunan işgalinin durdurulmasını ve sona erdirilmesini zorlaştırmıştır.

örnek soru

Demirci Mehmet Efe ve Çerkez Ethem, Batı Anadolu'da Yunanlıların ilerlemesinin kısmen engellenmesinde, TBMM'nin kurulması ve ayaklanmaların bastırılmasında etkili olmalarına rağmen, daha sonra TBMM'ye karşı ayaklanmışlardır.

Ayaklanmalarının nedeninin aşağıdakilerden hangisi olduğu savunulabilir?

A) Milis güçlerin düzenli orduya bağlanmak istemesi

B) Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun çıkarılması

C) Damat Ferit'in sadrazamlık görevinden çekilmesi

D) İstiklal Mahkemelerinin kurulması

E) Kuvayımilliye şeflerinden Topal Osman'ın öldürülmesi

(ÖSS 2009)

çözüm

Kuvayımilliye liderlerinin TBMM'ye karşı ayaklanmalarının temel nedenleri kurulmakta olan düzenli orduya bağlanmak istememeleridir.

Cevap A

13.53 TBMM isyanlara karşı bazı önlemler alıyor...

- 29 Nisan 1920'de Hıyanet-i Vataniye Kanunu çıkarıldı.
- İstiklal Mahkemeleri kuruldu. Bu mahkemelerin üyeleri milletvekillerinden oluşuyordu. Bu mahkemeler, TBMM'nin yargı yetkisini de kullandığının göstergesidir.
- İstanbul ile resmi yazışmalar kesildi.
- Düzenli ordunun kuruluşunun tamamlanması için çalışmalar hızlandırıldı.
- İstanbul Hükümeti'nin kararları ve emirleri geçersiz sayıldı.
- Ankara Müftüsü Börekçizade Rıfat Efendi'den Milli Mücadele yanlısı bir fetva alındı.

Anadolu'nun değişik yörelerinde TBMM'nin otoritesine karşı çıkan isyanlar, işgallere karşı verilen mücadeleyi güçleştirmiştir. Ancak bu isyanların sona erdirilmesi ile birlikte TBMM'nin otoritesi güçlenmiştir.

13.54 Büyük yıkım projesi, Sevr Antlaşması

İtilaf devletleri, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti ile imzalanacak olan barış antlaşmasını sona bırakmışlardır.

Bu durum, Osmanlı topraklarının coğrafi konum ve yer altı zenginlikleri açısından önemli görülmesi ve paylaşım sırasında anlaşmazlık yaşanması ihtimalinin bulunması ile ilgilidir.

Önce İtalya'nın San Remo kentinde bir araya gelen

İtilaf devletleri, düzenledikleri bir konferansla Osmanlı topraklarını paylaşmaya, barış antlaşmasının ana hatlarını belirlemeye çalışmıştır.

Osmanlı temsilcisi ortaya çıkan koşulları son derece ağır bulmuş, bu koşullar altında barış antlaşmasının yapılamayacağını belirtmiştir.

Osmanlı yönetiminin bu tutumu, İtilaf devletlerini harekete geçirmiş, Anadolu'daki işgallerin daha fazla genişletilmesi çabalarına hız verilmiştir.

İngilizlerin desteği ile hareket eden Yunanlılar, Balıkesir, Bursa, Edirne ve Kırklareli'ni ele geçirdi.

Osmanlı Devleti, işgallerin hız kazanması üzerine konuyu yeniden masaya yatırdı ve barış antlaşmasının mevcut şartlarda imzalanmasını kabul etti.

Osmanlı Devleti temsilcilerinin de yer aldığı barış görüşmeleri Fransa'nın Sevr şehrinde gerçekleştirildi. Görüşmeler 10 Ağustos 1920'de Sevr Barış Antlaşması'nın imzalanması ile sonuçlandı.

Sevr Antlaşması'nın Bazı Maddeleri

- Batı Anadolu Bölgesi, Edirne, Tekirdağ, Kırklareli ve Ege adaları Yunanistan'a bırakılacaktır.
- Suriye, Urfa, Antep, Maraş Fransızlara bırakılacaktır.
- Konya, Antalya Muğla ve Rodos adası İtalya'ya bırakılacaktır.
- Arabistan ve Irak İngilizlere bırakılacaktır.
- Anadolu'da Ermeni ve Kürt devletleri kurulacaktır.
- Osmanlı Devleti'nin varlığına kendisine verilen topraklarda dokunulmayacaktır.
- Azınlıklara yeni haklar verilecektir.
- Azınlık hakları güvence altında olduğu müddetçe İstanbul şehri Osmanlı başkenti olacaktır.
- Boğazlar bütün devletlere açık tutulacak, İtilaf temsilcilerinin oluşturduğu bir boğazlar komisyonu tarafından yönetilecektir.
- Osmanlı Devleti'nde zorunlu askerlik kaldırılacak, orduda sadece 50.700 asker bulunacaktır.
- Osmanlı donanması sınırlandırılacaktır.
- Kapitülasyonlar sürecek ve bütün devletler için geçerli olacaktır.
- Osmanlı Devleti İtilaf Devletleri'ne savaş tazminatı ödeyecektir.

Sevr Antlaşması, Türk vatanının toprak bütünlüğünü bozmayı, Türk milletinin bağımsızlığını elinden almayı hedeflemiştir.

TBMM, Sevr Antlaşması'nı tanımamış, imzalayan Osmanlı temsilcilerini de vatan haini ilan etmiştir.

13.55 Sevr Antlaşması ne anlama geliyor...

- İstanbul ve Çanakkale boğazlarının Türk egemenliğinden çıkarılması hedeflenmiştir.
- Osmanlı Devleti sömürgeleştirilmeye çalışılmıştır.
- Osmanlı askeri gücü sınırlandırılmış, Anadolu'da işgallere karşı herhangi bir direnişin çıkması önlenmek istenmiştir.
- Kapitülasyonlar devam etmiş, Osmanlı Devleti'nin ekonomik bağımsızlığı elinden bütünüyle alınmak istenmiştir.
- Türk milletinin işgallere karşı direniş bilincine sahip hale gelmesi engellenmeye çalışılmış, ancak başarılı olunamamıştır.
- Osmanlı Devleti, Anadolu'da dar bir bölge ile sınırlandırılmıştır.
- Osmanlı azınlıklarına, yabancı ülke vatandaşlığına geçme ve böylece kapitülasyonlardan yararlanma olanağı sunulmuştur.

Sevr'i imzalayan Osmanlı delegeleri

Osmanlı Devleti'nin imza koyduğu bir antlaşmanın resmiyet kazanabilmesi için Mebusan Meclisi tarafından onaylanması yasal bir gereklilikti. Mebusan Meclisi kapatılmış olduğu için Sevr Antlaşması'nı onaylamamıştır. Bu durum, Sevr'in resmi dayanaktan da yoksun olduğunun göstergesidir.

KAVRAMA TESTİ 1

(13.1 - 13.33)

1. **Osmanlı Devleti'nde XX. yüzyıl başlarında taraftar bulan Türkçülük düşüncesinin,**

I. Osmanlıcılık,

II. İslamcılık,

III. Batıcılık

düşüncelerinden hangilerine bir tepki niteliği taşıdığı söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) II ve III

2. **1912 yılında Trablusgarp topraklarının kaybedilmesi Osmanlı Devleti'nde,**

I. Kuzey Afrika egemenliğinin sona ermesi,

II. halifeliğin varlığının tartışılmaya başlanması,

III. İslamcılık düşüncesinin geçerliliğinin sona ermesi

sonuçlarından hangilerine yol açmıştır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) I ve III E) II ve III

3. II. Balkan Savaşı sonunda Bulgaristan ve Yunanistan'la imzalanan antlaşmalarda, kaybedilen Batı Trakya topraklarında yaşayan Türklerin hakları korunmaya çalışılmıştır. Yapılan antlaşmalarda Türklerin Türkçe eğitim, mülk edinme, müftülerini seçebilme, birlikte yaşadıkları milletlerle eşit haklara sahip olma gibi hakları garanti altına alınmaya çalışılmıştır.

Bu bilgiler dikkate alındığında, aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez</u>?

A) Balkanlardaki Türk varlığının zarar gördüğü

B) Balkanlarda Türk kültürünün korunmaya çalışıldığı

C) Anadolu'dan Balkanlara göçün başladığı

D) Batı Trakya'da Türklerin azınlık konumuna düştüğü

E) Osmanlı genel nüfusunun azaldığı

Balkan Savaşları sonrasında Osmanlı Devleti'nin Balkan Devletleri ile imzaladığı antlaşmalarda, bölgede yaşayan Türklerin haklarını koruyacak bazı düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştır.

4. I. Balkan Savaşı'ndan sonra imzalanan Londra Antlaşması'nda, "Osmanlı Devleti'ne ait Ege adalarının geleceğiyle ilgili karar, daha sonra Avrupalı devletler tarafından verilecektir." hükmü yer almıştır.

Bu durum, aşağıdakilerden hangisine kanıt olabilir?

A) Osmanlı Devleti'nin ekonomik etkinliğinin sınırlandırılmaya çalışıldığına

B) Ege'deki Osmanlı etkinliğinin sona erdirilmeye çalışıldığına

C) Azınlıklara yeni haklar verilmesine çalışıldığına

D) Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki otoritesinin sarsıldığına

E) Ekonomik rekabetin sona erdirilmeye çalışıldığına

5. I. Dünya Savaşı başladığında Osmanlı Devleti;

– Kapitülasyonları tek taraflı olarak kaldırmıştır.

– Boğazlardan geçişi yasaklamıştır.

Bu bilgilere göre,

I. Bağımsız bir ekonomi politikası izlenmeye çalışılmıştır.

II. Yabancı ülkelere verilen imtiyazlar kaldırılmıştır.

III. Sınırlar genişletilmeye çalışılmıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

6. I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında yer alan Osmanlı Devleti, Bakü petrollerine sahip olmak için Kafkaslarda bir cephe açarken, İngilizler de Irak petrolleri üzerinde egemen olmak için çaba harcamışlardır.

Bu girişimler,

I. enerji kaynaklarına olan ihtiyacın artması,

II. milliyetçilik anlayışının yaygınlaşması,

III. Avrupa'da sınırların değişme ihtimalinin ortaya çıkması

durumlarından hangilerinin bir sonucu olarak nitelendirilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

7. Doğu Akdeniz'de güçlü bir İtalya istemeyen İngiltere daha önce bu devlete bırakılması kararlaştırılan İzmir ve çevresinin Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan'a verilmesini sağladı.

Buna göre,

I. Osmanlı Devleti'yle ilgili paylaşım planları değişmiştir.

II. İtilaf Devletleri arasında ciddi fikir ayrılıkları yaşanmıştır.

III. Wilson Prensipleri konferansın ardından geçerlilik kazanmıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

Osmanlı Devleti'nin topraklarının paylaşımı ile ilgili düzenlemeler henüz savaş devam ederken gerçekleştirilmişti. Bu paylaşım savaş sonrasında aynen uygulanmamıştır. İzmir'in Yunanistan'a bırakılması, İtalya ile İngiltere'nin karşı karşıya gelmesine neden olmuştur.

8. I. Dünya Savaşı sonunda;

– Osmanlı Devleti'nin toprakları paylaşılmıştır.

– Avusturya-Macaristan İmparatorluğu parçalanmıştır.

– Yenilen devletlerle ağır hükümler içeren antlaşmalar imzalanmıştır.

Bu durumun sonucu olarak,

I. Avrupa'da sınırlar değişmiştir.

II. Ulus devletlerin oluşum süreci hızlanmıştır.

III. Bağımsız yeni devletler ortaya çıkmıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) I ve II C) I ve III

D) II ve III E) I, II ve III

Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, çok uluslu birer devletti. Bu devletlerin parçalanması egemen oldukları bölgelerde pek çok yeni gelişmeyi hiç kuşkusuz beraberinde getirmiştir.

9. Mondros Ateşkes Antlaşması'nda, Osmanlı ordusunun iç güvenliğin sağlanması için gerekli sayıda asker barındırabileceği kararı yer almıştır.

Bu bilgiye dayanarak,

I. İtilaf Devletleri ülke içinde herhangi bir toplumsal kargaşa yaşanmasını istememişlerdir.

II. Osmanlı askeri varlığı sembolik duruma getirilmiştir.

III. Silahlanma yarışına son verilmeye çalışılmıştır.

yorumlarından hangileri yapılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

10. Osmanlı topraklarının Mondros Ateşkesi'ni izleyen dönemde İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesine Türk halkı tepki göstermiş ve topraklarını savunmak için değişik yörelerde silahlı direniş milisleri oluşturmak durumunda kalmıştır.

Bu durum aşağıdakilerden hangisine kanıt olabilir?

A) Askeri birliklerin toparlanmaya çalışıldığına

B) Osmanlı toplumsal bütünlüğünün korunduğuna

C) Yönetim anlayışının değiştirilmek istendiğine

D) İstanbul Hükümeti'nin halkı teşkilatlandırmaya çalıştığına

E) İstanbul Hükümeti'nin işgaller karşısında etkisiz kaldığına

11. İtilaf Devletleri Anadolu'da yaşayan Rum ve Ermeni azınlığa bağımsız devlet vaadinde bulunmuş ve bu toplulukları Türklere karşı kışkırtarak isyan çıkarmalarını sağlamıştır.

Böyle bir tutumun,

I. azınlıkların dini özgürlüklerini elde etmeleri,

II. işgal girişimlerinin kolaylaşması,

III. işgallere direniş düşüncesinin sona erdirilmesi

amaçlarından hangilerine yönelik olduğu savunulabilir?

A) Yalnız II B) Yalnız III C) I ve II

D) I ve III E) II ve III

A - A - C / B - D - A / D - E / D - E - E

KAVRAMA TESTİ 2

(13.34 - 13.39)

1. Mustafa Kemal Paşa IX. Ordu Müfettişliği'ne atanmasıyla ilgili olarak, "Harbiye Nezareti'nden çıkarken heyecanımdan dudaklarımı ısırdığımı hatırlıyorum. Kafes açılmış, önümde geniş bir alem, kanatlarını çırparak uçmaya hazırlanan bir kuş gibiydim." demiştir.

Buna göre, Mustafa Kemal Paşa'nın bu yorumu hakkında,

I. Görevlendirmeyi, düşüncelerini gerçekleştirmek için bir imkan olarak görmüştür.

II. İtilaf Devletleri'nin İstanbul Hükümeti üzerindeki baskısı sona ermiştir.

III. Milli Mücadele'ye halkın etkin katılımı sağlanmıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılamaz?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) II ve III

2. İstanbul Hükümeti'nce, Rum azınlığına yönelik saldırıları engellemek amacıyla Samsun'a gönderilen Mustafa Kemal Paşa, buradan İstanbul'a gönderdiği raporda, "Bölgede Rumların siyasi emellerinden vazgeçmeleri durumunda karışıklığın kendiliğinden düzeleceğini" ifade etmiştir.

Bu bilgiye dayanarak,

I. Karışıklığı çıkaran tarafın Türkler olmadığı ortaya konmuştur.

II. Rum azınlığın Osmanlı yönetimine bağlılığı artırılmıştır.

III. İşgalci güçlerin azınlıklara yönelik desteği azalmıştır.

yorumlarından hangileri yapılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

Mustafa Kemal Paşa'nın söz konusu ifadesi, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Rumların bağımsız bir Pontus devleti kurmak istediklerini ortaya koyan bir anlam taşımaktadır.

3. Mustafa Kemal Paşa tarafından yayınlanan Amasya Genelgesi'nde, "İstanbul Hükümeti, işgalcilerin baskısı altında bulunduğundan, üzerine aldığı sorumluluklarını yerine getirememektedir." ifadesine yer verilmiştir.

Bu bilgiye dayanarak, aşağıdakilerden hangisinin bir zorunluluk haline geldiği söylenebilir?

A) İşgalci güçlerin siyasi görüşmelere zorlanması

B) İşgallere karşı dış destek aranması

C) Gücünü halktan alan bir direniş hareketinin örgütlenmesi

D) Padişaha baskı yapılması

E) Kuvayımilliye birliklerinin kaldırılması

4. Mustafa Kemal'in Milli Mücadele esnasında en fazla önem verdiği konuların başında ulusal direniş sürecine halkın katılımını sağlamak geliyordu.

Bu dönemde yaşanan,

I. Anadolu'nun değişik yörelerinde kongreler düzenlenmesi,

II. Havza Genelgesi'nin yayınlanması,

III. Amasya Genelgesi'nin yayınlanması

girişimlerinden hangilerinin Milli Mücadele'yi halka mal etme amacı taşıdığı söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

5. Damat Ferit Paşa Hükümeti, Haziran 1919'da bütün vali ve mutasarrıflara yolladığı bildiride, Mustafa Kemal Paşa'nın görevinden alındığını bildirmiş ve yakalanıp tutuklanarak İstanbul'a gönderilmesini istemiştir.

Bu durum, aşağıdakilerden hangisinin göstergesidir?

A) Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'daki otoritesinin zayıfladığının

B) Milli Mücadele'nin halk desteğinden yoksun kaldığının

C) İtilaf Devletleri'nin işgallerini genişlettiklerinin

D) Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul yönetiminin denetimi dışına çıkamadığının

E) Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul Hükümeti'nin isteklerine ters düştüğünün

6. Erzurum Kongresi'nde bir araya gelen Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgelerinin temsilcileri, "geçici bir hükümetin kurulması gerektiği" kararını almışlardır.

Böyle bir kararın alınmasında aşağıdakilerden hangisinin rol oynadığı savunulabilir?

A) Saltanatın kaldırılmak istenmesinin

B) İstanbul Hükümeti'nin görevlerini yerine getirememesinin

C) İtilaf Devletleri'nin desteğinin elde edilmeye çalışılmasının

D) İstanbul Hükümeti'nin etki altına alınmaya çalışılmasının

E) Düzenli ordu birliklerinin bir an önce kurulmak istenmesinin

Erzurum Kongresi'nde alınan geçici bir hükümet kurulmasına yönelik karar, Türk topraklarında bir siyasi otorite boşluğunun var olduğu ve bu boşluğun ortadan kaldırılmak istendiğinin göstergesidir.

7. Erzurum Kongresi'nde, "Ülkemizi işgal etme düşüncesi taşımayan herhangi bir devletin teknik, ekonomik ve sanayi yardımı memnuniyetle karşılanacaktır." kararı alınmıştır.

Bu karar aşağıdakilerden hangisine kanıt olarak gösterilemez?

A) Dış ilişkilerle ilgili temel bazı esaslar belirlenmiştir.

B) İstanbul Hükümeti'nin varlığı yok sayılmıştır.

C) Bir hükümet gibi hareket edilmiştir.

D) Milli Mücadele taraftarları arasında manda düşüncesi yaygınlaşmıştır.

E) İstanbul'dan bağımsız hareket edilmiştir.

8. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın hazırlık döneminde toplanan Balıkesir Kongresi'nde,

– Eli silah tutan herkes askerdir.

– Yunan saldırısı devam ettikçe seferberlik sürecektir.

kararları alınmıştır.

Bu kararlar dikkate alındığında,

I. Ulusal egemenlik ilkesi kongrede delegelerce kabul edilmiştir.

II. Yeni bir Türk devletinin kurulması konusu gündeme getirilmiştir.

III. Yunan işgali karşısında halk kendisini savunmaya karar vermiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II

D) I ve III E) II ve III

Eli silah tutan herkesin bir seferberlik şeklinde ülke savunması için mücadele etmesi gerektiğinden söz ediliyor. Bu görev normal şartlar altında başkasına aittir.

9. İstanbul Hükümeti, Sivas Kongresi'nde alınan, "kapalı olan Osmanlı Mebusan Meclisi'nin derhal açılması gerektiği" kararını ilk planda dikkate almamıştır.

Bu durum aşağıdakilerden hangisinin göstergesidir?

A) İstanbul'da işgallere karşı silahlı direnişin planlandığının

B) İstanbul Hükümeti'nin padişahı baskı altında tuttuğunun

C) İstanbul Hükümeti'nin halkın temsilcileri tarafından denetlenemediğinin

D) İstanbul Hükümeti'nin ulus iradesine önem verdiğinin

E) Milli Mücadele taraftarlarının İstanbul Hükümeti üzerinde etkin olduğunun

E - A / C - E - E / B - D / B - C

KAVRAMA TESTİ 3

(13.40 - 13.45)

1. Sivas Kongresi'nde bazı delegeler, ülke ekonomisinin çok kötü durumda olduğunu, memleketin yıkılmış durumda bulunduğunu ifade ederek, bağımsız olabilmek için mutlaka güçlü bir devletin himayesine girilmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Bu bilgiye dayanarak,

I. Kongre çatısı altında manda yanlıları da yer almıştır.

II. Bağımsızlık mücadelesi güç kazanmıştır.

III. Ekonomik durumun iyileştirilmesi konusu en öncelikli olarak görülmüştür.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

Milli Mücadele sırasında ulusal bağımsızlığın korunmasından ümidini kesen bazı çevreler olmuştur.

2. **Tanım:** Türk inkılabı, içte saltanat kurumuna, dışta ise işgalci güçlere karşı verilen milli bir mücadeledir.

Durum: Sivas Kongresi çalışmalarına başlanırken delegeler, "Hilafet ve saltanat makamına, İslamiyet'e, devlete, millete ve memlekete hizmetten başka bir gaye takip etmeyeceğim..." ifadeleriyle başlayan bir yemin metnini okumuşlardır.

Tanım dikkate alındığında durum ile ilgili olarak,

I. Saltanat ile ilgili değişiklikler sonraya bırakılmıştır.

II. Padişahın manevi etkinliğinden yararlanılmak istenmiştir.

III. Devletin demokratikleşmesi için girişimlerde bulunulmuştur.

yargılarından hangilerine ulaşılamaz?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

3. İstanbul Hükümeti,

I. Amasya Genelgesi sonrasında Mustafa Kemal Paşa'yı IX. Ordu Müfettişliği görevinden almıştır.

II. Elazığ Valisi Ali Galip'i, Sivas Kongresi'ni engellemek üzere görevlendirmiştir.

III. Denizcilik Bakanı Salih Paşa'yı Temsil Heyeti ile görüşmek üzere Amasya'ya göndermiştir.

İstanbul Hükümeti'nin bu girişimlerinden hangilerinin Milli Mücadele çabalarını etkisizleştirmeye yönelik olduğu savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

4. **Kurtuluş Savaşı yıllarında görülen,**

I. düzenli ordunun kurulması,

II. manda ve himaye düşüncesinin halkın temsilcileri tarafından reddedilmesi,

III. "TBMM'nin üstünde hiçbir güç yoktur." ilkesinin benimsenmesi

gelişmelerinden hangileri, Türk ulusunun bağımsızlık ve egemenlikten ödün vermeyeceğini kanıtlamaktadır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) I, II ve III

5. Mustafa Kemal, açılmasını ısrarla istediği Osmanlı Mebusan Meclisi'nin İstanbul'da toplanmasına başından beri karşı çıkmıştır. O, resmen işgal edilmiş olmasa bile fiilen tehdit altında olduğunu gördüğü İstanbul'da milletvekillerinin baskı altında kalacağını düşünüyordu.

Mustafa Kemal'in bu baskının aşağıdakilerden hangisine yol açmasından endişe ettiği söylenebilir?

A) Milli Mücadele'nin askeri varlığının zarar görmesine

B) Milli Mücadele yanlılarının Meclis'te etkinlik kazanmalarına

C) Anadolu'da Milli Mücadele'ye yönelik toplumsal desteğin sona ermesine

D) Milli iradenin tam olarak ortaya çıkmasının engellenmesine

E) İtilaf Devletleri'nin padişahı baskı altına almasına

6. Osmanlı Mebusan Meclis'inde kabul edilen Misak-ı Milli kararlarında; "Azınlıklara verilecek haklar, başka ülkelerde yaşayan Müslümanlara tanınan haklar kadar olacaktır." maddesine yer verilmiştir.

Bu maddenin,

I. iç işlerine karışılmasını önleme,

II. Avrupa'daki Müslümanların haklarını koruma,

III. azınlıkların desteğini elde etme

amaçlarından hangisine yönelik olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) I, II ve III

7. Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Misak-ı Milli'nin kabul edilmesini izleyen günlerde harekete geçen İtilaf Devletleri, 16 Mart 1920'de İstanbul'u işgal etmiş, bazı Türk aydınlarını ve milletvekillerini tutuklayarak sürgüne göndermiştir.

İtilaf Devletleri'nin bu girişiminin aşağıdakilerden hangisine yönelik olduğu savunulabilir?

A) Milli Mücadelecileri halkın desteğinden yoksun hale getirmeye

B) Anadolu'daki azınlıkların desteğini almaya

C) Padişahın Anadolu halkı üzerindeki otoritesini güçlendirmeye

D) Türk halkında işgal girişimlerine karşı olan direniş düşüncesini kırmaya

E) Askeri kayıplarını azaltmaya

8. Misak-ı Milli kararlarında; Kars, Ardahan ve Batum'la ilgili kararların bu bölgelerde yapılacak halk oylaması ile verilmesi istenmiş, fakat Moskova Antlaşması ile Batum Gürcistan'a bırakılmıştır.

Bu durum aşağıdakilerden hangisine kanıt olabilir?

A) Ulusal sınırlardan ödün verildiğine

B) Askeri gücün artırıldığına

C) Dış politikada etkinlik kazanıldığına

D) Yeni topraklar elde edilmeye çalışıldığına

E) Gürcistan'ın desteğinin sağlanmaya çalışıldığına

9. **Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Misak-ı Milli kararlarının kabul edilmesi,**

I. İstanbul Hükümeti'nin yetkilerini Temsil Heyeti'ne devrettiği,

II. işgaller karşısında halkın temsilcilerinin sessiz kalmadığı,

III. Milli Mücadele sırasında alınan kararların Osmanlı Hükümeti tarafından onaylandığı

yargılarından hangilerini doğrular niteliktedir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

10. Milli Mücadele taraftarları İtilaf Devletleri'nin kontrolünde İstanbul civarında bulunan cephaneliklerden elde ettikleri silah ve diğer askeri malzemeleri deniz yoluyla gizlice Anadolu'ya geçiriyorlardı.

Bu bilgiye dayanarak,

I. İstanbul Hükümeti askeri etkinliğini korumuştur.

II. Anadolu'da düzenli askeri birlikler kurulmuştur.

III. İtilaf Devletleri işgal bölgelerini denetim altında tutmakta zorlanmıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

11. **Milli Mücadele Dönemi'nde gerçekleşen,**

I. İtilaf Devletleri arasında görüş ayrılıkları yaşanmaya başlanması,

II. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın Osmanlı Devleti'nce imzalanması,

III. Osmanlı Mebusan Meclisi'nin İtilaf Devletleri tarafından dağıtılması

gelişmelerinden hangilerinin Ankara'da TBMM'nin açılmasına ortam hazırladığı savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

A - C / D - E - D / A - D - A / B - C - C

KAVRAMA TESTİ 4

(13.45 - 13.55)

1. **İlk TBMM'nin,**

I. farklı meslek gruplarına mensup üyelere sahip olma,

II. güçler birliği ilkesini benimseme,

III. Mebusan Meclisi'nden gelen milletvekillerine yer verme

özelliklerinden hangileri daha hızlı ve daha etkin karar verme çabası ile ilişkilendirilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

2. TBMM, Osmanlı Devleti'ndeki Ayan Meclisi gibi padişahca atanmış değil, halk tarafından seçilmiş üyelerden oluşmaktaydı.

Buna göre, ilk TBMM ile ilgili olarak,

I. Ulus iradesini esas almıştır.

II. Saltanatı kaldırmıştır.

III. Mutlak yönetim anlayışını kabullenmemiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

3. **İlk TBMM'nin,**

I. Kurtuluş Savaşı'nı sevk ve idare etmesi,

II. kendi üzerinde hiçbir kuvvet tanımaması,

III. yasama, yürütme ve yargı yetkilerini kendinde toplaması,

IV. ulusal birliği sağlaması

uygulamalarından hangileri, egemenlik anlayışının değiştiğinin göstergesidir?

A) Yalnız II B) I ve II C) II ve III

D) II ve IV E) I, II ve IV

4. **Milli Mücadele'de TBMM'nin yasama ve yürütme yetkilerini elinde bulundurması, hatta zaman zaman yargı yetkisini kullanmasının,**

I. siyasal partilerin kurulması,

II. demokratik yönetim anlayışının yerleşmesi,

III. alınan kararların daha süratli biçimde uygulanması

kazanımlarından hangilerini sağladığı söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

5. **TBMM'nin Kurtuluş Savaşı sırasında ortaya koyduğu,**

I. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu yürürlüğe sokma,

II. Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nu kabul etme,

III. Anadolu'nun farklı bölgelerinde yaşanan ayaklanmaların bastırılmasına çalışma

girişimlerinden hangileri, yasama yetkisini kullandığına kanıt olarak gösterilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

6. Gerek İstanbul Hükümeti'nin gerekse işgalci güçlerin kışkırtmaları sonucunda Anadolu'nun çeşitli yörelerinde TBMM'nin otoritesine karşı ayaklanmalar çıkmıştır.

Yaşanan bu gelişmeler, aşağıdakilerden hangisinin göstergesidir?

A) TBMM'nin Anadolu'daki otoritesinin sona erdiğinin

B) Milli Mücadele'nin öneminin halkın bir bölümü tarafından yeterince anlaşılamadığının

C) Türk halkının azınlık unsurlarla birlikte hareket ettiğinin

D) TBMM'nin halifenin otoritesine ihtiyaç duyduğunun

E) Osmanlı Devleti'nin varlığının hukuken sona erdiğinin

7. TBMM, Milli Mücadele esnasında sadece işgalci güçlerle değil, bunların yanında Anadolu'da çıkarılan iç isyanlarla da uğraşmak durumunda kalmıştır.

Karşılaşılan bu durumun,

I. halkın işgalci güçlere karşı olan direniş bilincinin yok edilmesi,

II. işgallere karşı ortaya konulan direniş çabalarının güçleşmesi,

III. İstanbul Hükümeti'nin Anadolu'daki otoritesinin güçlenmesi

sonuçlarından hangilerine ortam hazırladığı savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

8. Anadolu'da Doğu Karadeniz'de bulunan Rumlar, Pontus devleti kurmak için Aralık 1919'da isyan etmiş, bu amaçla işgalci güçlerden ve Patrikhane'den yardım görmüşlerdir.

Bu bilgiye dayanarak,

I. Rumlar bağımsızlık amacıyla Ermenilerle birlikte hareket etmiştir.

II. Rumlar bağımsızlık için dini kurumlardan destek almışlardır.

III. İtilaf Devletleri Anadolu'da bulunan azınlık unsurları yönlendirmişlerdir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

9. **TBMM'nin, Kurtuluş Savaşı sırasında yaşanan ve Anadolu'da doğrudan milli otoriteyi hedef alan ayaklanmalara karşı,**

I. İstiklal Mahkemelerini kurma,

II. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu kabul etme,

III. Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nu kabul etme

yollarından hangilerine başvurduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) I, II ve III

10. Milli Mücadele sürecinde,

– Siyasal görüş ayrılıkları gündeme getirilmemiştir.

– Saltanat ve hilafete doğrudan cephe alınmamıştır.

Bu yaklaşımla aşağıdakilerden hangisinin hedeflendiği savulabilir?

A) Azınlıkların devlet bağlılığının sağlanması
B) Ulusal birliğin korunması
C) Silahlı mücadelenin başlatılması
D) Padişahın desteğinin alınması
E) Demokrasi düşüncesinin yerleştirilmesi

11. İşgal altındaki bir ülkede ve olağanüstü koşullarda görev yapan İlk TBMM'nin bazı uygulamalarının demokrasi düşüncesi ile çeliştiği görülür.

TBMM'nin aşağıdaki özelliklerinden hangisi bu yargıya kanıt olarak gösterilebilir?

A) İstanbul Hükümeti'ni yok sayması
B) Güçler birliği ilkesini benimsemesi
C) Türk halkının temsilcisi olarak hareket etmesi
D) Üyelerinin seçimle belirlenmesi
E) Düzenli ordu birliklerinin kurulmasına çalışması

12. **1920'de açılan I. TBMM'nin,**

I. işgaller tümüyle sona erdirilerek, ulusal bağımsızlığın sağlanması,

II. halifelik makamının kaldırılması ile milli egemenliğin güçlendirilmesi,

III. Kuvayımilliye kaldırılarak düzenli ordu birliklerinin kurulması

hedeflerinden hangilerini hayata geçirdiği söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) I, II ve III

B - E - C / C - D - B / B - E - D / B - B - D

14 KURTULUŞ SAVAŞI'NDA CEPHELER

- Kuvayımilliye'den düzenli orduya
- TBMM ordusu Ermenilere karşı zafer kazanıyor...
- Güney Cephesinde neler oluyor
- I. İnönü Savaşı, Yunanlılar saldırıya geçiyor
- İtilaf Devletleri Londra Konferansı'nı düzenliyor...
- II. İnönü Savaşı, Yunanlılar yeniden saldırıyor...
- Eskişehir-Kütahya Savaşları, beklenmedik bir sonuç
- Tekalif-i Milliye Emirleri, halktan fedakarlıklar isteniyor...
- Sakarya Meydan Savaşı, Yunanlıların son saldırısı
- Büyük Taarruz, TBMM'nin beklenen hamlesi
- Mudanya Mütarekesi imzalanıyor...

14.1 Kuvayımilliye'den düzenli orduya...

Mondros Ateşkesi'nin ardından, Osmanlı ordusunun büyük bölümü terhis edilmiş, Anadolu toprakları savunmasız bırakılmaya çalışılmıştır.

MONDROS SONRASI OSMANLI ORDUSU		
	Teslim Edilen Silah	**Kalan Silah**
Ağır top	1.099	82
Sahra topu	606	200
Piyade tüfeği	667.983	123.191
Ağır makineli tüfek	3.118	1.370

Bu gelişme Türk halkının önce direniş cemiyetleri ve Kuvayımilliye birlikleri oluşturmasına yol açmıştır. Kuvayımilliye birlikleri işgallere ve Anadolu'da çıkan isyanlara karşı koymaya çalışmışlardır.

Yunan işgalini çete savaşları ile sona erdirme imkanı yoktu. Yunan birlikleri, 22 Haziran 1920'de Batı Anadolu'nun iç bölgelerine doğru ilerlemeye başladı. 22 Haziran'da Akhisar'ı, 25 Haziran'da da Alaşehir'i ele geçirdi.

Yaşanan bu gelişmeler üzerine Sivas Kongresi'nde Batı Anadolu Kuvayımilliye Komutanlığı'na Ali Fuat Paşa getirildi. Yunan ilerleyişi Trakya'da da durdurulamıyordu.

20 Temmuz 1920'de Trakya'daki Türk birliklerine karşı da saldırıya geçen Yunanlılar, 20 Temmuz'da Tekirdağ'ı, 25 Temmuz'da da Edirne'yi işgal ettiler.

Devam eden Yunan saldırıları sonucunda 30 Haziran'da Balıkesir, 9 Temmuz'da Bursa, 3 Temmuz'da Nazilli, 29 Ağustos'ta da Uşak, Yunan güçlerinin kontrolüne geçti.

Gelişmeler düzenli ordu birliklerinin kurulmasını bir zorunluluk haline getirmiştir.

Yunan İşgalcileri Bandırma'da

Bu Soru Önemli, Kuvayımilliye Neden Kaldırıldı?

- Herhangi bir merkezden emir almaksızın kendi başlarına hareket ediyorlardı.
- Keyfi cezalandırmalar yapılmaya başlanmıştı.
- İhtiyaçlar halktan zorla alınmaya başlanmıştı.
- İşgale karşı beklenen ölçüde başarılı olunamadı.

Daha sonra TBMM tarafından Batı Cephesi Komutanlığı'na Albay İsmet Bey atanmış, bazı Kuvayımilliye liderleri bu atamayı kabullenemediklerinden isyan çıkarmışlardır.

1. KURTULUŞ SAVAŞI'NDA HANGİ CEPHELERDE SAVAŞILDI?

14.2 Doğu Cephesi ve Ermeni Meselesi

Ermeniler, Osmanlı egemenliğinde yüzyıllarca huzur içinde yaşamış azınlıklar arasında yer almıştır. Osmanlı yönetimlerinin azınlıklara karşı takip ettikleri ibadet ve inanç özgürlüğüne dayalı hoşgörü politikası Ermeniler için de geçerli olmuştur.

Bizans döneminde Ortodoksların baskısı altında kalan Ermenilere, İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethi sonrasında bizzat Fatih tarafından bağımsız bir patrikhane kurma izni verilmiştir.

Ermeniler kendilerine sağlanan bu ortamda kendi kültürlerini korumuş ve yönetime bağlılık içinde yaşamışlardır.

Ermeni azınlığın Osmanlı Devleti'ne olan bağlılıkları, onların "Millet-i Sadıka" (Sadık Millet) olarak adlandırılmasına yol açmıştır.

Ermeniler, Osmanlı devlet yönetiminin pek çok önemli makamında görev almış ve hizmet etmişlerdir. Ermeni azınlığın bu istikrarlı çizgisi önemli kırılmalar yaşanmaksızın XIX. yüzyılın sonlarına kadar devam etmiştir.

Ermeni çeteleri

XIX. yüzyılda milliyetçiliğin etkisinde kalan Ermeniler, dış kışkırtmaların da etkisiyle Doğu Anadolu'da bir Ermeni Devleti kurulması için çaba harcamaya başlamışlardır.

Ermenilerin bir sorun olarak belirmesi, ilk defa 1878 Berlin Konferansı ile olmuş, Ermeni temsilciler bu konferansa davet edilmişlerdir. Berlin Antlaşması'nda Ermenilerle ilgili ıslahatların yapılacağı hükmüne yer verilmiştir.

Bağımsız bir devlet kurmayı amaçlayan Ermeniler, bu amaçlarına ulaşmak için ihtilâl komiteleri kurdular.

Kurulan gizli ihtilâl komiteleri arasında en önemlileri, 1887'de İsviçre'de kurulan ve faaliyetini Doğu Anadolu'ya yayan Hınçak Komitesi ile 1840'ta Kafkasya'da kurulmakla beraber, daha sonraları Kafkasya ve Doğu Anadolu'daki bütün Ermeni derneklerini birleştiren Taşnak Komitesi'dir.

Bu komitelerin çalışmalarıyla İstanbul, Erzurum, Merzifon, Yozgat, Kayseri, Çorum, Van ve Adana'da Ermeniler tarafından taşkınlıklar çıkarıldı.

Taşnak ve Hınçak Cemiyetleri, Anadolu'da Ermeni Devleti kurabilmek için Türk halkını katletmeye başladı. Rus işgali Ermenilerin işini kolaylaştırdı, olaylara Anadolu'daki bazı Ermeniler de katıldı.

Osmanlı yönetimi, Anadolu'da yaşayan Ermenileri bölge dışına göç ettirmek için 1915'te Tehcir Kanunu çıkarmıştır.

Rusların Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilerek Anadolu'yu boşaltmaları, Ermeni katliamlarını sona erdirmemiştir.

Mondros Ateşkesi'nde Doğu Anadolu'daki altı vilayeti hedef alan hükümlere yer verilmiş, Ermeni devleti için ortam hazırlanmaya çalışılmıştır.

1919 yılında düzenlenen Paris Barış Konferansı'nda Ermeni Sorunu yeniden gündeme getirilmiş ve Doğu Anadolu'da Ermenistan devleti kurulması kararı alınmıştır.

14.3 TBMM ordusu Ermenilere karşı zafer kazanıyor...

Kazım Paşa'nın emrindeki XV. Kolordu Ermenilere karşı harekat başlatmış, bu harekat 30 Ekim 1920'de başarıya ulaşmıştır.

Yenilen Ermeniler barış istemiş, 2 Aralık 1920'de Gümrü Antlaşması imzalanmıştır.

Gümrü Antlaşması'nın Bazı Maddeleri

- Ermeniler toprak taleplerinden vazgeçecek, işgal ettikleri yerleri boşaltacaklardır.
- Sınır Aras nehri ile Çıldır Gölü arasında belirlenecektir.
- Kars, Sarıkamış, Iğdır TBMM'ye bırakılacaktır.
- Ermeniler, Misak-ı Milli'yi kabul edecek ve Sevr Antlaşması'nı tanımayacaktır.
- Ermeniler düşmanca politikalar izlemeyeceklerdir.

Bu antlaşmayla Doğu Cephesi kapanmış, birliklerin batıya kaydırılması ile Yunanlılar karşısında daha fazla güç kazanılmıştır.

Ermenilere karşı kazanılan zafer TBMM'nin ilk askeri başarısı, Gümrü Antlaşması da ilk antlaşmasıdır.

Kazım Paşa (Karabekir)

örnek soru

TBMM Hükümeti'nin ilk askeri başarısı sonucunda yaptığı antlaşma, Batı ve Güney cephelerinin güçlenmesini sağlamış ve daha sonraki gelişmelerde de etkili olmuştur.

Burada sözü edilen antlaşma aşağıdakilerden hangisidir?

A) Lozan Barış Antlaşması

B) Gümrü Antlaşması

C) Kars Antlaşması

D) Moskova Antlaşması

E) Ankara Antlaşması

(ÖSS 1989)

çözüm

TBMM Hükümeti'nin Ermeniler karşısında kazandığı ilk askeri başarısı sonucunda yaptığı Gümrü Antlaşması, Batı ve Güney cephelerinin güçlenmesini sağlamıştır.

Çünkü burada mücadele eden askerler cephenin kapanması dolayısıyla diğer cephelere aktarılabilmiştir.

Cevap B

14.4 Güney Cephesinde neler oluyor...

İtilaf Devletleri, Mondros Ateşkesi'nin imzalanmasının hemen ardından Osmanlı topraklarını paylaşma planlarını uygulamaya başladılar. İngilizler ve Fransızlar tarafından Anadolu'nun çeşitli bölgeleri işgal edilmeye başlandı.

İngilizler, ateşkes şartlarına aykırı olarak 3 Kasım 1918'de Musul'u, daha sonra da sırasıyla Kilis, Antep, Maraş ve Urfa'yı işgal ettiler. Bir süre sonra Antep, Maraş ve Urfa şehirleri İngilizler tarafından Fransız denetimine bırakıldı.

Fransızlar ise 21 Ocak 1919'da Mersin, Osmaniye ve Adana'yı işgale başladılar.

Fransızlar Antep'te büyük yıkıma yol açmıştır.

Fransızlar, işgal altında tuttukları illerde Ermeni azınlığı Türklere karşı kışkırtmış, zor durumda kalan Türk halkı Kuvayımilliye'yi oluşturmuştur.

Bizzat halkın örgütlediği direniş başarılı olmuş, Sakarya Savaşı'nın ardından Fransızlar Anadolu'yu boşaltmışlardır.

TBMM ile Fransa arasında imzalanan 20 Ekim 1921 tarihli Ankara Antlaşması sonucunda Fransız işgali sona ermiştir.

örnek soru

İtalya, Milli Mücadele döneminde İngiltere ve Fransa ile birlikte Mondros Ateşkes Antlaşması'na dayanarak Anadolu'nun işgaline katılmış ancak daha sonra işgal ettiği yerlerden çekilerek askeri tarafsızlığını göstermiştir.

Aşağıdakilerden hangisi İtalya'nın bu doğrultuda hareket etmesindeki etkenlerden biridir?

A) Fransızlarla Ankara Antlaşması'nın yapılması

B) TBMM Ordusu'nun Sakarya Zaferi'ni kazanması

C) Yunan Ordusu'nun TBMM Ordusu karşısında ikinci kez İnönü'de yenilmesi

D) Kafkas Cumhuriyetleriyle Kars Antlaşması'nın yapılması

E) Yunanlıların Doğu Trakya'yı boşaltması

(ÖYS 1995)

çözüm

İtalyanların Anadoluyu terk etmesindeki temel etken, Yunanlılar'ın II. İnönü Savaşı'nda başarısız olmasıdır.

Cevap C

14.5 Kurtuluş Savaşı'nın en kanlı çatışmaları Batı Cephesi'nde yaşandı.

İzmir'i işgal eden Yunanlılara ilk önce Kuvayımilliye birlikleri, daha sonra da düzenli ordu birlikleri ile karşı konulmuştur. Yunanlıların en büyük destekçisi İngilizler idi.

Yunanlılar Batı Anadolu'yu kendi topraklarına katmayı, İtilaf devletleri ise Sevr Antlaşması'nı Türklere kabul ettirmeyi hedefliyorlardı.

Batı Anadolu'da düzenli ordu birliklerinin kurulusuna kadar, işgallere karşı savunma gücünü oluşturan Kuvayımilliye güçlerinin verdikleri mücadeleler şu cephelerde yoğunlaşmıştır:

- Salihli Cephesi,
- Ayvalık Cephesi,
- Akhisar Cephesi,
- Aydın ve Nazilli Cephesi,
- Bergama ve Soma Cephesi

14.6 I. İnönü Savaşı, Yunanlılar TBMM birliklerine karşı saldırıya geçiyor...

Düzenli orduya geçişin henüz tamamlanamadığı bir dönemde, Yunanlılar TBMM güçlerine karşı saldırıya geçmişlerdir. Bu saldırının amaçları şunlardır:

- Daha fazla Anadolu toprağını işgal etmek,
- TBMM'ye Sevr'i kabul ettirmek,
- Eskişehir'i alarak demiryollarını kontrol edebilmek,
- TBMM'yi saf dışı bırakmak

İnönü Savaşlarında TBMM ordusuna İsmet Paşa komuta etmiştir.

Yunan saldırısı, Çerkez Ethem İsyanı ile aynı dönemde gerçekleşmiştir. Yunanlılar bu isyandan yararlanmaya ve TBMM güçlerini zor durumda bırakmaya çalışmışlardır.

Bursa, Uşak'tan başlayarak, Eskişehir ve Afyon'a doğru ilerleyen Yunanlılar, Eskişehir yakınlarında TBMM birlikleri tarafından geri püskürtülmüştür.

I. İnönü Savaşı'nın Sonuçları

- Düzenli TBMM birliklerinin bu başarısı TBMM'nin otoritesini artırmıştır.
- Albay İsmet Bey'e General rütbesi verilmiştir.
- 1921 Anayasası yürürlüğe girmiş, İstiklal Marşı kabul edilmiştir (12 Mart 1921).
- Afganistan'la bir antlaşma imzalanmıştır.
- Rusya'yla Moskova Antlaşması imzalanmıştır.

örnek soru

Birinci İnönü Savaşı'nın kazanılmasından sonra, Antlaşma Devletleri'nin Londra Konferansı'nı düzenlemesinin aşağıdakilerden hangisinin bir göstergesi olduğu savunulabilir?

A) TBMM Hükümeti'yle Ermenilerin barış yapmasını engellemek istediklerinin

B) TBMM'nin güçlenmesinden endişe duyduklarının

C) TBMM Hükümeti'yle İstanbul Hükümeti'ni uzlaştırmak istediklerinin

D) TBMM'yi tanıma konusunda aralarında görüş ayrılığı olduğunun

E) Misak-ı Milli'yi tanıdıklarının

(ÖSS 2006)

çözüm

Londra Konferansı'nın düzenlenmesinde TBMM'nin güçlenmesinden endişe duyulması rol oynamıştır. İtilaf Devletleri bu konferansla Yunan güçlerine toparlanmaları için zaman kazandırmaya çalışmıştır.

Cevap B

14.7 İtilaf Devletleri Londra Konferansı'nı düzenliyor...

I. İnönü Savaşı'nın ardından Fransa ve İtalya, İngiltere ile bazı konularda görüş ayrılığına düştüler. Özellikle Fransa ve İtalya'nın girişimleriyle Londra'da bir konferans düzenlendi. Londra Konferansı olarak bilinen bu konferans temelde;

- Bazı değişikliklerle Sevr'i Türklere kabul ettirmek,

- İstanbul Hükümeti ile TBMM arasındaki anlaşmazlıktan yararlanmak,
- Yunan ordusuna zaman kazandırabilmek

amaçlarına yönelikti.

Mustafa Kemal Paşa, İstanbul Hükümeti'ne gönderdiği bir yazıda, Londra'da düzenlenecek konferansla ilgili olarak, **"TBMM'nin Sevr Antlaşması'nın hiçbir zaman kabul etmemesi üzerine meydana gelen şu durumdan milletin yararına en uygun sonuç elde edilmesi, Londra Konferansı'na katılacak delegelerin doğrudan doğruya millet iradesini temsil eden Büyük Millet Meclisi tarafından seçilmiş olmasıyla kabildir."** demiştir.

Konferansa İstanbul Hükümeti davet edilmemiş, TBMM'nin bir temsilcisini İstanbul Hükümeti delegeleri ile birlikte gönderebileceği ifade edilmiştir.

Bu çağrı TBMM tarafından kabul edilmemiştir. Ancak daha sonra TBMM ayrı bir heyet olarak davet edilmiş, bu şekilde konferansa TBMM temsilcisi gitmiştir.

TBMM tarafının konferansa katılmasında, **"Türkler barış istemiyor."** propagandasını sona erdirmek amacı etkilidir.

İngiliz başbakanı Lloyd George

Konferans 21 Şubat 1921'de İngiltere, Yunanistan, Fransa, İtalya, Osmanlı Devleti ve TBMM Hükümeti'nin katılımıyla açılmıştır. Konuşma hakkı verilen İstanbul Hükümeti temsilcisi Tevfik Paşa, **"Söz milletin temsilcilerine aittir."** demiş ve bir daha söz almamıştır. Böylece İtilaf devletlerinin Türkleri birbirine kırdırma planı boşa çıkmıştır.

Konferansta, Sevr bazı değişiklikler yapılarak kabul ettirilmeye çalışılmıştır. TBMM temsilcisi Milli Mücadele'nin haklılığını anlatmaya çalışmış, konferansta ortaya konulan koşulları kabul etmemiştir. Londra Konferansı başarısızlıkla sona ermiştir. Londra Konferansı ile;

- İtilaf devletleri TBMM'yi hukuken tanımıştır.
- Sevr'den taviz verilebileceği anlaşılmıştır.
- Yunanlılara yeni saldırı için zaman kazandırılmıştır.

TBMM temsilcisi Bekir Sami Bey konferans sonrasında İngiltere, Fransa ve İtalya temsilcileri ile esir değişimi konusunda birer antlaşma imzalamıştır. Ancak bu antlaşmalar milli bağımsızlık ve devletler arası eşitlik ilkelerine ters düştüğünden, TBMM Hükümeti tarafından onaylanmamıştır.

örnek soru

Londra Konferansı'nda, Sevr Antlaşması'nın bazı maddelerinde değişiklikler yapılması önerilmiş, bu önerileri Türk delegeler Ankara'ya bildirmeden Yunanlılar saldırıya geçmiştir.

Yunanlıların hemen saldırıya geçmesinde, aşağıdakilerden hangisinin etkili olduğu savunulamaz?

A) Tekâlif-i Milliye Emirleri (Ulusal Vergi Emirleri)'nin uygulamaya konması

B) Yunanistan'ın Birinci İnönü Savaşı'nın yenilgisini unutturmak istemesi

C) Türkiye'nin Misakımilli'yi dünya kamuoyuna duyurması

D) Konferansın hiçbir sonuca varılmadan dağılması

E) Anlaşma Devletlerinin Yunanistan'ı kışkırtması

(ÖSS 2008 / Soru-1)

çözüm

Yunanlıların Londra Konferansında görüşmeler tamamlanmadan saldırıya geçmesinde Tekalif-i Milliye Emirleri'nin uygulamaya koyulması herhangi bir rol oynamamıştır. Çünkü bu emirler Sakarya Savaşı öncesine denk gelmektedir.

Cevap A

14.8 Moskova Antlaşması, Ruslar TBMM'yi tanıyor...

Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilmiş olan Rusya, İtilaf devletleri ile karşı karşıya gelmişti. Devletler arası ittifak arayışına giren Ruslar, TBMM Hükümeti ile görüşmelere başladı. Rusya'nın bu yaklaşımında;

- Güney sınırını güvenlik altına almak istemesi,

- Boğazların İtilaf denetiminde olmasının Rus çıkarları ile uyuşmaması,
- Rusların komünist rejimi yaygınlaştırmak istemeleri

etken olmuştur.

TBMM ise;

- Misak-ı Milli'yi Ruslara kabul ettirmek,
- Rusya'dan yardım alabilmek,
- Doğu sınırını güvence altına almak

düşüncelerini öne çıkarıyordu.

Gümrü Antlaşması ve I. İnönü Zaferi, TBMM'nin uluslararası etkinliğini artırmış, 16 Mart 1921'de Sovyet Rusya ile Moskova Antlaşması imzalanmıştır.

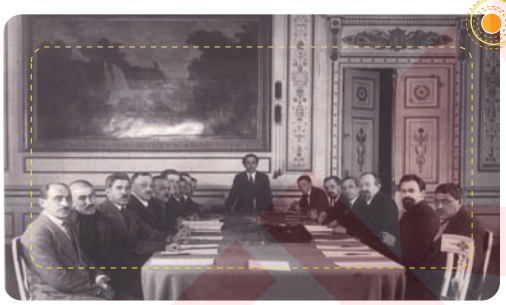

Moskova Görüşmeleri

Moskova Antlaşması'nın Bazı Maddeleri

- Taraflardan birinin tanımadığı antlaşmayı diğer taraf da tanımayacaktır.
- Osmanlı Devleti ile Çarlık Rusya arasında imzalanmış antlaşmalar geçersizdir.
- Batum Gürcistan'a verilecektir.
- Sovyet Rusya Misak-ı Milli'yi kabul edecektir.
- Sovyet Rusya kapitülasyonların kaldırıldığını kabul edecektir.

Moskova Antlaşması "milletlerin kendi geleceğine serbestçe karar verebilmesi" ilkesine dayalıdır. İki taraf da bağımsızlıklarına saygılı olacaklarını ilan etmişlerdir.

Moskova Antlaşması Ne Anlama Geliyor?

- Rusya, TBMM'yi ve Misak-ı Milli'yi tanımıştır.
- Doğu sınırı güvence altına alınmıştır.
- Rusya'dan askeri malzeme desteği sağlanmıştır.
- Batum ile Misak-ı Milli'den ödün verilmiştir.

örnek soru

Ulusal Kurtuluş Savaşı'mızın devam ettiği yıllarda Sovyet Rusya :

I. Anadolu'daki ulusal bağımsızlık çabalarını desteklemiştir.
II. Dışişleri Bakanı'nın 16 Mart 1921'de TBMM Hükümeti adına İtalya, İngiltere ve Fransa ile görüşmeler yapmasını protesto etmiştir.
III. TBMM Hükümeti'nin 20 Ekim 1921'de Fransa ile yaptığı Ankara Antlaşması'nı protesto etmiştir.

Sovyet Rusya'nın bu davranışlarından nasıl bir sonuç çıkarılabilir?

A) TBMM Hükümeti'nin Batı ile sıkı ilişki kurmasını istemediği
B) Türkiye'deki ulusçuluk akımlarından çekindiği
C) TBMM Hükümeti'ni dışarıda ve içeride güçsüz bırakmak istediği
D) Bağımsız bir Türk Devleti'nin kurulmasını istemediği
E) TBMM Hükümeti'ni bu devletlere karşı korumaya çalıştığı

(ÖSS 1981)

çözüm

Sovyet Rusya'nın söz konusu tutumuna bakılarak, bu devletin TBMM Hükümeti'nin Batı ile sıkı ilişki kurmasını istemediği sonucu çıkarılabilir.

Cevap A

14.9 Türkiye'nin ilk anayasası Teşkilat-ı Esasi kabul ediliyor...

Yeni Türk Devleti'nin yetkilerini nasıl kullanacağını belirleyen bir anayasaya ihtiyaç vardı. Hazırlanan anayasa 20 Ocak 1921'de TBMM'de kabul edilmiştir.

1921 Anayasası'nın bazı maddeleri

- Egemenlik kayıtsız ve şartsız milletindir.
- Yasama ve yürütme yetkisi TBMM'ye aittir.
- Türkiye, TBMM tarafından yönetilir ve hükümet "TBMM Hükümeti" adını alır.
- Seçimler iki yılda bir yapılır.
- TBMM başkanı hükümetin de başkanıdır.
- Şer'i işlerle ilgili bütün yetki TBMM'ye aittir.

1921 Anayasası güçler birliği ilkesi dikkate alınarak

şekillendirilmiştir. TBMM, yasama, yürütme bazen de yargı yetkisini kullanmıştır. Bu yapılanma olağanüstü koşullarda hızlı karar alabilmek amacıyla ilgilidir.

1921 Anayasası'nda cumhuriyet rejimiyle ilgili herhangi bir hüküm yoktu. Olağanüstü koşullarda hazırlandığı için içeriği sınırlı olmuş, kişi hak özgürlükleri ile ilgili bir hüküm içermemiştir. 1924 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.

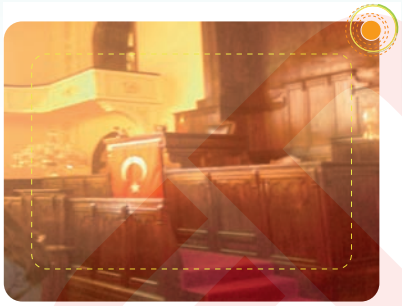

Teşkilatı-ı Esasi İlk TBMM'de kabul edilmiştir.

14.10 II. İnönü Savaşı, Yunanlılar yeniden saldırıyor...

Yunanlılar, Londra Konferansı'nın ardından yeniden saldırıya geçmişlerdir. Bu saldırı, TBMM'ye Sevr Antlaşması'nı kabul ettirmek ve Ankara'yı ele geçirmek amaçlarına yöneliktir.

Saldırıya geçen Yunanlılar, TBMM güçleri tarafından geri püskürtülmüştür. Bu arada TBMM birliklerinin taarruz girişimleri sonuçsuz kalmıştır. II. İnönü Zaferi ile;

- TBMM Hükümeti'nin otoritesi artmıştır.
- İtalyanlar ve Fransızlar işgallerini sona erdirme kararı almışlardır.

Batı Cephesi Komutanı İsmet Bey, kazanılan zaferi Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telgrafta şu satırlarla bildiriyordu: "...Düşman binlerce ölüleriyle doldurduğu savaş meydanlarını silahlarımıza terk etmiştir." TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa ise İsmet Bey'e gönderdiği cevabi telgrafta; "Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makus talihini de yendiniz." ifadelerini kullanmıştır.

örnek soru

İnönü Savaşları'nı kazanan TBMM Ordusu, Batı Anadolu'yu düşmandan temizleme hareketine girişmemiş, bu amaç, daha sonra Başkomutanlık Meydan Savaşı'yla gerçekleştirilmiştir.

İnönü Savaşları'nın, Kurtuluş Savaşı'mız içindeki başlıca rolü ne olmuştur?

A) İstanbul Hükümeti'nin desteğini sağlama

B) TBMM kuvvetlerinin savaş gücünü sınama

C) Düşmanın gücü hakkında bilgi edinme

D) İtilaf Devletleri'ni Yunanistan'ı desteklemekten caydırma

E) Düşmanı oyalayarak zaman kazanma

(ÖSS 1982)

çözüm

İnönü Savaşları düşmanı oyalayarak zaman kazanma imkanı sağlamıştır.

Cevap E

14.11 Eskişehir-Kütahya Savaşları, beklenmedik bir sonuç...

Yunanlılar yeni bir saldırı için derhal hazırlıklara başlamış ve 10 Temmuz 1921'de bir kez daha saldırıya geçmişlerdir.

Yunanlılar, bu defa durdurulamamış, Afyon, Eskişehir ve Kütahya Yunan işgaline uğramıştır. TBMM birlikleri Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilerek, daha fazla kayıp verilmesi engellenmiştir.

Eskişehir-Kütahya Savaşları'nın olumsuz sonuçlanması,

- Türk tarafında büyük bir moral çöküntüsü yaşanması,
- Milli Mücadele'nin başarısızlığı ihtimalinin gündeme gelmesi,
- Ankara'nın işgal tehlikesi ile karşı karşıya kalması,
- İtalyanlar ve Fransızların çekilme işlemlerini durdurmaları sonuçlarına yol açmıştır.

TBMM ordusu Eskişehir Kütahya Savaşları'nda başarısız olmuştur.

14.12 Başkomutanlık Yasası, Mustafa Kemal'e olağanüstü yetkiler veriliyor...

Yunanlıların Batı Anadolu'da işgallerini yaygınlaştırmaları Ankara'da heyecana yol açmış, TBMM'de tartışmalar yaşanmasına neden olmuştur. Bu ortamda bazı çevreler sorumlu aramaya başlamışlardır.

Bazı milletvekilleri sorumluluğun Mustafa Kemal tarafından üstlenmesi gerektiğini söylemişlerdir. TBMM'de yaşanan tartışmalar üzerine harekete geçen Mustafa Kemal sorumluluğu üzerine almaya karar vermiştir.

5 Ağustos 1921'de kabul edilen Başkomutanlık Yasası ile Mustafa Kemal üç aylığına Başkomutan ilan edilmiş, TBMM'nin yetkileri Mustafa Kemal'e devredilmiştir.

Başkomutanlık Yasası milli mücadelede kararların daha hızlı alınması ve daha hızlı şekilde uygulanması hedefine yöneliktir.

Her üç ayda bir uzatılan bu yetki, 20 Temmuz 1922'de sürekli hale getirilmiş, cumhuriyetin ilanıyla sona erdirilmiştir.

Başkomutanlık yetkilerinin TBMM tarafından Mustafa Kemal'e verilmesi ve uzatılması kendisine duyulan güvenin göstergesidir.

örnek soru

5 Ağustos 1921'de çıkan bir yasada "Başkomutan, ordunun maddi ve manevi gücünü büyük ölçüde artırmak ve yönetimi bir kat daha sağlamlaştırmak için TBMM'nin bununla ilgili yetkisini meclis adına fiili olarak kullanabilir." denilmektedir.

Bu yasa, Mustafa Kemal Paşa'ya hangi gücü sağlamıştır?

A) Saltanatı kaldırma

B) İnkılapları gerçekleştirme

C) Devlet işlerinde tek başına hareket edebilme

D) Cumhurbaşkanı seçilebilme

E) Meclisteki farklı grupları birleştirme

(ÖSS 1985)

çözüm

Başkomutanlık Yasası Mustafa Kemal Paşa'ya devlet işlerinde tek başına hareket edebilme gücünü sağlamıştır.

Cevap C

14.13 Tekalif-i Milliye Emirleri, halktan yeni fedakarlıklar isteniyor...

8 Ağustos 1921'de Tekalif-i Milliye Emirleri yayınlanmıştır. Bu kanunla, Türk ordusunun ihtiyaçlarının halktan temin edilmesi yoluna gidilmiştir.

Tekalif-i Milliye Emirleri ile şu kararlar alınmıştır;

- Gıda maddelerinin % 40'ına, karşılığı sonra ödenmek koşuluyla el konulacaktır.
- Ulaşım araçları, ordu için her ay 100 kilometre taşıma yapacaktır.
- Her evden bir asker için bir kat çamaşır, bir çift çorap ve bir çift çarık toplanacaktır.
- Sahipsiz mallara el konulacak, halk silahlarını üç gün içinde devlete teslim edecektir.
- Zanaatkarlar ordu için devlet hizmetine alınacaktır.

Tekalif-i Milliye Emirleri, Türk ordusunun güçlendirilmesi sürecinde oldukça önemli bir rol üstlenmiştir.

TBMM tarafından emirlerin hayata geçirilmesi için bazı önlemler alınmış, emirlere karşı çıkanların İstiklal Mahkemelerinde yargılanacağı ilan edilmiştir.

Kısa bir süre sonra Sakarya Savaşı'nın başlaması, ordunun toparlanma süreci tamamlanmadan Yunanlılarla karşılaşmasına yol açmıştır.

Tekalif-i Milliye Emirleri ile ordu güçlendirilmeye çalışılmıştır.

14.14 Sakarya Meydan Savaşı, Yunanlıların son saldırısı...

Yunanlılar, 23 Ağustos 1921'de yeni bir saldırı başlatmış, Sakarya Nehri'nin doğusuna geçerek TBMM güçlerini yok etmeyi ve Ankara'yı ele geçirmeyi amaçlamışlardır.

Sakarya Savaşı olarak bilinen bu mücadelede, Mustafa Kemal **"Hatt-ı müdafaa yoktur, sath-ı müdafaa vardır."** emrini vermiştir. Yunan saldırıları durdurulmuş, Yunan birlikleri 13 Eylül'de yenilgiye uğratılmıştır. Türk ordusunun zaferini 12 Eylül'de Ankara'ya **"21 gün devam eden Sakarya Meydan Muharebesi ordumuzun tam bir zaferi ile son bulmuştur."** cümlesi ile bildiren Mustafa Kemal Paşa, aynı gün genel seferberlik ilân etmiştir.

Sakarya Savaşı'nın Sonuçları

- İtilaf devletleri arasındaki görüş ayrılıkları artmış, Fransızlar Ankara Antlaşması'nı imzalayarak Anadolu'yu terk etmişlerdir.
- Yunan ordusunun saldırı gücü yok edilmiştir.
- Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan ile Kars Antlaşması imzalanmış, Kafkas sınırı belirlenmiştir.
- Mustafa Kemal'e "Mareşal" ve "Gazi" unvanları verilmiştir.
- İtilaf Devletleri ateşkes teklifinde bulunmuşlardır. Fakat TBMM, İtilaf Devletlerinin bu teklifini egemenlik haklarına ve Misak-ı Milli'ye ters bularak reddetmiştir.
- İşgalci İtalyan güçleri Anadolu'yu terk etmişlerdir.

Sakarya Savaşı Batı Cephesi'nin en kanlı savaşıdır

Sakarya Zaferi'nin ardından, Yunanlılar ellerindeki işgal topraklarını korumaya yönelmişlerdir. Buna karşın TBMM uzun bir süre taarruza geçmemiş, saldırı gücünü artırmaya çalışmıştır. Sakarya Savaşı, TBMM ordusunun son savunma savaşıdır. Bu arada Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan ile 13 Ekim 1921'de **Kars Antlaşması** imzalanmıştır. Bu antlaşmayla doğu sınırı kesinlik kazanmıştır.

14.15 Ankara Antlaşması, Fransızlar Anadolu'dan çekiliyor...

Sakarya Zaferi sonucunda TBMM ile barış görüşmelerine başlayan Fransa, 20 Ekim 1921'de Ankara Antlaşması'nı imzalamıştır.

Ankara Antlaşması'na göre;

- İki taraf silahlı mücadeleyi bitirecektir.
- Hatay ve İskenderun özerk olmak koşuluyla Fransa mandası altındaki Suriye'ye bırakılacaktır.
- Fransa, işgal ettiği toprakları boşaltacaktır.

Ankara Antlaşması'nın imzalanması ile;

- Fransa, TBMM'yi ve Misak-ı Milli'yi tanımıştır.
- Güney cephesi kapanmıştır.
- Hatay'ın Fransa'nın mandası altındaki Suriye'ye bırakılması ile Misak-ı Milli'den ödün verilmiştir.

Fransa'nın TBMM ile anlaşması İngiltere'yi zor durumda bırakmış, TBMM'nin etkinliğini ve otoritesini artırmıştır.

Bu arada İtilaf devletleri Sakarya Savaşı'ndan sonra bir ateşkes önererek, hem Yunan hem de TBMM ordusunun kendi denetimlerine girmesini istemişlerdir. TBMM öneriyi geri çevirmiştir.

örnek soru

Fransa ile yapılan Ankara Antlaşması'yla Hatay'da özel bir yönetim kurulması, aşağıdakilerden hangisine aykırı bir uygulama görünümündedir?

A) Amasya Görüşmeleri'ne

B) Misâk-ı Milli'ye

C) Londra Konferansı kararlarına

D) Amasya Genelgesi'ne

E) Kars ve Gümrü antlaşmalarına

(ÖYS 1988)

çözüm

Hatay'da özel bir yönetim kurulması Misak-ı Milli kararlarına aykırıdır çünkü bu belgeye göre Hatay bir Türk toprağı olarak nitelendiriliyordu.

Cevap B

14.16 Büyük Taarruz, TBMM'nin beklenen son hamlesi

Taarruz gücünü kaybeden Yunanlılar savunmaya çekilmiş ve İngilizlerden destek alarak bir savunma hattı kurmuşlardır. Bu arada Tekalif-i Milliye Emirleri hayata geçirilmiştir. Orduya saldırı eğitimi verilmeye başlanmış, işgali sona erdirmek hedeflenmiştir.

Hazırlıkların uzun sürmesi, bazı çevrelerin tepkisini çekmiş, TBMM'de hararetli tartışmalar yaşanmıştır.

Türk ordusunun taarruzu 26 Ağustos 1922'de başlamış, Yunan savunma hattı Türk birlikleri tarafından parçalanmış ve Yunan birlikleri Ege'ye doğru çekilmek zorunda kalmıştır.

30 Ağustos'taki son saldırıyı Mustafa Kemal idare etmiştir. "Başkomutanlık Meydan Savaşı" olarak bilinen bu savaş ile Yunan birlikleri imha edilmiştir.

Mustafa Kemal, Türk ordusuna **"Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir."** emrini vermiş, 9 Eylül'de İzmir'e girilmiştir.

18 Ağustos'ta Batı Anadolu'da Yunan işgali sona ermiş durumdadır.

Büyük Taarruz'un Sonuçları

- Kurtuluş Savaşı'nın askeri aşaması bitmiştir.
- Doğu Trakya'yı ve İstanbul'u kurtarmak amacıyla Türk ordusu harekete geçmiştir.
- İtilaf devletleri TBMM Hükümeti'ne ateşkes teklifinde bulunmuşlardır.
- Mudanya'da ateşkes görüşmelerine başlanması kararı alınmıştır.

Mustafa Kemal Büyük Tarruz esnasında

14.17 Mudanya Ateşkes Antlaşması, İngilizler Yunanlılardan ümidi kesmiş durumda...

Mudanya Ateşkesi Görüşmeleri, İngiltere, Fransa, İtalya ve TBMM Hükümeti'nin katılımıyla 3 Ekim'de başlamıştır. Yunanlılar ateşkes görüşmelerine katılmamışlardır.

Fransızlar Trakya'nın TBMM Hükümeti'ne teslimini kabul ederken, İngilizler karşı çıkmıştır. Fakat daha sonra görüş birliğine varılabilmiştir.

Gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda 11 Ekim 1922 tarihinde Mudanya Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır.

Yunanlılar ateşkes koşullarına uyacaklarını ilan etmişlerdir.

Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın Bazı Maddeleri:

- Türk - Yunan çatışması sona erecektir.
- Doğu Trakya, Meriç Nehri'ne kadar boşaltılacak ve TBMM kuvvetlerine teslim edilecektir.
- Barışa kadar TBMM birlikleri İzmit ile Çanakkale çizgisini geçmeyeceklerdir.
- TBMM, Trakya'da 8.000 asker bulundurabilecektir.
- İstanbul'un yönetimi TBMM'ye bırakılacaktır.

Mudanya Ateşkesi'nin imzalanmasıyla;

- Doğu Trakya, Boğazlar ve İstanbul savaşmaksızın kurtarılmıştır.
- Kurtuluş Savaşı'nın diplomatik aşaması başlamıştır.
- Barış görüşmeleri için hazırlıklar başlamıştır.

İstanbul'un TBMM'ye bırakılması, Osmanlı Devleti'nin artık sona erdiğini göstermektedir.

Mudanya Mütarekesi'nin imzalandığ bina

örnek soru

Mudanya görüşmelerinde Fransız temsilcisi Trakya'nın TBMM Hükümeti'ne teslim edilmesini kabul ederken, İngiliz temsilcisi buna şiddetle karşı çıkmış, İtalyan temsilcisi ise, bu konuda hükümetinden bilgi alması gerektiğini bildirmiştir.

Anlaşma Devletleri'nin bu tutumlarına dayanarak aşağıdaki yargılardan hangisine varılabilir?

A) Fransa TBMM Hükümeti'nin yanında yer almıştır.

B) İngiltere İtalya'nın politikasını desteklemiştir.

C) İtalya temsilcisi, görüşmelere hükümetinden izin almadan katılmıştır.

D) Fransa, İngiltere ve İtalya İstanbul Hükümeti'ni desteklemiştir.

E) İngiltere TBMM'nin varlığını tanımamıştır.

(ÖSS 1997)

çözüm

Mudanya Ateşkes görüşmelerinde Fransa, Trakya'nın TBMM hükümetine teslim edilmesini kabul ederek TBMM hükümetinin yanında yer aldığını göstermiştir. Bu durum İtilaf Devletleri arasında görüş ayrılığı yaşandığını göstermektedir.

Cevap A

KAVRAMA TESTİ 1

(14.1 - 14.7)

1. Kurtuluş Savaşı sırasında özellikle Batı Cephesi'nde Kuvayımilliye birliklerinin tek bir merkezden yönlendirilmesi konusunda önemli sorunlarla karşılaşılıyordu.

Yaşanan bu sorunun temel nedeninin aşağıdakilerden hangisi olduğu savunulabilir?

A) Kuvayımilliye birliklerinin sayıca yeterli durumda olmaması

B) Kuvayımilliye birliklerinin silahlı direniş için çaba harcamaları

C) TBMM'nin güçler birliği ilkesine dönük bir yapılanma içinde olması

D) İşgalci Yunan güçlerinin İngilizler tarafından desteklenmesi

E) Kuvayımilliye birliklerinin askeri disipline sahip olmamaları

Kuvayımilliye birlikleri olarak adlandırılan milis güçleri, halkın katılımı ile kendiliğinden oluşmuş savunma amaçlı yapılanmalardı. Bu birliklerin içinde pek çok farklı meslekten sıradan insanlar yer alabiliyordu.

2. Kurtuluş Savaşı'nda düzenli ordu birliklerinin bir an önce kurulması ve Kuvayımilliye'nin de bu birliklere katılması gerektiğini düşünen Mustafa Kemal, bu amaca yönelik olarak kısmi seferberlik ilan edilmesini istemiştir.

Mustafa Kemal'in bu çabalarının aşağıdakilerden hangisine yönelik olduğu söylenebilir?

A) TBMM'nin işgaller karşısındaki etkinliğini artırmaya

B) İstanbul Hükümeti'nin Anadolu'da otoritesini güçlendirmesini önlemeye

C) Saltanat makamının desteğini alabilmeye

D) Yabancı devletlerden askeri yardım alınmasını kolaylaştırmaya

E) İşgallere karşı bölgesel direniş çabalarının güçlendirilmesine

3. Kazım Paşa komutasındaki TBMM birliklerinin Doğu Cephesi'nde kazandıkları başarı sonrasında Ermenistan'la Gümrü Antlaşması imzalanmış ve bu cephe kapanmıştır.

Bu gelişmenin,

I. Anadolu'nun doğusunda çatışma ortamının sona erdirilmesi,

II. Doğu sınırının güvenliğinin sağlanması,

III. Doğu Cephesi'ndeki askeri birliklerin Batı Cephesi'ne kaydırılması imkanı doğması

sonuçlarından hangilerine yol açtığı söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) I, II ve III

4. Kurtuluş Savaşı'nda Doğu Cephesinde Ermenilere karşı kazanılan zaferin ardından imzalanan Gümrü Antlaşması'nda, "Ermeniler toprak taleplerinden vazgeçecek ve işgal ettikleri yerleri boşaltacaktır." maddesi yer almıştır.

Bu maddenin,

I. TBMM'nin diplomatik etkinliğini artırması,

II. Doğu Anadolu'da bir Ermeni devleti kurma çabalarının başarısızlığının ortaya çıkması,

III. İtalya ve Fransa'nın Anadolu'daki birliklerini çekmeye başlaması

sonuçlarından hangilerine ortam hazırladığı söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) I, II ve III

Ermenilerle imzalanan Gümrü Antlaşması'nda yer alan madde, Ermenilerin pek çok hedefini yerine getiremeyeceğini ortaya koymuştur. TBMM'nin bunu sağlaması önemli bir gelişmedir.

5. Mondros Ateşkesi'nin ardından Anadolu'nun güney illerini işgal eden Fransızlar, bölgede yaşayan Ermenilerle işbirliği yapma yoluna gitmiş, hatta Ermenilerden oluşan Jandarma birlikleri kurmuşlardır.

Fransızların bu girişimlerinin aşağıdakilerden hangisine yönelik olduğu söylenebilir?

A) Doğu Anadolu'da bağımsız bir Rum devleti kurulmasını sağlama

B) TBMM'nin Anadolu halkı üzerindeki otoritesini zayıflatma

C) Bölgede işgalleri kolaylaştırma ve kalıcı hale getirme

D) TBMM'yi İstanbul Hükümeti ile işbirliği yapmaya zorlama

E) Anadolu'da yaşayan azınlık unsurların haklarını koruma altına alma

İşgalci İtilaf Devletleri ile Anadolu'da yaşayan azınlıkların hedefleri belli noktalarda örtüşüyordu. Bu anlamda her iki tarafın da kendine göre bazı amaçları söz konusu olmuştur.

6. TBMM ordusu I. İnönü Savaşı'nda Yunan saldırısını püskürtmüş ve Yunanlılar geri çekilmek zorunda bırakılmıştır. Bu başarı Londra'da bir barış konferansı düzenlenmesine ve bu konferansa TBMM'nin de çağırılmasına yol açmıştır.

Bu gelişmenin aşağıdakilerden hangisini sağladığı söylenebilir?

A) TBMM'nin görüşlerinin İtilaf Devletleri tarafından dikkate alınmasını

B) Osmanlı Devleti'nin siyasi etkinliğinin artmasını

C) Yunanlıların işgallerini kalıcı hale getiremeyeceklerini anlamalarını

D) İtilaf Devletleri'nin Sevr'i kabul ettirme çabalarından vazgeçmelerini

E) İtilaf Devletleri'nin TBMM'nin siyasi varlığını tanımalarını

7. **Yunan güçlerinin Kurtuluş Savaşı'nda I. İnönü Savaşı'na neden olan saldırılarının,**

I. Ankara'yı denetim altına alma,

II. TBMM'nin otoritesini sona erdirme,

III. Sevr'in uygulanmasını sağlama

amaçlarından hangilerine yönelik olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve III E) I, II ve III

8. TBMM güçlerinin I. ve II. İnönü Savaşları'nda elde ettiği başarının işgalci bazı İtilaf Devletleri'ni Türk topraklarını boşaltmaya yönelttiği görülür.

Bu bilgiye göre, aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

A) TBMM birliklerinin saldırı gücüne ulaşması önlenmek istenmiştir.

B) Yunanlılar askeri açıdan desteklenmeye çalışılmıştır.

C) İtilaf Devletleri arasında görüş ayrılığı ortaya çıkmıştır.

D) TBMM'nin otoritesi zayıflatılmak istenmiştir.

E) Anadolu'nun bazı yörelerinde isyanlar çıkarılmak istenmiştir.

9. Mustafa Kemal, Rusya'nın Milli Mücadele esnasında TBMM'ye malzeme ve silah yardımı yapma önerisine olumlu yanıt verirken, aynı devletin uzman subay gönderme önerisini geri çevirmiştir.

Bu bilgiye dayanarak Mustafa Kemal'in,

I. TBMM ordusunun güçlendirilmesi,

II. ordu yönetiminin dış müdahalelerden uzak tutulması,

III. İtilaf Devletleri'nin tepkisinin dikkate alınması

konularından hangilerini önemli gördüğü savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) I ve III E) II ve III

E - A / E - D / C - E / E - C - C

KAVRAMA TESTİ 2

(14.7 - 14.14)

1. İtilaf Devletleri tarafından düzenlenen Londra Konferansı'nda kendisine söz verilen İstanbul Hükümeti temsilcisi Tevfik Paşa, TBMM temsilcilerini işaret ederek, "Söz milletin gerçek temsilcilerine verilmelidir." demiştir.

Bu tutumuna bakılarak, Tevfik Paşa ile ilgili,

I. İstanbul Hükümeti'nin istekleri doğrultusunda hareket etmiştir.

II. Ulusal iradeye saygılı davranmıştır.

III. TBMM'yi Türk milletini temsil makamı olarak tanımıştır.

yorumlarından hangileri yapılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) I ve III E) II ve III

2. İnönü Savaşları'nın TBMM güçleri tarafından kazanılması İtalya'nın, Sakarya Savaşı'nın kazanılması ise Fransa'nın askerlerini geri çekerek Anadolu'daki işgallerini sona erdirmelerine yol açmıştır.

Bu bilgiye dayanarak,

I. İngilizlerin askeri açıdan Fransa ve İtalya'ya bağımlı olduğu ortaya çıkmıştır.

II. İngiltere barış yanlısı politikalara yönelmek zorunda kalmıştır.

III. Bazı İtilaf Devletleri Anadolu'da kalıcı olamayacağını kavramıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) I, II ve III

3. TBMM'ye bağlı birlikler Kurtuluş Savaşı'nda Yunan güçleri karşısında Ağustos 1922 tarihine kadar savunma durumunda kalmıştır.

Bu gelişme aşağıdakilerden hangisinin göstergesidir?

A) Yunanlıların İngilizlerden destek aldıklarının

B) İşgallerin Anadolu'nun güneyine yayıldığının

C) İtalyanların Yunanistan ile karşı karşıya geldiğinin

D) Türk halkının TBMM'ye olan güveninin arttığının

E) Milli kuvvetlerin saldırı gücüne sahip olamadıklarının

4. Sivas Kongresi'nde Batı Anadolu Kuvayımilliye Komutanlığı'na atanan Ali Fuat Paşa, Kuva-yı Seyyare olarak bilinen gezici kuvvetlerle birlikte 24 Ekim 1920'de Bursa yönünde harekete geçti. Gediz Taarruzu olarak bilinen bu harekat üzerine karşı saldırıya geçen Yunanlılar bazı bölgeleri işgal ettiler. Milli Kuvvetler Dumlupınar'a kadar çekilmek zorunda kaldılar.

Bu durum, aşağıdaki yargılardan hangisini destekler niteliktedir?

A) Yunanlılarla siyasi görüşmeler başlamıştır.

B) Türk tarafı askeri açıdan yeterince güçlenememiştir.

C) Batı Anadolu'da işgaller durdurulmuştur.

D) İtilaf Devletleri'nin Yunanlılara olan askeri desteği azalmıştır.

E) İşgaller Batı Anadolu ile sınırlı kalmıştır.

Kurtuluş Savaşı'nda Milli güçlerin Büyük Tarruz'a kadar geçen sürede Yunanlıların işgal girişimlerini ve bu yöndeki saldırılarını durdurmaya ve geri püskürtmeye yönelik faaliyetler içinde olduğu görülmektedir.

5. Yunan güçlerinin Eskişehir-Kütahya Savaşları'nda TBMM birliklerini yenilgiye uğratması sonrasında basına açıklama yapan İngiltere Başbakanı, "Artık Sevr Antlaşması ile yetinmeyeceklerini" belirtmiştir.

Bu bilgiye dayanarak,

I. İngilizler, İstanbul Hükümeti'ni desteklemeye devam edeceklerini ilan etmişlerdir.

II. Sevr'in mevcut koşullarının ağırlaştırılması planlanmıştır.

III. TBMM Hükümeti'nin Sevr'i kabul etmeyeceği anlaşılmıştır.

yorumlarından hangileri yapılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

6. 20 Temmuz 1920'de TBMM birliklerine karşı saldırıya geçen Yunanlılar, 20 Temmuz'da Tekirdağ'ı, 25 Temmuz'da da Edirne'yi işgal ettiler.

Bu duruma göre;

I. Anadolu'da işgallere karşı direniş güçlenmiştir.

II. TBMM birlikleri işgaller karşısında yetersiz kalmıştır.

III. İşgaller Anadolu ile sınırlı kalmamıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) II ve III

7. Kurtuluş Savaşı sırasında TBMM'nin karşılaştığı önemli sorunlardan birisi, Anadolu'daki azınlıklar ve İstanbul Hükümeti tarafından çıkarılan isyanlar olmuştur.

Bu durumun aşağıdakilerden hangisine yol açtığı söylenebilir?

A) İstanbul Hükümeti'nin otoritesinin korunmasına

B) Milli Mücadele için verilen çabaların zorlaşmasına

C) İtilaf Devletleri'nin Sevr'den ödün vermelerine

D) İtilaf Devletleri'nin Yunanlılara olan desteğinin sona ermesine

E) Halkın yönetime katılımının önlenmesine

8. **TBMM birliklerinin Mondros Ateşkesi'ni izleyen günlerde işgal altına düşen Batı Anadolu'nun işgalden bütünüyle arındırılması için,**

I. İngiliz,

II. Yunan,

III. Fransız

güçlerinden hangileri ile askeri mücadeleye girmek durumunda kaldığı söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) II ve III

9. TBMM 5 Ağustos 1921'de kabul edilen bir kanunla Mustafa Kemal Paşa'ya Başkomutanlık yetkisi vermiştir. Bu kanuna göre, Başkomutan, ordunun maddi ve manevi gücünü artırmak ve yönetimi daha da sağlamlaştırmak için, TBMM'nin yetkilerini Meclis adına fiilen kullanabiliyordu.

Bu düzenlemenin temel amacının aşağıdakilerden hangisi olduğu söylenebilir?

A) Askeri çözüm arayışlarını geri planda tutmak

B) Toplumsal bütünlüğü korumak

C) Yabancı ülkelerden askeri ve ekonomik yardım alabilmek

D) Kararları hızlı biçimde almak ve uygulamak

E) Ekonomik bağımsızlığın sağlanmasına öncelik vermek

Mustafa Kemal Paşa Başkomutanlık Yasası ile yasama, yürütme ve hatta yargı yetkilerini tek başına meclis adına kullanabiliyordu. Bu yetkileri kullanmak için herhangi bir makamdan onay almak durumunda kalmayacaktı.

10. Fransa, Sakarya Zaferi öncesinde bir temsilcisini Ankara'ya göndermiş, TBMM ile uzlaşmanın yollarını aramıştır. Mustafa Kemal Paşa bu temsilciye Misak-ı Milli'nin kabul edilmesini teklif etmiştir. Bu arada Yunanlıların büyük bir taarruz için son hazırlıklarını yapmaları, Fransa'yı bekleme konumuna geçirmiştir.

Fransa'nın bu tutumu ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Yunan saldırısının sonucunu görmek istemişlerdir.

B) Yunanlılara asker desteği sağlamışlardır.

C) İngiltere'yi her konuda desteklemişlerdir.

D) ABD'nin baskısı altında kalmışlardır.

E) Osmanlı Devleti'yle olan siyasi ilişkilerini geliştirmek istemişlerdir.

E - C - E / B - B / E - B - E / D - A

15 TÜRK İNKILABI

- Türk inkılabının genel özellikleri
- Saltanat kaldırılıyor...
- Lozan Barış Antlaşması imzalanıyor...
- Cumhuriyetin ilanı
- Halifeliğin kaldırılması
- Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924)
- Yeni devlet kurumları
- Çok partili yaşama geçiş denemeleri
- Hukuk alanında yapılan inkılaplar
- Türk Medeni Kanunu'nun kabulü
- Eğitim ve kültür alanında yapılan inkılaplar
- Eğitimin birleştirilmesi adına önemli bir adım
- Medreseler kaldırılıyor...
- Yeni Türk harfleri kabul ediliyor...
- Türk Tarih ve Türk Dil Kurumları kuruluyor...
- Toplumsal alandaki inkılaplar çağdaşlaşmayı amaçlamıştır.
- Ekonomi alanındaki inkılaplar ve ulusal ekonomi

TÜRK İNKILABI

15.1 Türk inkılabının genel özellikleri üzerinde biraz duralım...

Osmanlı Devleti'nde XVII. yüzyıldan itibaren yönetim kademelerinde başgösteren aksaklıkları ortadan kaldırabilmek amacıyla padişah ve devlet adamları tarafından ıslahatlar gerçekleştirilmiştir. Fakat bu ıslahatlar kalıcı olamamış ve sorunlara çözüm getirmemiştir.

Islahat süreci XVIII. ve XIX. yüzyıllarda hızlanarak devam etmiş, fakat milliyetçilik akımının da etkisiyle toprak kayıpları engellenememiştir. Trablusgarp ve Balkan Savaşları ve ardından girilen I. Dünya Savaşı, devletin sonunu getirmiş, Mondros Ateşkesi sonrasında vatan toprakları işgale uğramıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkışıyla Kurtuluş Savaşı başlamış ve bu mücadele güç koşullar altında kazanılmıştır. Yeni dönemde halkın ihtiyaçları doğrultusunda toplum ve devlet yapısında köklü bazı değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

Türk İnkılabı olarak adlandırılan bu süreçte yönetim, eğitim, hukuk ve ekonomi gibi alanlarda yeniden yapılanma çabaları sergilenmiştir.

Milli Mücadele'yle başlayan Türk İnkılabı temelde şunları hedeflemiştir:

- Milli bağımsızlığı gerçekleştirmek,
- Milli kimliği korumak ve geliştirmek,
- Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarmak.

örnek soru

Atatürk, "Bilim ve teknik nerede ise oradan alacağız ve herkesin kafasına koyacağız. Bilim ve teknik için kayıt ve şart yoktur." demiştir.

Atatürk bu sözüyle, aşağıdakilerden hangisini vurgulamıştır?

A) Gelişme ve kalkınmanın zaman alacak bir süreç olduğunu

B) Çağın bilimsel gelişmelerinin izlenmesi ve bunlardan yararlanılması gerektiğini

C) Ulusların uygarlıklara sahip çıkması gerektiğini

D) Bilim ve tekniğin ulusal olduğunu

E) İktisadi kalkınmada yabancı sermayeden yararlanmak gerektiğini

(ÖSS 2004)

çözüm

Bilim ve tekniğin nereden olursa olsun alınması ve millet yaşamında egemen hale getirilmesi, Atatürk'ün çağın bilimsel gelişmelerinin izlenmesi ve bunlardan yararlanılması konularına önem verdiğini göstermektedir.

Cevap B

15.2 Siyasi Alanda Yapılan İnkılaplar

Türk İnkılabı Milli Mücadele ile başlamıştır. Bu süreçte bir yandan milli bağımsızlık gerçekleştirilmiş, diğer yandan da siyasi ve idari inkılaplar yapılmıştır.

Milli egemenlik anlayışının önündeki engeller aşama aşama kaldırılmıştır.

Bu girişimlerin ilki saltanat sisteminin kaldırılmasıdır. Yeni dönemde milli egemenlik ilkesi öne çıkarılmış, cumhuriyet yönetimine geçilmiştir. Bu yeni sistem, yeni bir idari yapılanmayı da gerektiriyordu. Gerçekleştirilen düzenlemeler yeni bir devlet yapılanmasının kurulmasını sağlamıştır.

15.3 Saltanat kaldırılıyor...

Mudanya Ateşkesi'nin ardından Lozan'da yapılacak barış görüşmelerine İstanbul Hükümeti'nin de çağrılacağı konuşulmaya başlanmıştı. İtilaf Devletlerinin bu girişimi, Türk tarafında ikilik çıkarmaya ve oluşacak görüş ayrılığından yararlanmaya yönelikti.

Bu gelişme üzerine 1 Kasım 1922'de saltanat kaldırılmıştır. Bu arada halifelik makamı saltanat makamından ayrılmıştır.

Lozan görüşmelerinde çift başlılık yaşanmasının istenmemesi, saltanatın ulus egemenliğine aykırı olması saltanatın kaldırılmasında temel etken olmuştur.

Saltanatın kaldırılmasıyla;

- TBMM Türk milletinin tek temsilcisi olmuştur.
- Milli egemenlik için önemli bir adım atılmıştır.
- Osmanlı Devleti ortadan kalkmıştır.
- Laik devlet anlayışında önemli bir aşama gerçekleşmiştir.

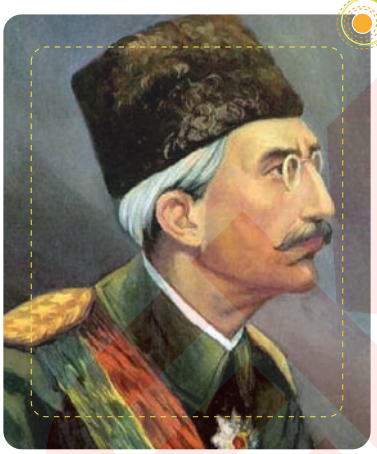

Son Osmanlı Padişahı Sultan Vahdettin

Bu süreçte Sultan Vahdettin ülke dışına çıkmış, Abdülmecit Efendi TBMM tarafından halife ilan edilmiştir. Halifelik makamının siyasetin dışında tutulması kararlaştırılmıştır.

örnek soru

1 Kasım 1922'de kabul edilen bir kanunla saltanat kaldırılmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi bu kanunun kabul edilmesini çabuklaştırmıştır?

A) Düzenli ordunun kurulması

B) Birinci İnönü Savaşı'nın kazanılması

C) Londra Konferansı'nın toplanması

D) Yeni bir Anayasa'nın kabul edilmiş olması

E) Lozan'da yapılacak barış görüşmelerine Osmanlı Hükümeti'nin de çağrılması

(ÖYS 1994)

çözüm

Lozan'da yapılacak barış görüşmelerine İstanbul Hükümeti'nin de çağrılmak istenmesi üzerine, TBMM tarafından 1 Kasım 1922'de çıkarılan bir kanunla saltanat kaldırılmıştır. İtilaf Devletlerinin bu girişimi Türk tarafında çok başlılık çıkarmaya yönelikti.

Cevap E

15.4 Lozan Barış Antlaşması imzalanıyor...

Mudanya Ateşkesi'nin ardından, barış konferansının nerede gerçekleştirileceği konusu gündeme gelmiş, Türk tarafı görüşmelerin İzmir'de gerçekleştirilmesini teklif etmiştir.

İzmir'in teklif edilmesi, Yunanlıların Anadolu'ya verdikleri zararı uluslararası kamuoyunun dikkatine sunmak içindi.

Ancak bu teklif İtilaf Devletleri arasında kabul görmemiş ve İsviçre'nin Lozan kenti barış konferansı için seçilmiştir.

Mondros Ateşkes Antlaşması'nı Osmanlı Devleti adına imzalayan Rauf Bey, Lozan'da görev almak istemiş, fakat Lozan'a gidecek heyetin başına İsmet Paşa getirilmiştir.

Lozan'da TBMM'nin hedefleri şunlardır:

- Yeni Türk Devleti'ni bütün dünyaya tanıtmak,
- Misak-ı Milli'yi kabul ettirmek,
- Kapitülasyonları sona erdirmek,
- İtilaf Devletleriyle anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak.

Lozan Barış Konferansı'nda Türk heyetinin kesinlikle taviz vermeyeceği konular şunlardı:

- Yeni Türk Devleti'nin haklarının ve bağımsızlığının tanınması,
- Türk topraklarında bir Ermeni Devleti kurulmasına izin verilmemesi,
- Kapitülasyonların kaldırılması.

20 Kasım 1922'de başlayan Lozan görüşmelerine İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya Yunanistan, Yugoslavya, Romanya, TBMM Hükümeti temsilcileri katılmıştır.

Bu arada Sovyetler Birliği ve Bulgaristan, Boğazlarla ilgili olarak Lozan'a gelmişlerdir. ABD temsilcisi ise Lozan'da gözlemci olarak bulunmuştur.

Lozan görüşmelerine katılan Türk heyeti

İsmet Paşa görüşmelerin başında, Türk tarafının konferansta galip devlet olarak bulunduğunu, egemenliğimize saygı duyulması gerektiğini belirtmiş,

- Türkçenin konferansın resmi dilerinden biri olması,
- Komisyon başkanlıklarından birinin Türkiye'ye verilmesi

talebinde bulunmuştur.

İtilaf Devletlerinin izledikleri uzlaşmaz tutum görüşmeleri çıkmaza sokmuş, Türk heyeti kapitülasyonların devamına yönelik teklifi kabul etmemiştir. İtilaf Devletlerinin bu konudaki ısrarı, görüşmelerin 4 Şubat 1923'te kesilmesine neden olmuş ve Türk heyeti Türkiye'ye dönmüştür.

Gelişmeler üzerine harekete geçen TBMM Hükümeti, Boğazlar ve İstanbul'u ele geçirmeye yönelik askeri hazırlıklara başlamış, bu gelişmeler çatışma ihtimalini yeniden gündeme getirmiştir.

23 Nisan 1923'te yeninden başlayan konferans görüşmeleri bu defa anlaşmayla sonuçlanmış, 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır.

örnek soru

Anlaşma Devletlerinin Lozan'da toplanacak konferansa TBMM Hükümeti ile birlikte İstanbul Hükümetini de çağırması üzerine, TBMM Hükümeti Anlaşma Devletlerine, konferansta İstanbul Hükümeti temsil edilirse konferansa katılmayacağını bildirmiştir.

TBMM Hükümetinin bu yolla aşağıdakilerden hangisini engellemek istediği savunulabilir?

A) Anlaşma Devletlerinin İstanbul Hükümetini tanımayı sürdürmesini

B) Barış görüşmelerine ara verilmesini

C) Anlaşma Devletlerinin TBMM Hükümetini yalnız bırakmasını

D) Anlaşma Devletlerinin birlikte hareket etmesini

E) İstanbul Hükümetinin bazı üyelerini değiştirmeden konferansa katılmasını

(ÖSS 2007 / Soru1)

çözüm

Lozan'da toplanacak konferansa TBMM Hükümeti ile birlikte İstanbul Hükümetinin de çağrılmak istenmesi, Anlaşma Devletlerinin İstanbul Hükümetini tanımayı sürdürmesi anlamına geliyordu.

TBMM bu girişime karşı çıkarak Türk halkının tek temsilcisi olduğu ortaya koymuştur.

Cevap A

15.5 Lozan'da hangi kararlar alınmıştır?

Sınırlar

Suriye Sınırı: Suriye sınırı, Fransa ile daha önce imzalanan Ankara Antlaşması'nda belirlenen sınır olarak kabul edilmiştir.

Irak Sınırı: Musul Meselesi nedeniyle Irak sınırı belirlenememiştir. Konunun İngiltere ile TBMM Hükümeti arasında ikili görüşmelerle çözülmesine karar verilmiştir.

Batı Sınırı: Meriç Nehri Yunanistan ile sınır kabul edilmiştir. Gökçeada ve Bozcaada dışında kalan Ege adaları, askerden arındırılarak Yunanistan'a bırakılmıştır.

Boğazlar

Boğazlarla ilgili olarak alınan kararlar şunlardır:

- Boğazlar, uluslararası bir komisyon tarafından yönetilecektir.
- Ticaret gemileri Boğazlardan geçebilecek, savaş gemilerinin geçişi sınırlandırılacaktır.
- Boğazların iki tarafında 20 kilometrelik bölge, askerden arındırılacaktır.

Savaş Tazminatı

Son durumda şehirleri tahrip olan ve işgale uğrayan taraf Türkiye olduğu için, TBMM Hükümeti herhangi bir savaş tazminatı ödemeyeceğini bildirmiştir. Bu arada Yunanistan'dan savaş tazminatı istenmiştir.

Bu talep haklı görülmüş, ancak Yunanistan'ın ekonomik durumu dikkate alınarak maddi tazminat yerine Karaağaç kasabasını Türk tarafına vermesi kararlaştırılmıştır.

Kapitülasyonlar

Osmanlı Devleti'nin Avrupalı devletlere tanımış olduğu kapitülasyonlar bütün sonuçlarıyla birlikte kaldırılmıştır.

Yabancı Okullar

Yabancılar tarafından Türk topraklarında çalıştırılan okulların, faaliyetlerini Türkiye kanunlarına ve yönetmeliklerine göre sürdürmelerine karar verilmiştir.

Azınlıklar

Ayrıcalıkları sona erdirilen azınlıklar Türk vatandaşı kabul edilmiştir. Bu arada Yunanistan Hükümeti ile Anadolu'da yaşayan Rumların Yunanistan'a, Yunanistan'da yaşayan Türklerin de Anadolu'ya geçmeleri konusunda anlaşılmıştır.

Batı Trakya Türkleri ile İstanbul Rumları bu değişimin dışında tutulmuşlardır.

Osmanlı Devleti'nin Dış Borçları

Osmanlı Devleti'nin borçları Osmanlı yönetiminden daha önce ayrılmış devletlerle Türkiye arasında paylaştırılmıştır. Türkiye'nin payına düşen borcu taksitler halinde ödemesi kararlaştırılmıştır. Duyun-ı Umumiye İdaresi kaldırılmıştır.

Patrikhane

Rum Ortodoks Patrikhanesi İstanbul'da kalmış, ancak siyasi yetkileri elinden alınmıştır.

İstanbul'un Durumu

İstanbul'un, İtilaf Devletlerince boşaltılması kararı alınmıştır.

11 Ağustos 1923'te açılan yeni TBMM, Lozan Barış Antlaşması'nı 23 Ağustos 1923 tarihinde onaylamıştır.

Lozan imzalanıyor

Lozan Barış Antlaşması'nın Önemi

- Yeni Türk Devleti'nin bağımsızlığı ve devletler arası eşitliği dünya devletlerince kabul edilmiştir.
- Osmanlı Devleti'nin sona erdiği kabul edilmiştir.
- Sevr Antlaşması'nın geçersiz olduğu tescillenmiştir.
- Musul Meselesi çözülememiştir.
- Hatay'ın Yeni Türk Devleti'nin sınırları dışında kalması ile Misak-ı Milli'den ödün verilmiştir.
- Batı Trakya ve Ege adaları kaybedilmiştir.
- Boğazlar konusu Türkiye'nin egemenlik haklarına gölge düşürmüştür.
- Kapitülasyonların kaldırılması ile Türkiye'nin ekonomik bağımsızlığı yolunda önemli bir adım atılmıştır.
- Yabancı okulların Türkiye karşıtı faaliyetler içine girmeleri engellenmiştir.
- Nüfus mübadelesi ile azınlık sorunları azaltılmaya çalışılmıştır.

TBMM'de gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda 13 Ekim 1923'te çıkarılan bir kanunla Ankara, Türkiye'nin yeni başkenti oldu. Bu tercihte Ankara'nın coğrafi, jeopolitik ve stratejik konumu rol oynamıştır. Ankara'nın sahip olduğu konumun ülkenin savunulmasında ve idaresinde avantaj oluşturacağı düşünülmüştür.

15.6 II. TBMM açılıyor...

İlk TBMM, yurdun işgalden arındırılması, bağımsızlığın sağlanması, saltanatın kaldırılması gibi önemli gelişmeleri gerçekleştirmiş ve 1 Nisan 1923'te seçim kararı alarak çalışmalarını sonlandırmıştır.

İlk Meclis'in mevcut milletvekili yapısı inkılaplar için uygun bulunmuyordu. Bu nedenle II. Meclis için yapılacak seçimlere Müdafaa-i Hukuk Grubu üyesi ve inkılap yanlısı kişiler aday gösterilmiştir.

Gerçekleştirilen seçimler sonrasında 11 Ağustos 1923'te açılan ve birçok inkılabı gerçekleştiren II. TBMM, 1 Ekim 1927 tarihine kadar çalışmalarını sürdürmüştür.

15.7 Cumhuriyetin ilanı

23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla Yeni Türk Devleti kurulmuş oluyordu. Yönetim şekli ulus egemenliğine dayanan devletin adı "Türkiye Büyük Millet Meclisi Devleti" olarak belirlenmişti.

İlk TBMM tarafından kabul edilen 1921 Anayasası'nda da egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu vurgulanmıştır.

Devletin yönetim şekli cumhuriyet esaslarına dayansa da, bağımsızlık mücadelesinin sürdüğü bir dönemde cumhuriyet ifadesinin açıkça kullanılması doğru görülmemiştir. Zira bu şekilde bir isimlendirme, Milli Mücadele taraftarları arasında görüş ayrılıklarına yol açabilir, padişahlığın devamından yana olan çevreleri rahatsız edebilirdi.

İlk TBMM'de 1921 Anayasası uyarınca **"Meclis Hükümeti Sistemi"** geçerliydi. Bu sistemde bakanlar, milletvekilleri tarafından tek tek oylanarak seçilirdi. Mecliste yaşanan görüş ayrılıkları çoğu zaman bazı bakanların yeterli oyu alamamasına, dolayısıyla da hükümetin kurulamamasına yol açıyordu.

Meclis hükümeti sisteminde meclis başkanı aynı zamanda hükümetin de başkanıydı. Bu durum yetkilerin paylaşılması konusunda eleştirilere yol açmaktaydı.

II. TBMM birçok inkılaba imza atmıştır.

Cumhuriyetin ilanının temel nedenleri şunlardır:

- Devlet başkanlığı ve rejim sorunlarını ortadan kaldırmak,
- Milli egemenliğin tam olarak gerçekleştirilmesini sağlamak,
- Meclis hükümeti sisteminin ortaya çıkardığı sorunları çözümlemek,
- Hükümet bunalımlarının yaşanmasını önlemek

1921 Anayasası'nda değişiklik yapılarak cumhuriyetin ilanını öngören kanun tasarısı, 29 Ekim 1923'te TBMM'de kabul edildi. Bu şekilde cumhuriyet ilan edilmiş ve Yeni Türk Devleti'nin adı koyulmuş oldu.

TBMM tarafından kabul edilen kanunda şu maddeler yer almıştır:

- Türkiye Devleti'nin hükümet şekli Cumhuriyet'tir.
- Türkiye Devleti, TBMM tarafından yönetilir.
- Türkiye Devleti, bakanlar kurulu aracılığı ile yönetilir.
- Cumhurbaşkanı, TBMM tarafından kendi üyeleri arasından bir seçim dönemi için seçilir. Tekrar seçilmek mümkündür.
- Başbakan, cumhurbaşkanı tarafından ve Meclis üyeleri arasından seçilir. Diğer bakanlar, başbakan tarafından yine meclis üyeleri arasından seçildikten sonra bakanlar kurulu, cumhurbaşkanının onayına sunulur.

Aynı gün Mustafa Kemal Paşa, TBMM üyeleri tarafından cumhurbaşkanı seçildi.

Cumhuriyet'in İlanının Sonuçları:

- Yeni Türk Devleti'nin adı koyulmuş ve yönetim şekli belirlenmiştir.
- Cumhuriyet'in ilanı ile ulus egemenliği yolunda önemli bir adım atılmıştır.

- Yapılacak olan inkılaplara ortam hazırlanmıştır.
- Devletin rejimi konusundaki tartışmalar sona erdirilmiştir.
- İlk cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, meclis başkanı Fethi Okyar, başbakan ise İsmet İnönü olmuştur.
- Devlet başkanlığı sorunu çözüme kavuşturulmuştur.
- Meclis hükümeti sisteminden, kabine sistemine geçilmesiyle hükümetin kurulma biçimi değişmiş ve kolaylaşmıştır.

15.8 Halifeliğin kaldırılması

1517 yılında Osmanlı padişahlarına geçen halifelik makamının İslam dünyası üzerindeki otoritesi, XX. yüzyıl itibariyle azalmış durumdaydı.

1 Kasım 1922'de halifelik ve saltanat makamı birbirinden ayrılarak Osmanlı saltanatı kaldırılmış, buna karşılık halifeliğe dokunulmamıştı. Halifelik makamına TBMM tarafından Abdülmecid Efendi seçilmişti.

Saltanatın kaldırılması, halifeyi siyasi güçten yoksun bırakmış, halifelik makamının yetkileri Meclis tarafından kısıtlanmıştı.

Halifelik makamının saltanat ile birlikte kaldırılmamasında, sosyal ve siyasi ortamın böyle bir değişiklik için henüz uygun bulunmaması etkili olmuştur.

Bir süre sonra halifelik makamının varlığı sorgulanmaya başlanmış, halifenin yeni düzene uyum sağlamakta zorlandığı ileri sürülmüştür. Saltanattan yana olanların halifelik makamını kullanmaya ve böylece yenilikleri engellemeye çalıştıkları düşünülmüştür.

Son halife Abdülmecit Efendi

Ayrıca halifeliğin yabancı Müslüman devletlerin Türkiye'nin iç işlerine karışmasına ortam hazırladığı düşüncesi öne çıkmıştır.

Milliyetçilik ve milli egemenlik ilkesini ön plana çıkaran cumhuriyet yönetiminde, laikliğe aykırı bir kurum durumundaki halifeliğin varlığının gerekli olmadığına karar verilmiştir.

3 Mart 1924'te TBMM tarafından kabul edilen bir kanunla halifelik makamına son verildi. Aynı kanunla Osmanlı hanedanının yurt dışına çıkarılması da kabul edildi.

Hanedan üyeleri yurt dışına çıkarılarak gelecekte saltanat ve hilafet iddialarında bulunulması önlenmek istenmiştir.

Halifeliğin kaldırıldığı gün yapılan düzenlemelerle;

- Şer'iye ve Evkaf (Din İşleri ve Vakıflar) Vekaleti kaldırıldı.
- Erkan-ı Harbiye (Askerlik İşleri) Vekaleti kaldırıldı.
- Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilerek öğretim birliği sağlandı.

Halifeliğin Kaldırılmasının Sonuçları

- Devlet düzeninin laikleştirilmesi hususunda önemli bir engel ortadan kaldırılmış oldu.
- İnkılapların gerçekleştirilmesi kolaylaştı.
- Ulusal egemenlik anlayışı güçlendi.
- Laikliğe geçiş süreci hızlandı.
- Saltanat ve hilafet yanlılarının güç aldığı bir makama son verildi.

15.9 Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924)

Osmanlı Devleti'nde eğitim alanında çok başlılık ve denetimsizlik söz konusuydu. Maarif (Eğitim) Nezareti'ne bağlı okulların dışında, medreseler Şer'iye ve Evkaf Vekaleti'ne, azınlık okulları kilise

teşkilatlarına, yabancı okullar ise elçiliklere bağlı olarak faaliyet gösteriyordu. Bu okullar devletin denetimi dışında hareket etmekteydi.

Cumhuriyetin ilanının ardından eğitim alanında çalışmalar başlatıldı. 3 Mart 1924'te eğitim ve öğretimde birlik sağlayan Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile;

- Ülkede faaliyet gösteren bütün okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlandı.
- Eğitim kurumları devletin denetimi altına alınarak eğitim birliği sağlandı.
- Eğitim milli ve çağdaş bir nitelik kazandı.
- Milli Eğitim Bakanlığı bilimsel ve mesleki eğitim ihtiyacına cevap verecek şekilde yapılandırıldı.
- Milli eğitim aracılığı ile kültürel gelişim sağlandı.
- Toplumsal ilerleme ve çağdaşlaşma gerçekleştirildi.

15.10 Yeni devlet kurumları

Diyanet İşleri Başkanlığı (3 Mart 1924): Osmanlı Devleti Dönemi'nde vakıf, medrese ve ibadethanelerin denetim ve yönetimini üstlenen Şer'iye ve Evkaf Vekâleti, TBMM tarafından kabul edilen kanunla kaldırıldı.

Vakıfların yönetimi ve denetlenmesi için Vakıflar Genel Müdürlüğü, dini işlerin yürütülmesi ve dini kurumların yönetimi için de Diyanet İşleri Başkanlığı kuruldu.

Genelkurmay Başkanlığı (3 Mart 1924): TBMM tarafından alınan bir kararla Erkan-ı Harbiye Vekaleti kaldırıldı. Bu bakanlığın yerine, Erkan-ı Harbiye Reisliği (Genelkurmay Başkanlığı) kuruldu. Böylece ordu, siyasetin dışında tutulmaya çalışıldı.

15.11 Çok partili yaşama geçiş denemeleri

Demokrasilerde farklı düşüncelerin özgürce siyasi temsil hakkının bulunması esastır. Bu anlamda aynı görüş ve düşüncede olan insanların bir araya gelerek örgütlenmelerine fırsat tanınması önemlidir. Siyasi partiler bu amaca yönelik kurumlardır.

Mustafa Kemal, hem hükümetin çalışmalarının denetlenmesini, hem de mecliste farklı görüş ve düşüncelerin temsil edilmesini önemli buluyordu.

Halk Fırkası Kuruluyor...

İlk TBMM farklı siyasi görüş ve düşünceye sahip milletvekillerinden oluşuyordu. Fakat meclis çatısı altında siyasi partilerin kurulmasına izin verilmemişti.

Öncelikli amaç bağımsızlığı sağlamak ve Misakımilli'yi gerçekleştirmekti. Bu dönemde birlik ve beraberliğin güçlü tutulması önemliydi. Buna karşın mecliste gruplaşmalar oluşmuştu.

Bu grupların en önemlileri Tesanüt (Dayanışma) Grubu, İstiklal Grubu, Müdafaa-i Hukuk Zümresi, Halk Zümresi ve Islahat (Reform) Grubu idi.

Mustafa Kemal de Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nu kurmuştur. Bu grubun içinde de Mustafa Kemal'in uyguladığı siyaseti zaman zaman onaylamayan milletvekilleri vardı.

Bir süre sonra Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun partiye dönüştürülmesi kararlaştırıldı. Bu yöndeki çalışmalar sonucunda 9 Eylül 1923'te Halk Fırkası adıyla Türkiye'nin ilk siyasi partisi kurulmuş oldu.

Mustafa Kemal'in başkan olduğu Halk Fırkası'nın adı cumhuriyetin ilanından sonra Cumhuriyet Halk Fırkası olarak değiştirildi. İnkılaplara öncülük yapan Cumhuriyet Halk Fırkası, ekonomide devletçiliği, yönetimde ise laikliği savunmuştur.

15.12 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Türkiye'nin ilk muhalefet partisi

Kurtuluş Savaşı sırasında Mustafa Kemal ile birlikte hareket eden bazı yakın arkadaşları, inkılapların şekli ve zamanı konusunda farklı düşünüyorlardı. Cumhuriyet Halk Fırkası üyesi olan bu kişiler za-

manla parti çalışmalarına muhalefet etmeye başladılar.

Kazım (Karabekir) Paşa, Ali Fuat Paşa, Refet Paşa ve Rauf Bey'in önderlik ettiği bu grup önce Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan istifa etmiş, 17 Kasım 1924'te de Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası adıyla bir parti kurmuşlardır.

Cumhuriyetçi, liberal ve demokratik anlayıştan yana olan bu partinin programında "Dini inançlara saygılıyız." ifadesi yer almıştır. Terakkiperver Fırka'nın çıkışları TBMM'de sert tartışmalar yaşanmasına ve siyasi ortamın gerginleşmesine yol açmıştır.

TCF genel başkanı Kazım Paşa (Karabekir)

Şeyh Sait İsyanı Çıkıyor...

13 Şubat 1925'te Elazığ'ın Eğil Bucağı Piran köyünde Ankara yönetimini hedef alan bir ayaklanma başlamıştır. Şeyh Sait tarafından başlatılan bu isyan Elazığ, Bitlis ve Muş'a kadar yayılmıştır.

İsyancılar kuzeyde Erzurum, güneyde ise Diyarbakır'a kadar gelmişlerdir. İsyanı bastırmakta zorlanan Fethi Bey Hükümeti istifa etmek durumunda kalmıştır.

Cumhuriyeti hedef alan bu isyan bölgede etkili olmuş ve İngilizler tarafında da desteklenmiştir. İngilizler, Musul'a askeri harekat düzenlemeye hazırlanan Türkiye'yi bu isyanla uğraştırmak istemiştir.

Yeni hükümet İsmet Paşa tarafından kurulmuş, ayaklanmanın bastırılması için önlemler alınmıştır. İsyancılar üzerine askeri birlikler sevk edilerek, 4 Mart 1925'te TBMM tarafından Takrir-i Sükun (Güvenliği Sağlama) Kanunu çıkarılmıştır.

Bölgeye İstiklal Mahkemeleri gönderilmiş ve yakalanan suçlular cezalandırılmıştır.

Rejimi hedef alan Şeyh Sait İsyanı ve Terakkiperver Cumhuriyet Partisi'nin kapatılması, siyasi ve toplumsal ortamın siyasi partilerin kurulması için uygun olmadığı düşüncesini güçlendirmiştir.

Bu arada Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, isyanda rolü bulunduğu suçlamasıyla 3 Haziran 1925'te kapatılmıştır.

Mustafa Kemal'e Suikast Girişimi

1926'da bir yurt gezisine çıkma kararı alan Atatürk, 15 Haziran günü İzmir'e gitmeyi planlamıştır. İnkılap girişimlerini kabullenemeyen ve Atatürk'e karşı düşmanlıkları olan bazı çevreler bu gezi sırasında Atatürk'e bir suikast yapmak istemişlerdir.

Suikastı gerçekleştirecek olanları Ege adalarına kaçıracak kişi durumu yetkililere bildirmiştir. Atatürk, olaydan haberdar olunca, "Benim naçiz vücudum bir gün elbet toprak olacaktır. Fakat, Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır." demiştir.

Suikast girişiminin ardından İstiklal Mahkemesinin yaptığı soruşturma sonucunda suçlu bulunanlar idam edilmiştir.

örnek soru

Türkiye'de,

I. milletvekili seçimlerinin yapılma süresinin uzatılması,

II. çok partili sisteme geçilmesi,

III. halkın temsilcilerini doğrudan seçmesi

gelişmelerinden hangileri için toplumun belli bir siyasal olgunluğa erişmesinin önemli olduğu savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) II ve III

(ÖSS 2004)

çözüm

Çok partili sisteme geçilmesi ve halkın temsilcilerini doğrudan seçmesi için toplumun belli bir siyasal olgunluğa erişmesi önemli görülmüştür. Siyasal partilerin kurulması için yaşanan iki girişim başarısızlıkla sonuçlanmış ve kurulan muhalefet partileri kısa süre sonra kapatılmıştı.

Cevap E

15.13 Serbest Cumhuriyet Fırkası

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılması sonrasında TBMM'de, Cumhuriyet Halk Fırkası dışında başka bir parti bulunmuyordu. Bu koşullar altında hükümetin denetlenmesi de söz konusu değildi.

Tek parti yönetimi, Türkiye'yi dış devletler nezdinde zor durumda bırakıyordu.

1929 dünya ekonomik bunalımı Türkiye'yi de etkilemiş, ekonomideki sorunlar bazı milletvekilleri tarafından eleştirilmeye başlanmıştır. Halk arasında da Cumhuriyet Halk Fırkası ve onun ekonomi politikalarına karşı hoşnutsuzluklar yükselmeye başlamıştır.

Bu gelişmeler karşısında harekete geçen Mustafa Kemal Paşa, Cumhuriyet Halk Fırkası dışında yeni bir partinin kurulmasını istedi. Yeni parti ile farklı siyasi görüş ve düşünceler daha kolay temsil edilebilecekti.

Mustafa Kemal, Ali Fethi Bey'i yeni bir parti kurmakla görevlendirdi. 12 Ağustos 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırka kuruldu. Alınan karar gereğince yeni parti inkılaplara bağlı kalacaktı.

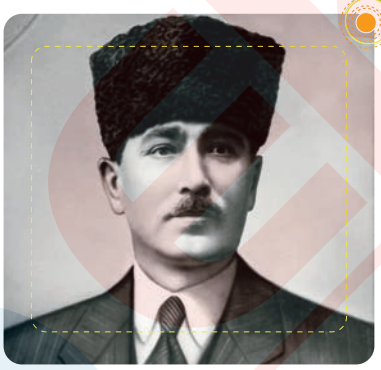

Serbest Cumhuriyet Fırkası kurucusu Ali Fethi Bey

Cumhuriyetçilik, milliyetçilik ve laikliğe bağlı olduğunu vurgulayan Serbest Cumhuriyet Fırkası, liberalizmi ve kadınlara siyasi haklar verilmesini savunuyordu.

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ekonomide izlediği devletçilik politikasına karşı, Serbest Cumhuriyet Fırkası liberalizmi savunuyordu.

Halkın büyük ilgisi ile karşılaşan bu partinin bazı propaganda gezileri, hükümete ve inkılaplara karşı gösterilere sahne oldu. Bu durum inkılapların bazı çevrelerce benimsenmediğini göstermiştir.

Gelişmeleri kontrol edemeyeceğini düşünen Ali Fethi Bey, genel başkanı olduğu Serbest Cumhuriyet Fırka'yı kuruluşundan sadece dört ay sonra 17 Aralık 1930'da kapattı.

Menemen Olayı

Menemen'de Derviş Mehmet adlı bir kişi tarafından 23 Aralık 1930'da cumhuriyet karşıtı bir isyan çıkarıldı. İsyan halktan bazı kimselerin de katılımıyla büyüdü.

İsyanı bastırmaya çalışan Asteğmen Kubilay öldürüldü. Giderek büyüyen isyan, askeri birliklerin müdahalesiyle bastırıldı.

Yakalanan suçlular bölgeye gönderilen İstiklal Mahkemeleri tarafından cezalandırıldı. Bölgede sıkıyönetim ilan edildi.

Bu olay, ülkede çok partili hayata geçiş için şartların henüz oluşmadığını ortaya koymuştur. Çok partili hayata geçiş için yapılan her iki denemede laik düzene karşı yapılan isyanlarla başarısız olmuştur.

Mustafa Kemal'in sağlığında Türkiye'de yeni bir parti kurulmamıştır. İnkılapların yerleşmesi ve devletin tek parti ile yönetilmesi uygun görülmüştür. Çok partili hayata ancak 1945 yılında geçilebilmiştir.

15.14 Hukuk Alanında Yapılan İnkılaplar

Osmanlı Devleti'nde hukuk sistemi temelde İslam dini, gelenekler ve padişah fermanlarından oluşmaktaydı.

XIX. yüzyılda hukuk alanında Avrupa tarzında düzenlemelere gidilmiş, fakat hukukun sağlıklı şekilde işleyişi sağlanamamıştır.

Ekonomi ve ticaret hayatını düzenleyen kuralların da yetersiz olduğu Osmanlı Devleti'nde, hukuk birliği söz konusu değildi. Azınlıklar kendi hukuk kurallarını uygulamaktaydı.

Hukuk sistemindeki bu çok başlı yapı son dönemde devletin parçalanmasını kolaylaştırmıştır.

Yeni Türk Devleti'nde Hukuk Alanında Gerçekleştirilen Düzenlemeler:

- Şer'iye ve Evkaf Vekaleti kaldırıldı (1924).
- Şer'iye Mahkemeleri kaldırıldı (1924).

- 1924 Anayasası yürürlüğe girdi (1924).
- Ankara Hukuk Mektebi açıldı (1925).
- Medeni Kanun kabul edildi (İsviçre'den uyarlandı) (1926).
- Ceza Kanunu kabul edildi (İtalya'dan uyarlandı) (1926).
- Borçlar Kanunu kabul edildi (Almanya'dan uyarlandı) (1926).
- Ticaret Kanunu kabul edildi (İsviçre'den uyarlandı) (1926).
- "Devletin dini İslam'dır." ibaresi anayasadan çıkartıldı (1928).
- Ceza Muhakemeleri Kanunu kabul edildi (Almanya'dan uyarlandı) (1929).
- Deniz Ticaret Kanunu kabul edildi (Almanya'dan uyarlandı) (1929).
- İdare Hukuku kabul edildi (Fransa'dan uyarlandı) (1929).
- Kadınlara siyasal haklar tanındı (1930-1934).
- Atatürk İlkeleri anayasaya dahil edildi (1937).

Bu düzenlemeler Türk hukuk sistemini çağdaş Avrupa hukuk sistemleriyle eşit düzeye getirmeye yöneliktir. Azınlık mahkemeleri ve Avrupa devletlerine bağlı mahkemeler kapatıldı. Türk hukuk sistemi ülke genelinde uygulanmaya başladı.

15.15 Anayasa hareketleri

Türk tarihinde çağdaş anlamda bir anayasa 1876 yılına kadar görülmemiştir. XIX. yüzyılda Tanzimat Fermanı ile başlayan anayasa süreci, meşrutiyetin ilanı ve Kanun-ı Esasi ile sonuca ulaşmıştır.

Kanun-ı Esasi ile Türk devlet hayatında anayasal döneme geçilmiştir.

1921 Anayasası: TBMM'de 20 Ocak 1921'de kabul edildi. Bu anayasa Yeni Türk Devleti'nin kuruluşunu sağlayan hukuki metindir.

Milli Mücadele döneminde hazırlanmıştır. Ülkenin içinde bulunduğu olağanüstü koşullar nedeniyle dar kapsamlıydı. Geçiş dönemi şartlarına göre hazırlanmış ve kişi hak özgürlükleriyle ilgili düzenlemeler içermemiştir.

1921 Anayasası güçler birliğini öngörüyordu. Milli iradeyi temsil eden yetkili organın TBMM olduğunu vurgulamıştır. Saltanat yönetimi henüz devam ettiği için devlet başkanı ile ilgili herhangi bir hüküm içermemiştir.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yönetim biçimiyle ilgili ifadeler de anayasaya eklendi.

15.16 Türk Medeni Kanunu'nun kabulü

Medeni kanun, hukuk sisteminin temelini oluşturan kanunlar arasında yer almaktadır. Ailenin kuruluşu ve işleyişi, sona ermesi, mirasın paylaşımı, mülkiyet hakları, satın alma gibi çok çeşitli ilişkiler medeni kanunun konusunu oluşturur.

Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılın sonlarında Mecelle adı verilen ve İslam hukukuna dayanan bir medeni kanun hazırlanmıştı.

Yeni dönemde Mecelle'nin yetersizliği göz önüne alınarak, Avrupa standartlarında yeni bir medeni kanunun kabul edilmesi konusu gündeme geldi. Yeni bir medeni kanun hazırlanması uzun zaman alacağı için Avrupa medeni kanunları incelendi. İsviçre Medeni Kanunu'nun alınmasına karar verildi.

Medeni Kanun kadınlara önemli sosyal haklar kazandırmıştır.

İsviçre Medeni Kanunu'nun Seçilmesinin Nedenleri

- Avrupa'da en son hazırlanan medeni kanun olması,
- Sorunlara pratik çözümler getirmesi,
- Çağdaş ve laik ilkelere uygun olması,
- İfade ve kavramların açık olması,
- Demokratik ve kolay uygulanabilir olması,
- Türk toplumunun sosyal yapısına uygun görülmesi

Bir kurul tarafından bazı değişiklikler yapılarak tercüme edilen İsviçre Medeni Kanunu, Türk Medeni Kanunu olarak TBMM tarafından kabul edildi (17 Şubat 1926).

Türk Medeni Kanunu'nun kabulü ile;

- Sosyal ve ekonomik alanda kadın-erkek eşitliği sağlandı.
- Resmi nikah zorunluluğu ve tek kadınla evlilik esası getirildi.
- Mirasta ve şahitlikte kadın-erkek eşitliği sağlandı.
- Kadınlara istedikleri mesleği seçme hakkı tanındı.
- Kadınlara boşanma hakkı verildi.

Türk Medeni Kanunu ile Türk aile yapısı çağdaş ve demokratik kurallara dayandırılmış, evlenme işlemi devlet kontrolüne alınmıştır. Müslümanlar yanında azınlıklara da medeni kanundan yararlanma hakkı verilmiş ve hukuk birliği gerçekleştirilmiştir. Bu şekilde Avrupa devletlerinin bu konuyla ilgili olarak iç işlerimize karışmaları da önlenmiştir.

örnek soru

"Osmanlı imparatorluğu döneminde Türkiye'deki patrikhaneler din işleri dışında azınlıkların haklarını izleme gibi bazı günlük işlerde de yetki sahibiydiler."

Patrikhanelerin bu durumuna aşağıdaki yeniliklerin hangisiyle son verilmiştir?

A) Laikliğin kabul edilmesi

B) Öğretim birleştirilmesi

C) Yeni Türk alfabesinin kabui edilmesi

D) Medeni Kanun'un kabul edilmesi

E) Türk kadınlarına siyasal hakların tanınması

(ÖSS 1984)

çözüm

Patrikhanelerin hukuk alanındaki yetkilerine medeni kanunun 1926 yılında kabul edilmesiyle birlikte son verilmiştir.

Cevap D

15.17 Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan İnkılaplar

Osmanlı Devleti'nde pek çok alanda olduğu gibi eğitim alanında da XVII. yüzyıldan başlayarak sorunlarla karşılaşılmıştır.

Medrese müfredatlarında fen bilimlerinin ağırlığı zamanla azaltılmış ve Avrupa'da yaşanan gelişmeler izlenememiştir.

XIX. yüzyılda gerçekleştirilen düzenlemelerle medreseler yanında Avrupa tarzı okullar açılmış, fakat eğitim sisteminde köklü bir değişime gidilememiştir. Bu arada azınlık okulları ve yabancı okullar da kendi kültürleri doğrultusunda devlet denetiminden uzak biçimde faaliyet gösteriyordu.

15.18 Tevdid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924)

3 Mart 1924'te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat (Eğitim ve Öğretimin Birleştirilmesi) Kanunu ile;

- Eğitim ve öğretim birleştirilmiştir.
- Farklı okullarda yetişen kuşaklar arasındaki kültürel çatışma ortadan kaldırılmıştır.
- Eğitim kurumları devlet denetimine alınarak Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır.
- Öğretim tek elde birleştirilmiştir.
- Medreselerin kapatılması süreci başlatılmıştır.
- Çağdaş, laik ve milli eğitim sistemine geçilmiştir.
- Düşünce ve duyguda birleşen bir toplumun oluşturulması konusunda önemli bir adım atılmıştır.

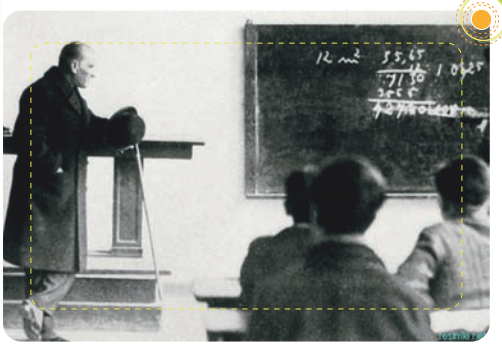

Atatürk bir okul ziyaretinde

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nda medreselerin kapatılmasına dair açık bir ifade yoktu. Ancak, eğitim alanındaki çağdaşlaşma sürecinde, yeni sisteme uyum sağlamaları mümkün görülmeyen medreseler kapatılmıştır.

Medreselerin kapatılmasıyla Türk eğitim sistemine laik ve milli bir nitelik kazandırılmaya çalışılmıştır.

2 Mart 1926'da çıkarılan Maarif Teşkilatı Hakkındaki Kanun ile,

- Laik eğitim çerçevesinde ilk ve orta öğretimin esasları belirlenmiştir.
- Eğitim hizmetleri modernleştirilmiştir.
- Devlet izni olmadan okul açılamayacağı vurgulanmıştır.
- Türk Devleti'nin eğitim ve öğretim sisteminin temeli atılmıştır.

örnek soru

Türkiye Cumhuriyeti'nde, düşünce ve duyguda birleşen bir toplumun oluşturulmasında aşağıdakilerden hangisinin katkısının en çok olduğu savunulabilir?

A) Türk Tarih Kurumu'nun açılması

B) Harf inkılabının yapılması

C) Millet Mektepleri'nin açılması

D) Eğitmen kurslarının açılması

E) Tüm öğretim kurumlarının bir merkezden yönetilmesi

(ÖSS 2005)

çözüm

Türkiye Cumhuriyeti'nde, düşünce ve duyguda birleşen bir toplumun oluşturulmasında, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile tüm öğretim kurumlarının bir merkezden yönetilmeye başlanması daha fazla katkı sağlamıştır.

Cevap E

15.19 Yeni Türk harflerinin kabulü (1 Kasım 1928)

Osmanlı Devleti'nde Arap harfleri kullanılıyordu. Ülkede okuma-yazma oranı düşüktü.

Okuma-yazmanın kolaylaştırılması ve yaygınlaştırılması için alfabe değişikliği gündeme gelmiş ve Latin harflerinin kabul edilmesi için çalışmalar başlatılmıştır.

Latin harflerinden yararlanılarak hazırlanan Yeni Türk alfabesi, 1 Kasım 1928'de TBMM tarafından çıkarılan bir kanunla kabul edildi.

Harf İnkılabı ile çağdaşlaşma ve Batılılaşma yolunda önemli bir adım atılmıştır.

Millet Mektepleri (1928): Harf inkılabından hemen sonra okuma-yazma oranını yükseltmek ve yeni harfleri halka öğretmek amacıyla Millet Mektepleri açıldı. Mustafa Kemal'e "Millet Mektepleri Başöğretmeni" unvanı verildi.

Millet Mekteplerinde öğretmenlerin yetersiz kaldığı durumlarda, okuma-yazma bilen askerler de kurslara eğitici olarak alındı. Bu arada köy öğretmen okulları açılarak mesleki eğitime daha fazla önem verildi.

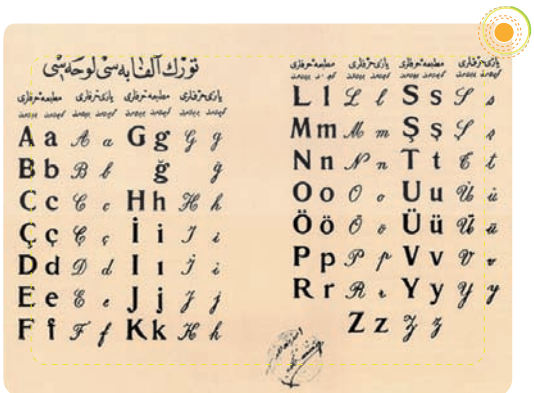

Yeni Türk harfleri

Üniversite Reformu (1933)

1933'te üniversite reformu gerçekleştirildi. 31 Mayıs 1933'te Üniversite Reform Tasarısı kabul edildi.

- İstanbul Darülfünunu yerine İstanbul Üniversitesi kuruldu.
- 1943'te İstanbul Mülkiye Mektebi, Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne dönüştürülerek Ankara'ya taşındı.
- 1925'te kurulan Ankara Hukuk Mektebi, Hukuk Fakültesi'ne dönüştürüldü.
- İstanbul Üniversitesi'nde yeni enstitü ve fakülteler açıldı.

Milli Eğitimde Belirlenen Hedefler

- Eğitim yaygınlaştırılmalı, memleketin her tarafına yayılmalı ve bilgisizlik ortadan kaldırılmalıdır.
- Eğitim uygulamalı olmalıdır.
- Eğitim, ara meslek elemanları yetiştirmelidir.
- Eğitim, üst düzey meslek elemanı yetiştirmelidir.
- Eğitim, güzel sanatları geliştirmelidir.

örnek soru

Atatürk, Latin harflerinin kabul edileceğinden 1919 yılında Erzurum Kongresi'nin yapıldığı sıralarda, daha sonra da 1922 yılında söz etmiş; ancak Latin harfleri 1928 yılında çıkarılan bir yasayla kabul edilmiştir.

Yalnız bu bilgiye dayanarak, Atatürk inkılaplarının,

I. geleneklere karşı çıkma,
II. hukuki güvence altında olma,
III. yeri ve zamanı geldiğinde yapılma

özelliklerinden hangilerine sahip olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(ÖSS 2006 /Soru 1)

çözüm

Daha Milli Mücadele döneminde Atatürk'ün harf inkılabından söz etmesi, yapılan düzenlemelerin planlı şekilde, yeri ve zamanı geldiğinde gerçekleştirildiğini, yeni Türk harflerinin yasayla kabul edilmesi ise inkılapların hukuki güvence altında olduğunu göstermektedir.

Cevap E

15.20 Atatürk Dönemi Kültür, Dil ve Tarih Alanında Yapılan Çalışmalar

Osmanlı Devleti'nde tarih çalışmaları daha çok Osmanlı tarihi ile sınırlıydı. Tarih kitaplarında İslamiyetin kabulünden önceki Türk varlığına fazla yer verilmemekteydi.

Osmanlı Devleti'ndeki ümmetçi tarih anlayışının yerini Yeni Türk Devleti'nde milli tarih görüşü almıştır.

Bu arada Avrupa'da Türk milletinin dünya medeniyetine ve ilim dünyasına herhangi bir katkısının olmadığı şeklinde propaganda yapılıyordu.

Bu temelsiz iddiaların çürütülmesi ve cevaplandırılması için Türk tarihi bilimsel yöntemlerle araştırılmaya, Türklerin dünya kültürüne katkıları ortaya koyulmaya çalışıldı.

Milli kültür ve kimliğimizi sağlam temeller üzerinde kurmak amacıyla 1931'de Türk Tarih Kurumu (Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti) kuruldu.

Kurumun amacı Türk tarihini bilimsel olarak araştırmak ve yazmaktı. Arkeolojik kazılar başlatıldı. Türk tarihi üzerine bazı teoriler ortaya atıldı (Türk Tarih Tezi).

1932'de Türk Dil Kurumu (Türk Dili Tetkik Cemiyeti) kuruldu. Bu girişimle birlikte kültürün önemli parçalarından olan dilin geliştirilmesi yolunda çaba harcandı.

Atatürk ulusal kültürün geliştirilmesi çabalarına önem vermiştir.

Türk Dil Kurumu'nun oluşturulmasında ve dil alanında yapılan düzenlemelerde şu amaçlar etkili olmuştur:

- Türk dilini yabancı sözcük ve kuralların etkisinden kurtarmak,
- Türkçeyi daha zengin bir dil haline getirmek ve geliştirmek,
- Türkçenin bilim ve kültür dili olmasını sağlamak,
- Türkçeyi milli ve çağdaş bir dil haline getirmek

Atatürk bu kurumların çalışmalarına zaman zaman bizzat katıldı. Ölümünden sonrası için mal varlığının bir kısmını bu kurumlara bıraktı.

Bu arada Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kuruldu (14 Haziran 1935).

Türk Tarih ve Dil kurumlarının kurulması Atatürk'ün milliyetçilik anlayışının bir sonucudur.

örnek soru

I. Okuma yazmayı öğreterek okur yazarlığı yaygınlaştırma
II. Türkçeyi yabancı dillerin baskısından kurtarma
III. Kitle iletişim araçlarının yayınlarını denetleme
IV. Türk dilinin zenginliklerini ortaya koyma

Yukarıdakilerden hangilerinin, Türk Dil Kurumu'nun esas çalışmalarından olduğu savunulabilir?

A) I ve II B) I ve IV C) II ve III
D) II ve IV E) I, III ve IV

(ÖSS 2001)

çözüm

Türk Dil Kurumu, Türkçeyi yabancı dillerin baskısından kurtarma ve Türk dilinin zenginliklerini ortaya koyma amaçlarına yönelik olarak kurulmuştur.

Cevap D

15.21 Atatürk ve Sanat

Güzel sanatların geliştirilmesi eğitim sisteminin önemli amaçlarından birisidir. Cumhuriyetin ilk yıllarında güzel sanatların öğrenilmesi ve öğretilmesi teşvik edilmiştir.

Bu anlamda

- 1 Kasım 1924'te Ankara'da Musiki Muallim Mektebi kurulmuştur.
- 6 Mayıs 1936'da Ankara'da Devlet Konservatuvarı açılmıştır.
- Yurdun değişik yörelerinde resim sergileri açılarak halkın bu sanata olan ilgisi artırılmaya çalışılmıştır.
- Güzel sanatlar eğitimi alanında çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

15.22 Toplum ve Sağlık Alanında Yapılan İnkılaplar

Yeni Türk Devleti'nin ilk yıllarında toplumsal alanda yapılan inkılaplar şu amaçlara yöneliktir:

- Toplum hayatını yeniden düzenlemek,
- Toplumsal düzeni çağdaşlaştırmak,
- Avrupa ile ilişkilerde karışıklıklar ve sorunlar yaşanmasını önlemek

Tekke, Zaviye ve Türbelerin kapatılması

TBMM'de 30 Kasım 1925'te çıkarılan bir kanunla tekke, zaviye ve türbeler kapatıldı. Aynı kanunla, **"şeyhlik, dervişlik, dedelik, seyitlik, çelebilik, babalık, müritlik, emirlik, halifelik, falcılık, büyücülük, muskacılık, türbedarlık"** gibi unvanların kullanılması yasaklandı.

Kıyafette Değişiklik ve Şapka Giyilmesi Hakkında Kanun

Mustafa Kemal, çağdaş kıyafetin benimsenmesiyle halka çağdaş bir görünüm kazandırılmasını amaçlamıştır. Bu anlamda 25 Kasım 1925'te Şapka Giyilmesi Hakkındaki Kanun çıkarılmıştır. Fes, kalpak ve benzeri bütün başlıklar yasaklanmış, şapka ve kasket kullanılmaya başlanmıştır.

Yine aynı yıl dini kıyafetlerin ibadet yerleri dışında giyilmesi yasaklanmıştır. Diyanet İşleri Başkanı ve diğer dinlerin yüksek din görevlileri bu kararın dışında bırakılmıştır.

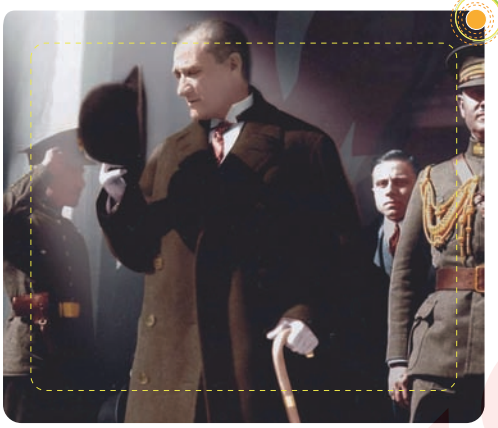

Atatürk 1925 yılından itibaren halkı şapka ile selamlamıştır.

Takvimde Değişiklik

Osmanlı Devleti'nde kullanılan Rumi ve Hicri takvimler, Miladi takvimi kullanan Avrupalı ülkelerle ticari ve resmi ilişkilerde zorluklara yol açıyordu. 26 Aralık 1925 yılında kabul edilen bir kanunla Miladi takvimin benimsenmesi kararı alındı.

Ölçü ve Tartı Birimlerinde Değişiklik

Osmanlı Devleti'nde kullanılan ölçü ve tartı birimleri Batılı devletlerden farklıydı. Uzunluk ölçüsü olarak arşın ve endaze, ağırlık ölçüsü olarak da kile, okka, kantar, çeki, batman gibi birimler kullanılmaktaydı. Bu birimler yörelere göre de farklılık gösterebilmekteydi.

Bu farklılıklar iç ve dış ekonomik ilişkilerde çeşitli karışıklıklar doğuruyordu. 26 Mart 1931'de kabul edilen bir kanunla, uzunluk birimi olarak metre, ağırlık birimi olarak da kilo kabul edildi.

Saatte Değişiklik

Osmanlı Devleti'nde günlük saat, güneşin batışına göre düzenlenmişti. Alaturka (Ezani) saat sistemi denilen bu sistemde güneşin battığı an saat 12 olarak kabul ediliyordu. Zamanla Batı saat sistemi de kullanılmaya başlandı. Bu ikili uygulama toplumsal ve devletlerarası ilişkilerde zorluklara neden oluyordu.

6 Aralık 1925'te alaturka saat yerine, Batı dünyasının da kullandığı, günü 24 saat esasına göre düzenleyen milletlerarası saat sistemi kabul edildi.

Tatil Günlerinde Değişiklik

TBMM, 1924'te cuma gününü hafta tatili olarak kabul etmişti. Fakat Batılı ülkelerde hafta tatilinin pazar olması mali ve ticari ilişkilerde problemlere neden olmaktaydı. Bu çerçevede ticari ve resmi ilişkileri kolaylaştırmak için hafta tatili pazar gününe alındı (1935).

Rakamlarda Değişiklik

Arap rakamlarının kullanılması uluslararası ticaret alanında sorunlara yol açıyordu. 20 Mayıs 1928'de Arap rakamları yerine milletlerarası rakamlar kabul edildi. Bu farklılığın ortadan kalkmasıyla ticari ilişkiler kolaylaştı.

Soyadı Kanunu'nun Kabulü

Osmanlı toplumunda soyadı uygulaması bulunmuyordu. İnsanlar doğdukları yerle ya da çeşitli lakaplarla anılmaktaydı. İsim benzerliği nedeniyle resmi işlemlerde karışıklıklar yaşanabiliyordu.

Bu karışıklıkları ortadan kaldırmak amacıyla 21 Haziran 1934 tarihinde TBMM tarafından Soyadı Kanunu kabul edildi.

Herkesin soyadı taşıması zorunlu hale getirildi. Soyadlarının Türkçe olması, rütbe, memurluk, yabancı ırk ve millet adları ile ahlaka aykırı ve gülünç kelimeler içermemesi kararlaştırıldı.

Aynı yıl kabul edilen diğer bir kanunla **"ağa, hacı, hafız, molla, hoca, efendi, bey, beyefendi, paşa, hanım, hanımefendi ve hazret"** gibi lakap ve unvanların kullanılması da yasaklandı. Herkesin toplumsal yaşamda ve kanun önünde eşit olması amaçlandı.

Toplumsal ayrıcalığa neden olan unvan ve lakapların kullanılmasının yasaklanması, Atatürk'ün Halkçılık ilkesine uygun bir gelişmedir.

Nüfus Politikası

Osmanlı Devleti'nde son dönemde yaşanan savaşlar ve toprak kayıpları ülke nüfusunu azaltmıştı. Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusu artırmaya yönelik politikalar izlendi. Çok çocuklu aileler bazı vergilerden muaf tutuldu.

Doğumevleri açılarak, bebek ölümleri azaltılmaya çalışıldı. Çok çocuklu ailelere devlet tarafından toprak verildi. Doğum kontrolü ilaçları yasaklandı.

Kadın Hakları

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türk kadınının yaşamın her alanında erkeklerle aynı haklara sahip olabilmesi için düzenlemeler yapıldı. Medeni Kanun bu girişimler arasında önemli bir yere sahiptir.

Demokrasi kültürünün yerleşmesi için Türk kadının siyasi haklara kavuşturulması ve devlet yönetiminde söz sahibi olması sağlandı.

Türk kadını;

- 1930'da belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkını elde etti.
- 1933'te muhtarlık seçimlerine katılma hakkı elde etti.
- 1934'te milletvekili seçme ve seçilme hakkına sahip oldu.

Türk kadınları siyasi hakları, birçok Avrupa ülkesindeki kadınlardan daha önce elde etmişlerdir.

Bu arada 1935'te İstanbul'da farklı ülkelerden kadınların katılımıyla Uluslararası Kadın Kongresi toplanmıştır.

Türk kadını 1930'lu yıllarda seçme ve seçilme hakkı elde etti.

Sağlık Alanında Yapılan Çalışmalar

1920 yılında Sağlık Bakanlığı kuruldu. 1924'te farklı şehirlerde Numune hastaneleri açıldı. 21 Şubat 1925'te Cumhuriyet Dönemi'nin ilk hemşire okulu olan Kızılay Hemşire Okulu açıldı.

1930'da çıkarılan Hıfzıssıhha Kanunu ile bulaşıcı bazı hastalıklara karşı mücadele başlatıldı. Hıfzıssıhha Enstitüsü kurularak hastalıklarla mücadelede yeni yol ve yöntemler bulunmaya, aşı ve serumlar hazırlanmaya çalışıldı.

örnek soru

Aşağıdakilerden hangisinin Türk milletinin batılı ülkelerle ortak yaşaması ve çalışmasında kolaylık sağladığı savunulamaz?

A) Uluslararası rakamların kabul edilmesi

B) Hafta tatilinin cuma gününden pazar gününe alınması

C) Türk dilinin yabancı kelimelerden arındırılması

D) Arşın, endaze yerine metre; okka yerine kilogram birimlerinin kullanılması

E) Hicri takvim yerine miladi takvimin kullanılması

(ÖSS 2007/Soru 1)

çözüm

Türk dilinin yabancı kelimelerden arındırılması, Batılı ülkelerle ortak yaşaması ve çalışmasında kolaylık sağlama amacına yönelik değildir. Türk kültürünü geliştirme ve ulusçuluk düşüncesi ile ilişkilidir.

Cevap C

15.23 Ekonomik Alanda Yapılan İnkılaplar

Sanayi İnkılabı'na ayak uyduramayan Osmanlı Devleti, Avrupa ülkeleri için zamanla bir açık pazar haline gelmişti. Yeni Türkiye'nin Osmanlı Devleti'nden devraldığı ekonomik yapı kötü durumdaydı.

Zaten sınırlı olan kaynaklar işgaller ve savaşlar nedeniyle kullanılamamış, yetişmiş insan kaynağı büyük ölçüde kaybedilmişti. Ekonomik kalkınma için gerekli olan sermaye birikimi yoktu.

Mustafa Kemal, güçlü ve tam bağımsız bir devlet olabilmek için ekonomik açıdan da güçlü olmak gerektiğine inanıyordu.

İzmir İktisat Kongresi (17 Şubat 1923): Ekonomik bağımsızlık yolunda gerekli olan ekonomik programın belirlenmesi için İzmir'de Türkiye İktisat Kongresi toplandı. Kongreye sanayici, tüccar, çiftçi ve işçi kesiminden 1135 temsilci katıldı. Kongrenin amacı, ekonomik hedefler belirlemek ve bu hedeflerin gerçekleşmesi için yapılması gerekenleri tespit etmekti.

Kongrede gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda Misak-ı İktisadi (Ekonomi Andı) kabul edilmiştir.

Misak-ı İktisadi'nin bazı maddeleri şunlardır:

- Ekonomik kalkınma milli bağımsızlık içinde sağlanacaktır.

- Hammaddesi yurt içinde olan sanayi dalları kurulmalıdır.
- Küçük imalattan büyük işletmelere geçilmelidir.
- Özel teşebbüse kredi sağlayacak bir devlet bankası kurulmalıdır.
- Özel teşebbüsün gerçekleştiremediği yatırımlar devlet eliyle gerçekleştirilmelidir.
- Sanayinin teşviki ve milli bankaların kurulması sağlanmalıdır.
- Demiryolu inşaatı programa bağlanmalıdır.
- Yabancıların kurduğu tekellerden kaçınılmalıdır.
- İşçilerin çalışma koşulları düzeltilmelidir.

15.24 Tarım politikası

Cumhuriyetin ilk yıllarında ekonomik yaşam büyük oranda tarıma dayalıydı. Bu nedenle tarım üretimini artıracak düzenlemeler önemli görülmüştür. Tarımı iyileştirmek için ilk planda köylünün durumunun düzeltmesi amaçlanmıştır.

Yeni Türk devletinde modern tarım teknikleri yaygınlaştırılmaya çalışıldı.

Tarım Alanında Gerçekleştirilen Bazı Düzenlemeler

- Köylüden alınan Aşar vergisi 1925'te kaldırıldı.
- Tarım Kredi Kooperatifleri kuruldu. Köylüye ürününü aracısız ve değerinde satma imkanı sağlanmaya çalışıldı.
- Ziraat Bankası üzerinden çiftçilere kredi kolaylıkları sağlandı.
- Köylüye ucuz tohumluk teminine çalışıldı.
- Üretimi artırmak için tohum ıslah istasyonları kuruldu.
- Tarımsal zararlılarla mücadele için adımlar atıldı.
- Modern tarım yöntemlerini yaymak için çiftlikler ve fidanlıklar kuruldu. (Atatürk Orman Çiftliği)
- Traktör kullanımı teşvik edilerek, ucuz alet ve makine sağlanmaya çalışıldı.
- Modern tarım tekniklerini yaygınlaştırmak için İzmir, Bursa ve Adana'da Ziraat Mektebi, Ankara'da Yüksek Ziraat Enstitüsü açıldı.
- 1925'te Köylüyü Topraklandırma Kanunu çıkarılarak köylüye bedeli yirmi yılda ödenmek üzere toprak dağıtılmaya başlandı.

15.25 Ticaret politikası

Cumhuriyetin ilk yıllarında iç ve dış ticaretin canlandırılmasına dönük girişimler sergilenmiş, kapitülasyonlar kaldırılmıştır.

Bankacılık sisteminin yabancıların egemenliğinden çıkarılması için bankacılık sistemi millileştirilmeye ve devlet sermayesi ile milli bankalar kurulmaya çalışılmıştır.

1924 yılında ilk ulusal ticaret bankası olan Türkiye İş Bankası kuruldu. İlk özel Türk bankası olan bu banka işverenlere kredi sağlayarak ticaretin gelişmesine destek olmak amacıyla kurulmuştur.

30 Haziran 1930'da Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası kurulmuştur. Yine 1930'da Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu çıkarıldı.

1 Temmuz 1926 tarihinde çıkarılan Kabotaj Kanunu ile Türk karasularında yolcu ve yük taşıma hakkı sadece Türk gemilerine verildi. Böylece deniz ticaretinde önemli bir adım atılmış oldu.

Milli ekonomi ilkesi gereğince yabancıların denetimindeki işletmeler satın alınarak devletleştirildi.

örnek soru

Anadolu'nun Batılı devletlerin hammadde kaynağı ve pazarı olma durumundan kurtarılması amacıyla atılmış olan önemli adım aşağıdakilerden hangisidir?

A) Aşar vergisinin kaldırılması

B) Kapitülasyonların kaldırılması

C) İhracatın kontrol edilmesi

D) Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun çıkarılması

E) Gümrük vergilerinin yükseltilmesi

(ÖSS 1990)

çözüm

Kapitülasyonlar Osmanlı Devleti'ni Avrupalı devletlerin açık pazarı haline getirmişti. Bu ayrıcalıklar sayesinde Avrupalı devletler ürettikleri malları Osmanlı topraklarına daha ucuz şekilde sokabiliyordu.

Kapitülasyonların kaldırılması, bu durumu tersine çevirmeye yöneliktir.

Cevap B

15.26 Sanayi ve madencilik politikası

İzmir İktisat Kongresi kararları doğrultusunda milli sanayinin gelişmesi için özendirici, koruyucu ve destekleyici düzenlemeler yapılmıştır.

1927 yılında sanayi kuruluşlarını teşvik amacıyla Teşvik-i Sanayi (Sanayiyi Özendirme) Kanunu kabul edildi.

Sanayicilere kredi sağlamak için 1925'te Sanayi ve Maadin Bankası kuruldu. Bu bankanın yerini 1933'te Sümerbank aldı.

Devletin sağladığı destek ve teşviklere karşın 1930 yılına kadar sanayileşmede beklenen seviyeye ulaşılamadı.

Özel girişimcilerin yetersiz kalması üzerine devlet bu işi kendi üzerine aldı. 1933'te I. Beş Yıllık Kalkınma Planı kabul edildi. Temel tüketim mallarının üretimine önem verilerek, devletçilik ilkesi uygulanmaya başlandı.

Devletçilik ilkesi ile özel teşebbüsün gerçekleştiremediği yatırımlar devlet eliyle yapılmıştır.

Bu dönemde önemli sanayi işletmeleri kurulmuştur.

- Kayseri, Ereğli, Nazilli ve Malatya'da pamuklu dokuma fabrikaları ve Bursa Merinos Fabrikası bu dönemde kurulmuştur.
- İzmit'te kağıt, Gemlik'te suni ipek, İstanbul Paşabahçe'de Şişe ve Cam, Beykoz'da deri fabrikaları kuruldu.
- İlk demir-çelik işletmesi olan Karabük Demir Çelik Fabrikası açıldı (1939).
- Alpullu, Turhal ve Eskişehir'de şeker fabrikaları açıldı.
- 1935 yılında yer altı kaynaklarının araştırılması için Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü (MTA), madenlerin işlenmesi amacıyla da Etibank kuruldu.
- Yabancıların elindeki maden işletmeleri satın alınarak millileştirildi.

1925'te Türk Tayyare Cemiyeti (Türk Hava Kurumu), 1926'da Tayyare Makinist Mektebi kuruldu. Kayseri'de bir uçak fabrikası açıldı.

örnek soru

1934 yılında uygulamaya konulan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nda temel tüketim mallarının üretimine önem verilmesi ve hammaddesi Türkiye'de bulunan sanayi işletmelerinin kurulması amaçlanmıştır.

Yalnız bu bilgiye dayanarak,

I. İthalatın azaltılması istenmektedir.

II. Ticaret dengesinin korunması istenmektedir.

III. Yabancı sermayeden yararlanmak istenmektedir.

yorumlarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) I ve III E) II ve III

(ÖSS 2006 /Soru 1)

çözüm

Temel tüketim mallarının üretimine önem verilmesi ve hammaddesi Türkiye'de bulunan sanayi işletmelerinin kurulması, dışarıdan mal alımını azaltmaya ve ticaret dengesini korumaya yöneliktir.

Cevap C

15.27 Bayındırlık politikası

Cumhuriyet Dönemi'nde altyapı yatırımlarına önem verilmiş, demiryolu, karayolu ve denizyolu ulaşımı kolaylaştırılmaya, şehirler birbirine bağlanmaya çalışılmıştır. Eski yollar onarılmış ve yeni köprüler inşa edilmiştir.

Demiryolu yapımına hız verilmiş, milli sermayeye dayalı olarak demiryolu ağı genişletilmiştir. Yabancı şirketlerin elinde bulunan demiryolu işletmeleri satın alınarak millileştirilmiştir.

Denizyollarının iyileştirilmesi için yeni limanlar yapılarak limanların kapasitesi arttırılmıştır. Farklı yörelerde hastane, yol ve kamu binaları yapılarak şehirler yeniden imar edilmeye çalışılmıştır.

Nutuk

Atatürk, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Ekim 1927'de düzenlenen ikinci kongresinde Milli Mücadele ve Kurtuluş Savaşı'nı anlatan uzun bir konuşma yapmıştır. Bu konuşma daha sonra **"Nutuk"** adı altında kitap haline getirilmiştir.
1919 ile 1927 yılları arasındaki gelişmeleri konu edinen Nutuk, Cumhuriyet Dönemi ile ilgili önemli bir kaynak durumundadır.

KAVRAMA TESTİ 1

(15.1 - 15.22)

1. Atatürk, 9 Eylül 1922'de İzmir'in düşman işgalinden kurtulduğu gün, "Milli Mücadelemizin bu safhası kapanmıştır. Şimdi ikinci safhasını açmamız lazım geliyor." demiştir.

Atatürk'ün bu sözleriyle aşağıdakilerden hangisini vurguladığı söylenebilir?

A) İnkılap girişimlerinin gerekliliğini

B) Siyasal partilerin kurulacağını

C) Siyasi istikrarın korunacağını

D) Askeri gücün artırılacağını

E) Yabancı devletlerle ittifaklara gidileceğini

2. İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının yönetimi Lozan Antlaşması ile uluslararası bir komisyona verilmiş ve Hatay'ın Suriye'ye bırakılması kararlaştırılmıştır.

Bu bilgiye bakılarak aşağıdaki yargılardan hangilerine ulaşılabilir?

A) Misak-ı Milli kararlarından bazı ödünler verilmiştir.

B) Ekonomik bağımsızlık sağlanamamıştır.

C) Askeri çatışmaların yeniden başlaması tehlikesi belirmiştir.

D) Yeni Türk Devleti antlaşma öncesinde hedeflediği amaçlara ulaşmıştır.

E) Yunanistan savaştaki sorumluluğunu kabul etmemiştir.

Sözü edilen yerler 30 Ekim 1918 tarihi itibariyle işgal altında bulunmuyordu. Bu nedenle de milli sınırlar içerisinde kabul edilmiştir.

3. TBMM, Lozan barış görüşmelerinde, Türkiye topraklarında yaşayan azınlık unsurlarının Türk vatandaşı olarak kabul edileceklerini bildirmiştir.

TBMM'nin bu girişiminin,

I. Türkiye'de azınlık sorunları yaşanmasını önleme,

II. azınlıkların Türkiye'deki siyasi ve ekonomik etkinliklerini sınırlandırma,

III. Avrupalı devletlerin Türkiye'nin içişlerine müdahalesini engelleme

düşüncelerinden hangilerinin hayata geçirilmesine yönelik olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) I, II ve III

4. Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte bakanların meclis tarafından seçilmesi uygulaması terk edilmiş, kabine sistemine geçilmiştir. Bu yeni sistem uyarınca; Bakanlar Kurulu, Başbakan tarafından oluşturulmaya başlanmıştır.

Gerçekleştirilen bu yeni düzenlemenin aşağıdakilerden hangisine yönelik olduğu savunulabilir?

A) Tek parti yönetimini güçlendirmek

B) Devlet otoritesini artırmak

C) Hükümetlerin kurulmasını kolaylaştırmak

D) İnkılapların planlanmasını kolaylaştırmak

E) İnkılap hareketlerini halka indirgemek

5. **Türkiye'de gerçekleştirilen,**

I. saltanatın kaldırılması,

II. halifeliğin kaldırılması,

III. Türk Medeni Kanunu'nun kabul edilmesi

düzenlemelerinden hangilerinin doğrudan ulus egemenliği düşüncesini güçlendirme amacına yönelik olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

6. Atatürk'ün önem verdiği konulardan biri de ordunun bütünüyle siyasi alanın dışında tutulması olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında bu yönde adımlar atılmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi bu amaçla atılan adımlar arasında yer alır?

A) Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi
B) Tekke ve zaviyelerin kapatılması
C) Erkan-ı Harbiye Vekaleti'nin kaldırılması
D) Türk Medeni Kanunu'nun hazırlanması
E) Osmanlı hanedanı üyelerinin yurt dışına çıkarılmasına karar verilmesi

7. Yeni Türk Devleti'nin ilk yıllarında hukuk alanında gerçekleştirilen yenilik girişimlerinde laiklik düşüncesi ön planda tutulmuştur.

Buna göre, hukuki düzenlemelerde aşağıdakilerden hangisinin dikkate alındığı savunulabilir?

A) Uluslar arası barış
B) Akılcılık ve bilimsellik
C) Ekonomik ilişkiler
D) Siyasi istikrar
E) Kültürel farklılık

8. 11 Eylül 1924'te yirmi altı hukukçudan oluşan bir komisyon, İsviçre Medeni Kanunu'nu Türk ihtiyaçlarına uyumlu hale getirmek için çalışmalara başlamıştır.

Bu girişim göz önüne alındığında,

I. Avrupa'nın siyasi desteğine ihtiyaç duyulmuştur.
II. Hukuk alanında nitelikli elemanlara sahip olunamamıştır.
III. Avrupa hukuku, esin kaynağı olarak görülmüştür.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II
D) I ve III E) I, II ve III

9. **Yeni Türk Devleti'nin ilk yıllarında gerçekleştirilen aşağıdaki düzenlemelerden hangisi, Türkiye'de eğitimin devlet denetimi altına alınması ve laikleştirilmesi düşüncesinin bir ürünü olarak nitelendirilebilir?**

A) Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi
B) Erkan-ı Harbiye Vekaleti'nin kaldırılması
C) Miladi takvimin yürürlüğe sokulması
D) Ölçü ve tartı birimlerinin değiştirilmesi
E) Şer'iye ve Evkaf Vekaleti'nin kaldırılması

10. Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak Batı tarzı eğitim veren okullar açılmış, 1925 yılında ise medreseler kapatılmıştır.

Aşağıdakilerden hangisinin bu düzenlemenin hedefleri arasında olduğu söylenebilir?

A) Cumhuriyeti ilan etmek
B) Ulus egemenliğini sağlamak
C) Ekonomik yapıyı canlandırmak
D) Eğitimde laik düşünceyi güçlendirmek
E) Yabancılara ait okulları denetim altına almak

11. **Yeni Türk Devleti'nde gerçekleştirilen aşağıdaki düzenlemelerden hangisinin toplumsal eşitsizliğin ortadan kaldırılması amacına yönelik olduğu söylenebilir?**

A) Hafta sonu tatilinin Pazar gününe alınması
B) Kabotaj Kanunu'nun hazırlanması
C) Yeni ölçü ve tartı birimlerinin kullanılması
D) Erkan-ı Harbiye Vekaleti'nin kaldırılması
E) Bazı lakap ve unvanların kullanımının yasaklanması

A - A / D - C - D / C - B - B / A - D - E

KAVRAMA TESTİ 2

(15.22 - 15.27)

1. **Cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleştirilen aşağıdaki düzenlemelerden hangisinin laiklik düşüncesi ile ilgisi olduğu söylenemez?**

A) Medreselerin kapatılması

B) Tekke ve zaviyelerin kapatılması

C) Şeriye ve Evkaf Vekaleti'nin kaldırılması

D) Soyadı Kanunu'nun kabul edilmesi

E) Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi

2. **Yeni Türk Devleti'nin ekonomik alanda bağımsızlığı sağlayabilmek ve dışa bağımlılığı sona erdirebilmek için aşağıdakilerden hangisini gerçekleştirdiği savunulabilir?**

A) Askeri ve siyasi ittifaklara gidilmesini

B) Kapitülasyonların kaldırılmasını

C) Yabancı yatırımların teşvik edilmesini

D) Kabine sisteminin benimsenmesini

E) Tek parti yönetiminin benimsenmesini

3. Atatürk, Milli Mücadele sonrasında, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın amacının tam bağımsızlık olduğunu, bağımsızlığın tam sağlanabilmesinin ise ancak mali bağımsızlık ile mümkün olabileceğini defalarca belirtmiştir.

Atatürk'ün bu hedefi ile ilgili olarak,

I. kapitülasyonların kaldırılması,

II. Kabotaj Kanunu'nun kabul edilmesi,

III. Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun kabul edilmesi

girişimlerinden hangilerinin ortaya konduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

4. Cumhuriyetin ilk yıllarında çiftçinin çalışmasını artıracak ve verimli kılacak bilgi, araç ve modern aletlerin sağlanmasına, diğer yandan onun bu çalışmasının sonucuna etki edecek ekonomik tedbirlerin alınmasına ve özellikle taşıma sorununun ortadan kaldırılmasına çalışılmıştır.

Buna göre,

I. Ziraat Mektebi'nin kurulması,

II. makine tarımının yaygınlaştırılması,

III. Tarım Kredi Kooperatiflerinin kurulması

girişimlerinden hangileri sözü edilen hedefe ulaşabilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

5. Ülkemizde cumhuriyetin ilk yıllarında vatandaşların kendi adları yanında sülale adları ya da lakaplarla anılması, Türkiye'de toplum hayatında bazı karışıklıklara neden oluyordu. Ayrıca bu durum toplumsal ilişkiler bakımından da önemli bir eksikti.

Bu durumun aşağıdakilerden hangisine yol açtığı savunulabilir?

A) Yeni ölçü ve tartı birimlerinin kullanılmaya başlanmasına

B) Soyadı Kanunu'nun kabul edilmesine

C) Miladi takvimin kullanılmaya başlanmasına

D) Yeni Türk harflerinin kabul edilmesine

E) Kılık kıyafet düzenlemesinin yapılmasına

6. **Yeni Türk Devleti'nin ilk yıllarında gerçekleştirilen aşağıdaki inkılap girişimlerinden hangisi ekonomik alanda yenilikler öngörür?**

A) Soyadı Kanunu'nun yürürlüğe girmesi

B) Kılık kıyafet düzenlemesinin yapılması

C) Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun kabul edilmesi

D) Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi

E) Saltanat kurumunun kaldırılması

7. 17 Şubat 1923'te toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde, kapitülasyonların kabul edilmeyeceği ifade edilmiş, ayrıca harap durumdaki yurdu kalkındırmak için yapılması gerekenler tespit edilmeye çalışılmıştır.

İzmir İktisat Kongresi'nin bu çabalarına bakılarak, aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

A) Savunma harcamaları kısılmaya çalışılmıştır.

B) Askeri başarılar Türkiye'nin uluslararası ticaretteki payını artırmıştır.

C) Kültürel yapı geçmiş dönemlere göre gerilemiştir.

D) Ekonomik yapı siyasi ilişkileri zayıflatmıştır.

E) Ekonomik ilerleme öncelikli hedeflerden birisi olarak görülmüştür.

8. **Yeni Türk Devleti'nde görülen,**

I. yerli girişimcinin rekabet gücünün artırılmaya çalışılması,

II. Miladi takvimin kabul edilmesi,

III. ölçü ve tartı birimlerinin değiştirilmesi

gelişmelerinden hangileri, kapitülasyonların olumsuz etkilerini giderme amacına yöneliktir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) II ve III E) I, II ve III

9. Atatürk, "Bundan sonra pek önemli zaferlere kavuşacağız. Fakat bu zafer süngü zaferi değil, ekonomi, ilim ve irfan zaferi olacaktır." demiştir.

Bu sözler dikkate alındığında, Atatürk'ün,

I. ekonomik rekabeti sona edirme,

II. devletler arası sorunlarda askeri çözüm arayışlarını geri planda tutma,

III. halkın ve devletin durumunu iyileştirme çabalarını öne çıkarma

anlayışlarından hangilerine sahip olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

10. Atatürk, "Çağdaş olmayan insanlar, çağdaş olanların ayakları altında kalmaya mahkumdurlar." demiştir.

Atatürk bu sözüyle,

I. çağın gereksinimlerini karşılamayan kurumların ortadan kaldırılması,

II. askeri gücün artırılması,

III. inkılap çabalarına süreklilik kazandırılması

konularından hangilerinin önemini vurgulamıştır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

11. **Yeni Türk Devleti'nde gerçekleştirilen inkılaplarla ilgili olarak aşağıda verilen yargılardan hangisi yanlıştır?**

A) Çağdaşlaşma çabalarını dinamik hale getirmeyi amaçlamıştır.

B) Sürekli yeniliklerle çağa ayak uydurulmasını hedeflemiştir.

C) Atatürkçü olmayan düşünce sistemlerinin yayılmasını engellemiştir.

D) Çağdaşlaşmanın itici gücü olmuştur.

E) Çağdışı kurumları kaldırıp çağa uygun kurumlar oluşturmayı amaçlamıştır.

12. I. Medeni Kanun'un kabul edilmesi – Şer'i mahkemelerin kapatılması

II. Cumhuriyet'in ilan edilmesi – Aşar vergisinin kaldırılması

III. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi – Medreselerin kapatılması

IV. Kapitülasyonların kaldırılması – Kabotaj Kanunu'nun ilan edilmesi

V. Soyadı Kanunu'nun kabul edilmesi – Ünvan ve lakapların yasaklanması

Yukarıdaki eşleştirmelerden hangisinin birbirini tamamladığı söylenemez?

A) I B) II C) III D) IV E) V

D - B - E / E - B - C / E - A - C / E - C - B

16 ATATÜRKÇÜLÜK VE ATATÜRK İLKELERİ

- Atatürkçü Düşünce Sistemi'ni hazırlayan etkenler nelerdir?
- Atatürkçülük ne demektir ve neden önemlidir.
- Atatürkçülüğün nitelikleri
- Atatürk ilkelerinin özellikleri ve dayandığı esaslar
- Atatürkçü düşünce sisteminde cumhuriyetçilik
- Cumhuriyetçilik ilkesinin önemi ve sonuçları
- Milliyetçilik
- Milliyetçiliğin önemi
- Atatürkçü düşünce sisteminde halkçılık
- Atatürkçü düşünce sisteminde devletçilik
- Devletçiliğin önemi
- Atatürkçü düşünce sisteminde laiklik
- Laikliğin önemi
- İnkılapçılık
- Bütünleyici ilkeler
- Atatürkçü düşüncede milli güç unsurları

ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİ

16.1 Atatürkçü Düşünce Sistemi'ni hazırlayan etkenler nelerdir?

Atatürk'ün doğup büyüdüğü ortam, onun düşünce yapısının şekillenmesinde önemli belirleyicilerden birisidir. Atatürkçü Düşünce Sistemi zaman içinde oluşmuştur.

Atatürk'ün çocukluk ve gençlik yılları Osmanlı Devleti'nde ve dünyada önemli gelişmelere sahne olmuştur. Avrupalı devletler üstünlüklerini artırırken, Osmanlı Devleti tarih sahnesinden çekilmek durumunda kalmıştır.

Osmanlı Devleti, Avrupa'da yaşanan bilimsel ve teknik gelişmelere ayak uydurmakta güçlük çekmiştir.

Mali yapı kapitülasyonların da etkisiyle günden güne gerilemiş, XIX. yüzyılın sonlarında dış borçlar ödenemez bir hal almıştır. Ticari yaşam, önemli ölçüde azınlıkların ve yabancıların denetimi altında bulunmaktaydı.

Çok uluslu bir toplum yapısına sahip olan Osmanlı Devleti, Fransız İhtilali ile ön plana çıkan milliyetçilik akımının olumsuz etkilerine karşı kalıcı çözümler üretememiştir.

Milliyetçilikten etkilenen Balkan milletleri bağımsızlık için ayaklanmış ve kendi devletlerini kurmaya yönelmişlerdir.

Dağılma sürecini tersine çevirmek için bazı düşünce akımları ileri sürülmüş (Osmanlıcılık, İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülük), ancak olumlu bir sonuç alınamamıştır. Tanzimat ve Islahat fermanlarının yayınlanması, meşrutiyetin ilanı ile halkın yönetime katılımı da parçalanmayı önleyememiştir.

Atatürk'ün doğduğu yer olan Selanik, Avrupa etkisine açık canlı kültürel yapısı ile dikkat çekmekteydi. Bu ortam içinde büyüyen Atatürk çevresinde yaşananlardan etkilenmiştir.

Fransız İhtilali, Atatürk'ün düşünce dünyasını etkileyen önemli bir gelişmedir. İhtilal sonucunda dünyaya yayılan özgürlük, bağımsızlık, milliyetçilik ve demokrasi gibi fikirler onu derinden etkilemiştir.

Siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeleri izleyen Atatürk, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu sorunlarla yakından ilgilenmiştir. Atatürkçü Düşünce Sistemi bu şekilde ortaya çıkmıştır.

16.2 Atatürkçülük ne demektir ve neden önemlidir.

Tam bağımsızlığın, huzur ve refahın sağlanması, devletin millet egemenliği esasına dayandırılması, ülkemizin çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırılması amacı ile Atatürk tarafından şekillendirilen düşünce ve ilkelere "Atatürkçülük" denir.

Akla, gerçeğe ve bilimsel düşünceye dayalı fikirlerden doğan Atatürkçülük, Türk milletinin çağdaşlaşması açısından büyük önem taşımaktadır. Türk milletine ve insanlığa hizmet etmeyi mutluluk kabul eder.

16.3 Atatürkçülüğün nitelikleri

Atatürkçü Düşünce Sistemi'nin başlıca nitelikleri şunlardır:

- Türk milletinin ihtiyaçlarından kaynaklanmıştır.
- Temelinde milli kültürümüz bulunmaktadır.
- Kapsadığı fikirler hayalci değildir ve gerçeklere dayanır.
- İnsan aklını ve bilimsel düşünceyi rehber edinir.
- Kişi hak ve hürriyetlerini önemli görür. Vicdan ve düşünce hürriyetine saygılıdır.
- Durağan değildir ve sürekli gelişmeyi öngörür. Bu yönüyle dinamiktir.
- Hem yurtta ve hem de dünyada barışın korunmasını esas alır.
- Milli birlik ve beraberliğin korunmasını önemli görür.
- İnsanlığın ortak değerlerini kapsadığından evrensel nitelikler taşır.
- Atatürk İlkeleri bir bütünün ayrılmaz parçalarıdır.
- Birbirlerinin devamı ve tamamlayıcısı durumundadır.
- Dış kaynaklı siyasi ideolojilerle açıklanamaz.

- Bütün halinde dışarıdan alınmış bir ideoloji niteliği taşımaz.

Mustafa Kemal bir yurt gezisinde

örnek soru

Aşağıdakilerden hangisi Atatürkçülükle bağdaşmaz?

A) Kalkınmada aklın ve bilimin rehberliğini temel alma

B) Yönetimi ulus egemenliğine bağlı tutma

C) Ekonomik kalkınmayı yabancı sermayeye dayandırma

D) Ülkenin bağımsızlığını koruma

E) Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma

(ÖSS 1997)

çözüm

Atatürkçü düşünce, ekonomik kalkınmada yerli sermaye ve yerli girişimcinin ön planda olmasını öngörür. Dolayısıyla Atatürk'ün yabancı sermayeye dayalı bir ekonomik kalkınma düşüncesi söz konusu olmamıştır.

Cevap C

16.4 Atatürk İlkeleri'nin özellikleri ve dayandığı esaslar

Atatürk İlkeleri'nin Ortak Özellikleri

- Türk toplumunun ihtiyaçlarından doğmuştur. Temelinde Türk kültürü vardır.
- Herhangi bir dış baskı, zorlama ve taklitçiliğe dayalı değildir.
- Akla ve bilime dayalıdır.
- Anlam ve amaç bakımından birbirini tamamlayan bir bütündür.
- Birbirinden ayrı değerlendirilmesi doğru değildir.
- Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmayı amaçlar.
- Milliyetçilik duygusuna dayalıdır.
- Türk İnkılabı ile uygulamaya koyulmuştur.

Atatürk İlkeleri'nin Dayandığı Esaslar

- Milli tarih bilinci,
- Vatan ve millet sevgisi,
- Milli dil,
- Ulusal bağımsızlık ve özgürlük,
- Egemenliğin millete ait olması (Ulus egemenliği),
- Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma,
- Milli kültürü geliştirme,
- Milli birlik ve beraberlik, ülke bütünlüğü,
- Akılcılık ve barışçılık

16.5 Atatürk İlkeleri

Atatürkçü Düşünce Sistemi'ni oluşturan temel altı ilke (Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik, İnkılapçılık) ilk planda Cumhuriyet Halk Fırkası'nın programında yer almıştır.

5 Şubat 1937'de 1924 Anayasası'nın 2. maddesinde yapılan bir değişiklikle Türkiye Cumhuriyeti'nin nitelikleri olarak kabul edilen Atatürk İlkeleri böylece anayasaya girmiştir.

16.6 Cumhuriyetçilik

Cumhuriyet, Arapça kökenli bir kelimedir ve halk anlamına gelmektedir.

Kavram olarak ise egemenliğin millete ait olduğu ve milletin bu egemenliği kendi seçtiği temsilciler aracılığıyla kullandığı yönetim biçimi anlamına gelmektedir.

Cumhuriyet yönetimlerinde iktidar millete aittir, bir kişiye, bir aileye veya bir sınıfa verilemez. Ege-

menliğin kaynağı doğrudan doğruya milletin kendisidir.

Diğer bir deyişle cumhuriyet, halkın kendi kendini yönetmesini ifade eder.

Cumhuriyet yönetimlerinde başta devlet başkanı olmak üzere devleti yöneten kişiler seçimle halk tarafından ve belli bir süre için belirlenir.

Cumhuriyet ulus egemenliğini, ulusun iradesini ve serbest seçimi temel alır. Devlet başkanı halk tarafından belli bir süre için seçildiğinden monarşi ya da mutlakiyete dayanan yönetim şekillerinden ayrılır.

Osmanlı Devleti'nde temel yönetim organı XIX. yüzyıl sonlarına kadar Divan-ı Hümayun'du. Günümüzde Balkanlar Kurulu'na benzetilebilecek olan Divan, danışma organı niteliğindeydi.

Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyıl sonlarında meşrutiyet yönetimine geçilmişse de, padişah yetkilerini önemli oranda korumuş, halkın yönetime katılma imkanı sınırlı kalmıştır.

Cumhuriyetçilik ilkesi halkın yönetime katılımını öngörmüştür.

16.7 Atatürkçü düşünce sisteminde cumhuriyetçilik

Padişahlık yönetiminin yetersiz olduğunu düşünen Atatürk, gençlik yıllarından itibaren cumhuriyetin gerekliliği üzerinde durmuştur. Daha Erzurum Kongresi sırasında yakın çevresine, **"Zaferden sonra hükümet şekli cumhuriyet olacaktır."** demiştir.

TBMM'nin açılması bu yönde atılmış önemli bir adımdır. Kurtuluş Savaşı'nın başarıyla sonuçlanmasının ardından cumhuriyetin ilanı için çalışmalar yapılmıştır. Koşulların uygun duruma gelmesi üzerine, 29 Ekim 1923'te cumhuriyet ilan edilmiştir.

Cumhuriyetçilik ilkesi devlet yönetiminin cumhuriyet olmasını öngörür. Atatürk, cumhuriyetin ilanının gerekçesini, **"Türk milletinin karakter ve adetlerine en uygun olan idare cumhuriyet idaresidir."** şeklinde açıklamıştır.

Atatürk'ün cumhuriyet anlayışında halkın kendi kendini yönetmesi esastır. Atatürk, demokrasinin en güzel uygulandığı yönetim şekli olarak da cumhuriyeti görmüştür.

Atatürk bu düşüncesini, **"Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir."** sözleriyle ifade etmiştir.

Atatürk'e göre, cumhuriyetin en önemli özelliklerinden birisi de düşünce özgürlüğünü esas almasıdır. Türkiye'de cumhuriyetle demokrasi amaçlanmış, cumhuriyet demokrasinin vazgeçilmez şartı olarak görülmüştür.

16.8 Cumhuriyetçilik ilkesinin önemi ve sonuçları

Cumhuriyet yönetiminin en belirgin niteliklerinden birisi de hükümet ile halk arasında kopukluğu ortadan kaldırmayı amaçlamasıdır.

Atatürk, cumhuriyet rejimini şu sözleriyle ifade etmiştir: **"Bugünkü hükümetimiz, devlet teşkilatımız, doğrudan doğruya milletin kendi kendine, kendiliğinden yaptığı bir devlet teşkilâtıdır ki, onun ismi cumhuriyettir. Artık hükümet millettir ve millet hükümettir."**

Halkın kendi adına söz söyleme yetkisi verdiği kişileri belli bir süre için seçmesi, memnun kalınması durumunda yenilerinin seçilebilmesini sağlar. Bu durum yönetimlerin halk tarafından denetlenebildiği anlamına gelmektedir.

Cumhuriyet, devletimizin vazgeçilmez yönetim biçimi durumundadır. Anayasa'da, **"Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir. Buna göre, Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına saygılı, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir. Bu hükümler değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez."** hükmü yer almaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, yasama, yürütme ve

yargı şeklinde üç temel organdan meydana gelmiştir. Bu organlar milletten aldıkları yetkileri kullanırlar.

Yasama, kanun yapan ve değiştiren güçtür ve TBMM tarafından millet adına kullanılır.
Yürütme, devleti yönetme ve kanunları uygulama yetkisidir. Yürütme, cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu tarafından kullanılır.
Yargı, adaletin yerine getirilmesidir. Bu yetki Türkiye'de bağımsız mahkemeler tarafından kullanılır. Bireylerin birbirleriyle ve devletle olan anlaşmazlıklarını çözme yetkisi mahkemelere aittir.

Cumhuriyetçilik Düşüncesi ile İlişkili İnkılaplar

- TBMM'nin açılması
- 1921 Anayasası'nın hazırlanması,
- Saltanatın kaldırılması
- Cumhuriyetin ilan edilmesi
- Siyasal partilerin kurulması
- Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi

Milliyetçilik, Halkçılık, milli egemenlik, milli bağımsızlık, Cumhuriyetçilik ilkesinin bütünleyici ilkeleridir.

örnek soru

"Demokrasinin tam ve en belirgin hükümet şekli cumhuriyettir."

Aşağıdakilerden hangisi Atatürk'ün bu görüşüne uygun cumhuriyet yönetiminin bir özelliği değildir?

A) Egemenliğin ulusa ait olması

B) Yönetenlerin yasalara bağlı kalması

C) Yönetilenlerin tümünün mecliste temsil edilmesi

D) Yönetenlerin belli bir süre için seçilmesi

E) Yönetilenlerin, tüm eylem ve işlerinde serbest olması

(ÖSS 1998)

çözüm

Cumhuriyet yasa ve kurallar yönetimidir. Dolayısıyla yönetilenlerin, tüm eylem ve işlerinde serbest olması, cumhuriyet yönetiminin bir özelliği olarak gösterilemez.

Cevap E

16.9 Milliyetçilik

Milliyetçiliğin temelinde millet kavramı yer almaktadır. Geçmiş, bugün ve gelecekte bir arada yaşama kararlılığında olan, aralarında vatan, dil, kültür, tarih ve duygu birliği olan insan topluluğuna millet denir.

Milliyetçilik ise milletini sevmek ve onun yücelmesi, huzuru ve mutluluğu için çalışmaktır.

Atatürkçü Düşünce Sisteminde Milliyetçilik

Atatürk milliyetçiliği milleti sevmek, çağdaş bir toplum olarak yüceltmek ve onun için fedakarlıktan kaçınmamak anlayışına dayanır.

Milliyetçiliğin temeli olarak millet sevgisini gösteren Atatürk, **"Millet sevgisi kadar büyük bir sevgi yoktur. İstiklal Harbi'nde milletime ettiğim birtakım hizmetler olmuştur zannederim. Fakat bunlardan hiçbirini kendime mal etmedim. Yapılanın hepsi milletin eseridir."** demiştir.

Atatürk milliyetçiliği birleştirici, bütünleyici ve kaynaştırıcıdır. Atatürk bu durumu, **" Türkiye Cumhuriyeti içinde, Türk ülküsünü benimseyen her vatandaş hangi din ve mezhepten olursa olsun Türk'tür."** sözüyle açıklamaktadır.

Atatürk milliyetçiliği laik nitelik taşır, din ve mezhep ayrımı gözetmez. Evrenseldir. Çağdaş toplumu hedefleyen Atatürk milliyetçiliğinde ırk ve din birliği önemli görülmemiştir.

Atatürk milliyetçiliği, herhangi bir millet düşmanlığına dayanmaz. Hem yurtta ve hem de dünyada barışı öngörür. Kimden gelirse gelsin emperyalizm ve sömürgeciliğe karşıdır. Ülkelerin bağımsızlığına saygılı olduğu gibi yayılmacığı da reddeder.

Mustafa Kemal bir yurt gezisinde

Milletler arasında karşılıklı dostluk ve işbirliğini öne çıkaran Atatürk, **"Bize milliyetçi derler, fakat biz öyle bir milliyetçiyiz ki, bizimle işbirliği eden**

bütün milletlere hürmet ve riayet ederiz. Bizim milliyetçiliğimiz bencil ve mağrurane milliyetçilik değildir." ifadelerini kullanmıştır.

Özgürlüğe ve insan şahsiyetine değer veren Atatürk milliyetçiliği, eşitlik olgusunu da önemli görür. Bölücü, ırkçı ve ayrımcı yaklaşımları reddeder. Toplumda sınıf ayrımına karşıdır. Laik, insancıl ve barışçı olmak gibi özelliklere sahiptir. Ulusal birlik ve beraberliği önemli görür.

Atatürk milliyetçiliğinde, milli birlik ve beraberliği güçlendiren unsurlar şunlardır:

- Eğitimin milliliği,
- Dil birliği,
- Tarih birliği,
- Kültür birliği,
- Amaç birliği,
- Ulusal kültür,
- Manevi değerler

Ülke gerçeklerine ve ulusal bağımsızlığa dayanan Atatürk milliyetçiliği, ülke bütünlüğünü ve bağımsızlığı her şeyin üzerinde tutar.

Milliyetçilik Türk milletinin çıkarlarının korunmasını öngörür. Türk milletinin bağımsız, demokratik ve laik bir düzen içinde çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırılmasına çalışır.

örnek soru

Atatürkçü milliyetçilik anlayışı, toplumu sadece ırk çizgileriyle değil din ve mezhep çizgileriyle bölmeyi de reddeder.

Bu duruma göre aşağıdakilerden hangisinin önemi-nin vurgulandığı savunulabilir?

A) Sınırları belli ve bölünmez vatan anlayışının

B) Ulusal ve insani değerleri kaynaştırmanın

C) Devletin ulusal ve bağımsız olmasının öngörüldüğünün

D) Siyasi varlığının dışındaki Türklerin yönetimlerine saygılı olmanın

E) Bir milletin mutluluğunun diğer milletlerin de mutluluğuna bağlı olduğuna inanmanın

(2008 ÖSS/Soru 1)

çözüm

Toplumu ırk, din ve mezhep çizgileriyle bölünmesine karşı olmak, ulusal ve insani değerleri kaynaştırmanın önemini vurgulamak demektir.

Cevap B

16.10 Milliyetçiliğin önemi

Milliyetçiliğin Türk toplumuna sağladığı faydalar

- Milli birlik ve beraberliğin sağlanmasını kolaylaştırmıştır.
- Milli Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasına büyük bir katkıda bulunmuştur.
- Cumhuriyet ve inkılapların başarıya ulaşmasına yardımcı olmuştur.
- Toplumu ilgilendiren kurumların milli kimliğe sahip olmasını sağlamıştır.
- Türk milletine milli bilinç aşılamıştır.
- Türkiye'ye milletlerarası ilişkilerde saygınlık kazandırmıştır.
- Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu vasıtasıyla milli kültürün geliştirilmesine ortam hazırlamıştır.
- Milli bilinci oluşturan inkılapların yapılması Atatürk milliyetçiliğinin bir sonucudur.

Milliyetçilik Düşüncesi ile İlişkili İnkılaplar

- TBMM'nin açılması,
- Türkiye İktisat Kongresi'nin toplanması,
- Misak-ı İktisadi'nin kabul edilmesi,
- Kapitülasyonların kaldırılması,
- Kabotaj Kanunu'nun çıkarılması,
- Türk Tarih Kurumu'nun açılması,
- Türk Dil Kurumu'nun açılması,
- Yabancı okulların ve azınlık okullarının devlet denetimi altına alınması,
- Türkiye'de yabancılara ait işletmelerin devlet tarafından satın alınması,
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu'nun çıkarılması,
- Gümrük vergisi oranlarının yükseltilmesi

örnek soru

Atatürk "Dünyanın her türlü ilminden, buluşlarından, ilerlemelerinden yararlanılacaktır; ancak temel, kendi içimizden çıkarılmalıdır." demiştir.

Atatürk, bu sözleriyle eğitimin nasıl olmasını istemiştir?

A) Zorunlu
B) Mesleğe hazırlayıcı
C) Demokratik
D) Çağdaş ve milli
E) Eşitlik sağlayıcı

(ÖSS 1986)

çözüm

Atatürk'ün, ilerleme sürecinde temelin kendi içimizden çıkması yaklaşımı, eğitimin çağdaş ve milli niteliklere sahip olmasını gerekli kılmaktadır.

Cevap D

16.11 Halkçılık

Halk; milleti oluşturan, çeşitli mesleklerin ve toplumsal grupların içinde bulunan insan topluluğudur.

Bu anlamda Türk halkı kavramı, bu ülkede yaşayan ve ortak özelliklere sahip, ortak çıkar ve değerleri bulunan insan topluluğunu ifade etmektedir.

"Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir." diyen Atatürk, millet ile halkı aynı anlamda kabul etmiştir.

Türk halkı ırk, din ve mezhep farkı gözetilmeksizin tüm Türk milletini ifade eder. Millet kavramı, halkın belirli hedeflere yönelerek bilinçlenmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

Halkçılık ilkesinin dayandığı temel esaslar halk yönetimi ve eşitliktir. Buna göre hiçbir kişi veya zümreye ayrıcalık tanınamaz.

Halkçılık düşüncesi sınıf mücadelesini reddeder ve toplumun dayanışma içinde bulunmasını öngörür. Atatürk'ün halkçılık ilkesi milli egemenlik ve demokrasiye dayalıdır.

Halkçılık ilkesi Cumhuriyetçilik ve Milliyetçilik ilkelerinin doğal bir sonucudur.

16.12 Atatürkçü düşünce sisteminde halkçılık

Atatürk 1920'de, **"TBMM Hükümeti'nin gayesi halka dayanan bir hükümet kurmaktır."** ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca 1921 Anayasası'nda **"Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir."** hükmü yer almıştır.

Halkın kanunlar önünde eşitliğini önemseyen Halkçılık ilkesi, toplum hayatında her türlü ayrıcalığı reddeder.

Halkçılık, ekonomik bakımdan güçsüz toplum kesimlerinin refah düzeyini yükseltmeyi hedefler. Toplumun gelişmesini, meslek grupları arasında işbölümüne ve dayanışmaya bağlı görür. Kişilere ekonomik gücüne göre ayrıcalık tanınmasını kabul etmez.

Devlet, bireylerin çalışma hayatında yer almaları için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür. Toplumun ve bireyin mutluluğu önemlidir.

Atatürk, **"Bizim nazarımızda çiftçi, çoban, işçi, tüccar, sanatkar, asker, doktor; velhasıl herhangi bir sosyal müessesede bir vatandaşın hak, menfaat ve hürriyeti eşittir."** demiştir.

Halkçılık toplumsal eşitliği öne çıkarmıştır.

Sosyal adaletin sağlanmasını, sosyal güvenliğin sağlanmasını ve gelir dağılımında adalet ilkesini

önemli gören Atatürk, Türk toplumunda unsurların birbirine bağlı ve muhtaç olduğunu ifade etmiştir.

Toplumsal dayanışma, toplumsal düzen ve dengenin korunması açısından önemlidir.

Atatürk, devletin adaletli gelir dağılımını gerçekleştirmesi gerektiğini, **"Milli servetin dağıtımında daha mükemmel bir adalet ve emek sarf edenlerin daha yüksek refahı, milli birliğin muhafazası için şarttır."** sözleriyle ortaya koymuştur.

Halkçılık ilkesi demokrasinin kurulması ve halkın eşit haklarla yönetime katılması esasına dayalıdır. Demokrasinin işleyebilmesi için halkçılık ilkesinin uygulanması gereklidir.

Halkçılık ilkesi milletin maddi ve manevi ihtiyaçlarının karşılanmasını amaç edinir. Devlet hizmetlerinin adaletli ve dengeli şekilde verilmesini, halk yararının gözetilmesini de hedefler. Gereği durumunda bu yönde yasalar çıkarır.

Halkçılıkla Türkiye'de bireylerin hak arama yolları güvence altına alınmıştır.

Halkçılık ilkesi, Milliyetçilik, Cumhuriyetçilik, Milli Egemenlik, Milli Birlik ve Beraberlik, Milli bağımsızlık ve Eşitlik anlayışının doğal bir sonucudur.

Halkçılığı esas alan diğer bazı sistemlerde halk kavramı milletin belli bir kesimi için kullanılırken, Atatürk'ün halkçılık anlayışı milletin tümünü kapsar. Devlet-millet bütünlüğünün bir ifadesidir.

örnek soru

1934'te soyadı alma işlemleriyle ilgili olarak çıkarılan yasayla rütbe, yabancı ırk ve millet adlarını belirten sözcüklerin soyadı olarak alınması, yine aynı yılda çıkarılan başka bir yasayla da hoca, ağa, molla, beyefendi, paşa gibi unvanların resmen kullanılması yasaklanmıştır.

Bu yasakların amacı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Aynı aileden kişilerin farklı soyadları almalarını engellemek

B) Toplumsal ilişkilerde ve resmi işlemlerde vatandaşları daha kesin olarak belirtmek

C) Sözcüklerin, yerinde kullanılmasını sağlamak

D) Resmi işlemleri kolaylaştırmak

E) Toplumda gereksiz ayrıcalık belirtilerini ortadan kaldırmak

(ÖSS 1999)

çözüm

Yeni Türk Devleti'nde soyadı alma ile ilgili düzenlemeler yapılması, toplumda ayrıcalık belirtilerini ortadan kaldırma amacına yöneliktir.

Cevap E

16.13 Halkçılığın önemi

Halkçılık İlkesinin Önemi ve Sonuçları

- Milli egemenliğin gerçekleşmesini ve demokrasinin yerleşmesini sağlamıştır.
- Milli egemenlik ve demokrasiyi güçlendirmiştir.
- Halka yönetime katılma hakkı sağlamıştır.
- Yasalar karşısında eşitlik ve devletin olanaklarından eşit olarak yararlanma imkanı vermiştir.
- Özgürlük ve işbölümünü sağlamıştır.
- Halkın dayanışma ve kalkınmasını kolaylaştırmıştır.

Halkçılık Düşüncesi ile İlişkili İnkılaplar

- Ulus egemenliği ilkesinin benimsenmesi
- Cumhuriyetin ilanı
- Kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi
- Azınlıkların Türk vatandaşı kabul edilmesi
- Medeni Kanun'un kabul edilmesi
- Aşar vergisinin kaldırılması
- Bazı unvan ve lakapların kullanımının yasaklanması

örnek soru

Atatürk, 1 Mart 1922'de TBMM'nin üçüncü toplantısında, "Efendiler, milletimiz çiftçidir. Milletin çiftçilikteki çabasını, çağdaş ekonomik önlemlerle azami haddine ulaştırmalıyız. Köylünün çalışmasının sonuçlarını ve ürünlerini kendi menfaati lehine azami haddine çıkarmak ekonomik siyasetimizin temel ruhudur." demiştir.

Atatürk'ün bu sözlerinin aşağıdakilerin hangisinde birlikte verilen ilkelerle doğrudan ilgili olduğu savunulabilir?

A) İnkılapçılık - Cumhuriyetçilik

B) Halkçılık - İnkılapçılık

C) Devletçilik - Laiklik

D) Laiklik - Halkçılık

E) Cumhuriyetçilik - Devletçilik

(ÖSS 2009 / Soru 1)

çözüm

Köylünün çalışmasının sonuçlarını ve ürünlerini daha iyi şekilde değerlendirmesini sağlamak, Halkçılık ve İnkılapçılık ilkeleriyle doğrudan ilgilidir.

Cevap B

16.14 Devletçilik

Devlet, bir ülkede toplumsal düzen kurmak ve kurulan bu düzeni sürdürebilmek amacıyla oluşturulan siyasi mekanizma ve bu mekanizmanın yönetim etkinliğidir. Bu yönetim etkinliği egemenlik olarak adlandırılır.

Devletler düzeni korumak ve sürdürmek amacıyla toplumsal, ekonomik, siyasi, askeri düzene doğrudan veya dolaylı olarak müdahalelerde bulunur. Devletin bu uygulamasına genel anlamda **"Devletçilik"** adı verilir.

Devletçilik, dar anlamıyla ise devletin ekonomik alanda müdahaleci olmasıdır. Devletlerin tümü var oluş amacı bakımından şu ya da bu ölçüde devletçidir. Devletçi politikaların ölçüsü, topluma, zamana ve gereksinimlere göre değişir.

Ulusal savunma, adalet ve güvenliğin sağlanması devletlerin asli görevleri durumundadır. Bu görevler devlet için olmazsa olmaz yükümlülüklerdir. Bu nedenle de yerine getirilmeleri devletçilik olarak değerlendirilmemelidir.

örnek soru

Devletçilik ilkesi, mülkiyet hakkının ulusun yararlarına aykırı biçimde kullanılmasına karşıdır.

Bu durumun,

I. halkçılık,

II. laiklik,

III. inkılapçılık

ilkelerinden hangilerinin doğrudan bir gereği olduğu savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) II ve III

(ÖSS 2008 / Soru 1)

çözüm

Mülkiyet hakkının ulusun yararı dikkate alınarak kullanılması, Halkçılık ilkesinin doğrudan gerekleri arasında yer almaktadır.

Cevap A

16.15 Atatürkçü düşünce sisteminde devletçilik

Atatürk'ün devletçilik anlayışı, Yeni Türk Devleti'nin içinde bulunduğu koşullardan ve ihtiyaçtan doğmuştur.

Kurtuluş Savaşı ülkenin zaten sınırlı durumda olan ekonomik kaynaklarını tüketmişti. Bu nedenle cumhuriyetin ilk yıllarında ekonomik bakımdan geri kalmışlığın sona erdirilmesi gerekliydi.

Atatürk'e göre kazanılan askeri ve siyasi zaferlerin kalıcı olması ancak bu alanda başarılı olmakla mümkündü. Atatürk bu anlamda; **"Siyasi ve askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazlarsa elde edilen zaferler kalıcı olamaz, kısa zamanda söner."** ifadelerini kullanmıştır.

İlk planda bağımsız ve ulusal bir ekonominin temel esaslarının belirlenmesi amacıyla 17 Şubat 1923'te İzmir'de Türkiye İktisat Kongresi toplanmıştır.

Cumhuriyetin ilanından 1930'lı yılların başına kadar ekonomik kalkınma özel sektör üzerinden gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Devlet, denetim dışında ekonomik yatırım ve girişimlerle doğrudan ilgilenmemiştir.

Bu tercihte ülkede ticari yatırımların büyük oranda yabancıların denetimi altında olması rol oynamıştır. Ülkede ekonomik alt yapı yetersizliği de temel ve büyük bir sorun durumundaydı.

Özel girişimcileri desteklemek ve sanayi kuruluşlarını özendirmek amacıyla 28 Mayıs 1927'de Teşvik-i Sanayi Kanunu kabul edilmiştir.

Fakat özel sektör Türkiye'de sanayileşme hamlesini gerçekleştirememiştir.

Sermayenin yetersizliği, yetişmiş işgücü ve teknik bilgiye sahip elemanlardan yoksun olunması, yabancı sermayenin etkinliği, yatırımların yeterli olmaması bu başarısızlığın temel nedenlerini oluşturmaktadır.

Bu durum devletçi ekonomik modelin Türkiye'de ön plana çıkarılmasında etkili olmuştur. 1929 dünya ekonomik bunalımının olumsuz etkileri, zaten sorunlar yaşayan mali yapıyı daha da kötüleştirmiştir.

Diğer bir deyişle yerli özel girişimcilerin başarısızlığı ve dış kaynaklı ekonomik şoklar devlet yönetimini ekonomik alanda daha fazla müdahaleci olmaya zorlamıştır.

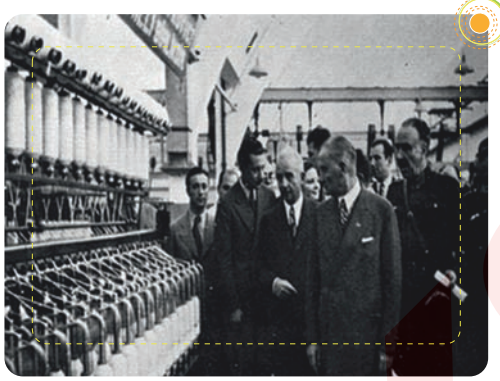

Cumhuriyetin ilk yıllarınnda devlet tarafından fabrika açılmıştır.

1931 yılı itibariyle devletçilik ilkesi Türkiye'de ekonomik kalkınma modeli olarak öne çıkarıldı. Devlet sanayileşme sürecine doğrudan dahil oldu. Sanayi yatırımları devlet eliyle gerçekleştirilmeye başlandı.

Atatürk'ün devletçilik anlayışı sosyalizm ya da kapitalizmin taklit edilmesi değildir. Bu yönüyle karma ekonomi, olarak nitelendirilmiştir. Karma ekonomi devlet ve özel sektörün birlikte faaliyette bulunmasını öngörür.

Çıkarılan kanunlarla özel teşebbüs korunmuş ve desteklenmiştir. Bir yandan fabrikalar kuran devlet, diğer yandan özel girişimcilere hareket alanı oluşturmuştur. Sağlanan ucuz kredilerle yatırımcı teşvik edilmiştir.

Atatürk'ün devletçilik anlayışı, özel teşebbüsü ve piyasa ekonomisini reddetmez. Türkiye'ye özgüdür. Ülkeyi hızla kalkındırmayı, refah seviyesini yükseltmeyi ve sosyal adaleti sağlamayı amaç edinmiştir.

Devletçi uygulamalarda rol oynayan etkenlerden birisi de, sosyal adaletin ve bölgeler arası dengenin sağlanmak istenmesidir. Geri kalmış yörelerde sanayileşme devlet eliyle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Devletçilik ilkesi ile Türkiye'de planlı ekonomiye geçilmiş, 1933 yılında I. Beş Yıllık Sanayi Planı kabul edilmiştir.

Devletçilik, ekonomik alanda özel girişimcinin yapamayacağı büyük yatırımları devletin üstlenmesidir. Devletçilik, devletin doğrudan kendi faaliyet alanına girmeyen konularda halk yararına müdahalelerde bulunmasıdır.

16.16 Devletçiliğin önemi

Devletçiliğin temel özellikleri

- Temel amaç hızla sanayileşmektir.
- Özel sektör faaliyetlerine karşı değildir.
- Halk yararına yatırımlar yapılmasını öngörür.
- Dışarıdan alınmış bir ekonomik model değildir.

Devletçilik İlkesinin Sağladığı Faydalar

- Sağlanan kolaylıklarla özel sektörün gelişmesi desteklenmiştir.
- Türk ekonomisi geliştirilmiştir.
- Türk toplumunun yaşam düzeyi yükseltilmiştir.
- Geri kalmış bölgelerin sosyal yönden kalkınmasına çalışılmıştır.

Devletçilik Düşüncesi ile İlişkili İnkılaplar

- I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın hazırlanması
- Devlet eliyle yurdun değişik bölgelerinde fabrikaların kurulması
- Devlet bankalarının kurulması
- Merkez Bankası'nın kurulması
- Halkın ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla, sağlık ve eğitim gibi alanlarda yatırımlar yapılması

örnek soru

Atatürk, "Ülkemize yardım yapacak devlet, ülkemizi ele geçirme amacını gütmemeli ve devletimizin ulusçuluk ilkesine saygılı olmalıdır." demiştir.

Atatürk, bu sözüyle aşağıdakilerden hangisine karşı olmadığını belirtmektedir?

A) Sömürgeciliğin dünyada yaygınlaşmasına

B) Yabancı sermayenin ülkenin çıkarları için kullanılmasına

C) Yabancıların devletlerin iç sorunlarına karışmasına

D) Devletlere ekonomik ayrıcalıklar tanınmasına

E) Ekonomik kalkınmada yalnız sanayileşmeye öncelik verilmesine

(ÖSS 1995)

çözüm

Atatürk, yabancı sermayenin ülkenin çıkarları için kullanılmasına karşı olmadığını fakat yabancı yatırımlarının ülkeyi ele geçirme amacı taşımaması gerektiğini belirtmektedir.

Cevap B

16.17 Laiklik

Laiklik, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrı tutulması, devlet düzeni ve hukuk kurallarının dine değil, akla ve bilime dayandırılması olarak tarif edilebilir.

Diğer bir yönüyle laiklik, bireylerin dini inancına ve vicdan özgürlüğüne karışılmaması anlamına da gelmektedir.

Laikliğin Dayandığı Esaslar

- Devlet kurumlarının ve işleyişinin akıl ve bilim esas alınarak düzenlenmesi ve yürütülmesi,
- Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması,
- Dinin devlet işlerine ve günlük siyasete alet edilmemesi
- Vatandaşların dini inançlarına müdahale edilmemesi,
- Herkesin istediği dine inanmakta ve inancının gereğini yerine getirmekte özgür olması,
- Devletin belli bir dine ayrıcalık tanıyıp bu dini bütün vatandaşlara kabul ettirmeye çalışmaması,
- Herkesi din ve mezhep ayrımı yapılmaksızın kanun önünde eşit kabul edilmesi,
- Çeşitli dinler karşısında tarafsız olunması

Laikliğin Temel Amaçları

- İnanç ve ibadet özgürlüğünün sağlanması,
- Toplumun tüm fertleri için din hürriyetinin gerçekleştirilmesi
- Dini duyguların kötüye kullanılmasının engellenmesi,
- Din ve mezhep kavgalarının engellenmesi,
- Devlet kurumlarında bilimsel düşüncenin egemen kılınması,

örnek soru

TBMM'nin 30 Kasım 1925 tarihinde kabul ettiği bir kanunla, tekke, türbe ve zaviyeler kapatılmış; ancak tekke ve zaviyelerden cami ve mescit olanlara dokunulmamıştır.

Bu uygulama laiklik ilkesinin,

I. bütün dinlere eşit davranılması,

II. din adına birtakım batıl inançların yayılması karşısında devletin taraflı davranması,

III. ibadet özgürlüğü tanınması

özelliklerinden hangilerini yansıtmaktadır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) II ve III

(ÖSS 2004)

çözüm

Tekke, türbe ve zaviyeler kapatılırken, tekke ve zaviyelerden cami ve mescit olanlara dokunulmaması, laiklik ilkesinin batıl inançlara karşı olduğunu ve ibadet özgürlüğü tanınması özelliğini yansıtmaktadır.

Cevap E

16.18 Atatürkçü düşünce sisteminde laiklik

Atatürk'ün laiklik anlayışı dine saygılıdır. Toplum hayatında din özgürlüğünü ve serbest düşünceyi teminat altına almayı hedefler. Dinin çıkar aracı olarak kullanılmasına karşıdır.

Atatürk inanç ve ibadet özgürlüğüyle ilgili olarak, **"Her fert istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine göre siyasi bir fikre sahip olmak, seçtiği bir dinin gereklerini yapmak veya yapmamak hak ve özgürlüğüne sahiptir. Kimsenin fikrine ve inancına egemen olunamaz."** demiştir.

Atatürk laikliğin din karşıtlığı olarak görülmesi konusunda, **"Laiklik, asla dinsizlik olmadığı gibi, sahte dindarlık ve büyücülükle mücadele kapısını açtığı için, gerçek dindarlığın gelişmesine imkân sağlamıştır."** ifadelerini kullanmıştır.

Laik anlayışın bir sonucu olarak anayasamızda, **"Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir."** ifadesi yer almaktadır.

Atatürk dinin gerekli ve önemli olduğunu şu sözleriyle vurgulamıştır: **"Din gerekli bir müessesedir. Dinsiz milletlerin devamına imkan yoktur."**

Atatürk'e göre İslam akla ve mantığa yer veren mükemmel bir dindir. O, bunu şu şekilde açıklamıştır: **"Bizim dinimiz en mantıklı ve en doğal bir dindir. Ve ancak bundan dolayıdır ki son din olmuştur. Bir dinin doğal olması için akla, fenne, ilme ve mantığa uyması lazımdır. Bizim dinimiz bunlara tamamen uygundur."**

16.19 Laikliğin önemi

Laiklik İlkesinin Sağladığı Faydalar

- Din ve vicdan hürriyeti anayasal güvence altına alınmıştır.
- Din ve mezhep ayrımı ve kavgaları engellenmiştir.
- Toplumsal barışın sağlanmasına yardımcı olunmuştur.
- Hukuk birliği sağlanmasıyla vatandaşlar kanun karşısında eşit hale gelmiştir.
- Devlet yönetiminde milli egemenliğin, akılcılığın ve bilimin esas alınması sağlanmıştır.
- Avrupa devletlerinin iç işlerimize karışması engellenmiştir.
- Türk toplumunda milli birlik ve beraberlik güçlenmiştir.
- Türk halkı çağdaşlaşma yolunda ilerlemeye başlamıştır.
- Toplum hayatında saygı ve hoşgörü ortamı oluşmuştur.
- Demokrasinin geliştirilmesi sağlanmıştır.
- Türk toplumu çağdaş bir yapıya kavuşturulmuştur.

Laiklik Düşüncesi ile İlişkili İnkılaplar

- Saltanat kurumunun kaldırılması,
- Halifelik makamının kaldırılması,
- Şer'iye ve Evkaf Vekaleti'nin kaldırılması,
- Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi,
- Tekke, Zaviye ve Türbelerin kapatılması,
- Yabancı okullarda sınıflardan ve ders kitaplarından dini sembollerin kaldırılması
- Dini kıyafetlerin ibadethaneler dışında giyilmesinin yasaklanması
- Türk Medeni Kanunu'nun hazırlanması,
- Devletin diniyle ilgili ifadenin anayasadan çıkarılması
- Laiklik ilkesinin anayasaya girmesi

16.20 İnkılapçılık

İnkılap, toplumun ihtiyaçlarına cevap veremeyen kurumların kaldırılıp, yerlerine çağdaş kurumların oluşturulması için köklü değişiklikler yapılması anlamına gelmektedir.

İnkılapçılık çağdaşlaşma düşüncesini benimsemektir. İnkılapçılık, gelişme ve yenileşmeyi gerekli kılar. Diğer ilkeleri içine alan ana bir ilke niteliğindedir.

Türk İnkılabı toplumda ortaya çıkan yenilik ihtiyacının bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. Yeni Türk Devleti'nde gerçekleştirilen yenilikleri, korumak ve geliştirmek inkılapçılık ilkesinin temel işlevini oluşturmaktadır.

Atatürk, inkılabı **"var olan kurumları zorla değiştirmek"** olarak tanımlamıştır. Ona göre inkılap, **"Türk milletini geri bırakmış olan kurumların yerine, milletin en yüksek medeni gereklere göre ilerlemesini sağlayacak yeni kurumlar koymuş olmaktır."**

İnkılapçılık yenileşmeye ve çağdaşlaşmaya açıktır. Temel hedef çağdaş bir toplum meydana getirmektir.

Sürekli gelişmeyi öngören inkılapçılık, Atatürkçülüğü dinamik tutan ilkedir. Kalıplaşmaya ve dogmalara karşı sürekli bir yenilik anlayışını öne çıkarmıştır. Değişen şartlara uygun şekilde değişimi ve çağa ayak uydurulmasını amaçlar.

Yeni Türk Devleti'nde eğitim, kültür, hukuk ve ekonomi alanlarındaki yenilikler, inkılapçılık ilkesinin birer sonucudur.

örnek soru

"Bu inkılap, sözcüğün ilk anda akla getirdiği ihtilal anlamından ileride, ondan daha geniş bir değişmeyi dile getirmektedir.

Atatürk'ün, bu sözleriyle Türk inkılabına yüklediği anlam aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kendiliğinden değişme ve gelişme

B) Bir isyan sonucu değişme

C) Köklü bir değişiklik getirme

D) Bazı kurumları değiştirmeden koruma

E) Ulusal özellikleri sürdürme

(ÖSS 1998)

çözüm

Atatürk, inkılapla ilgili olarak kullandığı ifade ile inkılabın ihtilalin ötesinde köklü bir değişiklik öngördüğünü vurgulamaktadır.

Cevap C

İnkılapçılık toplumsal çağdaşlaşmayı hedeflemiştir.

Diğer Atatürk ilkeleri İnkılapçılık ilkesi sayesinde uygulama alanı elde etmiştir.

16.21 Bütünleyici ilkeler

Ulusal Bağımsızlık

Türkiye'nin dış politika uygulamalarında ve yabancı ülkelerle olan ilişkilerinde benimsenen temel ilkelerden biri ulusal bağımsızlıktır. Buna göre, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ya da halkının bir başka devletin egemenliği altına girmesi kabul edilemez.

Ulusal Egemenlik

Egemenlik hakkının millete ait olmasını öngören bu ilke Cumhuriyetçilik ilkesini bütünlemektedir.

Yurtta Barış, Cihanda Barış

Atatürk, ülke toprakları içinde huzur ve güvenin sağlanması için çaba harcanırken, devletler arası barışa da katkıda bulunmayı hedef olarak göstermiştir. Devletler arası ilişkilerin bağımsızlığa saygılı olunması koşuluyla dostluk temeline oturtulması, Türk Devleti'nin temel amaçları arasında yer alır.

Ulusal Birlik ve Beraberlik

Türk milletinin ve Türk Devleti'nin yüceltilebilmesi için önemli bir unsur olarak öne çıkan bu ilke Milliyetçilik ilkesinin doğal bir gereğidir.

Akılcılık ve Bilimsellik

Atatürk İlkeleri ve bu ilkeler ışığında ortaya konulan inkılaplar, akılcı ve bilimsel düşüncenin yansımalarıdır.

Çağdaşlaşma ve Batılılaşma

Atatürk'ün rehberliğinde gerçekleşen inkılap çabaları çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma amacına yöneliktir. Bu sayededir ki milletimiz gelişmiş ve demokratik ülkeler arasında yerini alabilecektir. Atatürk ilke ve inkılapları kuru bir taklitçilik olarak nitelendirilemez. Çağdaşlık ve Batılılaşma İnkılapçılık ilkesini bütünlemektedir.

İnsan ve İnsanlık Sevgisi

Atatürk, **"Biz kimsenin düşmanı değiliz, yalnız insanlığın düşmanı olanların düşmanıyız."** demiştir. Bu sözler, Atatürk'ün ve onun ilkelerinin insani yönünü yansıtmaktadır.

İnsan sevgisi Atatürk'ün kişisel özellikleri arasındadır.

16.22 Atatürkçü düşüncede milli güç unsurları

Milli güç, bir ulusun, hedeflerine ulaşabilmek amacıyla kullanabileceği maddi ve manevi kaynakların bütünüdür.

Atatürkçü düşüncede milli güç unsurları şunlardır:

- Siyasi güç
- Ekonomik güç
- Askeri güç
- Sosyokültürel güç
- Nüfus gücü
- Bilimsel ve Teknolojik güç

a) Siyasi Güç

Siyasi güç, bir devletin milli hedeflerine ulaşmak amacıyla kullandığı siyasi etkinliktir. Siyasi gücün üst düzeyde olması, ülkede kanun üstünlüğünün sağlanması, siyasal sistemin istikrarlı şekilde işlemesi ve devletin demokratik bir yönetim anlayışına sahip olmasına bağlıdır.

Siyasal gücün zayıflaması, devletin bağımsızlığının ve varlığının tehlikeye düşmesine neden olacaktır.

b) Ekonomik Güç

Milli gücün etkinliği büyük oranda ekonomik güçle doğru orantılıdır. Bu bakımdan ekonomik güç, siyasi ve askeri gücün de en önemli dayanağı durumundadır.

Ekonomik bakımdan güçlü olmayan ülkelerin devletler arası alanda saygınlıkları yüksek olmayacağı gibi, siyasal bağımsızlıkları da tehlikeye düşebilir.

Ekonomisi güçlü devletler dış ilişkilerde söz sahibi devletlerdir. Ekonomik güç, devletin millete karşı görevlerini yerine getirebilmesi için de gereklidir.

Askeri güç de ekonomik yapıdan doğrudan etkilenir. Ülke güvenliğinin sağlanması, güçlü ve etkin bir askeri güçle sağlanabilir. Güçlü bir ordu ise ancak gelişmiş bir ekonomi ile mümkündür.

Atatürk; **"Siyasi, askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsunlar ekonomik zaferler ile taçlandırılmazlarsa elde edilen zaferler kalıcı olmaz, kısa zamanda söner."** sözleriyle bu durumun önemini vurgulamıştır.

c) Askeri Güç

Askeri güç, milli politikanın uygulanmasında ve milli hedeflerin elde edilmesinde kullanılan fiziki güçtür.

Dış tehditler karşısında topraklarımızın korunması, askeri gücün etkin ve caydırıcı nitelik taşıması ile mümkündür. Askeri güç, toplumsal yaşamın ve devlet olmanın doğal bir gereğidir.

d) Sosyokültürel Güç

Milli varlığın korunması ve geliştirilmesinde sosyokültürel güç önemlidir. Devletlerin gücü vatandaşlarının birlik ve beraberlik ortamında bütünleşmeleri ile orantılıdır.

Sosyokültürel güç, bir milletin kültürel değerlerinin bütünüdür. Kalkınma ve savunma politikasında yönlendirici niteliği taşımaktadır. Toplumun güçlü ve dinamik olmasını sağlar. Sosyokültürel güç, milli kültürün korunması ve geliştirilmesi ile mümkündür.

Kültürel açıdan gelişmemiş milletler, başka kültürlerin etkisi altına girebilirler. Kültürel yozlaşma, ekonomik, siyasi ve askeri sorunları beraberinde getirir.

Sosyokültürel gücün özelliklerinden biri de psikolojik güçtür. Toplumun tarihten gelen maddi ve manevi değerlerini ifade eder. Sosyokültürel güç, millet ve yurt sevgisi, çalışkanlık, bilgi, cesaret, inanç ve kendine güvene dayalıdır.

e) Nüfus Gücü

Nitelikli ve iyi yetişmiş nüfusa sahip devletler, ekonomik kalkınma açısından avantajlı durumdadırlar. Ancak nüfusun kalabalık olması, nüfus için gerekli yeni ekonomik kaynakların oluşturulmasını ve iş sahalarının açılmasını önemli hale getirmektedir.

İş imkanlarının kısıtlı kaldığı ve nitelikli bir nüfusun oluşturulamadığı durumlarda kalabalık nüfus ülkeler için ciddi bir sorun haline gelmektedir.

f) Bilimsel ve Teknolojik Güç

Bilimsel ve teknolojik güç, devletlerin farklı alanlardaki hareket imkanlarını artırmaktadır. Ekonomik ve askeri gücün artırılması, bilimsel ve teknolojik güç ile doğrudan ilişkilidir.

KAVRAMA TESTİ 1

(16.1 - 16.14)

1. **Atatürk'ün Cumhuriyetçilik ilkesi,**

I. Ulusal Egemenlik,

II. Yurtta Sulh, Cihanda Sulh,

III. Akılcılık ve Bilimsellik

ilkelerinden hangilerinin doğal ve zorunlu bir sonucudur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

2. Günümüzde zaman zaman vatandaşlar ülkeye sahip çıkacak birini aramakta ve ülkenin sahipsiz kalmış olmasından yakınmaktadır.

Bu yakınma aşağıdaki Atatürk ilkelerinden hangileriyle çelişmektedir?

A) Laiklik B) Cumhuriyetçilik

C) Milliyetçilik D) İnkılapçılık

E) Devletçilik

3. **Türkiye'de saltanat yanlılarının etkinliklerini ve eski rejimi yeniden kurma düşüncelerini sona erdirmeyi amaç edinen düzenleme aşağıdakilerden hangisidir?**

A) TBMM'nin açılması

B) Halifeliğin kaldırılması

C) Erkan-ı Harbiye Vekaleti'nin kaldırılması

D) Meclis Hükümeti Sistemi'nin benimsenmesi

E) Yeni Türk alfabesinin kabul edilmesi

4. **Kurtuluş Savaşı boyunca ulus egemenliğini öne çıkaran adımlar atılması,**

I. Laiklik

II. Devletçilik,

III. Cumhuriyetçilik

düşüncelerinden hangilerinin gelişimine katkı sağlamıştır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

5. **Egemenliğin kaynağının tanrısal kökenli bir biçimde hanedana ait olması anlayışının ortadan kaldırılması,**

I. Laiklik,

II. Cumhuriyetçilik,

III. Devletçilik

ilkelerinden hangilerinin gereğinin yerine getirildiğini göstermektedir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) II ve III E) I, II ve III

6. **Cumhuriyetçilik ilkesinin Atatürk döneminde gerçekleştirilen,**

I. TBMM'nin açılması,

II. saltanatın kaldırılması,

III. tek partili sistemin uygulanması

girişimlerinden hangileri ile bağdaştığı söylenemez?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

7. Ait olduğu milletin varlığının sürdürülmesi ve yüceltilmesi için diğer bireylerle birlikte çalışmaya, bu çalışmayı ve bilinci diğer kuşaklara da yansıtmaya "milliyetçilik" denir.

Bu tanıma göre,

I. millet olma bilinci,

II. din dayanışması,

III. ırk üstünlüğü

kavramlarından hangilerinin, Atatürk'ün milliyetçilik düşüncesinde yer bulduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

8. "Gerektiğinde vatan için bir tek fert gibi yekpare azim ve karar ile çalışmasını bilen bir millet, elbet büyük bir geleceğe layık ve aday olan bir millettir."

Atatürk'e ait bu söz, aşağıdaki ilkelerden hangisini vurgulamaktadır?

A) Cumhuriyetçilik B) Laiklik

C) Devletçilik D) Halkçılık

E) Milliyetçilik

9. **Atatürkçü düşünce sisteminin en temel ilkelerinden biri olan milliyetçilik anlayışının,**

I. akılcılık,

II. insancıllık,

III. birleştiricilik

özelliklerinden hangilerine sahip olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

10. I. Ulusal birlik ve beraberlik,

II. Çağdaşlaşma ve Batılılaşma,

III. Ulusal bağımsızlık

olgularından hangileri, Atatürk milliyetçiliğinin doğal bir sonucudur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

11. **Atatürk'ün milliyetçilik düşüncesinin,**

I. birleştirici ve bütünleştirici olma,

II. başka milletlerin bağımsızlığına saygılı davranma,

III. ulusun bağımsızlığını herşeyin üstünde tutma,

özelliklerinden hangilerine sahip olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

12. **Atatürk'ün milliyetçilik anlayışının oluşumunda,**

I. milliyetçilik isyanlarına sahne olan Balkan coğrafyasında yetişmiş olması,

II. ümmetçilik anlayışının geçerliliğinin kalmaması,

III. Almanya ve İtalya'da ırkçı rejimlerin öne çıkması

durumlarından hangileri etkili olmamıştır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) II ve III

13. **Halkçılık ilkesinin,**

I. toplumsal dayanışma,

II. halk yönetimi,

III. kanun önünde eşitlik

olgularından hangileri tarafından tamamlandığı savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

14. I. Kanun önünde eşitlik

II. Kadın-erkek eşitliği

III. devlet-din ayrımı

unsurlarından hangilerinin, Atatürk'ün Halkçılık anlayışının oluşumunda etkin olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

15. **Türkiye'de,**

– dini inançların serbestçe yaşanması,

– toplumda din, dil, ırk ayrımı yapılmadan herkesin aynı haklara sahip olması

çabaları,

I. Laiklik,

II. Halkçılık,

III. Devletçilik

ilkelerinden hangileriyle ilişkilendirilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

16. **Günümüz Türkiyesi'nde doğuştan bazı imtiyazlara sahip ayrıcalıklı bir sınıfın bulunmaması,**

I. Devletçilik,

II. İnkılapçılık,

III. Halkçılık

ilkelerinden hangilerinin yerleştiğine ilişkin bir kanıt olarak değerlendirilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

A - B - B - C / C - C - A - E / E - E - E - C / E - D - D - C

KAVRAMA TESTİ 2

(16.14 - 16.22)

1. **Özgürlük ve eşitliği öngörmesi itibariyle demokrasi kavramıyla örtüşen Atatürk ilkesi aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Ulusal Bağımsızlık B) İnkılapçılık
C) Devletçilik D) Halkçılık
E) Milliyetçilik

2. **Türkiye'de gerçekleştirilen,**

– şapka giymenin zorunlu hale getirilmesi,
– bazı dini kıyafetlerin, toplumda ayrıcalığa yol açmasını önlemek için kullanımının yasaklanması

düzenlemelerinin,

I. Cumhuriyetçilik,
II. Halkçılık,
III. Devletçilik

ilkelerinden hangileri ile uyum içerisinde olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) II ve III E) I, II ve III

3. I. Devletin ekonomik alanda müdahaleci olması,
II. Yabancı sermayenin bazı imtiyazlarla teşvik edilmesi,
III. ekonomik kaynakların millileştirilmesi

çabalarından hangileri, Atatürk'ün Devletçilik anlayışına uygundur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I ve III

4. **Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'de gerçekleştirilen,**

I. Soyadı Kanunu'nun çıkarılması,
II. Aşar vergisinin kaldırılması,
III. ülkedeki yabancı şirketlerin devlet tarafından satın alınması

girişimlerinden hangileri Devletçilik ilkesi doğrultusunda atılmış adımlar olarak nitelendirilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

5. **Atatürk'ün ortaya koyduğu devletçi ekonomi modeline karma ekonomik model denmesinde,**

I. devlet ve özel sektörün işbirliğini öngörmesi,
II. yabancı yatırımlarını sınırlaması,
III. zorunluluktan kaynaklanması

olgularından hangilerinin etkili olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

6. **Aşağıdakilerden hangisi, Atatürk ilkeleri arasında önemli bir yere sahip olan Laiklik ilkesinin özelliklerinden biri olarak gösterilemez?**

A) Din kuralları devlet tarafından akıl ve bilim öncülüğünde belirlenir.
B) Devlet dinler ve mezhepler karşısında tarafsızdır.
C) Din ve vicdan özgürlüğü devletin garantisindedir.
D) Devlet işleri din kurallarına göre düzenlenmez.
E) Devlet işlerinde aklın ve bilimin rehberliği esastır.

7. Laiklik ilkesi farklı düşüncelerdeki insanların eşit haklara sahip olduğu bir hukuk yapısının oluşturulmasını gerekli kılar.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi Laiklik anlayışına uygun bir gelişme olarak gösterilemez?

A) Azınlıkların Türk vatandaşı olarak kabul edilmesi

B) Her vatandaşın kanun önünde eşit haklara sahip olması

C) Patriklerin mahkeme kurma yetkilerinin kaldırılması

D) Dinin toplumsal etkisinin azaltılması

E) Din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin her yurttaşın yönetime katılabilmesi

8. **Türkiye'de inanç ve ibadet özgürlüğünün, güvence altına alınmasında,**

I. Devletçilik,

II. Milliyetçilik,

III. Laiklik

ilkelerinden hangilerinin etkisinden söz edilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

9. Atatürk, "Sizler, yani yeni Türkiye'nin genç evlatları, yorulsanız dahi beni takip edeceksiniz." demiştir.

Atatürk bu sözü ile aşağıdaki ilkelerden hangisini sürekli kılmayı hedeflemiştir?

A) İnkılapçılık B) Devletçilik

C) Halkçılık D) Milliyetçilik

E) Laiklik

10. I. İnkılapçılık

II. Milliyetçilik

III. Laiklik

IV. Devletçilik

V. Cumhuriyetçilik

Yukarıdaki Atatürk ilkelerinden hangisi, yenilik hareketlerinin çağın ihtiyaçları doğrultusunda sürekli kılınması düşüncesinin bir ürünüdür?

A) I B) II C) III D) IV E) V

11. Atatürk, "Vatan kesinlikle esenliğe kavuşacak ve millet kesinlikle mutlu olacaktır." demiştir.

Bu sözler onun hangi yönünü öne çıkarmaktadır?

A) Fedakarlık B) Hukuka saygı

C) İnsan sevgisi D) Liderlik

E) Ümitsizliğe yer vermeme

12. Kurtuluş Savaşı sırasında Türk insanının milli birlik ve beraberliğini korumasında,

Atatürk'ün,

I. liderlik,

II. bağımsızlığa düşkünlük,

III. bilime saygı

özelliklerinden hangilerinin rol oynadığı savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

13. Atatürk, "Hiçbir şeye ihtiyacımız yok, yalnız bir şeye ihtiyacımız vardır. Çalışkan olmak." demiştir.

Bu sözü, Atatürk'ün aşağıdakilerden hangisine önem verdiğinin göstergesidir?

A) Ülke savunmasına

B) Ulusal egemenlik ilkesine

C) Üretici olma çabasına

D) Tarımın sanayiden öncelikli görülmesine

E) Devletler arası işbirliğine

D - B - E / C - A - A / D - C - A / A - E - D - C

17 ATATÜRK DÖNEMİ DIŞ POLİTİKA - ATATÜRK'ÜN ÖLÜMÜ

- Türk dış politikasının dayandığı temel esaslar nelerdir?
- 1923-1930 arası dönemde karşılaşılan bazı sorunlar var
- Musul sorunu ve Türkiye'nin hayal kırıklığı
- Türkiye dış borçları ödemekte zorlanıyor
- Yunanistan'la nüfus değişimi
- Yabancı okullar ayrıcalıklarını sürdürmek istiyor...
- 1931-1939 arası dönemde hangi sorunlar yaşandı?
- Türkiye Milletler Cemiyeti'ne üye oluyor...
- Balkan Antantı oluşturuluyor...
- Türkiye, Boğazları gündeme getiriyor.
- Orta Doğu'da Sadabad Paktı kuruluyor...
- Hatay Anavatan'a katılma kararı alıyor...
- Büyük savaşın nedenleri nelerdir?
- II. Dünya Savaşı başlıyor...
- ABD savaşa giriyor, dengeler değişiyor...
- II. Dünya Savaşı'nın sonuçları nelerdir?

17.1 Türk dış politikasının dayandığı temel esaslar nelerdir?

Kurtuluş Savaşı'yla birlikte Türk milletinin kalkındırılması politikasının tam bağımsızlık doğrultusunda şekillendirilmesine çalışılmış ve bu politika çizgisinin ana hatları Misak-ı Milli'de çizilmiştir.

Buna göre, Anadolu Yarımadası başta olmak üzere vatanın sınırları kesin hatlarla belirlenmiş ve bunun dışında herhangi bir toprak talebinde bulunulmadığı dünya kamuoyuna duyurulmuştur.

Misak-ı Milli sınırları belirlenirken Müslüman Türk halkının yaşadığı bölgelerdeki nüfus oranı dikkate alınmıştır.

Atatürk İngiltere Kralı Edward ile birlite

Bu sınırlama aynı zamanda üniter devlet yapısının da temellerini belirlemiştir. Az evvel de söylenildiği gibi yayılmacı bir politika izlenilmeyip vatanın sınırları sadece milli unsurlara dayandırılmıştır.

Bu sınırlandırılmış anavatana gelebilecek her türlü tehdit ve bölme girişimine ise meşru müdafaa gözüyle bakılmış ve bu sayede savaştan yıpranmış bir milletin barışçıl bir ortamı ve yapıyı arzuladığı vurgulanmıştır.

Mustafa Kemal'in bu politika çizgisi daha sonra "Yurtta sulh, cihanda sulh" vecizesiyle özetlenmiştir.

Bu söylem Atatürk Dönemi'nde ve daha sonra gelen hükümetler döneminde Türk dış politikasının ana hatlarını oluşturmuştur.

örnek soru

Yeni Türk Devleti, Türk topraklarını ele geçirmek isteyenlerle sonuna kadar savaşmayı, bağımsızlığına saygı gösteren devletlerle siyasal ilişkiler kurarak anlaşmalar yapmayı kendine temel ilke edinmiştir.

Buna göre, Yeni Türk Devleti'nin dış politikada izlediği yol aşağıdakilerden hangisidir?

A) Barış içinde yaşama

B) Topraklarını genişletme

C) Bloklaşmaya son verme

D) Rejim değişikliklerini destekleme

E) Demokrasiyi yayma

(ÖSS 1991)

çözüm

Yeni Türk Devleti, devletler arası alanda eşitlik temelinde ve barış içinde yaşamayı ilke edinmiştir.

Cevap A

17.2 1923-1930 arası dönemde karşılaşılan bazı sorunlar var.

Bu dönemde ağırlıklı olarak, Lozan Barış Antlaşması'ndan kalan sorunların çözümü ile meşgul olunmuştur.

Yunanistan ve diğer komşu devletlerle oluşan sorunları barış içinde çözmek, yeni kurulan Cumhuriyet'in dünya kamuoyundaki saygınlığını ve ağırlığını artırmak, Misak-ı Milli sınırlarının gerçekleştirilmesi başlıca sorun başlıkları olmuştur.

17.3 Musul sorunu ve Türkiye'nin hayal kırıklığı...

Misak-ı Milli sınırları içinde yer alan Musul konusu Lozan Antlaşması'nda çözümlenememişti.

Lozan görüşmeleri sırasında Türk heyeti bölgenin geleceğine halkoylaması ile karar verilmesini isterken, İngiltere bu girişimin aleyhine sonuçlanacağını bildiği için teklife karşı çıkmıştır.

Kendi mandater rejimi içinde bulunan Irak Krallığı'nın Musul bölgesi üzerinde de hakimiyet kurma-

sını ısrarla savunmuştur.

İki tarafın tezleri çelişince sorun ikili görüşmelere bırakılmıştır. Ancak iki taraf dokuz ay içinde çözüme varamazlarsa, sorun o zaman Türkiye'nin üye olmadığı Milletler Cemiyeti'ne götürülecekti.

Musul sorununun çözümlenmesi için İngilizlerle ilk kez 1924 yılında İstanbul'da görüşmelere başlandı. Fakat bu görüşmelerde İngilizler kabul edilemeyecek isteklerde bulundular.

Musul'dan başka Hakkari ilinin de Irak sınırları içerisine katılmasını talep ettiler.

Türkiye ise Musul'da halkoylaması yapılmasını isterken, İngiltere bölge halkının güvenliğini ileri sürerek buna karşı çıkıyordu.

Tarafların görüşlerinde ısrar etmeleri sonucu İstanbul Konferansı bir sonuç alınmadan dağılmıştır.

Milletler Cemiyeti o dönemde İngiltere'nin güdümünde çalışan bir organ olduğu için Musul'un Irak'ın içinde kalması yönünde bir karar almıştı.

İngiltere bölge üzerinde etkinliğini artırıp, Türkiye'nin Musul'la meşgul olmasını engellemek düşüncesiyle Şeyh Said İsyanı'nın çıkması ve yayılması için çaba harcamıştır.

İsyan karşısında zor durumda kalan Türkiye, oluşan yeni durumda İngiltere ile Ankara Antlaşması'nı (5 Haziran 1926) imzalamak zorunda kalmıştır.

Bu antlaşmaya göre;

1. Musul ve Kerkük bölgesi Irak'a bırakılacaktı.
2. Irak, Musul bölgesinden elde edeceği petrol gelirinin % 10'unu 25 yıl süreyle Türkiye'ye verecekti.
3. Hakkari sınırı Türkiye lehinde düzeltilecekti.

Ankara Antlaşması ile Türkiye Cumhuriyeti ilk yıllarda Misak-ı Milli'den büyük bir taviz vermek zorunda kalmıştır.

Ayrıca Musul Türkmenlerinin korumasını yeni Irak hükümetine bırakmakla da önemli bir sorun ortaya çıkarmıştır.

İngilizler Musul'u ellerinde tutabilmek için ciddi çaba harcamıştır.

17.4 Türkiye, Osmanlı Devleti'nden kalan dış borçları ödemekte zorlanıyor...

Türkiye Osmanlı dış borçlarının kendisine düşen kısmını 1930'lu yılların başına kadar düzenli ödemiştir. Bu dönemde yaşanan ekonomik kriz Türkiye ile Fransa arasında sorunlara yol açmıştır. Konu iki ülke arasında yeni bir ödeme planı hazırlanarak çözümlenmiştir.

17.5 Yunanistan'la nüfus değişimi (mübadele) taraflar arasında soruna dönüşüyor...

Lozan Antlaşması'nda Türkiye'de bulunan Rumların ve Yunanistan'da bulunan Türklerin değişimi konusunda karar kılınmıştı.

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan önce İstanbul sınırları içinde kalan yerleşik Rumlar ve Batı Trakya Türkleri bu değişimin dışında bırakılmıştı.

Yunanistan İstanbul'da nüfuzunu devam ettirmek için daha fazla nüfus bırakmak isteyince anlaşmazlık çıktı. Sorun uluslararası Adalet Divanı'na devredildi. Ancak çözüm yine de sağlanamadı.

Nüfus mübadelesi

Gerginliğin arttığı bir dönemde Yunan Başbakanı ve Atatürk şahsi ağırlıklarını ortaya koyarak anlaşma zeminini bulmuşlardır. Buna göre, Lozan'da kararlaştırılan yerleşik İstanbul Rumları'nın ve Batı Trakya Türkleri'nin dışındaki Rum ve Türk unsurlar değiştirilmiştir.

17.6 Türkiye'deki yabancı okullar ayrıcalıklarını sürdürmek istiyor...

Lozan Antlaşması'nda alınan karara göre Türkiye sınırları içinde bulunan yabancı okullar Türk kanunlarına ve Türk Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştı.

Daha sonra bu okullarda Coğrafya, Türkçe ve Tarih derslerinin Türk hocalar tarafından verilmesi kararlaştırılmıştı. Buradaki amaç Türkiye'nin aleyhine çalışan bazı okulların Türkiye Cumhuriyeti'ne düşman nesiller yetiştirmesinin önüne geçmekti.

Yabancı okullar başlangıçta Papalık ve Fransa'nın da desteğiyle bu karara karşı çıkmışlarsa da, Türk Hükümeti bu durumu iç politika meselesi sayarak her türlü müdahaleyi reddetmiştir.

Gerginlik bir müddet devam ettiyse de Türkiye'nin bu konudaki görüşü zamanla benimsenmiştir.

17.7 1931-1939 arası dönemde hangi sorunlar yaşandı?

Bu dönemi ağırlıklı olarak Türkiye'nin Avrupa'da gelişen siyasi olayları kendi lehine çevirmeye ve dünya politikasında daha aktif bir aktör olmaya çalıştığı bir dönem olarak nitelendirebiliriz.

17.8 Türkiye Milletler Cemiyeti'ne üye olma kararı alıyor... (1932)

Milletler Cemiyeti, Wilson Prensipleri çerçevesinde dünyada barışı sağlamak amacıyla kurulmuştu. Ancak kısa sürede dünyada sömürgeci devletlerin güdümünde çalışan bir organ şekline dönüşmüştür.

Türkiye Musul Meselesi'nde bu cemiyetin tutumunu gördüğü için bu teşkilata olumsuz yaklaşmıştı.

Ancak daha sonraki yıllarda uluslararası işbirliğinin önemi arttığından ve konjonktür değiştiğinden Türkiye bu cemiyetin üyesi olmak için faaliyetlere başlamıştır.

Türkiye güvenliğini artırmak ve dünya barışına katkıda bulunmak amacıyla Milletler Cemiyeti'ne üye olmuştur. Bu gelişme Türkiye'nin "Yurtta sulh dünyada sulh." prensibine önemli bir katkıda bulunmuştur.

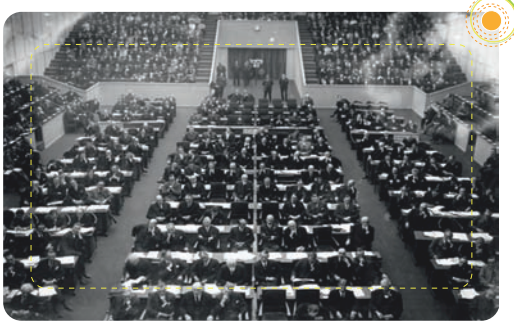

Milletler Cemiyeti

17.9 Balkan Antantı oluşturuluyor... (1934)

Almanya ve İtalya'da faşist idarelerin başa gelmesi ve yayılmacı bir politika gütmeleri sonucunda dünya barışı tehdit altına girmeye başlamıştı.

Özellikle İtalya, Balkan coğrafyasında yayılmacı ve saldırgan politikalar izleyince Yunanistan, Türkiye, Romanya ve Yugoslavya sınırlarını güvenlik altına almak istemişlerdir.

Bu dört ülkenin antlaşmaya varması sonucunda Balkan Antantı vücuda gelmiştir. Buna göre, imzacı devletler birbirlerinin sınırlarını karşılıklı garanti altına alacak ve birbirlerine danışmadan herhangi bir Balkan devletiyle siyasi antlaşmalara imza atmayacaktı.

Bulgaristan bu antanta yayılmacı politika izlemek istediği için katılmamıştır. Bu ittifakla birlikte Türkiye'nin Bulgaristan sınırları dışındaki Batı sınırları güvence altına alınmıştır.

II. Dünya Savaşı'nın çıkışından sonra antlaşmaya taraf olan bazı ülkeler saf değiştirdiği için Balkan Antantı dağılmak durumunda kalmıştır.

örnek soru

Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri, 1925 - 1937 yılları arasında Balkan Antantı'na ve Sadabat Paktı'na öncülük etmişlerdir.

Aşağıdakilerden hangisi, bu girişimlerin amacı değildir?

A) Sınırların güvenliğini sağlamak

B) Yurtta barış, dünyada barış ilkesine uymak

C) Komşu devletlerin dostluğunu kazanmak

D) Devletler arası güç birliği kurmak

E) Komşu devletler arasındaki anlaşmazlıklara çözüm bulmak

(ÖSS 1986)

çözüm

Komşu devletler arasındaki anlaşmazlıklara çözüm bulmak, Türkiye'nin 1925 - 1937 yılları arasında Balkan Antantı'na ve Sadabat Paktı'na öncülük etmesinin amacı değildir.

- Sınırların güvenliğini sağlamak
- Yurtta barış, dünyada barış ilkesine uymak
- Komşu devletlerin dostluğunu kazanmak
- Devletler arası güç birliği kurmak

Balkan Antantı'nın kuruluş amaçları arasında yer almaktadır.

Cevap E

17.10 Türkiye Boğazları gündeme getiriyor. Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalanıyor... (1936)

Lozan Barış Antlaşması'nda alınan karara göre, Boğazlardan gemi gidiş gelişi serbest olup, Çanakkale ve İstanbul Boğazlarının her iki kıyısıyla Marmara Denizi'ndeki adalar askerden arındırılacaktı. Ayrıca bu bölgelerdeki kontrol ve güvenlik Milletler Cemiyeti'nin teminatı altında olacaktı. Yukarıdaki şartlar Türkiye'nin Boğazlar üzerindeki egemenlik haklarını sınırladığı gibi Misak-ı Milli'de alınan kararlara da aykırı idi.

1930'ların başından itibaren İtalya'nın Habeşistan'ı sömürgeleştirmesi ve Almanya'nın Versay Antlaşması'na aykırı olarak askersiz bölge kabul edilen Ren bölgesine asker yığması dünyada dengeleri değiştirmeye başlamıştı.

Balkan Antantı ile Batı sınırını güvence altına alan Türkiye bu gelişmeler karşısında Boğazlar üzerinde de değişikliğin gerçekleşeceğine dair ümitlenmeye başladı.

Boğazlar Montrö ile Türkiye'nin denetimine bırakıldı.

Böylelikle harekete geçen Türkiye, Milletler Cemiyeti'ne başvurarak Boğazların durumunun gözden geçirilip düzeltilmesini talep etmişti.

Bunun üzerine İsviçre'nin Montrö şehrinde Türkiye, İngiltere, Japonya, Yunanistan, Fransa, Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın da katıldığı bir konferans düzenlenmişti. Buna göre,

1. Boğazlar Komisyonu kaldırılıp Boğazların denetimi Türkiye'ye verilmiştir.
2. Yabancı ticaret gemilerine Boğazlardan serbestçe geçiş hakkı tanınmasına karşın savaş gemilerine sınırlama getirilmiştir.
3. Karadeniz'e çıkacak savaş gemilerinin tonajları sınırlandırılmıştır.
4. Savaş zamanlarında Türkiye, Boğazları kapatma hakkı elde etmiştir.
5. Türkiye Boğazların her iki yakasını istediği gibi silahlandırabilme hakkı elde etmiştir.

Antlaşmanın ana maddelerinde de görüleceği gibi Türkiye uluslararası alanda önemli bir kazanım sağlamıştır.

Boğazlar üzerinde denetimin doğrudan Türkiye'ye bırakılmasından dolayı Türkiye'nin stratejik önemi artmıştır.

Ayrıca Türkiye'nin egemenliğini zedeleyen kayıtlar da kaldırılmış olduğu için Misak-ı Milli'nin Boğazlarla ilgili esasları geçerli olmaya başlamıştır.

örnek soru

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin;

I. Boğazlar Komisyonu'nun kaldırılması ve görevinin Türk tarafına geçmesi,

II. Yabancı savaş gemilerinin Boğazlardan geçişinin sınırlandırılarak, Türkiye'nin denetimine bırakılması,

III. Yabancı devletlere ait ticaret gemilerinin her iki yönde Boğazlardan geçişlerinin serbest olması

hükümlerinden hangileri, Türkiye'nin dünya devletleri arasındaki saygınlığının daha da arttığını gösterir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) I, II ve IIII

(ÖSS 2001)

çözüm

Türkiye'nin etkinliğinin ve uluslararası alanda Boğazların üzerindeki denetiminin artmasını I. ve II. öncülde görebiliyoruz.

Cevap D

Alman lider Adolf Hitler

17.11 Orta Doğu'da Sadabad Paktı kuruluyor... (1937)

Sadabad Paktı İtalya'nın Orta Doğu'da yayılmacı ve saldırgan bir siyaset gütmesi sonucunda ortaya çıktı. Bu politikanın bir sonucu olarak İtalya 1935 yılında Habeşistan'ı işgal etti.

Bu gelişme ülkemizin de içinde bulunduğu bazı devletleri endişelendirmiştir. Türkiye, İran, Irak ve Afganistan'ın katılımıyla Tahran'da imzalanan bir antlaşma ile Sadabad Paktı kurulmuş, İtalya'nın emperyalist politikalarına karşı tavır alınmıştır.

Orta Doğu'da barış ve güvenlik ortamını hedefleyen bu pakt ile Türkiye, Doğu ve Güneydoğu sınırlarını güvence altına almış oldu.

İtalyan lider Benito Mussolini

örnek soru

Türkiye Cumhuriyeti Devleti 1932'de Milletler Cemiyeti'ne, 1934'te Balkan Paktı'na, 1937'de Sadabad Paktı'na üye olmuştur.

Bu bilgilere dayanarak,

I. Türkiye'nin dış ülkeler arasında saygınlığı artmıştır.

II. Türkiye'de iç güvenliği tehdit eden sorunlar vardır.

III. Türkiye dünya barışına katkıda bulunmuştur.

IV. Türkiye dış güvenliğini sağlamada çok zorlanmıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) I ve II B) I ve III C) II ve III D) II ve IV E) III ve IV

(ÖSS 1996)

çözüm

Türkiye'nin 1932 yılında Milletler Cemiyeti'ne üye olması 1934 yılında Balkan devletleri ile Balkan Antantı'nı kurması, 1937 yılında Orta Doğuda'ki bazı devletlerle Sadabat Paktı'nı oluşturması Türkiye'nin dış saygınlığını artırmış ve dünya barışına katkıda bulunulmasını sağlamıştır.

Cevap B

17.12 Hatay Anavatan'a katılma kararı alıyor... (1939)

Kurtuluş Savaşı yıllarında Fransa ile 20 Ekim 1921'de yapılan Ankara Antlaşması'na göre İskenderun Sancağı o zaman yeni kurulmaya çalışılan Suriye devletinin sınırları içinde kalmıştı.

Oysa Misak-ı Milli sınırları bu sancağı da kapsıyordu. Buna karşılık İskenderun Sancağı'na özel bir idare statüsü kazandırılıp, Türk lirası resmi dolaşım parası olacak ve halkın kendi kültürünü ve kimliğini yaşayabilmesi sağlanacaktı.

Daha sonra Lozan Barış Antlaşması'nda da gündeme gelen bu sorun çözümlenememişti.

Ancak dünya kamuoyunun Avrupa'da gelişmelere odaklandığı bir sırada Fransa da, Suriye ve Lübnan'daki mandaterlik rejimlerini kaldırarak bu ülkelere tam bağımsızlık verince yeni bir fiili durum oluştu.

Bu durum karşısında Hatay Türkleri'nin durumu Suriye'nin insiyatifine bırakılıyordu.

Bu gelişmeler sonucunda harekete geçen Türkiye, Fransa'ya bir nota vererek İskenderun Sancağı'nın bağımsızlığını tanımasını talep etti.

Ancak Fransa bu isteği reddedince olay Milletler Cemiyeti'ne intikal etti ve alınan karara göre İskenderun Sancağı'nın Suriye'ye bağlı özerk bir bölge olması kararı alındı.

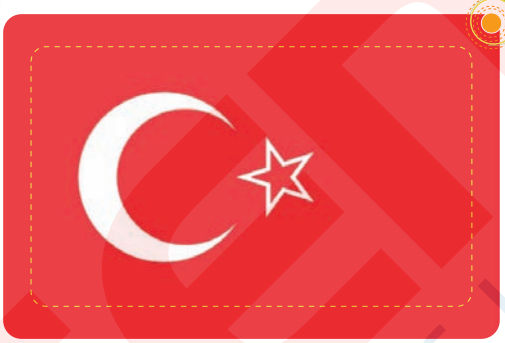

Hatay Devleti bayrağı

Bu karar da Türkiye'nin istediği gibi gelişmeyince, Türkiye'nin girişimleri ve dışarıdan desteği ile Hatay Cumhuriyeti kuruldu.

Daha sonra Fransa'nın da kendi sorunları ile boğuşması ve Hatay Meclisi'nin Türkiye'ye katılma kararı alması sonucunda, güney sınırlarımızda Misak-ı Milli'den verilmiş bir ödün ortadan kaldırıldı.

Böylelikle bugünkü güney sınırlarımız kesinleşmiş oldu.

17.13 Atatürk'ün hastalık süreci

Atatürk'ün, hastalığıyla ilgili ilk belirtiler 1937 yılında ortaya çıktı. Önceleri rahatsızlığı konusunda tam bir teşhis konulamadı. Rahatsızlıklarına rağmen çalışma temposunu sürdürüyordu.

Özel bir tedavi için Yalova Termal'e gönderildi. Burada 22 Ocak 1938'de Atatürk'ü muayene eden Dr. Nihat Reşat, karaciğer rahatsızlığından kuşkulandı ve siroz teşhisi koydu. Dinlenmesi ve perhiz yapması tavsiye edildi.

Termal Otel'deki tedavisi bir süre devam etti, Doktorların itirazlarına rağmen 1 Şubat 1938'de tedaviyi yarım bırakarak Bursa'ya gitti. Burada iki fabrikanın açılışını yaptı.

Gezisi sırasında bir soğuk algınlığı geçirdi ve bu nedenle sağlığı daha da bozuldu. Hastalığı ilerlemesine rağmen 19 Mayıs'ta Gençlik ve Spor Bayramı kutlamalarına katıldı.

Sağlık durumunun kötüleşmesi üzerine harekete geçen hükümet, Avrupa'dan doktor getirilmesini önerdiyse de Atatürk bu teklifi reddetti. Türk doktorlar tarafından yapılan kapsamlı bir muayene sonucunda siroz hastalığı teşhisi yenilendi.

Yoğun çalışma temposunu biraz düşürmesi istendi. Atatürk'ü muayene etmesi için Fransa'dan Prof. Noel Fissenger Ankara'ya davet edildi. Atatürk'ü muayene eden Fransız doktor da öncekilerle örtüşen bir teşhiste bulundu.

Atatürk 1938'de rahatsızlandı

Fransızlar bu dönemde Suriye'den çekilme hazırlıklarına başlamıştı. Bölge ile ilgili herhangi bir

olumsuz gelişme ihtimaline karşı Türk ordusu hazırlıklara başladı. Atatürk bu süreçte Mersin'e giderek burada incelemelerde bulundu. Askeri hazırlıkları denetledi.

Dinlenmek üzere Ankara üzerinden İstanbul'a gitti. İstanbul'da Temmuz ayının sonuna kadar Savarona Yatı'nda kaldı. Yazla birlikte tekrar Dolmabahçe Sarayı'na döndü. Bu arada Hatay sorunu da çözülmüş ve Türk Ordusu Hatay'a girmişti.

Atatürk'ün Ölümü

Atatürk'ün karaciğerindeki rahatsızlık iyiden iyiye artmıştı. Doktor Fissenger ve Türk doktorların muayeneleri hastalığını ilerlediğini gösteriyordu

Eylül 1938'de vasiyetini yazdı ve mal varlığını genel başkanı olduğu CHP'ye bıraktı. Kız kardeşine ve manevi çocuklarına, İsmet İnönü'nün çocuklarına maaş bağlanmasını istedi. Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu'na da yardım yapılmasını ifade etti.

Dolmabahçe Sarayı'na gelen Başbakan Celal Bayar ekonomik planlamalarla ilgili bilgiler vererek Atatürk'e bir dosya sundu.

16 Ekim 1938 günü öğleden sonra ağır bir komaya girdi. Hükümet, Atatürk'ün sağlık durumuyla ilgili olarak Anadolu Ajansı aracılığı ile resmi tebliğler yayınlamaya başladı.

Atatürk girdiği komadan 21 Ekim günü çıktı. Cumhuriyetin on beşinci yılı kutlamalarına katılmak için Ankara'ya gitmek istiyordu. Bu tören için yapacağı konuşmayı hazırladı. Ancak kutlamalara katılamadı. Ankara'da düzenlenen törenlerde Türk Ordusu'na hitaben yazdığı bayram konuşmasını Başbakan Celal Bayar okudu.

Kutlamalara katılamadığı gibi 1 Kasım 1938'deki TBMM açılışında da hazır bulunamadı. Atatürk'ün TBMM yasama yılının açılış konuşmasını da 1 Kasım 1938'de Başbakan Celal Bayar okudu.

8 Kasım 1938 günü komaya girdi. Girdiği bu komadan çıkamayarak 10 Kasım 1938 perşembe günü sabah saatlerinde hayatını kaybetti.

Atatürk'ün cenazesi top arabasında

Atatürk'ün Türk bayrağına sarılı tabutu 16 Kasım'da Dolmabahçe Sarayı'nda katafalka konuldu. Cenazesi 19 Kasım 1938'de Yavuz zırhlısı ile önce İzmit'e, oradan da özel bir trenle Ankara'ya getirildi. Naaş 21 Kasım 1938'de Etnografya Müzesi'ndeki geçici kabrine konuldu.

1944 yılında Ankara'da bir anıtkabir inşasına başlandı. Atatürk'ün naaşı 10 Kasım 1953'te de Anıtkabir'e nakledildi. Ölümü büyük yankı uyandırmıştır.

Anıtkabir

İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi

Atatürk'ün ölümü sonrasında TBMM Başkanı Abdülhalik Renda, Anayasa gereğince cumhurbaşkanı vekilliğini üstlendi. 11 Kasımda toplanan TBMM, Malatya Milletvekili İsmet İnönü'yü Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci cumhurbaşkanı olarak seçti.

İsmet İnönü, cumhurbaşkanlığı görevini 1950 yılına kadar sürdürmüştür. 1950'de bu görevden ayrılarak siyasi hayatını sürdüren İsmet İnönü 1973'te öldü.

II. DÜNYA SAVAŞI

17.14 Büyük savaşın nedenleri nelerdir?

I. Dünya Savaşı'nın sonunda yenilen Almanya ağır koşullar içeren Versay Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştı.

Almanlar, ordularını ve donanmalarını kısıtlayan, topraklarının bir kısmını Avrupa'da yeni kurulan milli devletlere bırakan bu antlaşmanın haksız olduğunu ve yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini düşünüyorlardı.

Büyük ekonomik güçlükler yaşayan Almanya'da 1933'te Adolf Hitler iktidara geldi. Hitler, bir yandan Versay Antlaşması'nı geçersiz kılmaya çalışırken, öte yandan da hızla silahlandı.

Savaşın diğer bir aktörü de İtalya'dır. I. Dünya Savaşı'nda galip gelenler arasında yer alan bu devlet, Mussolini'nin iktidara gelmesi ile başlayan süreçte faşist bir yönetimle idare edildi. Balkanları ve Afrika'yı ele geçirmeye çalıştı.

Milletler Cemiyeti, devletler arası gerginlikleri çözme noktasında yaptırım gücünden yoksundu. 1935'te Mussolini yönetimindeki İtalya, Etiyopya'yı işgal etti. Milletler Cemiyeti ise etkin önlemler alamadı.

Hitler, 1936'da Ren Irmağı'nın batısında kalan askersiz bölgeye askeri birlikler gönderdi.

Almanya ile Milletler Cemiyeti arasındaki antlaşmaya göre bu bölgede asker bulundurulmayacaktı.

Milletler Cemiyeti bu konuda da etkisiz kaldı. Almanya, İtalya ve Japonya, Berlin - Roma - Tokyo Mihveri adıyla bir ittifak kurdular.

Savaş büyük yıkıma yol açmıştır.

1937'de Japonya, Çin'e karşı savaş başlattı. Bir yıl sonra Almanya, Avusturya'yı işgal etti. Ayrıca Çekoslovakya topraklarında hak iddia etti.

Çekoslovakya Hitler'in bu isteğine boyun eğdi. Hitler, Prag'ı bombalayacağı tehdidinde bulununcaya Çekoslovakya Alman boyunduruğuna girdi.

Almanya'nın bir sonraki hedefi Polonya'ydı. İngiltere ve Fransa, Polonyalılara yardım konusunda güvence verdiler.

örnek soru

Birinci Dünya Savaşı'nda yenilen Almanya, Versay Antlaşması'yla Polanya'ya bırakmış olduğu yerleri geri almak için, daha sonra Polonya'nın batı bölgesini işgal etmiştir. Almanya'nın bu tutumu karşısında İngiltere ve Fransa barışı korumaya çalışmışlarsa da İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasını engelleyememişlerdir.

Bu durum Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasında nasıl bir ilişki olduğunu gösterir?

A) İki savaşta da çok sayıda cephe açılmıştır.

B) Birinci Dünya Savaşı öncesindeki bloklaşmalar günümüze kadar devam etmiştir.

C) Savaşların ikisi de aynı hükümleri içeren antlaşmalarla sonuçlanmıştır.

D) Birinci savaşın sonucu ikinci savaşın başlamasına ortam hazırlamıştır.

E) İki savaşın sonunda da Avrupa'nın siyasi yapısı korunmuştur.

(ÖSS 1994)

çözüm

Almanya'nın I. Dünya Savaşı kayıplarını telafi etmek için işgallere başlaması birinci savaşın ikinci savaşa ortam hazırladığını gösterir.

Cevap B

17.15 Savaş başlıyor...

Eylül 1939'da İngiltere ve Fransa'nın Polonya'yı işgal eden Almanya'ya savaş ilan etmesiyle II. Dünya Savaşı başladı.

Almanya, İtalya ve Japonya'nın oluşturduğu Mihver grubu ile Fransa, İngiltere, ABD ve SSCB'nin oluşturduğu Müttefikler savaşmıştır.

Savaşa giren ülkelerin tüm kaynakları ve insan gücü bu savaşta kullanıldı. Milyonlarca sivil öldürüldü. Savaş neredeyse bütün Avrupa'ya yayıldı.

Almanya, 1 Eylül'de Polonya'ya girdi. İngiltere ile Fransa 3 Eylül'de Almanya'ya savaş ilan etti. Avusturya ve Kanada'nın da aralarında bulunduğu devletler İngiltere ve Fransa'nın yanında yer aldı.

Fransa ve İngiltere'den beklediği yardımı alamayan Polonya teslim oldu. SSCB, bir Alman saldırısına karşı batıda tampon bölge oluşturmak amacıyla, Estonya, Letonya ve Litvanya'yı işgal etti.

Bu arada Fransa, Alman sınırında bir savunma hattı kurdu. İngiliz birlikleri ise Almanlarla karşılaşmadı.

Nisan 1940'ta denizaltı üsleri kurmak ve Norveç'in demir kaynaklarına el koymak isteyen Alman birlikleri Norveç kıyılarına çıktı.

Önce Norveç, bir süre sonra da Danimarka teslim oldu. Alman orduları bu kez Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'u işgal etti.

Alman tankları Fransa'nın içlerine doğru ilerledi. Hollanda 14 Mayıs'ta, Belçika 27 Mayıs'ta teslim oldu.

14 Haziran'da Almanların Paris'e girmesi, Fransa'yı ateşkes imzalamak zorunda bıraktı. Fransa'da Almanların denetiminde bir hükümet kuruldu.

Hitler, bir süre sonra Güney İngiltere'deki hava alanlarını ve limanları, ardından da Londra'yı ve iç bölgelerdeki kentleri bombaladı.

17.16 ABD savaşa giriyor, dengeler değişiyor...

ABD tarafsız görünmesine karşın İngiltere'ye destek veriyordu. 7 Aralık 1941'de Japon savaş uçakları, Hawaii Adaları'ndaki Pearl Harbour deniz üssünde bulunan ABD savaş gemilerine saldırdı.

Bu olay üzerine ABD kongresi, 8 Aralık 1941'de Japonya'ya, üç gün sonra da Almanya ve İtalya'ya savaş ilan etti.

Eylül başlarında İtalya teslim oldu. Amerikan birliklerinin İngilizler ile birlikte hareket ederek Fransa kıyılarında gerçekleştirdikleri Normandiya Çıkarması, Alman ordularının Fransa'dan atılmasını sağlamıştır.

Rusya karşısında da gerileyen Almanların 1945 başlarında artık savaşamayacağı anlaşılmıştı.

ABD Başkanı Roosevelt, İngiltere Başbakanı Churchill ve SSCB lideri Stalin Yalta'da toplandılar.

Almanya'nın koşulsuz olarak teslim alınması konusunda anlaşarak, Avrupa'ya ilişkin planlar yaptılar. SSCB askerleri Nisan 1945'te Viyana'ya girerek Berlin'e ilerledi ve kenti kuşattılar. Almanya 8 Mayıs 1945'te teslim oldu.

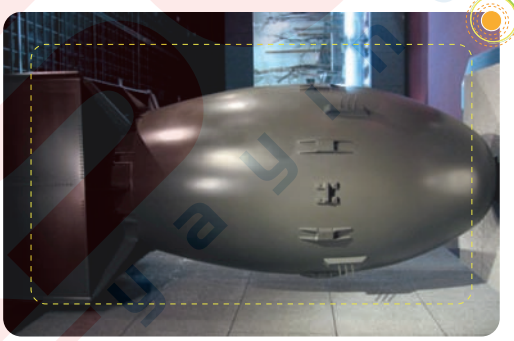

Nagasaki'ye atılan bombanın bir benzeri

ABD, Japonların direnişini kırmak amacıyla atom bombası kullandı.

6 Ağustos 1945'te bir ABD bombardıman uçağı Hiroşima kenti üzerine atom bombası attı. İkinci atom bombası 3 gün sonra Nagazaki'ye atıldı. Japonya'nın 2 Eylül'de teslim olmasıyla II. Dünya Savaşı sona erdi.

17.17 II. Dünya Savaşı'nın sonuçları nelerdir?

- Almanya ikiye bölündü. Batı Almanya'da demokratik, Doğu Almanya'da ise komünist bir yönetim kuruldu.
- Irkçı düşünce sistemleri başarısız oldu.
- Birleşmiş Milletler kuruldu.
- Sömürge durumundaki bazı milletler bağımsız oldu.
- Bir araya gelen demokratik devletler, askeri ve siyasi işbirliği yaparak 1948 yılında NATO'yu kurdu.
- Sovyetler Birliği liderliğinde Varşova Paktı kuruldu.
- Soğuk savaş dönemi başladı. ABD ve Sovyetler Birliği liderliğinde çift kutuplu siyasi sistem oluştu.
- Almanlar tarafından soykırıma uğratılan Yahudiler, Filistin topraklarında İsrail Devleti'ni kurdular.

Türkiye II. Dünya Savaşı'nda tarafsız kalmıştır. Buna karşın ciddi bir askeri hazırlığa girişilmiş, Türkiye'de ağır bir ekonomik bunalımla karşılaşılmıştır.

KAVRAMA TESTİ 1

(17.1 - 17.6)

1. Atatürk Türkiyesi'nin dış politikası öncelikle hayalcilikten uzaktır. Ulusal çıkarla insanlığın çıkarını bağdaştırmayı amaçlar.

Buna göre, Türkiye'nin dış politika anlayışının,

I. gerçekçi esaslar öngörme,

II. askeri yatırımları önceleme,

III. gerçekleştirilmesi mümkün olmayan girişimlerden uzak kalma

ilkelerinden hangilerine dayalı olduğu savunulamaz?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

2. Yeni Türkiye, devletler arası gerginliğin had safhada olduğu 1930'lu yıllarda taleplerini anlaşma ve müzakere yolu ile gerçekleştirmiştir.

Buna göre,

I. İşbirliği ve barış, devletler arası ilişkilerde temel kabul edilmiştir.

II. Çatışmalardan uzak kalınmaya çalışılmıştır.

III. Avrupa'da yayılmacı girişimler engellenmeye çalışılmıştır,

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

3. **Türkiye'nin Atatürk Dönemi'nde ortaya koyduğu dış politika uygulamalarının,**

I. devletlerin toprak bütünlüğüne saygı gösterme,

II. ulusun bağımsızlığını ve devletin bölünmezliğini koruma,

III. uluslararası kalıcı barışın sağlanmasına katkı yapma

esaslarından hangilerine dayalı olarak şekillendiği savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) I, II ve III

4. **Türkiye'nin Misak-ı Milli sınırları içinde yer alan Musul'u İngiltere'nin kontrolü altındaki Irak'ın egemenliğine verilmesini kabul etmesinde,**

I. Menemen Olayı'nın ülkede iç istikrarı tehlikeye düşürmesi,

II. Şeyh Said İsyanı'nın Türkiye'yi askeri ve siyasi açıdan yıpratması,

III. Boğazların Türk denetimi altına alınmasına çalışılması

durumlarından hangilerinin rolünden söz edilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) I, II ve III

Türkiye'nin, Musul'u İngiltere'nin himayesi altındaki Irak'a bırakmayı kabul etmesi, yani Türkiye-Irak sınırı sorununun kendi aleyhine çözümlenmesine razı olmasında o dönemde yaşanan iç karışıklıkların önemli bir rolünün olduğu söylenebilir.

5. İngiltere, Musul halkının Türkiye ile birleşme isteğini önlerken, diğer taraftan da yurdumuzda isyan ve kargaşa çıkararak Türkiye'yi siyasi istikrarı olmayan bir ülke şeklinde dünyaya tanıtmak istiyordu.

Bu durum,

I. İngiltere, Orta Doğu'daki çıkarlarını önemli görmüştür.

II. İngilizler Musul'u kaybetmemek için her yola başvurmuşlardır.

III. Türkiye'nin toplumsal bütünlüğü tehlikeye sokulmuştur.

yargılarından hangilerinin göstergesidir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) I, II ve III

6. Türk Hükümeti, Lozan'dan sonraki dönemde de İngiltere ile arasında sorun olmayı sürdüren Musul'a yönelik askeri harekatta bulunmak üzere 1924 yılında ciddi hazırlıklara başlamıştır.

Türk hükümetinin bu hazırlıkları aşağıdakilerden hangisinin kanıtıdır?

A) İngiltere'nin Anadolu'ya yönelik işgal planları yaptığının

B) Soruna siyasi çözüm arayışlarının sonuçsuz kaldığının

C) Sömürgecilik düşüncesinin ortadan kaldırılmak istendiğinin

D) Türkiye'nin yeni topraklar kazanmak istediğinin

E) Ekonomik rekabetin öne çıkarıldığının

7. İngiltere'nin Türkiye'ye 1925 yılında Musul'la ilgili olarak bir askeri harekatta bulunabileceğini bildirmesine, Türk Hükümeti, "Sınırlarını ve bağımsızlığını korumak için her türlü tedbire başvuracağı" karşılığını vermiştir.

Türk hükümetinin bu karşılığı, aşağıdakilerden hangisini vurgulamaya yöneliktir?

A) Egemenlik haklarını

B) Barış yanlısı olduğunu

C) Ekonomik işbirliğini

D) Askeri işbirliğini

E) Toplumsal birliğin önemini

8. Türkiye, Lozan Antlaşması'nda Osmanlı Devleti'nden kalan dış borçları ödemeyi kabul etmiş, ancak bu ödemeler bir süre sonra aksamaya başlamıştır.

Bu durumda aşağıdakilerden hangisi rol oynamıştır?

A) Aşar vergisinin kaldırılması

B) Ulusal ekonomiyi kurma çalışmalarına hız verilmesi

C) Çok partili hayata geçiş çabalarının başarısızlıkla sonuçlanması

D) Devletçi ekonomik modelin benimsenmesi

E) Türkiye'nin Dünya genelinde yaşanan ekonomik bunalımdan etkilenmesi

9. Lozan'da, Türkiye'de yaşayan Rumlarla, Yunanistan'daki Türklerin yer değiştirmeleri kararı alınmıştır. İstanbul'da daha çok Rum bırakmak isteyen Yunan hükümetinin girişimleri bu konuyu bir gerginlik nedeni haline getirmiştir.

Buna göre,

I. Azınlık sorunları çözümlenmek istenmiştir.

II. Yunanistan, Türkiye'de Rum varlığının sona ermesini istemiştir.

III. Türk-Yunan anlaşmazlıkları Lozan sonrasında da devam etmiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve III E) II ve III

10. Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı okulların uyacakları temel esaslar Lozan'da kararlaştırılmış, bu okulların Türk kanun ve yönetmeliklerine uyması istenmiştir.

Bu düzenlemelerin aşağıdakilerden hangisi ile ilgili olduğu söylenebilir?

A) Avrupa tarzı eğitimin güçlendirilmek istenmesi

B) Eğitim faaliyetlerinin devlet denetimine alınması

C) Avrupalı devletlerin desteğinin alınması

D) Lozan'ın bir an önce yürürlüğe sokulması

E) Türkiye'deki yabancı okulların kapatılmak istenmesi

11. **Cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleştirilen,**

I. Uluslararası Boğazlar Komisyonu'nun yetkilerinin Türkiye'ye devredilmesinin sağlanması,

II. Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne üye olmak üzere davet edilmesi,

III. İngiltere ile 1926 yılında Ankara Antlaşması'nın imzalanması

girişimlerinden hangileri Türkiye'nin devletler arası platformdaki diplomatik ve siyasi etkinliğinin arttığına kanıt olarak gösterilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) I, II ve III

B - D - E / B - E / B - A - E / D - B - D

KAVRAMA TESTİ 2

(17.7 - 17.17)

1. Balkan Antantı, geçmişte büyük sorunlar ve çatışmalar yaşanmış Balkan devletleri ile 1930'lu yıllardan itibaren kurulan iyi ilişkilerin bir sonucudur.

Buna göre aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

A) Türkiye'nin Balkanlardaki gücü sınırlı kalmıştır.

B) Yayılmacı devletlerin Balkanlara olan ilgisi sona ermiştir.

C) Balkanlarda bölgesel işbirliği öne çıkarılmıştır.

D) Balkanlarda sınırların yeniden belirlenmesi hedeflenmiştir.

E) Balkanlar devletler arası gerginliklerden uzak kalmıştır.

2. Türk Boğazları Lozan'da alınan kararla uluslararası bir komisyonun yönetimine bırakılmıştır. Boğazlar tüm devletlerin ticaret gemilerine açık hale getirilmiştir.

Bu karara bakılarak,

I. Türkiye'nin Boğazlarla ilgili yetki ve sorumluluğu kalmamıştır.

II. Boğazlar uluslararası bir sorun olarak görülmüştür.

III. Boğazların işlerliğinin sınırlandırılması hedeflenmiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

3. **Türkiye Cumhuriyeti'nin, İran, Irak ve Afganistan ile Sadabad Paktı'nı kurmasında,**

I. Orta Doğu'da Türkiye'nin ekonomik ve siyasi etkinliğini artırmaya çalışması,

II. Türkiye'nin Misak-ı Milli kayıplarını telafi etmeyi amaçlaması,

III. İtalya'nın Ortadoğu'da yayılmacı politikalar izlemesi

durumlarından hangilerinin etkili olduğu savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) I, II ve III

4. Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları esas itibarıyla Lozan Antlaşması ile çizilmiştir. Ancak 1926 yılında İngiltere ile imzalanan antlaşma ile Irak sınırımız, 1939 yılında Hatay'ın topraklarımıza katılmasıyla da Suriye sınırımız yeniden düzenlenmiştir.

Yalnızca bu bilgilere dayanarak,

I. Lozan Antlaşması geçerliliğini yitirmiştir.

II. Türkiye yeni toprak elde etmeye yönelik bir dış politika izlemiştir.

III. Sınır düzenlemeleri konusu Türkiye için Lozan'dan sonra da gündemde olmuştur.

yorumlarından hangileri yapılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II

D) I ve III E) II ve III

5. **Türkiye'nin, komşularıyla olan sınırlarının şekillenmesinde,**

I. Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girmesi,

II. Ankara Antlaşması'nın imzalanması,

III. Sadabad Paktı'nın kurulması,

IV. Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanması

gelişmelerinden hangilerinin herhangi bir etkisi olmamıştır?

A) I ve II B) I ve III C) II ve IV

D) III ve IV E) I, II ve III

6. Türkiye, Fransa'yla 1921'de imzaladığı Ankara Antlaşması'yla Hatay'ı Suriye'nin kontrolüne bırakmış, ancak Hatay'ın; özel bir statüye sahip olması, kendisine ait bir meclisinin bulunması koşullarını kabul ettirmiştir.

Lozan'da da korunan bu yapı aşağıdakilerden hangisini kolaylaştırmıştır?

A) Orta Doğu'da siyasi istikrarın sağlanmasını

B) Türkiye'nin güney sınırının güvence altında olmasını

C) Hatay'ın bağımsızlığını ilan etmesini

D) İtalya'nın Ortadoğu'da işgallere başlamasını

E) Türkiye'nin ekonomik çıkarlarının korunmasını

7. **Cumhuriyet döneminde görülen;**

I. Irak sınırının İngiltere'nin isteklerine uygun şekilde belirlenmesi,

II. Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nın dışında kalması,

III. Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne üye olması

gelişmelerinden hangilerinin, dış politikada başarısızlık olarak değerlendirilmesi mümkündür?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

8. I. Musul Sorunu

II. Hatay Sorunu

III. Boğazlar Sorunu

Yukarıdakilerden hangileri Türk Devleti'nin çıkarlarına aykırı bir biçimde çözümlenmiştir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

9. Atatürk, 1921'de TBMM'de, "Almanya'nın ve Rusya'nın ekonomik durumları ve bu durumlarla İngiltere'nin kuracağı ilgiler ve ilgilerin doğuracağı politik ilişkiler başlı başına görüşülmeye değer sorunlardır." demiştir.

Bu sözlerin,

I. devletler arası gerginliklerin yaşanabileceği,

II. uluslararası siyasi gelişmelerin yakından izlenmesi,

III. Osmanlı Devleti'nin topraklarının geri alınması

olgularından hangileri ile ilişkili olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

10. **II. Dünya Savaşı öncesinde Almanya ile anlaşarak Polonya'yı paylaşan, ancak daha sonra Almanya'ya karşı İngiltere ile birlikte hareket eden devlet aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Çekoslovakya

B) Amerika Birleşik Devletleri

C) Avusturya

D) Sovyetler Birliği

E) İtalya

11. **Türkiye'nin II. Dünya Savaşı öncesinde ve savaş sırasında izlediği politika ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?**

A) Almanya ile İngiltere arasında arabuluculuk yapmaya çalışmıştır.

B) Misak-ı Milli sınırlarını gerçekleştirmeyi amaçlamıştır.

C) Almanya ile birlikte hareket etmiştir.

D) İngiltere ile askeri ittifakın yollarını aramıştır.

E) Tarafsızlık politikası benimsemiştir.

Türkiye'nin II. Dünya Savaşı sırasında izlediği politika, I. Dünya Savaşı sırasında izlenen politikadan oldukça farklıdır.

12. **II. Dünya Savaşı'nın sonuçlanmasında,**

I. ABD'nin savaşa girmesi,

II. İngiltere'nin Fransa ile birlikte hareket etmesi,

III. İtalya'nın Balkanları işgal etmesi

gelişmelerinden hangileri diğerlerinden daha önemli bir rol oynamıştır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I ve III

C - B - C / B - B - C / A - A - D / D - E - A

18 MİLLİ GÜVENLİK

- Milli güç ve milli hedef
- Türk silahlı kuvvetleri
- Askerlik
- Bayrak
- Sancak
- Anayasanın tanımı ve özellikleri
- Türkiye Büyük Millet Meclisi
- Devletin yürütme görevi
- Bakanlar Kurulu
- Devletin yargı görevi
- Milli güvenlik-savunma
- Sivil Savunma
- Nükleer-biyolojik-kimyasal (NBC) silahlar
- Emniyet teşkilatı
- Birleşmiş Milletler Teşkilatı (BM)
- Avrupa Birliği
- Kuzey Atlantik Paktı (NATO)

MİLLİ GÜVENLİK

18.1 Milli güvenliğin tanımı ve milli güvenliği sağlamakla görevli organlar

Milli Güvenlik, devletin temel düzeni ve temel unsurları ile birlikte, varlığının, bütünlüğünün, milletler arası politika ve hayati tüm çıkarlarının ve antlaşmalı hukukunun, her türlü iç ve dış tehditlere karşı ve diğer devletlerin müdahalesine karşı korunması, savunulması ve yükseltilmesidir.

Bakanlar Kurulu, Anayasa'nın 117. maddesi gereğince milli güvenliğin sağlanmasından ve askeri olanakların savunma için hazırlanmasından Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne karşı sorumludur.

Milli Güvenlik Kurulu, Milli güvenlikle ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında Bakanlar Kurulu'na danışmanlık yapan bir organdır.

Bu kurulun üyeleri şunlardan oluşur: Cumhurbaşkanı (Başkan), Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma Bakanı, Adalet Bakanı, İçişleri Bakanı, Dışişleri Bakanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanı, Jandarma Genel Komutanı ve Milli Güvenlik Genel Sekreteri.

Milli Güvenlik Kurulu'nun gündemi Cumhurbaşkanı tarafından belirlenip, Başbakan ya da Genelkurmay Başkanı da gündem önerisinde bulunabilir. Milli Güvenlik Kurulu'nda kararlar oy çokluğu (demokratik özelliklere sahiptir) ile alınır.

Milli Güvenlik Genel Sekreteri, toplantılara katılmasına rağmen oy hakkına sahip değildir. Toplantı ayda bir kez düzenlenir.

Ayrıca gerekli görüldüğü zaman ve devletin güvenliğini tehdit eden bir durum karşısında da olağanüstü toplanabilir.

Bir MGK toplantısı

18.2 Milli güç ve milli hedef

Bir devletin, bir ulusun hedeflerine ulaşmak için kullanabileceği her türlü maddi ve manevi unsurların ve kaynakların tümüdür. Milli güç, genel olarak şu unsurlardan oluşur: siyasi güç, ekonomik güç, askeri güç, insan (demografik) gücü, coğrafi güç, bilimsel ve teknolojik güç ve psiko-sosyal güç.

Milli hedef, bir ulusun çıkarlarının gerçekleştirilmesinde ulaşılması gereken ve ulaşıldıktan sonra da korunup devamı sağlanmaya çalışılan somut ve belli hedeflerdir. Milli hedefler siyasal, sosyal- kültürel, ekonomik ve askeri olarak dört ana gruptan oluşmaktadır. Bütün bu hedef alanlarında ülkenin dünya ülkeleri arasında barışçıl ve caydırıcı (askeri olarak) yöntemlerle önemli bir yer edinmesi hedeflenir.

18.3 Türk silahlı kuvvetleri

Türk Silahlı Kuvvetleri, Milli Güvenlik Kurulu'nda tespit ve tayin edilen milli güvenlik stratejimizin, bağımsızlığımızın ve hedefimizin uygulanmasından ve devamından sorumlu olan organların en başta gelenlerindendir.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ülkemizdeki görevleri şu alanlardan oluşur: Türk yurdunu kollama ve koruma, Türkiye'de huzur ve güvenliği sağlama, doğal afetler meydana geldiği zaman halka yardımcı olma, savunma sanayii ile koordineli bir biçimde savunma ihtiyaçlarını yurt içinden sağlayıp istihdam oluşturma.

Teşkilatı:

Türk Silahlı Kuvvetleri,

- Kara Kuvvetleri Komutanlığı,
- Hava Kuvvetleri Komutanlığı,
- Deniz Kuvvetleri Komutanlığı,
- Jandarma Genel Komutanlığı

olmak üzere dört bölüm ve bunların alt bölümlerinden oluşur.

Görevleri

- Türk yurdunun ve milli menfaatlerinin kollanması ve korunması, barıştan itibaren caydırıcı bir gücün oluşturulması ve milletler arası hukuktan doğan hakları taviz vermeden kullanmaktır.
- Türkiye Cumhuriyeti'ni iç ve dış düşmanlara karşı korumak, vatanın ve milletin bütünlüğüne, anayasanın temel ilkelerine yönelen tehditlere karşı tedbir almak ve bu tehditleri önlemektir.
- Türkiye Cumhuriyeti'nin bölünmezliğini, demokratik parlamenter düzenini ortadan kaldırmayı amaçlayanlara karşı anayasa ve kanunların öngördüğü hükümler çerçevesinde müdahale etmektir.

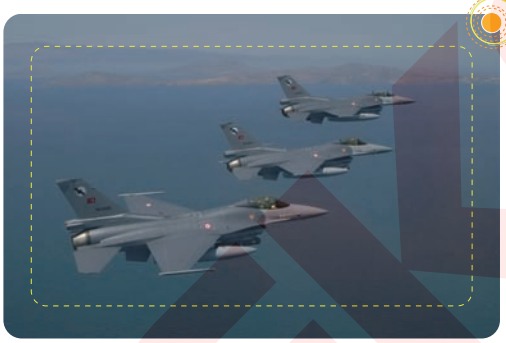

Türk Hava Kuvvetleri'ne ait F 16 savaş uçakları

Kara Kuvvetleri Komutanlığı: Kara Kuvvetleri'nin görevi, kendine bağlı birliklerin Genel Kurmay Başkanlığı'nın verdiği barış ve sefer görevlerini en iyi şekilde başaracak nitelik ve seviyede harbe hazır durumda bulundurulması ve geliştirilmesidir.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Genel Kurmay Başkanlığı tarafından verilen barış ve savaş görevlerini yerine getirmek ve deniz kuvvetlerini savaşa hazır hale getirmekle görevlidir.

Hava Kuvvetleri Komutanlığı: Hava Kuvvetleri Komutanlığı, kendine bağlı birlikleri savaşta hazır hale getirmekle görevlidir.

Jandarma Genel Komutanlığı: Jandarma Genel Komutanlığı'nın görev ve sorumluluk alanı genel olarak emniyet teşkilatının bulunmadığı taşra bölgesidir.

Jandarma Genel Komutanlığı'nın görevleri mülki (emniyet ve asayişi, kamu düzenini sağlamak, cezaevlerinin dış korumasının sağlanması ve hükümlü nakilleri), askeri ve adli (suç delillerinin tespiti ve toplanması, soruşturma, suçluların adli makamlara sevki) görevlerden oluşmaktadır.

Sahil Güvenlik Komutanlığı: Sahil Güvenlik Komutanlığı bütün sahil bölgelerinin, kara sularının korunmasından ve güvenliğinden sorumlu olup barış zamanında İçişleri Bakanlığı'nın, olağanüstü durumlarda ise Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın emrinde çalışabilmektedir.

örnek soru

Mustafa Kemal ilk TBMM'de, "Komutan ne kadar değerli olursa olsun, komuta ettiği birlikler askerlik mesleğinin niteliklerinden yoksunsa hiçbir varlık gösteremez." demiştir.

Mustafa Kemal, bu sözüyle aşağıdakilerden hangisinin önemini vurgulamıştır?

A) Silah ve mühimmatın

B) Haberleşme araçlarının

C) Cephe mahallinin

D) Askerlik eğitiminin

E) Sivil savunmanın

(ÖSS 1992)

çözüm

Mustafa Kemal Paşa askeri eğitimin öneminden ve askeri personelin kalitesinden bahsetmektedir.

Cevap D

18.4 Askerlik

Selamlama

- Her zaman ve her yerde yapılır. Görmemek mazeret değildir.
- Astlar üstlerden önce selam verir.
- Selam gecikmiş olsa bile verilir.
- Selamlama el ve başla, yalnız başla, kılıç, tüfek vs. ile de yapılır.
- Sancak, devlet başkanları ve cenazeleri ayakta, durup cephe alınarak selamlanır.
- İstiklal Marşı, daima ayakta, durarak ve selam vaziyetinde dinlenir.

- Bayrak, çekilirken durarak ve selam vaziyetinde dinlenir.

Türk askeri

Nöbet

- Belli bir süre arayla, subay, astsubay, askeri öğrenci, erbaş, erler ve sivil görevlilerce yerine getirilen hizmettir.
- Subay, astsubay nöbetleri 24 saati geçmez.
- Nöbeti devralacak subay, nöbet yerine yarım saat önceden gider.
- Askeri öğrenci, erbaş ve erler 2 saat nöbet tutarlar. Bu nöbet 4 saati geçemez. Soğuk iklim şartlarında ise 1 veya yarım saate iner.
- Nöbette oturmak, yaslanmak, uyumak, yemek yemek, sigara içmek, kıyafetini bozmak, silahını bırakmak, yerini terk etmek yasaktır.

Rütbeler

- Erbaş: Onbaşı, çavuş
- Astsubaylar: Astsubay Çavuş, Astsubay Kıdemli Çavuş, Astsubay Üstçavuş, Astsubay Kıdemli Üstçavuş, Astsubay Başçavuş, Astsubay Kıdemli Başçavuş.
- Subaylar: Asteğmen, Teğmen, Üsteğmen, Yüzbaşı, Binbaşı, Yarbay-Albay, Tuğgeneral (Tuğamiral), Tümgeneral (Tümamiral), Korgeneral (Koramiral), Orgeneral (Oramiral), Mareşal (Büyük Amiral).

Sınıflar

Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri, muharip (piyade, istihkam, muhabere vs.) ile yardımcı sınıflardan (ulaştırma, ikmal, levazım vs.) oluşmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti bayrağı

18.5 Bayrak

Bayrak Türk Devleti'ni temsil eder. 29 Mayıs 1936'da kabul edilen bir kanunla Türk bayrağının şekil ve normları tespit edilmiş, bayrağın kullanılışı bir esasa bağlanmıştır.

Bayrak aşağıdaki esaslar dahilinde kullanılır.

- Bayrak genel olarak sabah göndere çekilir, güneş batarken indirilir.
- Bayrak yalnız milli bayram günlerinde evlere ve dükkanlara asılabilir.
- Bayrak milli bayram, hafta tatili ve tatil günlerinde tatil müddetince asılı kaldıktan sonra tatilin biteceği günün akşamı güneş batarken indirilir.
- Bayrak hava araçlarına çekilmez.
- Polis ve Jandarma karakolları, Hükümet binaları, TBMM ve deniz araçları hergün bayrak çekerler.
- Türk bayrağı diğer flama ve bayraklarla yahut yabancı bandıralarla birlikte çekilirken sağda bulunur.
- Bayrak çabuk çekilir. Ağır indirilir. Devlet protokolünce yas ilan edildiğinde, gönderin yarısına kadar çekilir.
- Bayrak sökük, yırtık ve kirli bir halde bırakılmaz, oturulacak ve basılacak bir yere serilmez. Bayraktan örtü, perde vesaire yapılmaz.
- Bayrak resmi yerlerde törenle çekilir. Özel yerlerde dahi bayrağı çekecek kimse, çektikten sonra ve indirmeden önce bayrağı selamlar.

18.6 Sancak

Silahlı Kuvvetlerin onur timsalidir. Sancak, devlet başkanıyla, yabancı devlet başkanlarından başka kimseyi selamlamaz. Harpte düşman eline geçmesi tehlikesi halinde komutan sancağı yok eder.

Bayrak ile sancak arasındaki farklar şunlardır:

- Bayrak Türk Devleti'ni, sancak silahlı kuvvetleri temsil eder.
- Bayrak kırmızı yünlü kumaştan, sancak kırmızı atlastan yapılır.
- Bayrağın gönderi sade, kılıfı deri veya bezdendir. Sancağın gönderi sırma püsküllü, kılıfı ise kırmızı deridendir.
- Bayrak hiç kimseyi selamlamaz. Sancak ise devlet başkanı ile yabancı devlet başkanlarını selamlar.
- Bayrağın yerinden alınıp konması özenle, sancağın ise törenle olur.
- Bayrak kanunla tespit edilen oranlara uyularak her ebatta yapılabilir. Sancaksa standart büyüklüktedir.

Fors: Fors, kuruluşa göre tabi olduğu emir ve komuta kademelerini ve komutanın mevcudiyetini belirten belirli ölçü, renk ve şekillerde yapılan sembollerdir.

Sancak Töreni

18.7 Anayasanın tanımı ve özellikleri

Anayasa bir devletin temel kanunudur. Bu temel eserde bir devletin temel görevleri, bunların görev sınırları ve yetkileri tayin edilmiştir.

Anayasa, milleti temsil eden bir organ (Millet Meclisi) tarafından hazırlanır. Anayasa bir devletin en üstün yasalarıdır.

Diğer kanunların ve yönetmeliklerin buna aykırı olmaması ve yeni yasa hazırlanırken anayasanın esaslarının dikkate alınması zorunludur.

Anayasa, diğer kanunlar ve yönetmelikler gibi kolay değiştirilemediği için, ancak kamuoyunun büyük mutabakatı ve devrin şartlarına göre bazı maddeleri yeniden düzenlenebilir.

Anayasanın Değiştirilemeyen Maddeleri

- Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir (Değiştirilmesi teklif dahi edilemez).
- Türkiye Cumhuriyeti, toplumu huzur, ulusal dayanışma ve adalet anlayışı içinde insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devletidir.
- Türkiye Cumhuriyeti ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütündür. Bayrağının şekli kanunda belirtilen ay yıldızlı al bayraktır.
- Milli Marşı İstiklal Marşıdır.
- Başkenti Ankara'dır.
- Resmi dili Türkçedir.

18.8 Türkiye Büyük Millet Meclisi

1921, 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları, yasama görevini Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne vermiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Görev ve Yetkileri :

- Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak
- Bakanlar Kurulu'nu ve Bakanları denetlemek
- Bakanlar Kurulu'na kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisini vermek
- Bütçe ve kesin hesap yasalarını görüşmek
- Para basılmasına karar vermek
- Savaş ve barış ilanına karar vermek
- Genel veya özel af ilanına karar vermek
- Uluslararası antlaşmaları onaylamak
- Mahkemelerde kesinleşen ölüm cezalarının (ölüm cezası kaldırıldığı için ağırlaştırılmış mü-

ebbet hapse çevriliyor) onayına karar vermek
- Cumhurbaşkanını seçmek
- Bakanlar Kurulu tarafından ilan edilen sıkıyönetim, seferberlik, savaş halini uzatmak veya kaldırılmasına karar vermek
- Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin seçimlerinin yenilenmesine karar vermek (erken veya genel seçim)

Yasama yetkisi TBMM'ye aittir

18.9 Devletin yürütme görevi

Anayasaya göre yürütme görevini Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu yerine getirir.

Cumhurbaşkanı'nın Yasamayla İlgili Görev ve Yetkileri

- Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışını yapmak ve Meclisi toplantıya çağırmak
- Kanunları yayımlamak, tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne göndermek
- Anayasa değişikliğine dair kanunları gerekirse halkoyuna sunmak
- Anayasaya aykırı kanun ve kararnameler hakkında Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açmak
- Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermek

Cumhurbaşkanlığı Forsu

Cumhurbaşkanı'nın Yürütmeyle İlgili Görev ve Yetkileri

- Başbakanı ve onun teklif ettiği bakanları atamak
- Gerekirse Bakanlar Kurulu'nu toplamak, buna başkanlık etmek
- Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kullanılmasına karar vermek
- Yabancı devletlere konsolos ve başkonsolosluk görevlilerini göndermek ve yabancı misyon sahiplerini kabul etmek
- Genelkurmay Başkanı'nı onaylamak
- Uluslararası antlaşmaları onaylamak ve bunları yayımlamak
- Milli Güvenlik Kurulu'na başkanlık etmek
- Bakanlar Kurulu kararıyla sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilan etmek
- Devlet Denetleme Kurulu üye ve başkanını atamak, çalıştırmak
- Yüksek Öğretim Kurulu üyelerini seçmek
- Bazı cezaları hafifletmek, kaldırmak veya af ilan etmek
- Üniversite rektörlerini seçmek

Cumhurbaşkanı'nın Yargı İle İlgili Görev ve Yetkileri

Anayasa Mahkemesi, Danıştay, Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri ile Cumhuriyet Başsavcısı ve vekilini seçmek

18.10 Bakanlar Kurulu

Bakanlar Kurulu cumhurbaşkanınca atamanın yapılıp, listenin TBMM'ye sunulmasıyla göreve başlar.

Başbakan, cumhurbaşkanınca TBMM üyeleri arasından atanır.

Bakanlar Kurulu

Başbakan'ın Görev ve Yetkileri

Bakanlar Kurulu'nun kurucusu Başbakan'dır. Bütün bakanlar Başbakan'a karşı sorumludurlar.

- Bakanların cumhurbaşkanınca görevden alınmasını önermek
- Bakanları seçmek ve cumhurbaşkanına sunmak,
- Görev sırasında güven isteminde bulunmak
- Cumhurbaşkanı katılmadığında MGK'ya başkanlık etmek,

Başbakan bütün görevlerinden dolayı TBMM'ye karşı sorumludur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Denetlemenin Yolları:

Soru önergesi: Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin Bakanlar Kurulu ve Başbakandan bilgi istemeleri

Genel görüşme: Toplum ve devleti ilgilendiren konularda istenir.

Meclis Araştırması: Araştırma komisyonu kurulup konu incelenir.

Meclis Soruşturması: Başbakan veya bakanlardan birinin yolsuzluk yapması halinde açılır.

Suçlu görülürse Yüce Divana sevk edilir.

Gensoru: Hükümetin veya bir bakanın düşürülmesi için verilir.

18.11 Devletin yargı görevi

Toplum bireylerinin birbiriyle ve devletle olan ilişkilerinden ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümüne Yargı görevi denir. Devlet bunu kendi kurduğu bağımsız mahkemeler aracılığıyla yapar.

Yüksek Mahkemeler

Normal Mahkemeler uyuşmazlıkların çözümü için karar verir. Bu karar ilgili taraflarca kanunlara aykırı görülürse Yüksek Mahkemeye itiraz edilir. Bu nedenle Yüksek Mahkemeler kurulmuştur.

- Anayasa Mahkemesi
- Danıştay
- Yargıtay
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
- Uyuşmazlık Mahkemesi
- Askeri Yargıtay

Anayasa Mahkemesi

Anayasa Mahkemesi üyelerini cumhurbaşkanı seçer. Üyeler, kendi görevleri dışında resmi ve özel görev alamazlar.

Anayasa Mahkemesi

Anayasa Mahkemesi'nin Görev ve Yetkileri

- Kanun hükmünde kararnamelerin şekil ve esas bakımından anayasaya uygunluğunu denetlemek
- Kanunların şekil ve esas bakımından anayasaya uygunluğunu denetlemek
- Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin kanunlara

uygunluğunu denetlemek

- TBMM iç tüzüğünün şekil ve esas bakımından anayasaya uygunluğunu denetlemek
- Anayasa değişikliklerini şekil bakımından incelemek ve denetlemek
- Cumhuriyet başsavcısı tarafından açılan, partilerin kapatılmasına dair davalara bakmak

18.12 Milli güvenlik-savunma

Olağanüstü Hal: Doğal afet, ağır ekonomik bunalım, salgın hastalıklar, şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması gibi hallerde ilan edilir.

Sıkıyönetim;

- Vatan ve cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir ayaklanmanın olması,
- Anayasanın kurduğu hür demokratik düzeni kaldırmaya yönelik ciddi ve önemli şiddet hareketlerinin yaygınlaşması,
- Savaş hali ve savaşı gerektiren ayaklanmanın yaşanması,
- Ülke ve milletin bölünmezliğini içten ve dıştan tehlikeye düşürecek şiddet hareketlerinin yaygınlaşması halinde sıkıyönetim ilan edilebilir.

Bakanlar Kurulu, MGK'nın da görüşünü aldıktan sonra sıkıyönetime karar verir. Sıkıyönetim süresi altı ayı geçmemek üzere ilan edilir.

Seferberlik: Devletin maddi ve manevi tüm güçlerinin ve kaynaklarının harbin gerektirdiği şekilde barış durumundan sefer durumuna getirilmesidir.

Gerekli durumlarda seferberlik kararı alınır

Uygulama Alanı Bakımından Seferberliğin Türleri

Genel Seferberlik: Ülkenin tamamına yönelik bir tehdide karşı konulması, eldeki bütün kaynakların kullanılması için ülkenin tümünün harekete geçirilip seferber edilmesidir.

Bölgesel Seferberlik: Ülkenin belli bir bölgesinde ya da birkaç bölgesinde aynı anda uygulamaya konulan ve tüm güç ve kaynakların kullanılmasını gerektirmeyen seferberlik türüdür.

Kapsam Bakımından Seferberliğin Türleri

Topyekün (Milli) Seferberlik: Tüm ulusal güçlerin sefer haline getirilmesi türüdür.

Silahlı Kuvvetler Seferberliği: Silahlı Kuvvetlerin barış durumundan sefer durumuna getirilmesi durumudur.

Personel Seferberliği: Silahlı Kuvvetlerde çalışan normal personelin barış durumundan sefer durumuna getirilmesi ve bu durumun savaş tehlikesinin sona erdiği ana kadarki durumudur.

Lojistik Seferberliği: Silahlı Kuvvetlerin ihtiyaç duyduğu her türlü malzeme ve imkanın barış, sefer ve savaş durumlarında hangi kaynaklardan, nasıl ve hangi oranda temin edileceğini ve aktif kullanılma alanlarını tespit etme çalışmaları durumuna denir.

örnek soru

Türkiye'de, seferberlik ilan edildiği zaman izinde bulunan subay, askeri memur, astsubay ve erler aşağıdakilerden hangisini yapmak zorundadırlar?

A) Milli Savunma Yükümlülük Komisyonu'na başvurmak

B) Bağlı bulundukları askerlik şubesine başvurmak

C) Sivil Savunma Müdürlüğü veya memurluğu ile ilişki kurmak

D) Hemen kıta veya kurumlara dönmek

E) Bağlı bulundukları muhtarlığa başvurmak

(ÖSS 1991)

çözüm

İzinde olan askeri görevliler kurumları ile olan ilişkileri kesilmediğinden dolayı hemen kıta ve kurumlarına dönmek zorundadırlar.

Cevap D

18.13 Sivil Savunma

Savaşlarda cephe gerisinin de saldırılara hedef olması, Sivil Savunma Teşkilatı'nın kurulmasını zorunlu hale getirmiştir. Özellikle uçakların II. Dünya Savaşı'nda sivil hedeflere yönelmesi bu çalışmaların gerekliliğini iyice arttırmıştır. Ayrıca doğal afetler ve büyük yangınların tahribatının engellenmesi için de Sivil Savunma başlığı altında toplanma gereği görülmüştür.

Sivil Savunma Teşkilatı'nın Görevleri

- Harp zamanında halkın can ve mal güvenliğinin sağlanması
- Doğal afetlerde can ve mal kurtarılması
- Büyük yangınlarda can ve mal kaybının azaltılması
- Harpte özel kuruluşların, fabrikaların ve ekonomik-sosyal tesislerin korunması ve onarımı
- Harpte savunmanın sivil halk tarafından desteklenmesi
- Cephe gerisindeki halkın moralinin güçlendirilmesi
- Bütün bu faaliyetlerin silahsız olarak yapılması

Sivil Savunma Müdürlüğü İçişleri Bakanlığı'na bağlıdır

Sivil Savunma Teşkilatı'nın Yapısı

Sivil Savunma Teşkilatı İçişleri Bakanlığı'na bağlı iki ana teşkilattan oluşmaktadır.

Merkez Teşkilatı

- Sivil Savunma İdaresi Başkanlığı
- Sivil Savunma Koleji
- Seyyar Kollar (Sivil Savunma birlikleri)
- İkaz-alarm merkezleri

Taşra Teşkilatı

Şehir ve kasaba sivil savunma teşkilleri : Karargah Servisi, Kurtarma Servisi, İlkyardım-ambulans Servisi, Sosyal Yardım Servisi.

Sivil Savunma Hassas Bölgeleri

- A hassasiyet dereceli bölgeler: Nükleer bir saldırının ilk anda yapılabileceği bölgelerdir.
- B hassasiyet dereceli bölgeler: Nükleer veya klasik silahlarla yapılacak saldırıların beklendiği bölgelerdir.
- C hassasiyet dereceli bölgeler: Yalnızca klasik silahlarla bir saldırının olabileceği bölgelerdir.

Hava Tehlikesi Açısından İkaz Türleri

Sarı İkaz: Taarruz ihtimali var anlamına gelir. 15 saniye aralıkla 3 dakika boyunca devamlı siren sesi duyulur. Duyulduğunda radyo yayınlarını dinlemeli, elektrik, su ve doğalgazı kapatmalı, daha sonra verilecek alarma hazır olunmalıdır.

Kırmızı İkaz: Taarruz tehlikesi var anlamındadır. 15 saniye aralıkla 3 dakika devam eden dalgalı siren sesi duyulur. Duyulduğunda, derhal sığınağa, sığınak yoksa bodrum katının orta odalarına girilmelidir. Açıkta bulunanlar derhal yere yatarak örtünmelidirler.

Radyoaktif Serpinti İkazı: 3 dakika süren kesik kesik siren sesidir ve radyo ile duyurulur. Duyulduğunda derhal sığınağa girmeli, sığınakta radyo dinlenmeli ve kılavuzun vereceği talimata göre hareket edilmelidir.

Beyaz İkaz: Tehlike geçti ikazıdır. Bu ikazda siren kullanılmaz. Diğer ses ve muhabere vasıtaları ile halkın sığınaklardan çıkması sağlanır.

örnek soru

Bir kaynağa göre, dört yıl süren Birinci Dünya Savaşı'nda ölenlerin %5'i, beş yıl sekiz ay süren İkinci Dünya Savaşı'nda ölenlerin %48'i sivildir. Üç yıl süren Kore Savaşı'nda ölen sivillerin oranı ise %50'nin çok üzerindedir.

Bu bilgilere dayanarak aşağıdaki sonuçların hangisine ulaşılabilir?

A) Savaşlarda cephe kavramının değiştiği

B) Uzun süren savaşlarda ölen sivil oranının daha fazla olduğu

C) Cephe gerisinde sivillerin de savaşa hazırlandığı

D) Savaşan devletler sayısının azaldığı

E) Bir ülkede başlayan savaşın başka ülkelere de sıçradığı

(ÖSS 1998)

çözüm

Paragrafta verilen bilgiye göre günümüze doğru geldikçe savaşlarda sivil kayıp oranı artmıştır. Yani artık savaş alanları tek cephe olmaktan çıkıp sivilleri de savaşın içine çekmeye başlamıştır.

Cevap A

18.14 Nükleer-biyolojik-kimyasal (NBC) silahlar

Nükleer Silahlar (Atom bombası): Atomun parçalanmasıyla açığa çıkan enerjiden yararlanılarak atomik silahlar geliştirilmiştir.

İlk kez II. Dünya Savaşı'nda Amerika tarafından Japonya'ya karşı kullanılmıştır (Ağustos 1945).

Nükleer silahların tahrip gücü yüksektir

Biyolojik Silahlar: Canlı varlıklara etki eden, bulaşıcı hastalıklar yayan, zehirli etkiye sahip ve geniş alanda etkili olabilen bir silah türüdür.

Kimyasal Silahlar: Çeşitli kimyasal gazlardan yararlanılarak yapılan, yaralayıcı, tahriş edici, sis ve yangın meydana getirebilen bir silah türüdür.

Katı, sıvı, gaz halindeki maddelerden üretilmektedir. İlk kez I. Dünya Savaşı'nda Batı Cephesi'nde Almanlar ve Fransızlar tarafından kullanılmıştır.

örnek soru

Savaş silah ve araçlarındaki gelişmelerin, ilk ve en belirgin etkisi aşağıdakilerin hangisinde ortaya çıkar?

A) Yerel savunma ittifaklarının önemini yitirmesinde

B) Silah üretimine yapılan harcamaların artmasında

C) Belirli devletlerin, silahsızlanma konferanslarında söz sahibi olmasında

D) Cephe savunma güçlerinin sivil savunma teşkilatları ile tamamlanmasında

E) Uluslararası barış örgütlerinin işinin kolaylaşmasında

(ÖSS 1999-I)

çözüm

Savaş silah ve araçlarındaki gelişmelerin ilk ve en belirgin etkisi silah üretimine yapılan harcamaların artmasında ortaya çıkar.

Cevap B

18.15 Emniyet teşkilatı

Polis teşkilatı, 1845'te yayınlanan Polis Nizamnamesi ile kurulmuştur. Cumhuriyet döneminde ise 1937 de çıkarılan özel bir kanunla İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak Emniyet Genel Müdürlüğü olarak teşkilatlandırılmıştır.

Polisin Görev ve Yetkileri

- Emniyet ve asayişi sağlamak,
- Hükümete karşı koyan, şiddet kullanan veya saldırıda bulunanları yakalamak,
- Devletin varlık ve şahsiyeti, devlet kuvvetleri aleyhine faaliyette bulunanları yakalamak,
- Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne, anayasal düzenine ve genel güvenliğine dair önleyici ve koruyucu görevler almak,
- Suçlu hakkında gerekli soruşturmayı yaparak sanık ve suç delillerini yargı organlarına teslim etmek,
- Meydana gelen bir suçta suç delillerini toplamak, korumak ve suç delillerini tespit ederek yakalamak,
- Can ve mal güvenliğini sağlamak,
- Suç delillerini tespit etmek ve suç faillerini yakalamak için aramalar yapmak,

- Koruma altına alınan şahıslara ve bina gibi yerlere olabilecek saldırıları önlemek,
- Yangın su baskını yer sarsıntısı gibi afetlerde olay yerinde tedbirler almak,
- İşlenmekte olan bir suçun işlenmesine veya devamına engel olmak,
- Yardıma muhtaç olanlara yardım etmek,
- Geçit törenleri ve gösterilerde gerekli tedbiri almak,
- Kanuna uygun toplantı ve yürüyüş gibi gelişmelerde düzeni sağlamak, kanun dışı olanları önlemek.

Türk Emniyet Teşkilatı mensupları

Polisin Trafikle İlgili Görevleri

- Duran ve akan trafiği düzenlemek,
- Araçlarda bulunması gereken belge ve gereçleri, sürücü ve kara yolunu kullanan diğer kişilerin kurallara uyup uymadığını denetlemek,
- Trafik kazaları ile ilgili istatistiki bilgileri toplamak, değerlendirmek ve gerekli önlemleri almaktır.

Polisin Yetkileri

- Silah kullanma yetkisi,
- Parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi,
- Üst, eşya ve araç arama yetkisi,
- Suç işlenen ve işlenebilecek eşyalara el koyma yetkisi,
- Otel, kahve, gazino, sinema gibi yerleri açma ve kapama yetkisi,
- Kimlik sorma yetkisi,
- Bazı yerlere girme ve zor kullanma yetkisi,
- Yakalama ve ifade alma yetkisi.

örnek soru

Aşağıdakilerden hangisi polisin yetkilerinden biri değildir?

A) Şüpheli kişilerin üstlerini ve eşyalarını aramak

B) Suçluları yakalamak ve ifadelerini almak

C) Suç unsuru sayılabilecek eşyaları zaptetmek

D) Yasalara uymayan otel, kahve, gazino, sinema gibi yerleri kapatmak

E) Yeni bir devlet rejimi saptamak

(ÖSS 1999)

çözüm

Polisin yetkileri arasında bir devlet rejimini saptamak olamaz. Bu durum ancak Millet Meclisi'nin alacağı bir karar sonucunda gerçekleştirilebilir.

Cevap E

ULUSLARARASI TEŞKİLATLAR

18.16 Birleşmiş Milletler Teşkilatı (BM)

1945'te II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan teşkilatın ana hedefi, savaşların getirdiği yıkımı engellemek adına dünyada daimi barışın temini, güvenliğin sağlanması ve ülkelerin ekonomik-sosyal gelişmelerinin önünü açmaktır.

Günümüzde üye sayısı 200'e yaklaşmış olup organları şunlardan oluşmaktadır :

- Genel Kurul: Üye devletlerin tamamından oluşur.
- Güvenlik Konseyi: Uluslararası barış ve güvenliği sağlamak amacıyla kurulmuş olup, sadece beş daimi üyesi bulunmaktadır (Fransa, Amerika, Rusya, Çin ve İngiltere). Bu beş üyenin veto hakları bulunmaktadır.
- Ekonomik ve Sosyal Konsey: Sosyal ve ekonomik sorunları inceler.
- Vesayet Konseyi : Günümüzde önemini yitirmiştir.

- Milletlerarası Adalet Divanı: Uluslararası anlaşmazlık ve uyuşmazlık davalarını çözmeye çalışır.
- Sekreterlik: Memur ve personelden oluşur. Plan, program ve politika işlerini yürütür.

18.17 Avrupa Birliği

Avrupa Birliği ilk olarak, II. Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkımı engellemek için ve Avrupa devletleri arasında daimi barışın sağlanması amacıyla ekonomik işbirliği çerçevesinde çalışan bir örgüt olarak kurulmuştur.

25 Mart 1957'de Roma'da imzalanan Roma Antlaşması'yla bu birlik resmen kurulmuştur. Ekonomik eksenli kurulduğu için birliğin ilk adı Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) olmuştur.

Günümüzde siyasi bir kimlik de kazanmasından dolayı adı Avrupa Birliği olarak anılmaktadır.

Türkiye bu birliğe kuruluşundan itibaren üye olmaya çalıştığından 1959 yılında başlattığı girişimini 12 Eylül 1963'te imzalanan Türkiye-Avrupa Birliği Ortaklık Antlaşması (Ankara) ile resmileştirmiştir.

Ancak siyasi tercihlerin değişmesi ve iç çalkantılar sonucunda bu süreç aksamaya uğramış ve yeni dış açılım döneminde Avrupa Birliği'ne resmen adaylık başvurusu yapılmıştır (14 Nisan 1987).

Birleşmiş Milletler Genel Kurul salonu

1 Ocak 1996 yılında Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Antlaşması imzalayan Türkiye'nin, 10 Aralık 1999'daki Helsinki Zirvesi'nde tam üyelik adaylığı kabul edilmiştir.

Son yapılan Brüksel Zirvesi'nde de Türkiye'nin tam üyelik müzakerelerine 3 Ekim 2005'ten itibaren başlayabileceği esası kabul edilmiştir.

18.18 Kuzey Atlantik Paktı (NATO)

NATO 1949'da Amerika Birleşik Devletleri'nin başkenti Washington'da imzalanan bir anlaşmayla 12 devlet tarafından kurulmuştur.

Siyasi, ekonomik ve kültürel işbirliği de dahil olmak üzere savunma amacıyla kurulmuş bir teşkilattır.

En yüksek karar organı Kuzey Atlantik Konseyi'dir. NATO Genel Sekreteri ve üye ülkelerin dışişleri bakanlarından oluşur.

Savunma Planlama Konseyi, Savunma Bakanları düzeyinde toplantı yapar. Askeri Komite ise Genel Kurmay başkanlarından oluşur.

NATO, Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin başını çektiği Varşova Paktı'na karşı kendini Batı dünyasının ve değerlerinin savunucusu olarak konumlandırmıştır.

1990'dan itibaren bu rakip paktın çökmesinden dolayı farklı bir açılım ve görev alanları aramaktadır.

Günümüzde Doğu Bloku üyelerinin bir kısmını da içine alan NATO, sürekli büyüme eğiliminde olup, ana düşman olarak uluslararası terörizmi belirlemiştir.

Bir NATO toplantısı

KAVRAMA TESTİ 1

(18.1 - 18.4)

1. 1982 Anayasası, devletin milli güvenlik tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili kararların alınması, gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kurulu'na bildirmekle Milli Güvenlik kurulu'nu görevlendirmiştir.

Bu bilgilere dayanarak,

I. Milli Güvenlik Kurulu tarafından alınan kararlar tavsiye niteliği taşır.

II. Bakanlar Kurulu milli güvenlik konusunda yetkilere sahiptir.

III. Milli güvenlik konusunda yetkili tek organ Milli Güvenlik Kurulu'dur.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

2. **Savaş tehlikesinin her an mevcut olduğu bölgelerde bulunan devletler için aşağıdakilerden hangisinin bir zorunluluk olduğu savunulabilir?**

A) Çok partili siyasal yaşama geçilmesi

B) Demokratik bir yönetimin kurulması

C) Vergi oranlarının düşük tutulması

D) Milli güç oranında silahlı kuvetlere yatırım yapılması

E) Silahlı kuvvetlere siyasi alanda hareket olanağı verilmesi

3. **Türk ulusunun ortak çıkarlarını korumada,**

I. milli birlik ve beraberlik,

II. din birliği,

III. Irk birliği

unsurlarından hangilerinin rolünden söz edilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I ve III

4. I. Laiklik

II. Bağımsızlık

III. Demokrasi

kavramlarından hangileri, Türk halkının ortak çıkarları olarak nitelendirilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) I, II ve III

5. Bu ülkede ulusal hedeflere ulaşılabilmesi amacıyla kullanılabilecek maddi ve manevi kaynakların hepsine birden milli güç denir.

Bu tanıma göre,

I. nüfus gücü,

II. askeri güç,

III. siyasi güç

unsurlarından hangilerinin milli gücü oluşturduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) I, II ve III

6. **Bir milletin varlığını ve refahını sağlamak ve korumak için kabul edilen genel politika,**

I. milli strateji,

II. toplumsal eşitlik,

III. kültürel bütünlük

kavramlarından hangileriyle ilişkilendirilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I ve III

7. **Bir devletin diğer devletler üzerinde baskı ve etki oluşturma, diğer devletlerin yapmaya çalışacağı etkilere karşı koyma kapasitesinin,**

I. yönetim şekli,

II. milli güç,

III. dini farklılık

unsurlarından hangileriyle doğru orantılı olduğu savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

8. Günümüzde büyük orduların barış zamanında personel mevcudunun bütünüyle korunması oldukça güçtür.

Bu güçlük,

I. ekonomik,

II. siyasal,

III. toplumsal

faktörlerden hangileriyle ilgilidir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

9. I. Çok partili siyasal yaşamın benimsenmesi,

II. Din ve devlet işlerinin birbirinden uzak tutulması,

III. Egemenliğin kayıtsız ve şartsız olarak millete verilmesi

olgularından hangilerinin bir ülkede siyasi gücü zayıflattığı savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) II ve III

10. Ülkemizin toprakları uzun yıllardır herhangi bir devletin saldırısına uğramamıştır.

Bu durum,

I. ekonomik yapının güçlendirilmesine önem verilmesi,

II. askeri gücün caydırıcı olması,

III. demokratik bir yönetim anlayışının benimsenmesi

olgularından hangilerinin bir sonucu olarak gösterilmiştir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

11. Savaş hazırlıkları XX. yüzyıla kadar sadece düşmanın silahlı gücüne karşı yapılırken günümüzde hazırlıklar tarafların tüm milli güç kaynaklarına karşı yapılmaktadır.

Aşağıdakilerden hangisi bu değişimin bir sonucu olarak nitelendirilebilir?

A) Siyasi yalnızlık politikalarının öne çıkarılması

B) Silahlanma yarışının hızının azalması

C) Yeni savaş stratejilerinin ortaya çıkması

D) Asker sayılarının azaltılması

E) Siyasal çözüm çabalarının geri plana itilmesi

12. XX. yüzyılda devletler birbirlerine karşı kullanmak üzere çeşitli yapı ve özelliklerde tehditleri öne çıkarmış ve bu tehditlere karşılık verme düşüncesi günden güne önem kazanmıştır.

Bu gelişme,

I. silahlanma olgusunun güçlenmesi,

II. nüfusun planlanmasına önem verilmesi,

III. ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi

durumlarından hangilerinin öne çıkarılmasına yol açmıştır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

D - D - A / E - E - A / B - A - B / B - C - A

KAVRAMA TESTİ 2

(18.5 - 18.18)

1. **Türkiye'de devletin varlığı ve bağımsızlığının korunmasında,**

I. Türk Silahlı Kuvvetleri,

II. yüksek yargı organları

III. İl ve ilçe belediyeleri

kurumlarından hangilerinin aktif bir rolünden söz edilemez?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

2. 1982 Anayasası'nın 117. maddesine göre, milli güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetler'in yurt savunmasından, TBMM'ye karşı Bakanlar Kurulu sorumlu tutulmuştur.

Bu sorumluluğun,

I. yasama,

II. yürütme,

III. yargı

güçlerinden hangileriyle ilgili olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

3. **Jandarma Teşkilatı'nın tutuklu ve hükümlülerin duruşmalara getirilmesi görevinin,**

I. adli,

II. idari,

III. siyasi

alanlardan hangileriyle ilişkili olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

4. **Bir devletin hem iç politika, hem de uluslararası ilişkilerde söz sahibi olabilmesi için,**

I. ekonomik yönden güçlü olma,

II. güçlü bir askeri etkinliğe sahip bulunma,

III. farklı kültürleri bünyesinde barındırma

durumlarından hangilerine gereksinim duyması beklenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

5. Günümüzde devletlerin sahip olduğu toplam nükleer silah miktarı, dünyamızı birkaç kez yok edecek güçtedir.

Bu durum,

I. silahlanma harcamalarının artması,

II. doğal kaynakların kirlenmesi,

III. barışı koruma çabalarının öneminin artması

olgularından hangilerinin öne çıktığının kanıtıdır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

6. Savaş durumunda ordunun savaş gücünü azaltacak mahiyetteki önemli tesislerin korunması sivil savunma teşkilatının görevleri arasında yer almaktadır.

Bu bilgiye bakılarak,

I. su tesisi,

II. trafo merkezi,

III. petrol rafinerisi

tesislerinden hangilerinin sivil savunmanın görev alanı içinde yer aldığı savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

7. I. Doğal afetlerde can ve mal kurtarma

II. Düşman unsurları saldırıdan caydırma

III. Savaş durumunda halkın güvenliğini artırma

görevlerinden hangilerinin sivil savunma örgütlerine ait olduğu söylenemez?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

8. XX. yüzyılda meydana gelen askeri mücadeleler, daha önceki yüzyıllara göre çok daha fazla yıkıcı sonuçlara yol açmaktadır.

Bu durumun,

I. sivil savunma teşkilatı,

II. milli güvenlik kavramı,

III. uluslararası ekonomik ilişki

unsurlarından hangilerinin önemini artırdığı savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

9. İlkçağlarda bir devlet kendini yeterince güçlü hissedince tarafı olduğu bir antlaşmayı bozabiliyordu. Günümüzde ise bu pek kolay olmamaktadır.

Bu durumda aşağıdakilerden hangisinin etkili olduğu savunulabilir?

A) Devletler arası kuruluşların dünya düzeninin korunmasında etkin olması

B) Uluslararası ekonomik rekabetin zamanla artması

C) Çok uluslu imparatorlukların parçalanması

D) Enerji kaynaklarının büyük devletler tarafından kontrol edilmeye çalışılması

E) Ülkelerin teknolojik araştırmalara daha fazla önem vermeleri

10. Anayasa Mahkemesi'nin TBMM tarafından hazırlanan ve yürürlüğe konulan kanunları anayasaya uygunluğu yönünden inceleme ve iptal etme yetkisi bulunmaktadır.

Anayasa Mahkemesi'nin bu yetkisinin,

I. yasama,

II. yürütme,

III. yargı

güçlerinden hangileriyle ilişkili olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

11. Topyekün Savaş devletlerin düşman unsurlara karşı bütün milli güç unsurlarını kullandıkları askeri mücadele biçimidir.

Bu tanıma göre,

I. Kurtuluş Savaşı,

II. Kıbrıs Barış Harekatı,

III. II. Dünya Savaşı

mücadelelerinden hangileri Topkeyün Savaş olarak nitelendirilemez?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

12. I. Düşmanı oyalama

II. Düşmanın silahlı gücü hakkında bilgi edinme

III. Düşman unsurlarının psikolojik motivasyonunu yıpratmaya çalışma

yöntemlerinden hangileri, düşman güçleri topyekün bir saldırıyla yok etme amacı taşıyan bir ordunun başvurduğu yollar arasında gösterilemez?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

E - B - A / D - E - E / B - D - A / E - B - A